

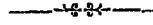
गंगादुर्जनं सर्वभित्ताम् तन् देविले आह्वेत्.

कैलासवासी श्रीमाधवराव शिंदे आलीजाह बहादुर

श्रीकृष्ण,

अर्पण पत्रिका.

श्रीनाथ

श्रीमहाराजाधिराज श्रीमहाराज श्रीआलीजाह

कैलासवासी

श्रीमाधवराव शिंदे बहादुर.

ज्याने पूर्वापार ऋणानुबंधपरंपरा राखून रंकाचा राव केला,
राज्यकारभारांतून संघी साधून या अर्मकासाठी कावाडकाष्ट
सहन करून व सहस्रावधि अपराध पोटी घालून
पुत्रवत् लालनपालन केले आणि संसारसागर
तरणोपायाची दीक्षा दिली त्या अनुपमेय
विभूतीस तिचे अतुलपराक्रमी व राजकार्य
धुरंधर पूर्वज श्रीमन्महाराजाधिराज
महाराज श्रीमहादजी शिंदे
यांच्या पुतळ्याचे अनावरण-
समारंभ शुभप्रसंगी ही
अल्प सेवा सादर
समर्पित
असो.
ॐ

मिति माघ कृष्ण १० बुधवार,
विभवनाम संवत्सर,
संवत् १९८५

शेपाश्रित शिलेदार,
आनंदराव भाऊ फाळके,
ग्वाल्हेर.

सूचीपत्र.

विषयसूची.

१	अर्पणपत्रिका		पृष्ठ
२	ग्रंथसूची
३	शिलेदाराची भालेराई १ ते २०
४	शिंदे राजघराण्याची वंशावली [क्षीरसागरविरचित]	...	१-८
५	शिंदेघराण्याचे राजचिन्ह	९-१०
६	श्रीमत राणोजी बाबा शिंदे यांचा पत्रव्यवहार	...	१-३२
७	„ जयाजी आपा शिंदे „	..	३३-१२४
८	„ जनकोजी बाबा शिंदे „	.	१२५-२२२
९	„ दत्ताजी पाटील शिंदे „		२२३-२३१
१०	„ मातोश्री निंबाबाई शिंदे „	— ३७
११	„ साबाजी पाटील शिंदे „	२३१-२३५
१२	„ खानाजी जाधवराव सेनापती „	..	२३२-२४०
१३	„ केदारजी पाटील शिंदे „		२४१-२५८
१४	„ रवळोजी पाटील शिंदे „	.	२४९-२५०
१५	व्यक्तीसूची
१६	स्थलसूची
१७	शुद्धीपत्र

चित्रसूची.

१	श्रीन्ममहाराज महादजी शिंदे	[रंगीत दरवारी चित्र]	. मुखपृष्ठ.
२	„ माधवराव शिंदे	[अर्पण पत्रिका]	.
३	सरदार पुरुषोत्तमराव गुलगुले	[कोटा] [भालेराई]	
४	छत्री जोतीबा शिंदे	[वरवासागर. वशावली]	८
५	„ राणोजी बाबा शिंदे	[मिर्जापुर समीप सुजावलपुर]	. ३३
६	„ राणोजी बाबा शिंदे	[श्रीक्षेत्र अवतिका रामवाट]	१३९
७	„ मानोश्री निंबाबाई शिंदे	[श्रीगोटे]	. २३७
८	„ जयाजी आपा शिंदे	[तावसर समीप नागोर]	.. १२५
९	„ जयाजी आपा शिंदे	[श्रीक्षेत्र पुष्कर]	. १९५
१०	„ केदारजी शिंदे	[आंध्र समीप पुणे] २४१
११	„ रवळोजी शिंदे	„	. २५०
१२	छालाजी वल्लाल गुलगुले	वकील [रंगीत चित्र]	... ८७

चिन्हसूची.

*	असल पत्राची तारीख
×	पैवस्तीची तारीख.
† †	पत्र व पैवस्तीखेरीज अन्य तारीख.
‡	हस्ताक्षर कनिष्ठ अधिकारी
†	„ वरिष्ठ अधिकारी.
† †	„ शिलेदार सरदार.
ॐ	„ शिंदे राजघराण्यांतील व्यक्ति.
॥	राजमुद्रा.

ग्रंथसूची.

— ❦ —

१ खरे वासुदेव वामन शास्त्री	ऐतिहासिक लेखसंग्रह. भाग २,३. ..
२ खरे. यशवंत वासुदेव	मराठी राज्याचा उत्तरार्ध. भाग १. १९२७.
३ गहलोत. जगदीशसिंह	मारवाड राज्यका इतिहास. १९२५.
४ तारीख	जागीरदारान [गवालियार] भाग १, २. .. १९१३.
५ नातू. विष्णु रघुनाथ	आलिजाह वहादुर गाधवराव गिडे यांचे चरित्र. .. १८९४.
६ पारसनीस. दत्तात्रय बलवंत	श्रीब्रम्हेंद्ररवामी धावडगीकर यांचे चरित्र व पत्रव्यवहार. .. १९००. बायजावाई शिंदे यांचे चरित्र १९०२. इतिहाससंग्रह शिंदे सरकारची शकावली १९११. शिंदेशाही पत्रव्यवहार भाग ३,५ .. शिबांचे घराण्याचा इतिहास. १८६४. मराठ्यांच्या संवधाने चार उद्गार. १८८९. होळकरशाहीच्या इतिहासाची साधने भाग १ १९२१. चंद्रचूडदत्तफर. कला १. शके १८४२. फार्शी मराठी कोश. १९२५. त्रैमासिक. वर्ष ९ अंक २. शके १८५०. पाणिपतची बखर . १९१४. मराठ्यांच्या इतिहासांची साधने खंड १, १३. .. १९००. ऐतिहासिक प्रस्तावना. १९२७. जिवाजी वल्लाळ [वक्षी] केरकर यांचे चरित्र. .. १९०७. तारीख सिंधिया. [हस्तलिखित] १८११.
७ फडके शंकर तात्या	
८ भागवत. राजाराम रामकृष्ण शास्त्री	
९ भागवत. अनंत नारायण	
१० भारतेतिहास मंडळ पुणे.	
११ रघुनाथ यादव [विरचित]	
१२ राजवाडे. काशिनाथ विश्वनाथ	
१३ राजाध्यक्ष. नरहर व्यंकाजी	
१४ रानवडे. मोरो लक्ष्मण	

१५ लेले. काशिनाथ कृष्ण	धार संस्थानचा इतिहास.	१९१८.
१६ वैद्य. चितामणराव विनायक	मराठ्यांचे क्षत्रियत्व.	१९२७.
१७ शर्मा. गणेश रामचंद्र	सारस्वत भूपण भाग १.	१९१०.
१८ शाळिग्राम. शंकर तुळाराम	ऐतिहासिक पोवाडे [द्वितीयावृत्ती]	१९११
१९ सत्कार्योत्तेजक सभा धुळे	इतिहास व ऐतिहासिक	.
	पेशवाईची अखेर. भाग ३.	
२० सरदेसाई गोविंद सखाराम	नानासाहेब पेशवे	१९२६.
२१ साने काशीनाथ नारायण	भाऊसाहेबाची वखर.	१९२२.
२२ केरसुने	} अग्रकाशित पत्रे	
२३ मुद्गळ फडणीस राजगडवाले		
२४ सरदार शिंदे पिंगोरीकर		
२५ सरदार सिंदे सरनोबत		
२६ क्षीरसागर		

ENGLISH

28 Aitchison C W	.. Treaties And Engagements vol III, IV.	1893
29 Gwalior	Selections Durbai Records.	
30 Tod Col. James	.. Annals and Antiquities of Rajasthan. vol 1, II Popular Edn.	1914.

अभिप्राय

— ११२ —

भारतइतिहाससंशोधनाच्या कार्यात अत्यंत महत्वाची भर या पुस्तकाने पडत आहे. श्रीमंत सरदार आनंदराव भाऊसाहेब फाळके यांनी हे संशोधनात्मक पुस्तक प्रसिद्ध केले आहे यात विशेष औचित्य आहे. हे शिंदेशाहीतील जुने सरदार असून त्या राज घराण्याविषयी त्यास साहाजिक जन्मतः अभिमान आहे आणि असा सहजाभिमान विषय भूत घराण्याविषयी असल्याशिवाय त्या घराण्यातील पुरुषाचे चरित्र योग्य समजणे शक्य नाही पण फाळके साहेब हे विद्वान् आणि बुद्धिमान असल्याने हे संशोधनाचे कार्य अधिक आदरार्ह झाले आहे. त्यांनी प्रस्तावनेत म्हटल्याप्रमाणे या पुस्तकाच्या टीपांत 'केवळ शिंदेशाहीचाच दृष्टीकोण स्वीकारिला नाही.' त्याचप्रमाणे या टीपात 'कोणावर कटाक्ष ठेवून धार धरली नाही.' ही गोष्ट केवळ विद्वान् समतोलवृत्ति मनुष्यासच साधते. ग्रंथ कर्त्याने हल्लीं उपलब्ध असलेली सर्व माहिती जमेल धरली आहे हे सांगण्यासारखे आहे अमुक एक ग्रंथ पाहिला नाही असे कोणी म्हणू शकत नाही आणि यामुळे ग्रंथकर्त्याने जागजागी दिलेल्या टीपा माहितीने भरलेल्या आहेत कोटेकर शिंदेशाही वकीलाचा पत्र संग्रह श्रीमंत आनंदराव भाऊसाहेब फाळके यांच्या हातीं लाभला ही याचप्रमाणे अत्यंत समाधानाची गोष्ट होय. या ग्रंथावरून नवीन माहिती महत्वाची कळते, इतकेच नव्हे तर काहीं जुन्या चुकीच्या समजुतीहि दुरुस्त होतील. शिंदे होळकराचा वेवनाव कुमेरीवर झाला नाही असे दिसते []. टोंडची विधानेहि काहीं ठिकाणी सोडावी लागतील. असो. पुढील भागा कडे या पुस्तकाने वाचकाचे डोळे लागले आहेत हे सागावयास नको. पुस्तकाचे बाह्यांग व त्याची छपाई उत्तम असून पत्रांतील भाषा जशीच्या तशी छापणे व कित्येक उत्तम फोटो देणे यांनी पुस्तकास फार शोभा आली आहे.

पुणे, २१ सितंबर १९२९.

चिंतामणराव विनायक वैद्य.

श्रीकृष्ण

शिलेदाराची भालेशाई.

— २३ —

काय म्यां पामरे बोलावी उत्तरे ।

परि त्या विश्वमरे बोलविलें ॥

श्रीतुकाराम

या पुस्तकाच्या शिरोभागी असलेल्या त्रिशद्धानी कशी धादल उडविली आहे बरे ! ' वेपथुश्च शरीरे मे रोमहर्षश्च जायते ' या गीतोक्तीचा साक्षात्कार मी प्रत्यक्ष अनुभवित आहे. कर्तव्यमूढतेच्या या इंद्रजालात अकस्मात् फसलो किंवा मनसोक विचारांचे व आचारांचे हे फळ होय, याची कारणमीमासा शोधवी अथवा ' आलिया भोगासी अमावे सादर ' या संतोपदेशाप्रमाणे मन स्थितीचा विचार करावा ? भक्तीभावनाप्रधान महाराष्ट्रीयीयास संताची वचने वंदनीय आहेत. अर्थात् किंकर्तव्यतेचा विचार करणे प्राप्त होते. आणि त्या दृष्टीने पाहू जाता वरील शब्दात घावरण्यासारखे असे काय आहे हे निश्चित केल्याखेरीज ल्यातून मुक्ततेचा मार्ग तरी कसा सुचणार ? ' शिंदेशाही इतिहासाची साधने ' हे तीन शब्द सरळ व सोपे असून त्यांचा अर्थ ही फारसा कठिण नाही असे बहुतेकांस वाटत असले तर मुखे वाटो पण तसा भास निदान मला तरी होत नाही असे स्पष्ट सागावे लागते. पूर्वापार संबंधसंस्कारामुळे 'शिंदेशाही' विषयी केवळ अस्मिमानच नव्हे तर भक्तीभाव असणे व त्या ममतेच्या [किंवा आत्मीयतेच्या] नात्याने शिंदेशाही इतिहासाचे स्वरूप प्रगट व्हावे अशी उत्कंठा असणेही साहजिक आहे व त्या सवधी जी 'साधने' अनुकूल असतील तीही इष्ट आहेत याबद्दल वाद नाही पण तीं साधने किती व कशा प्रकारची असतात हे पहाता आले आणि अनुकूल व प्रतिकूल साधनचिकित्सा इतिहासाच्या दृष्टीने शास्त्रोक्त करिता आली व ती शिंदेशाहीस साजिलशी झाली म्हणजे कार्यसिद्धि होण्यास अडचण राहत नाही या साधनसिद्धते विषयी मनात जसा विचार येऊ लागतो तसे या शिलेदाराचे घोडे पेंड खाल्ले लागते आणि किंकर्तव्यतेचा पगडा बसून उद्विग्नता वाटू लागते हा केवळ औपचारिक विनोद नव्हे पण खरी वस्तुस्थिति आहे. कारण 'शास्त्र पंडित नाही मी लेखक' किंबहुना या त्रयी पलीकडे जो एक प्रकार नैसर्गिक बुद्धीमत्ता परिपक्व होऊन प्रफुल्लित झालेला कधी कधी निदर्शनास येतो त्या दुर्मिळ श्रेणीतही मला रिघाव नाही. इतकेच नव्हे तर मला संस्कृत भाषेचा गंधही नाही. फार काय तर मराठी मातृभाषादेखील सरळ व शुद्ध बोलता किंवा लिहिता येत नाही. तसेच अनुवंशिक शिक्षणसंस्कारही लागता येत नाही. मी केवळ एक मराठा शिंदेशाही 'शिलेदार' आहे एवढा मात्र मला अभिमान आहे मग कोणत्या आधाराने मी ही लेखणी उचलली हे कोडे माझे मलाच उमजेनासे झाले आहे साक्षरतेम मुखून इतिहासाचे नादी लागून मनोरंजनार्थ म्हुटले तरी असले वाढस करण्यात माझी दिशाभूल तर होत नाही ? शिलेदारी वाण्यामुळे लहानपणी वयोवृद्ध लोकांचे मुखाने जुन्या गोष्टी ऐकण्याचा प्रथम सुयोग आला. तगोत्तर शाळाप्रवेश झाला. तेव्हा इतिहासप्रसिद्ध घराण्यातील सोबत्याशी परिचय झाला. पुढे अभ्यास संपला ते ! शाळा सोडली. लानंतर सरकारी सेवेंत प्रविष्ट झालो तेथेही ऐतिहासिक माहितीची अत्यंत अवश्य-

कता भासली म्हणून तत्संबंधी साहित्य वाचण्याचा क्रम ठेवणें भाग आलें. इतकेंच काय तें, याम गोडी म्हणता येईल काय ? आवड म्हटली तर शास्त्रीय रीतीनें अभ्यास तरी करावा कीं नाही ? पण तसाही काहीं प्रकार घडला नाही वाचनाचा नाद म्हणून इतर विषय न घेता ऐतिहासिक पुस्तकें मात्र चाळली असें फार तर म्हणता येईल आणि हेंच सत्यही आहे अशा परिस्थितीत आत्मविश्वास नव्हे पण फाजील अट्टाहास धरून भ्रामक कल्पनेच्या जोरावर असलें जबाबदारीचें काम शिरावर घेतल्यानें इतिहासक्षेत्रात या 'शिलेदाराची ही शुद्ध भालेराई' आहे असा प्रह सूज वाचकाचा झाला तर त्यात मुळीच नवल नाही माझी मनोदेवताच मला तशी साक्ष देते म्हणून मी शिष्ट सांप्रदायरूपी प्रस्थापनेम रामराम ठोकून ही भालेराई आरंभिली आहे उपयुक्ततेच्या दृष्टीने स्वयं धावा मारण्यापेक्षा या सावनाची लगाम एखाद्या चाणाक्ष चावुकस्वरागच्या हातीं देऊन चंवीचाव्याचा पुरवठा केला असता तर लाभविशेष समवनीय होता अशी स्नेहाची सूचनाही मिळाली पण ती या अडेल तट्टाम रुचते थोडीच ? शिलेदारी सांप्रदायास ती समत नव्हती शिलेदार बहुधा आपलें घोडें आपणच खाजवून फेरून तयार करीत असे येथपर्यंत कीं स्वतः भ्रम करून घोडा तयार केला तरच तो स्वार म्हणविला जाई ही केवळ दंतकथा किंवा अख्यायिका नव्हे माझे कुलत वंशु तीर्थस्वरूप केलामवासी माधवराव फाळके यांनीं आमरणात चावुकस्वाराचा घोडा शिवलाच नाही रोगीर, काठी सपाटी पाहिजे ती मिळो, तंग चौकडा असो वा नसो पण स्वारी केल्याखेरीज ते राहिले नाहीत ही शिलेदारी तऱ्हा झाली शिलेदारशिरोमणी माधवराव महाराज शिंदे आलीजाह बहादुर हे चावुकस्वारावर मुळीच अवलंबून राहिले नाहीत हे सर्वश्रुत आहेच ती भली बहादुरी स्वतः संपादन करिता आली नाही हें खरें, पण तो झोंक प्रत्यक्ष डोक्याने पाहिल्यामुळे त्याचा पीळ मात्र गेला नाही चावुकस्वाराचा प्रकार पहावा तर घोऱ्यात एखादी असली गोम ठेवून देतात कीं त्यामाठी त्याचे दारी फेरी करावी लागते प्रसंगावधानात् खोगिरासहित घोऱ्यास सलाम करून त्याचे पाठीमागे तोवरा घेऊन फिरावें लागते, चावुकस्वारी तरात्रीच्या या भराारीत पडून मंडलचक्र काटण्यापेक्षा सरळ दौडधूप करून घोडा व हतियार आपले हातीं ठेवण्याचा जो 'सततर' शिलेदारी सांप्रदाय आहे तो काय वाईट ? पैंजण, कलग्नी, हुमा मालादिनें नटवून क्षमक्षमची चाल दाखवून धुमाळ उडविता येणार नाही, ही गोष्ट अगदीं निर्विवाद आहे पण कावा अटेरची ही कवायद सोडून सरळ कदस टाकून घोऱ्याची व मालकाची चाकरी करणें वरें इतकेंच नव्हे तर हा आपल्या स्वहिताचा परंपरागत धदा सर्वस्वी सोईस्कर असून तो शिलेदारी धर्म आहे अर्थात् स्वयंम सिद्ध होऊन जी साधनें अनुकूल असतील तीं सज्ज करून ठेवणें भाग आहे यापलीकडे अन्य कर्तव्य नाही त्या 'कामगिरी' पुरस्तात 'हिसेव' धावगाचा आहे त्याची 'समजावीस' झाली म्हणजे घोडे गगेस न्हालें एवढ्यासाठीं हा त्रीशब्दी चक्रव्यूह रचावा लागला ईषेच्छेने हा व्यूह पार पडला तर पुढें दसरा विषवाळीचे सुहृतीनें साधनविक्रितेच्या मोहिमेचा विचार करता येईल आणि साधिले तर त्याचे नर्चात्मक सारही देण्याचा यत्न करून पाहूं पण त्या दिग्नेस जावयाचा विचारच नाही, तर तूर्त वाट शोधण्याचें कर्तव्य तरी काय आहे ? संशोवन क्षेत्रातील वीर खरे व राजघाडे याचा सावनावरोवर सारही देण्याचा सांप्रदाय होता तो अनेक दृष्टीने हितावह आहे असें मान्य करावें लागतें, पण कोठें ते रथी महारथी व कोठें या शिलेदाराची मर्यादित गती स्वप्नीही साम्य शक्य नाही ते कार्य सामर्थ्याच्या बाहेरचें होय त्यामुळे इतिहासमत्ताचा मनोभंग होऊन निरुत्साह होणार त्यास निरुपाय आहे कोणी लहानशी कामगिरी असती तरी या शिलेदारानें कदाचित् कमर बांधली असती पण साधनक्षामुषी अफाट आहे ती प्रथम चाळून

पाहणें, तिचें प्रथकरण करणें तथा कालानुसार निपयानुक्रम लावून तदोत्तर वाचन व मनन करून सार काढावयाचें व तें प्रकाशित साधनाच्या तागडीत तोळून साधक बाधक विचारानें जिकडें पारडें झुकेल त्याचें विवेचन करून निष्कर्ष सांगवयाचा. अशा प्रकारें अवडंबर करावयाचें म्हणजे डमरूच वाजवावयाचा ! आणि मग साधन प्रकाशनाची निदान या जन्मीं तरी आशा धरावयास नको स्वरो व राजवाडे या दुरधरांनीं आजन्म यज्ञ करून जी कार्यसिद्धी केली तिचेच स्वरूप पाहिलें म्हणजे सन दंग होते तेव्हा पुढील अवसान कळतच आहे नवें साधनशिंगळें संभाळून या रणक्षेत्रात उतरून धुमवडाक्याच्या भडीमारात शिरून तलवार वहादुरी करणें कठिण आहे उच्छेकळपणाला बळी पडून गाठचे घोडे व पदरचा गाशिया गमवून घोंगडी पाधरून घरची वाट धरण्यापेक्षा नवशिक्या स्वाराप्रमाणें रणातील पटाईतास शक्तीनुसार साधन साहित्याची कही पोचविण्याची कामगिरी भली त्यात काय कंक्रण मोडून बघा येतो ? जें जाडें भरडे शिलेदारी घोडें स्वराज्य व साम्राज्यरुपी रथाचे कामीं पडलें त्याला आता एवढें ओझें वाहता येऊं नये काय ? 'हरोल' न साधली म्हणून धैर्य सोडून 'करोल' देखील सोडावी की काय ? असे नाना प्रकारचे रंगतरंग मनात घोळत होते कार्यक्षेत्रविस्तारभयाधकारात क्षणभर 'सुधबुध' गेली. निराशेला वशीभूत होऊन हा शिलेदार गनिमी कावा काढूं पहात होता तो अकस्मात् जन्माचें दोन सांगाती, दोघाची संसर्गिक अधिकार वाणी, पहिला सहाय्याची तर दुसरा समच्येची, पाठीवर येऊन उभे राहिले एक देशमुख तर दुसरा 'देशाधिकारी' उभयतांनी एकमुखे होऊन [स्नेहवादे] समाचार घेतला शिलेदारी धर्माचें स्मरण देविलें क्षेत्र सोडून जाण्याचें क्षात्रवृत्तित्यागाचा निषेध केला 'सारे चाकरीवर गेले टाळा देवून जावें !! त्या परिस मरण काय वाईट' असा स्पष्ट संकेतच नव्हे तर निर्वाणीची आज्ञा आहे असे साधार सिद्ध करून दाखविलें अर्थात् सुळीची पोळी असली तरी ती भाल्याच्या नोकावर ठेवण्याविषयी कर्णा फुंकून या शिलेदाराला 'हरहर महादेव' करावयास लाविलें ही गर्जना करण्यापूर्वी कार्याची रूपरेषा निश्चित करावी लागली तिचा आराखडा उभयता समोर सादर करिता क्षणींच त्यानीं मोठ्या संतोषोत्साहानें तो सर्वस्वी मान्य केला आणि कामास आरंभ झाला

कोटा संग्रहाची परिचय.

शिंदेशाहीची एका काळी संबंध ठेवणारी जी महाराष्ट्रीय घराणीं इकडें तिकडे विखुरलेली आहेत त्यांपैकी कोटेकर हे एक होय त्याचे जवळ जुने कागदपत्र आहेत अशी माहिती बऱ्याच वर्षांपासून होती, परंतु अनेक कारणांमुळे ते कागदपत्र पाहावयाची संधी आली नाही, किंवा कोटेकराशी प्रत्यक्ष परिचय घडला नाही. सन १९२६ चे सुमारास मुद्देवानें किंवा हुद्देवानें असो अकस्मात् सरकारी कामगिरी संपून छावणीस सुकामास आलो असता उद्योगात कालक्षेप होईल की नाही याबद्दल मोठी विवंचना मला व माझ्या इष्टमित्रास पडली. अर्थात् फावल्या वेळी स्थानिक ऐतिहासिक घराण्यासंबंधी कागदोपत्री माहिती मिळविण्याचा उद्योग आरंभिला या व्यवसायात जी काहीं साधनं पाहावयास मिळालीं त्यावरून शिंदेशाहीची ही अल्प पण हल्ली उपलब्ध असणारी [सर्वोपलब्ध] साधनं प्रसिद्ध करण्याची इच्छा बलवत्तर होऊं लागली. त्याची जुळवाजुळव करण्याचे संधीस घळघंतराव रामचंद्र रेगे [दौंडकर] याचा घनिष्ट संबंध आला व त्याचा कोटेकराशी काहीं शरीरसंबंध आहे असें कळलें. त्यानी मित्रत्वासुळें पत्रव्यवहार करून कोट्यापावेतो स्वतः घेऊन जाऊन कोटेकर वकील गुलगुले याच्याशी परिचय करविला त्यावेळीं साधारणतः तेथील साधनसंग्रह पाहण्यात आला, सरदार गुलगुले यांनीं सर्व संग्रह माझ्या हवाली करून तो प्रकाशित करण्याची मोठ्या आनंदाने संमति दिली तेथून या कार्याचा आरंभ समजला पाहिजे.

गुलगुले संग्रहाची माहिती.

एकंदर संग्रह पाटता असें दिसून आलें की, जे काही कागदपत्र तूर्त आहेत ते धूळ, धुरवडा, वाळवी आणि ओलावा इत्यादि साधनगन्धामृत वाचवून गाळजीपुरस्वर खानी जपून ठेविले आहेत कालचक्राच्या वाहत्या ओघात निसर्गत त्यावर जे काही परिणाम घडले आहेत त्यारा तर कोणाचा उपाय नव्हता पण ते जपण्यात मानवी प्रयत्नात काहीं कमतरता राहिलेली दिसत नाहीं अर्थात या घराण्याम कागदाची महती पूर्णपणे होती अग्रे गायम् मिद्ध आहे, अली हजील गुबारलेखा पदतीने हे कागद काल विषयानुरूप लाविले होते असें जरी म्हणता न आलें तरी बरीच ठळक ठळक पत्रे व्यक्तिशः एकत्रित केलेली असून त्याची जुळवणी सरदार पुरुषोत्तमाराव गुलगुले यांनी स्वयम् केली होती कोठ्यासारख्या दर व परस्व ठिकाणी वास करणाऱ्या मदारार्थांग राज्याचे श्रीरसबच घडण्याची जेथे आति तेथे या निर्निव 'चिटोऱ्याना' नवीन पद्धतीचा सरकार पडण्याची आज्ञा करणें व्यर्थ आहे आज्ञा रियतीत जे दृश्य दिसतें त्याबद्दल गुलगुल्याचा गौरवच केला पाहिजे मोडी वाचणारे कोट्यात मिळणें अशक्य होते या मुळें ग्वातेरीवृत्त कारकून व टायपिस्ट पाठविण्याची योजना करानी लागली, वाळ्या ममीप कोठे तरी या मज्दतीमाठी जागेची सोय करण्याची विनंति केली असता निराळी राहुटी न दाखविता सरदार गुलगुल्यानीं त्याम आपल्या गोठात आश्रय देऊन न कळत पाहुणचाराची व्यवस्था केली वेळोवेळी कामाच्या तयामणीमाठी व छाटणीमाठी या जिल्हेदारास जर्वे लागले तेव्हा इतर जागी सुकाम न करू देता चक्रील साहेबांनी आपल्या तयून आश्रय देऊन आपले भंडारातून रसद पोहोचवून पावती नेतली. त्याच्या या जुन्या पण स्वराज्य सांप्रदायस्पी औदार्याग्रहापुढें शिलेदारामदेखील हात टेकावे लागून रोजमुरा स्वीकारावा लागला अस्तु एकंदर कागद पाहून त्याचें प्रय करण करून वर्गाकरण करण्याची व्यवस्था लावून नऊल करण्यास आरंभ झाला.

हा सर्व संग्रह शिंदेशाही संबंधीच आहे असें म्हणलें असता वस्तुविपर्यास होणार नाहीं श्रीमंत पेशवे, पवार, होळकर आणि गायकवाड व त्यांच्याशी संबंध ठेवणाऱ्या काही निवडक व्यक्ती यांची तुरळक व झोटक पत्रे चगळलीं असतां हा संबंध पत्रव्यवहार शिंदेशाहीचाच आहे असें ओघानेंच दृष्टोत्पत्तीस येईल या सबबी तूर्त इत्यंभूत परिचय देण्याचें प्रयोजन नाहीं. तथापि संक्षेपाने इतके सांगणे पुरे होईल की, प्रमाणानें स्वयं शिक्षाचाच सिद्धे मोहरी पत्रव्यवहार फार आहे. त्याचे बरोबरीनें किंबहुना किंचित कमी तत्कालीन इतर पुरपाच्या पत्राचे प्रमाण आहे आणि या कागदोपत्रीच तत्कालीन राजकीय स्थित्यंतराचे स्पष्ट, साम व सुसंगत स्वरूप पहावयास मिळते सरकारी पत्र व्यवहार बहुधा 'आज्ञापत्राचे' रूपाने असल्यामुळे त्यात पाह्याळ नसून संक्षेपाने आज्ञा प्रगटीकरण झालें असलें इतर त्यात फारसें नवल नाहीं, अस्तु या संग्रहातील सर्व पत्रांची संख्या सुमारे साडे दहा हजार होईल. त्यापैकी एक तृतीयांश पत्रे ठोकळ मानानें किरकोळ असून बाकी सर्व पत्रे उपयोगी आहेत शुद्ध शोधकदृष्टीने व नूतन माहिती या मानानें ही संख्या कदाचित न्यूनाधिक ठरविता येईल पण 'शिंदेशाहीची स्वतंत्र साधने' हा दृष्टिकोन ठेविला असता त्यात फारसा फेर करिता येईल असें वाटत नाहीं। आणि या दृष्टीनेच तूर्त याची चाळणी करून ही पत्रे प्रकाशित करण्याचा विचार आहे. शिंदेशाहीत वास करणाऱ्या मजसाराख्या व्यक्तीने ह्या संग्रहाच्या योग्यायोग्यतेविषयी उद्गार काढावयाचे म्हणजे पर्यायें पक्षाभिमानच व्यक्त केल्यासार खेहोईल अशी भीति वाटते म्हणून एका प्रसिद्ध इतिहासकाराच्या मताचें सार देणेंच सोईचे होईल.

[गोविंद सखाराम सरदेसायाचा अभिप्राय].

' The ancestors of this Saraswat Brahmin family, surnamed Gulgule, came from Achare in the South Konkan and were placed by the Peishwa, at Kotah as Revenue Collectors, under the orders of Scindia. The carefully preserved historical papers in this family contain some 25 bundles. The total number of letters will come to about 6000. [*This was apparently I believe a cursory estimate open to correction*] Even if a scrupulous selection were made more than half will deserve being printed fully.

This is so far as mere quantity goes. But the quality of the whole Record is even far superior to its quantity. For while we have plentiful materials bearing on the administrative and other measures of the Peshwas at Poona and the South, we find practically very little bearing on their North Indian Affairs. Such points, for instance, as, how the Marathas expanded into Rajputana, what sort of relations they kept with the Rajput Princes, what difficulties they encountered and how they overcame them all. All this was the work of one great personality Mahadji Scindia whose life work from 1761 to his death in 1794, is fully exemplified in the copious letters sent from his Camps.

There occurred something like a bifurcation in the Maratha fortune in 1772. The keen rivalry, for Power waged between Nana Phadnavis and Mahadji Scindia, forms one of the most instructive episodes of the declining period of the Maratha Power and was until now more or less inexplicable, as the student of History had before him only one side of the question profusely represented in the Patwardhan and the other Records which have so far been published. The other side, namely that of Mahadji Scindia, was conspicuous by its absence. That is to say while so far we had only the letters of Phadnavis and his partisans, accusing Mahadji and his ways, we had very little that gave the version of Mahadji Scindia. This want can now be amply supplied by the publication of this Kotah Records.

The letters written by Jaganath Vishwanath from Poona, during the 4 eventful years 1791 to 1794, are indeed more than their weight

• या उताऱ्यांत वाकडे अक्षराने [*Italics*] जो मजकूर जागोजागी कंसात दाखविला आहे तो या शिक्केदाराने पदरचा घाटविला आहे.

in gold, as they lucidly set forth the points of difference between Nana and Mahadji and give graphic account of day to day occurrences and conferences at Poona, in those momentous years of Maratha fortune

An account of Maratha politics in the North with Mahadji Scindia's side fully represented can now be created out of this Kotah Duffer, which must be ranked as valuable as the Muaj Duffer printed by Khare. For the first time the student of Maratha History will be supplied with an authentic material for estimating the character of Mahadji Scindia and his achievements by means of this Kotah Duffer supplemented by the 4 volumes already printed by [*Dattatraya Balwant*] Pains to the Royal House of Scindias this new find will indeed bring credit and glory. The student of Maratha History will now have all his curiosity amply rewarded.

There is another special value for this Duffer. The Records of the several Deccani families so far printed by [*Khare*] Rajwade and others, are more or less scappy and do not in themselves give a complete version of any historical developement. This Kotah Duffer, however, is complete and intact, [*not*] right from the beginning of the Maratha entry into the North [*but from 1742*] to its ultimate settlement under the British supremacy in the first quarter of the 19th century. Hence we find in it ample material for estimating the various stages of Maratha expansion into the North, its policy and methods, its financial facilities and burdens, difficulties and encounters and the kind of relations existing between the Marathas and the Rajput [*Princes*]. Kotah was long the pivot round which the Maratha Policy in Rajputana centred during [*and previous to*] the regimes of Mahadji and Daulat Rao Scindia.

The Duffer contains full personal handwritings of [*not*] all [*but certainly many*] members of the Scindia family and the various generals, officers [*and other notabilities of the day*]. Thus this Northern find is as rich in men and matters of the North as the Deccani Papers [*already printed*] are of the South. Fresh incidents [*facts*] and personalities hitherto unknown are profusely brought into light, thereby enriching the Maratha History to a great extent. Not only were the Scindias [*a lot of*] strong fighters, clever writers and able administrators but it is surprising to learn in these papers that

they were scholars [of Sanskrit also and were] fond of reading old works. Mahadji Scindia's acrimonious discussions with Nana Phadnavis and the details of his last illness are found graphically described, Horses, regiments, guns and their manufacture, items of Maratha social life in those days, banking rates of interests and commodities, exchange of various manufactures, fruits, scents, ornaments, old Sanskrit works and writings, paintings and idols, medicines and arms, all these have frequent mention in this correspondence. We also get precious glimpses of Mahadji Scindia's character and his conduct towards his subordinates. We find all his follower and help-mates thriving under his patronising care and serving their master all their life with rare loyalty and devotion. In short the Maratha History of the Post-Panipat period had so long to depend entirely on the accounts presented by the Southern records, but hereafter we can have a rival Record in this Kotah find perhaps even more important in a historical sense.'

हा गोविंद सखाराम सरदेसायाचा अभिप्राय व पुढें येणारी प्रत्यक्ष प्रमाणें याचा तुलनात्मक दृष्टीने विचार करता या साधनाची खरी योग्यता आपोआप उघडकीस येणार आहे, अर्थात् त्या संबंधी पृच्छा करण्याचे प्रयोजन नसलें तरी एवढी गोष्ट सांगणे अगल्याचें आहे की शिंदेशाहीसंबंधी प्रमाणाभावी ज्या काही कल्पना सापट प्रचलित आहेत त्यावर नवीन प्रकाश पडून शिंदेशाही इतिहासाचा जो दीप मंद, अस्पष्ट व अशुद्ध दिसत आहे तो जास्त प्रदत्त झाल्यासिवाय खचित राहणार नाही, किंवा शिंदेशाही इतिहासाच्या ह्या स्वरूपापेक्षा मराठी सत्तेची जी अवकारमय अनास्था पाहावयास मिळते तिचा लोप होऊन तिचें मूळ, खरें आणि उज्वल मूर्तिमंत चित्रच या प्रयत्नांने पाहावयास मिळून महाराष्ट्र इतिहासात अमर्यादपणें सावळा गोष्ट माजविणाऱ्या परकीय इतिहासकाराच्या पायात कोळदावा पडेल असें वाटते

गुलगुले संग्रहाचें एक व्यंगविशेष

या संग्रहात जर काही सांगवया सारखे व्यंग असेल तर तें एवढेंच की गुलगुल्याचा वक्रील या नात्याने जो पत्रव्यवहार शिंदेदरबारशी झाला तो मात्र या संग्रहात पुढीलच उपलब्ध नाही. जीं सरकारी पत्रे प्रसंगानुसार गुलगुले याना आली त्याचाच यात केवळ भरणा आहे ही अशी स्थिति का असावी, वक्रील वारनिशा कोठें गेल्या इत्यादि पत्र साहित्यिक मनश्चक्षुषे उभे राहातात १८५७ चे बंडात गुलगुले यांजवर भयंकर गंडातर आल्याची दंतकथा आहे. या अनर्थात त्याच्या घराच्या एका भागाचा गोळ्याने विचंश झाला, घरात बंडखोर शिरून त्यानी लूट केली गुलगुले भोव्या शिकस्तीने प्राण घेऊन बाहेर पडले. त्याच्या पश्चात् काम गोवळ माजला असेल तो ईश्वरास ठाऊक, या प्रकथातच वारनिशा बहुधा 'अग्नेये स्वाहा' झाल्या असाव्यात. सरकारी पत्रव्यवहार वारनिशापासून निराळ्या जागी असल्यानेच सुरक्षित राहिला असें वाटतें. सरकारी पत्रापैकी जीं पत्रे या वक्रील पत्रात सर मिमळ झालीं तीं अर्थात्च सापडत नाहीत. हा वक्रील पत्रव्यवहार काळाच्या उदरात गडप झाल्याने ऐतिहासिक दृष्ट्या मोठीच हानि झाली यात संशय नाही. सरकारी पत्रव्यवहारामुळे शिंदेशाहीच्या

मने पुने ध्यातव्य पाठन ते पत्रकृत ध्यातुमाने त्रिणि, त्यांचे नीट वाचन व मनन करून त्यांना तत्कालीन स्वरूप उपलब्ध ग्राहिल्याशिवाी सातून पाहणे उन्हादि अनेक संस्कार करणे लागतात या तत्पून हे प्रताक्षन ह्या अ-पापाभीत होणे शक्य नाही. शरीर शब्दाग त्याची काळजी करणे प्राप्त आहे व हें काम मजसातून न अससिजाच्या वाग्याम अकृमान् आतगामुळे व शरीर प्रकाशित माधने दुर्मिल अयगामुळे शिलशरी शोरे लंगरे लागून ही मर्यादा आणखी वाढण्याचा संभव आहे.

प्रश्नस्य भागासंबंधीं दोन जब्द.

या ग्रंथात पानिपतीस्य पत्रव्यवहाराच्च प्रमाणं जायते अस्तथाप्युल्लं धन्यमकारं पूर्व-
पानिपतीयं पत्रं प्रकृत्यनांनं कामं प्रथमं गतीं घेतले आहे नाची एकदर मख्या ७०० अमुन त्यापकीं
५०० पत्रं उपयुक्त आहेत. हां फदानि एकाच शतत्र भागात देता आलीं असतीं परंतु ठरविलेल्या
रूपरेषेनुसार तीं अनेक भागातच ग्रन्थित जेणे उठ वाटले त्यापैकीं हा पहिला भाग इतिहासमकास
सादर करीत आहे

या भागातील पत्रांना जगाकडून लक्षात आणण्यासाठी फारशी अडचण पडली नाही. कारण सरकारी पत्रात बहुतेक हिजरी सन दिलेला आहे ही सुद्धा अडचण भागली व भागत आहे ती ही की पूर्वे पासून पश्चिमेकडे गेल्यामुळे ही मागणी उत्तरे, पारनेस, राजगाडे, रत्नादि नामांकित उतिहासकाराकडून व विविध भागांतून आलेल्या, ज्ञान्येतिहाससंग्रह व भारतावरील गांधीजी प्रतिष्ठे शाली ती वाचकव्यास तर काय पण पहावयाच्यातील मिळाली नाहीत त्यामुळे या नवीन पत्रांवरवीं विचार करून व तारतम्य पाहून या फाटल्या सुद्धा नवत शाली नाही अर्थाने राहिली जागी दुर्लभाच्या किंवा पहावयाच्या दोष अशी येईल तर त्यात यांना निश्चय आहे ती मागणी प्रत्यक्ष पाहावयात मिळाल्यानंतर विधानांतर करावेत वाटल्या तसे करणाऱ्या मला सुद्धाच मज्जे वाटणार नाही आणि याचसाठी मी तूर्त या भागाचे चर्चात्मक यावर देण्याच्या भागणीत पडलो नाही ही गोष्ट वाचकांनी लक्षात आणू यावी तसेच सुकामाची पूर्ण गावी येतील तयार करिता आली नाही

मूळ पत्राची भाषा व्याकरणदृष्ट्या गुळू करण्याचा परिपाठ आहे पण तो मी स्वीकारिला नाही मूळ पत्राची हुबेहूब नकल देणेंच मला विशेष समुचित वाटलें व त्यात पदरचा अनुस्वार देखील हवा असता दिला नाही. तो अवश्यकतेनुसार निराळा कसात दावाविला आहे मोडीत 'इ' ['ह्रस्व] व 'ई' [दीर्घ] एकच अमत्याने त्यात व्याकरणाप्रमाणें 'ह्रस्व दीर्घाचा विचार मात्र अवश्य केला आहे. व हाच क्रम ' उकारा ' बद्दलही ठेविला आहे या पलीकडे असल पत्राच्या भाषेत काहीच बदलाबदल केली नाही वाचकाच्या सोयीसाठी असल पत्रात अक्षराचे वळण जेथें जेथें बदलेंलें दिसलें तेथें तेथें निरनिराळी चिन्हे दिलीं असून त्याची स्वतंत्र सूचीही पण दिली आहे

या पहिल्या भागांत एकंदर २९९ पत्रे असून त्यापैकी ६ पत्रे निरनिराळ्या ठिकाणाहून मिळविली आहेत. [लेखाक १, ६२, १०७, १३९ अ, १३९ इ, १५६,] एवढी पत्रे सोडून बाकीचा सर्व पत्रसंग्रह 'गुलगुले दफ्तरचा' असून तो शिंदे राजघराण्याचा सन १७३३ ते १७६७ पर्यंतचा पत्रव्यवहार आहे. यातून महादजी शिंदे यांची पत्रे मात्र वगळली आहेत. त्याचा पत्रव्यवहार फार असल्यामुळे तो अनेक भागात प्रसिद्ध करणेच प्राप्त आहे

राणोजी शिंदे यांची आजपर्यंत केवळ ३ पत्रे पहावयास मिळत होती [ग्रंथेद्र लेखाक १७७, १७८ व इतिहासग्रह पुस्तक २ अक ९ ऐटि ३५] ती आज ३९ पत्रे 'संग्रहात' जास्त उपलब्ध झाली आहेत त्यापैकी ३४ पत्रे जी उपयुक्त वाटली ती येथे दिली आहेत. [लेखाक १ ते ३३] यासिवाय आणखी २ पत्रे पाहावयास मिळतात [Selection Records, Bagl: page 15] अशी ३९ पत्रे राणोजी शिंद्याची प्रस्तुत पाहावयास सापडतात

राणोजी शिंदे यास लिहिता वाचता येत होते किंवा नाही याविषयी गुलगुले संग्रहातील पत्रावरून ठाम मत निदान मला तरी निश्चित करिता आले नाही त्याच्या पत्रातील अक्षरांचे वळण बहुधा एक घाटी असून 'बहुत काय लिहिणे हे विनती' चे वळण दोन प्रकारचे आहे त्यापैकी एक तर **रामचंद्र मल्हार सुखठणकराचे** हस्ताक्षराची जुळते पण दुसरे कोणाचे हे काही निश्चित सांगवत नाही अक्षर इतके वळणदार आहे की ते राणोजीचे ठरविण्यास जरा सकोच वाटतो यामुळे राणोजीच्या साक्षरतेविषयी प्रश्न सुटत नाही. [आणि हीच अडचण जयाजी शिंद्यासबंधी भासते लेखाक १३९ ई टीप १६३] तथापि **रानवडे**विरचित वखर व 'सुतालकी अधिकारप्राप्ती' च्या दृष्टीने पाहता ते निरक्षर असतील असे वाटत नाही पण या विवानास तूर्त प्रत्यक्ष प्रमाण उपस्थित नाही एवढे खरे.

जयाजी आपा शिंदे याची १२४ पत्रे 'संग्रहात' सापडली त्यापैकी या भागात १०८ पत्रे दिली आहेत [लेखाक ३४ ते १३९] राजवाड्याने ७ असल पत्रे छापलेली आहेत [खंड १ लेखाक १, ३०, ३२, ३७, ४३, ४५, ४९] ती मिळविली असता ११५ पत्रे उपलब्ध होतात यापेक्षा अधिक पत्रे जयाजीची मिळावयाम पाहिजेत मला काही प्रत्यक्ष पहावयासदेखील मिळाली पण ऐतिहासिक दृष्ट्या ती फारशी महत्त्वाची नसल्यामुळे येथे देण्याची आवश्यकता वाटली नाही

जनकोजी शिंदे याची १५८ पत्रे 'संग्रहात' जी मिळाली त्यापैकी ११३ पत्रे येथे दिली आहेत [लेखाक १४० ते २५३] एक पत्र जे इतर जागी मिळाले तेही दिले आहे [लेखाक १५६] अशा प्रकारे पत्रांची संख्या ११४ होते याखेरीज राजवाडे याने ५ पत्रे प्रकाशित केली आहेत [खंड १ लेखाक ५५, ६१, ७४, १३७, १८३.] 'वायजावाई शिंदे' याचे चरित्रात 'पारसनिसाने १ पत्र दिले आहे [पान ८] अशी १२० पत्रे जनकोजी शिंद्याची मिळतात शोभाती ही संख्या आणखीही वाढण्याचा संभव आहे

जनकोजी शिंद्याची 'पानिपतोत्तर पत्रे' सुद्धा यातच समाविष्ट केलेली आहेत. वास्तविक ही [३१] पत्रे त्याचे नावावर घालता येत नाहीत [लेखाक २२३ ते २५३] ती महादजी, केदारजी इत्यादिकांची समजली पाहिजेत

दत्ताजी पाटील शिंदे यांची ८ पत्रे या भागात आली आहेत [लेखाक २५४ ते २६१] या व्यतिरिक्त राजवाडे याने १ पत्र प्रसिद्ध केले आहे [खंड १ लेखाक ७३] एकूण दत्ताजीची ९ असल

पत्र पाहावयाला मिळनात जनकोजीच्या वाळण्या ज्या दत्ताजी गिद्यानी सतत ४ वर्षे शिंदे शाहीची सुत्रे चालविली त्याची केवळ ९ पत्रेच मिळावीत हे मोठे आश्चर्य आहे अस्तु पुढे सांगे त्याची यापेक्षा अधिक पत्रे सापडतील अशी आशा वाटते

मानोश्री निंवावाई शिंदे यांचे केवळ १ पत्रच का होईना पण ते प्रथम पहावयास मिळते. [लेखाक २६८]

सावाजी शिंदे यांची ४ [लेखाक २६२ ते २६५] व **खानाजी जाधव सेनापति** यांची ६ [लेखाक २६६ ते २७२] अशी १० पत्रे प्रत्यक्ष पाहावयाचा योग प्रथम या भागात आला आहे

केदारजी शिंदे यांची ३४ पत्रे सत्रहात असून त्यापैकी २२ येथे घेतली आहेत. [लेखाक २७३ ते २९६] राजवाडे यांचे १३ पत्रे दिली आहेत [खंड १३ पत्राक १, ४, ३२, ३३, ३६, ३७, ३८, ४९, ५०, ५१, ५२, ५३, ५४] ती जमेल परित ३५ पत्रे उपलब्ध आहेत

रवळोजी शिंदे यांची २ पत्रे प्रथम पहावयास सापडतात [लेखाक २८२, २८३]

अशा प्रकारे राणोजीपासून केदारजीपावेतो जिंदेराजबाराण्यातील ३३१ असले पत्रे सध्या उपलब्ध आहेत पहिल्यापेक्षा ही सलग जारी वाढलेली दिसत असली तरी ती फार अल्प आहे असेच म्हणावे लागते कारण यापेक्षा किती तरी पटीने ती ज्ञान्त अनावयास पाहिजे इतिहासाच्या राजवाडे यांच्या भाकिताप्रमाणे कोटेकर वकिलाचे हे कौतुक तर पाहावयास मिळाले पण वृद्धी, जयपुर, जोधपुर, उदेंपुर इत्यादि उत्तरहिंदुस्थानचे राजेराजवाडे आजूढील अन्य वकिली पत्रव्यवहार अद्याप अज्ञात व अनुपलब्धच आहे तसेच श्रीमंत गायकवाड, पवार [भोमले] व होळकर या मराठेशाहीच्या अवशेष भागीदारांचा पत्रव्यवहार बाहेर आलाच नाही या खेरीज पेशवाईचा जो प्रचंड पत्रसंग्रह आहे त्याचा परिस्फोट अद्याप व्हावयाचा आहे

शिंदे व होळकर यांची काही सामायिक पत्रे मिळतात ती फार थोडी असून वरील मोजणीत आली नाहीत तथापि ती पुढील भागात होळकरांचे पत्रव्यवहारात पहावयास सापडतील

या पहिल्या [व पुढे येणाऱ्या दोन पूर्वपानिपतीय] भागासंबंधी जर काही सांगावयाचे असेल तर ते इतकेच की ब्रम्हदेवस्वामी याबडशीकराचे चरित्रात जो पत्रव्यवहार पारसनीस याचे दिला आहे तो थोरले बाजीराव पेशवे याचे निधनोत्तर एक दोन वर्षांचे वर्णन देऊन संपतो आणि राजवाड्याच्या पहिल्या खंडाचा आरंभ १७५१ पासून होतो अशा प्रकारे जो उणीव आजवर पडत होती ती सर्वस्वी तर म्हणता येणार नाही पण काही अशी तरी भरून निघत आहे अर्थात् १७४२ ते १७५० या आठ वर्षांच्या श्रुतात पहावयास मिळतो तसेच पहिल्या खंडात जी माहिती राजवाडे यांचे दिली आहे त्यात ही भर ज्यास्त उचलणार आहे त्याला 'चंद्रबूड कले' चा ज्या दिवशी संयोग होईल तो सुदिन समजला पाहिजे ठोकळ सानाने बोलावयाचे म्हणजे मराठ्यांच्या उत्तरहिंदुस्थानविषयक हालचाली, घडामोडी तथा राजेराजवाडे यांच्याशी घडलेले व्यवहार इत्यादिकांचे अर्तबाख स्वतःपाचा शोध लागून अनिश्चित भुयाचे समाधानकारक रीतीने स्पष्टीकरण होत असून खरे रहस्य कळते ती दिवक्षित स्थले व योग ही क्रमशः प्रसंगानुसार टीपेत जरी दर्शविली असली तरी त्यांचे सुसघटित सार देता झाले नाही म्हणून त्याची खरी बहार पाहावयास मिळत नाही.

राणोजी, जयाजी, जनकोजी, जोतिबा, दत्ताजी, तुकोजी, केदारजी व रवळोजी शिंदे यांची चित्रे उपलब्ध न झाल्यामुळे ती अर्थातच देणे शक्य झाले नाही. वरील पुरुषांची चित्रे आज मिळत नसली तरी

तीं पुढें सांपडण्याची मला आशा वाटतें कारण राणोजीचे समकालिन बाजीराव पेशवे, महारजी होळकर, पिलाजी जाधव इत्यादि अनेक इतिहासप्रसिद्ध पुरुषांची चित्रें उपलब्ध असतां वरील शिंदेघराण्यांतील पुरुषांचीच तेवढी चित्रे तयार झाली नसतील असें अनुमान करवत नाही. शिंदेसाही छत्राखाली वास करणारे चित्रकार त्यावेळी विद्यमान असून त्यांनीं तत्कालीन शूरवीरांची काढलेली चित्रे आज चित्रकारांच्या नावासह पाहावयास मिळतात. यदाकदाचिह्न गोवाती ही चित्रे नव मिळालीं आणि सर्वस्वी निराशा झाली तर वरील पुरुषाचे रूपाकारविशेष माहीत होण्याची अन्य साधने अनुकूल आहेत किंवा नाहींत याचा छडा लावून जे सार निघालें त्याचे दिग्दर्शन करावयाचा विचार होता पण काही काम अपुरें राहिल्यामुळे तो विचार पुढील भागावर ढकलणेंच प्राप्त झाले.

एक रंगीत चित्र मात्र गुलगुले संग्रहात सापडले खरें पण ते कोणाचे आहे याबद्दल अद्याप निश्चय झाला नाही ते बहुधा जयाजी, दत्ताजी किंवा तुकोजी ह्यांपैकी कोणाचें तरी असावे असें वाटते. या संबंधी ठाम निर्णय झाल्यावर त्याचे स्पष्टीकरण बोधानेच पुढें होऊन इतिहासभक्तांची जिज्ञासा तुप्त होईल.

आलीजह वहादुर महादजी शिंदे यांनी तर काही चित्रकार आपल्या पदरीच ठेविले होते. [ती घराणी आजही विद्यमान असून] त्याच्यामुळेच महादजी शिवाची वरीच चित्रें जागोजागी पहावयास मिळतात अस्तु त्याचे एक नवीन दरवारी चित्र जें ' संग्रहात ' उपलब्ध झाले तें या भागाच्या सुखदृष्ट्यावर दिले आहे.

कोटेकराचे ' संग्रही ' रंगीत चित्रांचा बराच साठा आहे त्यात पशु, पक्षी, सुंदर स्त्रिया, रमणीय देखावे, रागरागिणी तथा पौराणिक व ऐतिहासिक विभूती, नामांकित राजे, सेनापती, सरदार व शूरवीरांचा भरण विशेष असून मराठ्यांची चित्रे फारच कमी आहेत. अस्तु जी आहेत ती सवयीप्रमाणें व सोईप्रमाणें निरनिराळ्या भागात देण्याचा विचार आहे. स्वयम् गुलगुले घराण्यातील पुरुषांची चित्रेंही मिळतात. कोटा येथील पहिले वकील वालाजी यशवंत गुलगुले याचे चित्रासंबंधी अद्याप निर्णय झाला नसल्यामुळे ते देता आले नाहीं त्याचे पुत्र लालाजी बल्लाळ गुलगुले याचे रंगीत चित्र मात्र दिलें आहे या व्यतिरिक्त पहिल्या भागात आलेल्या शिंदे राजघराण्यातील व्यक्तींच्या छत्राची छायाचित्रें दिली आहेत.

असल व प्रमाणशीर पुराव्याची सर्वतोपरी वाण असल्यामुळे स्वदेशीय इतिहासकारांस बराच काळ परदेशीय इतिहासकाराच्या ओजळीनें पाणी प्यावें लागले तर त्यांत त्यांचा मोठासा दोष आहे असें नाही. जुन्या वखरी व दंतकथा यांच्या आधारावर आपला दृष्टीकोन स्थिर ठेवून महाराष्ट्रीय इतिहासाचा सत्य भाग जितका प्रकाशांत आणतां येईल तितका आणण्यास त्यांनीं शक्य तो प्रयत्न केला आहे यात संशय नाही. परंतु खरी पत्रवद्ध हकीकत उघडकीस येण्यामावी सत्य इतिहासरचना करण्याचे कामी त्यांची असमर्थताच राहिली.

ही जाणीव लक्षात घेऊनच विविधज्ञानविस्तारकार, काव्येतिहासकार, ग्रंथमालाकार, खरे, पारसनीस, राजवाडे, राजाध्यक्षादि [सत्कार्योत्तेजक भारतेतिहास] मंडळी पुढें सरसावली. तिचें बरेच काम फलद्रुपही झालें. मराठेसाही इतिहासाचें संशोधन करित असता त्यांचे हातून शिंदेसाही इतिहासावरही साहजिकच बराच प्रकाश पडलेला आहे तथापि छुसंगत, व स्वतंत्र अशा शिंदेसाही साधनाची अनुकूलता होत नव्हती तो काळ जाऊन ईशेच्छेनें आणि कोटेकर वकील गुलगुले यांच्या ममत्वाने व पुणेकर देशमुख [राजराजेन्द्र मालोजी नरसिंगराव शितोळे] यांच्या

सक्रीय प्रोत्साहनामुळे आजचा हा सुयोग इतिहासभक्तास लाभत आहे. याबद्दल परमेश्वराचे धन्यवादच गाविले पाहिजेत. आता एवढ्यावरच संशोधनकार्य संपले असे मात्र समजता कामा नये. या संग्रहाखेरीज स्वतंत्र असे कित्येक ज्ञाताज्ञात सग्रह गोठून शिंदेगाही इतिहासात त्याची अजून भर टाकावयास पाहिजे. अशा प्रयत्नासिवाय शिंदेगाहीचा सत्यसाधत इतिहास तयार होणे शक्य नाही असा माझा विश्वास आहे. हे कार्य आजपर्यंत शिंदेगाही छत्राखाली वास करणाऱ्या कोणत्याही व्यक्तीने आपल्या शिरावर वारण केले नसून उलट या संबंधात हेळमंडळ होत गेला असा स्पष्ट कवूली जबाब दिल्यासिवाय गत्यंतर नाही, तसेच शिंदेगाही राज्यातभूत साधनचिकित्सा होऊन ती प्रकाशित झाल्यामुळेच सर्व कार्यभाग उरकणारा नसून त्याच्या पूर्ततेकरिता अन्य ठिकाणचीही साधनसामुग्री हाती लागली पाहिजे व त्या दिजेने प्रयत्न होणे अत्यावश्यक आहे.

या कार्यास काही तरी मूर्तस्वरूप यावे अशी फार दिवसापासून उत्कट इच्छा होती व त्यानुसार कार्याला लागलो पण ज्याच्या ज्याच्या जवळ ही साधनसंपत्ति होती त्याच्या जवळ विनवणी पूर्वक याचना केली असता नेहमी देवच आढवे येत गेले. शेवटी या बाजूने निराश होऊन निवडक मंडळीच्या संमतीने जेवढी व जशी साधने मिळतील तशीच प्रकाशित करण्याचा निर्धार केला. 'निश्चयाचे वळ तुका म्हणे तेचि फळ' हा अनुभव प्रत्यक्ष प्रचीतीस आला बरीच ऐतिहासिक पत्रे पाह्यावयास मिळून त्याच्या नकलाही हस्तगत झाल्या. काही संजनांनी तर कागदही सर्वस्वी स्वाधीन केले अशा रीतीने निराशेत आशा उत्पन्न होऊन उत्साह वाढून कार्य नेटाने चालले. याच संधीस बलवंतराव रामचंद्र रेगे [दौढकर] याचे द्वारे कोटेकर गुलगुले याचा परिचय होऊन ही विपुल अमोल रत्ने पदरी पडली. याबद्दल या उभयतांचे जितके कौतुक करावे तेवढे थोडेच आहे. शिंदेगाहीचा अभिमान बाळगणारी अशी प्रत्येक व्यक्ती अंतःकरणपूर्वक आभार मानित्यावाचून खचित राहणार नाही. त्याचा मी सदाचा ऋणी झालो असे म्हणावयास हरकत नाही. त्याच्या ह्या औदार्यामुळे आळसातून मुक्त होऊन मला अकस्मात् आपल्या काळाचा या सत्कार्यात व्यय करण्याची संधी मिळाली त्याविषयी मी व्यक्तिशः उभयतांचा अत्यंत आभारी आहे.

कोटेकर वकील गुलगुले याचे नाव महाराष्ट्रीयीयास 'काही नवे नव्हे' या घराण्याचा परिचय 'इतिहाससंग्रह' कार पारसनीस याने मागेच करविला आहे [ऐस्फुले भाग ३ पान २१] आणि 'नाना साहेब पेशवे' याचे चरित्रकार सरदेसाई यानी देखील त्याचा पुनरुल्लेख केला असून मराठेगाहीच्या उत्तरहिंदुस्थानकडील स्वाभ्यासबंधी साधने संग्रही असल्याचे ध्वनित केले आहे. अर्थात् या घराण्याचा सविस्तर वृत्तांत अवगत करून घेण्याची पिपासा इतिहासभक्तास स्वभावतः उत्पन्न झाली असेल. कागदपत्रासंबंधी तर फूल नाही फुलाची पाकळी या न्यायाने थोडे बहुत समाधान करिता आले. तसे याविषयी शक्य नाही. वाटणीपासून पानिपतच्या प्रथम सलासीपर्यंत बाळाजी यशवंत गुलगुले यांची कारकीर्द संपली. तदोत्तर लालाजी बल्लाळ वकिलीवर आला व त्याचे समोरच पेशवाईची इतिश्री झाली, अर्थात् या पितापुत्रांचा काळ म्हणजे मराठेगाहीचा उत्तरेकडील सवय इतिहास होय. बऱ्याच कागदपत्रांची निवड करणे बाकी राहिल्यामुळे सविस्तर वर्णन देता आले नाही. तथापि या घराण्याची सक्षिप्त माहिती लेखाक २ [टीप ४] मध्ये आलेलीच आहे. तेवढीच तूर्त पुरेशी होईल असे वाटते. याहून विशेष व इत्यभूत माहिती पुढे निराळ्या खडाच्या रूपाने देण्याचा विचार आहे.

शिंदेशाहीसंबंधी जुनी व नवी साधने.

शिंदेशाही इतिहास रचनाच्या देशीय तऱ्हा विदेशीय ग्रंथकार यांचे सिंहावलोकन केले असता रामाजी अनंत दामोळकर यास शिंदेशाहीचा पहिला बखरकार म्हणून मान द्यावा लागेल शिंदे होळकरांनी अंतर्वेदीत रोहिलखडावर १७५१-५२ साली जी मोहिम केली तिच्या वर्णनपर दामोळकराने एक बखर लिहिल्याचा विश्वसनीय शोध लागतो [लेखांक ९५ टीप १२१] पण दुर्दैवाने ती बखर आज उपलब्ध नाही. जवळेल्या गुलगुले संग्रहात ती सापडली असली तर तिची प्राप्ति अवश्यच म्हटली पाहिजे तिची एकाटि प्रत स्थलातरा अज्ञातवासात पण सुरक्षित [सुदैवाने] राहिली असल्यास तिचा पुढे मागे शोध लागणे मात्र संभवनीय आहे या पलीकडे या बखरीची माहिती देता येणे शक्य नाही

‘भाऊ साहेबांची बखर’ हिचा कर्ता हा शिंदेशाहीचा दुसरा इतिहासकार होय ‘भाऊ बखर’ हे बखरीचे मूळनाव नसून तिच्या अनेक प्रतींपैकी एका प्रतीच्या [एका] पृष्ठावर ‘बखर भाऊसाहेबाची’ अशी अक्षरें असल्यामुळे त्या आधारावर काशीनाथ नारायण साने यांनी तिला वरील नाव दिले आहे तिचे खरे नाव ‘पानिपतची बखर’ असेच असावयास पाहिजे असा खयम् सान्याचाच विशेषत्व कल होता. तसेच ‘बखर लिहिणारा कोणीही असो तो शिंद्याच्या पदरी असून मोठा शोधक व बुद्धिमान असला पाहिजे किंबहुना तो शिंद्याचा पक्षपाती भासतो असे म्हटले तरी चालेल’ अशी बखरीच्या अतःप्रमाणाची खूण त्यांना पटली तरी ती रुचली मात्र नाही. संगोपनसंस्कार करिताना तिला लड्डिवाळाचे हें नाव त्यांना अर्पण केले आहे, अर्थात् ‘चिटणीस, सभासद, सोहनी, रघुनाथराव यादव’ इत्यादि नामांकित इतिहासकाराच्या प्रभावळीत ‘चिंतामण गोविंद किंवा कृष्णाजी शारदा’ या बखरकाराचे नाव सापडत नाही. ही दोन्ही बखरकारांची काल्पनिक टोपणनावे असून आपले नाव अज्ञात राहावे असा त्यांच्या मनाचा कल होता असे मानिले तरी सान्यांनी ह्या बखरीला जें नांव दिले आहे त्याचे अनुचितत्वासंबंधी अनेक मुद्दे सांगता येतील पण तिच्या कर्त्याचा शोध लागल्यावर नावाबद्दल बाद गौण राहतो म्हणून त्या मुद्यांना जरा वाजूला ठेवून या बखरकाराच्या नावाचा सुगावा लागण्याची सुचिन्हे दिसू लागली आहेत असे मी सुचवीत आहे. ‘चक्रुर्वै सत्यम्’ या न्यायाने पुरावा उपलब्ध होईपर्यंत त्याचें नांव पुढे आणून एक नवीन वाद उपस्थित करणे प्रशस्त होणार नाही तथापि ‘तो शिंद्याच्या पदरचा असून त्याचा तो पक्षपाती [नव्हे पण पक्षाभिमानी] होता’ हा सान्याचा तर्क खरा ठरण्याइतका आधार मिळेल असा विश्वास वाटतो प्रत्यक्ष प्रमाण हाती लागल्यावर ह्या संबंधात पुढे स्पष्ट चर्चा केली जाईल यदाकदाचित् हे प्रमाण हाती न लागले किंवा लागूनही तें अग्रह्य ठरले तरी या बखरीचा वराच संबंध शिंदेशाहीशी येत असल्यामुळे आणि ती ‘चिंतोरात्मक’ कसोटीस उतरत असल्यामुळे शिंदेशाही इतिहासाची रचना करावयाचे कामी तिचा आधार घेणे प्राप्त आहे एवढी गोष्ट मात्र लक्षात ठेविली पाहिजे.

मोगी लक्ष्मण रानवडे हा तिसरा ग्रंथकार होय दौलतराव शिंदे याच्या मातोश्री मैनाबाई ह्या कुलावेकर आग्ने ह्याच्या कन्या होत्या आणि आग्ने याचा रानवडे हा [वहुधा] कारभारी किंवा जुना माहितगार होता सालवईच्या तहानंतर इम्रजाचा वकील शिंद्याच्या दरबारी राहू लागला त्यापैकी Sir Robert Close यांनी शिंद्याच्या इतिहासाची माहिती मागितली असता ती पुरविण्याच्या कामी रानवडे याची योजना झाल्यावरून त्याने ही बखर लिहिली आहे. हा ग्रंथकार महात्तीय असल्यामुळे

तिची मूळ स्थाना मराठीतच शाही राज्या पाहिजे असे वाटते पण मराठी बखर किंवा तिची प्रत उपलब्ध नाही. तिचे फारसी भाषांतर जे उपलब्ध जाले आहे त्याचा आरंभ व शेवट या प्रमाणे दिला आहे ही तरच संपूर्ण ज्ञान व अभ्यासनिष्पत्तीचीच आहे.

‘मराठा राजे ऐजिप्ट निगम कंपनी उघडून बलासुर गेले [जिथे राजघराण्याविषयी] व निम्नर ऐतिहासिक प्रांतांचा माहिती मागितल्यावरून मोरो लक्ष्मण रानवडे निस्वतः मंभाजीराव आग्ने याज्या [मराठा राजांच्या शिंदे यांनी] आज्ञा प्राप्त की त्याने या संघर्षाची चाकरी करून माहिती मिळाली. मग त्यांनी ती जेणे पावले की राणाजी शिंदे याच्या वेळचे कोणी माहितीगार नव्हत जे जे ऐजिप्टच्या त्या पुरवी माहिती नाली तथापि राज्यातील प्रत्येक जागी किम्हण पुने मरवाड व योय्या व निजामा पुढीक माहिती [प्रसिद्ध करून] दिली जात आहे. ’

ज्या प्रकारे आपणा ज्ञान आठ माणसांमहित मरजेराव [घाडगे घायाळ होऊन] मरण पावला त्या प्रसंगां निमित्ताने मराठी भाषेत ज्ञाना छाली ही घटना समत १८६१ [?] चे साली घडली नव्हते [दौलतराव शिंदे] फौजेमहोदयाने कून करून नरवरास दाखल जाले नरवराच्या क्रियात सर्वोच्च एवढे गत्य होना तो महाराजाचे [येथेवाटून तथा] भेटीम [ही सामोरा] आला नाही तो असे म्हणू लागला की टंटाचे आग्यानंतर महाराजाचे भेटीचे प्रयोजन काय ? [सामोराचारे उठणीन न येता उर्मटपणांन तो युद्धाम प्रयत्न] त्यावर उभयपक्षांमध्ये नरवर येथे लढावे चुकली [येथे] महाराजांनी किंवा [मर करून] आपले स्वाधीन ठेवून तेथील बंदोबस्त केला सर्वोच्च एवढे गत्ये ‘ नरवरास ’ किंवा बाहेर काढून दिले. मग तेथून कुच करून स्वाह्मेरीम मुझम केला संगत १८६९ जून १७३४ या साली छावणी स्वाह्मेरीम कायम केली. ’

या बखरीची रचना कधी जाली याविषयी स्पष्टीकरण केले नवले तरी मरजेराव घाडगे याचे निमोत्तर गंडोजी दगळे यांच्यामून नरवर घेऊन दौलतराव शिंदे स्वाह्मेरीस आले आणि तेथे त्यांना ज्या साली छावणी केला ते पण रानवडे स्पष्ट देत आहे. अर्थात् ग्रंथसमाप्तीचे हेंच सांकेतिक साल समजले पाहिजे तसे ते निश्चित करण्यासाठी जर बाध येत अमला तर तो इतकाच की घाडगे १८६१ साली मारला गेला त्यासरती दगळेप्रकरण उपस्थित जाले असे रानवडे सुचवितो तर नरवर घेऊन स्वाह्मेरीम येण्याला जो आठ वर्षांचा काळ लागला तो जास्त वाटतो. ही शंका विचारणीय आहे तिचे निरसन या प्रकारे होणे की घाडग्याच्या मृत्युचे जे साल दाखविले आहे ते सर्वस्वी चुकले आहे मग ही मूल स्वयम रानवडे किंवा भाषांतरकार यांपैकी कोणीही केली असो त्यासंबंधी विवरण करीत नाही. ‘ चद्र २२ जमादार उर्फ आपाड अक्षर मयातैन [५ अगष्ट १८०९] शहापुग प्रात मेवाड ’ येथे घाडगे वारला अना जरी प्रत्यक्ष लेखी आधार सापडतो तथापि हीच तारीख ‘ २६ जुलै १८०९ ’ होती असे Captun Broughton सांगतो [Letters page 167] ‘ १२ चे जागी २२ जमादार ’ हा हस्तदोष मानिला तर ‘ २६ जुलै १८०९ ’ येथे, अस्तु ‘ २६ जुलैचा का होईना पण ती घाडग्याची निधनतिथि ठरल्यानंतर रानवडे याचे दुसऱ्या भावार्थाच्या उत्तरार्धाविषयी विचार करणे प्राप्त होते घाडग्याचे निधनोत्तर बेट नरवरास शिंदे आले असे जे रानवडे भाषवितो ते वस्तुतः खरे नाही मेवाड, अजमेर, जयपुर, बूंदी, इंदगढ, सोपार व पोहरी वदन दौलतराव शिंदे ‘ अगष्ट १८१० चे सुमारे नरवरला आले आणि तेथून मे १८११ चे पहिल्या आठवड्यात ते स्वाह्मेरीस पोहोचले ’ येथेच राजपुतान्यातील हालचाली वगळून स्वाह्मेरीस येण्यापूर्वी

नरवर येथील शेवटच्या मुकामाचा घृतांत देऊन रानवज्याने समाप्ति केली आहे. त्याने तसे कां केले हें कळत नाही तथापि सामोपचारें समेट करण्याची भाषा घाडग्याचे वेळेपासून देवजी काळे याचे मध्यस्थीने इंगळ्याशी चालू होती ही गोष्ट मात्र खरी आहे त्याचा निकाल शिंद्यास नरवर घेऊनच करावा लागला व तेथून ते ग्वाल्हेरीस आले इतकेंच दर्शविण्याचा हेतु रानवज्याचा असावा असे वाटते घाडग्याचे मृत्यूनंतर थेट नरवरची खारी झाली असा भावार्थ कदापि शक्य नाही

ज्या Close च्या मागणीमुळे ही बखर निर्माण झाली तो वकील या नात्याने तीन वेळा आला असला तरी त्याच्या दुसऱ्या किंवा तिसऱ्या कारकीर्दीत ही रचना झाली नसून पहिल्याच वेळी झाली असली पाहिजे कारण की नरवरापेक्षा महत्वाने अधिक अशा अनेक घडामोडी १८११ नंतर झाल्या त्याचा यात लवलेशही नाही एक वर्षाची राजपुतान्याकडील संबंध मोहीम रानवज्याने गाळली आहे हें वैगुण्य त्याचे पदरी जें येऊं पहाते त्याचे एक कारण असे दिसते की Close हा त्या काळी मुहिमेत प्रत्यक्ष वावरत असल्यामुळे तितका भाग त्याने सोपटला असावा Malcolm तथा Grant Duff या उभयतास हिची बातों नव्हती त्या वरूनही हेच अनुमान निघते

नरसिंगराव सदाशिव नेवालकर हा शिंदेसाहीचा चौथा बखरकार होय 'छत्रसिंग जाट राणा गोहद' याने फिरंग्याशी सधान करून [त्याची] कुमक घेऊन ग्वाल्हेरचा किल्ला घेतला ' त्या मुहिमेचें त्याने वर्णन दिले आहे. अर्थात् गोहदप्रकरणी महादजी शिंदे याचे इम्रानाशी झालेल्या युद्धाची ही बखर होय. या नेवालकराचा काहीं शोध लागत नाही. तो शिंदेसाहीचा आश्रित असावा असा भास होतो. कदाचित् तो तसा न निघाला तरी 'श्रीमंत महाराज' या आदरप्रदर्शित विशेषणावरून त्याचा शिंदेसाहीशी काही तरी संबंध असला पाहिजे असे वाटते ही बखर आजवर उपलब्ध नव्हती. नुकताच तिचा शोध लागला आहे अनंत वामन वाकणकर [धार] याचे सग्रहीं जी प्रत मिळाली ती साग्र नसून बखरीचा एक अध्याय असावा असे तिच्या उपसहारावरून अनुमान निघते

'महाराज याणी [सदाशिव महार] बखीवर मेहरवानी करून जाहागीर, बहु [मान] नहावजे दिली पुढे हिंदुस्थान, दिल्ली, आग्रे वगैरे सर होणार या प्रकारे फिरंग्याचा सलूक जाला. या मज-कूराची बखर नरसिंगराव सदाशिव नेवालकर याणी केली ही बखर समाप्त सवत १९०१, शके १७६५ सन [हिजरी] १२५९ मुकाम लप्कर नजीक ग्वाल्हेर, श्रावण वद्य ४ रोजे गनिवार ते दिवशी समाप्त. बहुत काय लिहिणे हे विनंती, '

'पुढे हिंदुस्थान दिल्ली आग्रे सर होणार' या वाक्यावरून महादजी शिंदे याच्या चरित्रातील [गोहदपूर्व घृतात समाप्त करून] गोहदोत्तर प्रकरणाची रचना करण्याचे बखरकाराचे मानस होते असा स्पष्ट संकेत आहे याविषयी तर मतभेद शक्य नाही गोहदोत्तर हें प्रकरण नेवालकराने समाप्त केले किंवा नाही हें कळण्यास आधार नसला तरी त्याचा हा सकल्प तबीस गेला असावा असेच म्हणणें ओघाने प्राप्त होते ही रचना झाली नसेल असेही शक्य आहे पण बरील स्पष्ट संकल्परूपी संकेतावरून पहिल्याच तर्क जास्त संभवनीय वाटतो, हिंदुस्थानसंबंधी निराळा अध्याय हस्तगत झाला असता तर निर्णयच लागला असता. अस्तु तो दृष्टोत्पत्तीस येत नाही म्हणून बखरीची मागील पुढील रचना झालीच नसेल असे प्रतिपादन करणे जरा धारिष्याचें होईल. शोधाती जे ठरेल ते सरे

या पलीकडे या नेवालकरविरचित बखरीसंबंधी तसेच तिची प्रत धारेस वाकणकराकडे कशी गेली याबद्दल विशेष काहीं सांगता येत नाही. धारचे अनंत वामन वाकणकर हेच काहीं स्पष्टीकरण करूं

जाहले तर करोत. ही गळ प्रत पुणे येथील भारतेतिहास मंडळाने अगून तिची एक नकल त्यांनी मजाले पाठविली आहे

शंकरतात्या फडके हा पाया उतिहासकार होय त्याने 'जिजाचे परगण्याचा इतिहास' या ग्रंथाची रचना सन १८६४ साली प्रकाशित केली. ग्रंथाच्या लिहिण्याजोगा सतत मिळत नाही किंवा त्यांनी तो कोठे दिला नाही. गवराजे टिपकरात राजवाडे याचे कनिष्ठ बंधु गंगाधर रघुनाथ याच्याशी त्याचा पारंपार्य अगून त्याचेच सत्यनेवमन ही रचना त्याने केली होती अशी एक दंतकथा आहे ती निमपत निवडानीय आहे यामधवी पुच्छा करण्याचे प्रयोजन नाही कारण की स्वयम् फडके प्रस्तावनेत राजाजाचा कोठे निदेश करीत नाही, पणही गोष्ट मात्र निश्चित आहे त्याची ही नजरचूक ममजारी क्रिया 'जिनकी साहिती व दागले मिळाले ते व अल्पांतील गोष्टींचे स्मरण' या अवतरणाचा सद्वर्ण राजवाड्याशी जुडवावयाचा काय' या पुस्तकाची माग्यता ठरवावयाचा नसल्यामुळे या प्रश्नाविषयी उदापोह करणाचे कारण वाटत नाही त्याचा हा इतिहास लोकास आवडला नाही आणि त्याच्या बऱ्याच छपील प्रति नाप्रतपालपर्यंत तक्षाच पळ्या आहेत असे मात्र कळते अर्थात त्याने 'श्रम परिहार' होऊन या पुस्तकाचा प्रसार होऊ पावला नाही हे उघड आहे फडक्याने केलेली कोणकोणती विधाने त्याच्या निराशर वाटली हे कळण्यास मार्ग नाही पण परीक्षण केले असता निपर्चाग हमा व कोठे घाला हे समजन येण्यासारखे आहे लोकांच्या आवडीनिवडीचा प्रश्न वाजला ठेवून ग्रंथकाराने केलेल्या श्रमाचे फळ त्याला केव्हाही मिळालेच पाहिजे या दृष्टीने त्याचे नाव निदेशाही इतिहासकारात नसाविष्ट केले आहे त्याचल कोणाचा काही आक्षेप अगून शकत नाही, पणु जालेले जे एक दुसरे घाड शिद्यांचे भतपूर्व पुरोहित विपट याचे सप्रर्ही सापडले त्यांनी वर्णन करणारी अल्लावश्यक आहे या लिखाणाचे सपूर्ण नाव 'शिंदे सरकारचे घराण्याचा इतिहास' अने अगून त्याचे या फडकेविरचित इतिहासाशी इतके साम्य आहे की या दोन ग्रंथांचे जनकच एकाच व्यक्तीने जाऊ पाहते दोहोंत जर काही विरोध अगला तर तो उत्तमच की फडक्याचा इतिहास १८५९ चे वडापर्यंत आलेला आहे तर दुसरे मुळ्याचे वाड सन १८६४ चे महाराजपूर व पन्ढियारच्या लढाईनंतर लगेच सपते फडक्याने एकरुचनी प्रयोग अथपासून उतिपर्यंत केला आहे त्या मार्गी मुळ्याची सन्मानाथा गवदयोजना आहे यामुळे कोणाचा ग्रंथ प्रथम झाला तसेच फडक्याने मुळ्याच्या ग्रंथाचा आचार घेऊन सन १८४४ नंतरची श्रधला जोहन आपटया ग्रंथाची नमासी केली की फडक्याची शब्दयोजना बदलून मुळ्याने त्याचे शुद्धिकरण केले अमावे हे कळत नाही.

दाभोळकर, राजपडे व नंवाळकर याप्रमाणे हा बाळकृष्ण रामचंद्र मुळे [खडकतकर] अज्ञात पण स्वतंत्र असा इतिहासकार अमावा अशी कल्पना केली तर त्यात काही बाबें होणार नाही पहिल्या तीन बरकरारात मुळ्याचे चौथे नाव येऊ शकेल पण या विचारसरणीस जो मुख्य आक्षेप आडवा येतो तो हा की मुळे १८६६ पर्यंत अवतीकते जिवंत होता असे मानावे लागते आणि तसे रूहीत धरिले म्हणजे दोन मोठ्या शंका उद्भवतात. एक ही की १८६४ साली फडके जर आपला इतिहास १८५९ चे वडापावेतो लिहून प्रसिद्ध करितो तर त्याचे नंतर दोन वर्षांनी बाळ लिहिणारा हा मुळे महाराजपूर व पन्ढियारचे युद्धापर्यंतचाच वृत्तात का देत आहे? वर फडक्याच्या इतिहासाची प्रकाशित प्रत मुळ्यास मिळाली नसेल असे धरून चालले तर दोघाची

इतकी भाषासाम्यता तरी कशी संभवनीय आहे ? किंवा फडक्याच्या इतिहासाचा प्रसार करण्यासाठी प्रकाशित प्रत हाती लागल्यानंतर त्याच्या भाषेचे शुद्धिकरण करण्याचा प्रयत्न करून त्याने त्यातील १८४४ पर्यंतची हकीकत लिहिली असावी ? बहुधा हा दुसरा प्रकारच जास्त संभवतो.

जगन्नाथ प्रभाकर सरजामे याने १८७२ साली 'शिंदे यांचे घराण्याचा इतिहास' प्रकाशित केला. 'शेणवी वीर व मुत्सद्दी' ही बखर विविधज्ञानविस्तार भासिकात १८७९ साली प्रसिद्ध झाली तिचा कर्ता कोण हे अद्याप कळले नाही

कै. सरदार बळवतराव भग्या साहेब शिंदे याचे प्रोत्साहनावरून त्रिण्णु रघुनाथ नातु याने 'आलिज्जाह बहादुर माधवराव शिंदे यांचे चरित्र' १८९४ साली रचिले. ह्या ग्रंथावर टीकात्मक जे लेख 'केसरी' पत्रात प्रथम प्रकट होऊन नंतर पुस्तकत्पात चितामण गंगाधर भातु यांनी 'नाना आणि महादजी' या मशाल्याखाली प्रकाशित केले, त्याच्या प्रत्युत्तरादाखल हरिश्चंद्र नारायण नवलकर याने 'माधवराव शिंदे व नाना फडणवीस यांची तुलना' या नावाचे एक लहानसे पुस्तक प्रसिद्ध केले

'इतिहासग्रंथकार' पारसनीस याने 'वायजावाई शिंदे यांचे चरित्र' १९०२ साली रचिले. तदोत्तर शिंदेगाहीसंबंधी 'शकावली' व असल पत्रव्यवहाराचे पाच खतत्र भाग प्रसिद्ध केले

जुन्या बखरी व ऐतिहासिक चिटोरी गोळा करण्याचे पर्वणीवरोबर विशिष्ट व्यक्तींचे लक्ष वेधून जी जाणूत झाली त्यासरशी १९०७ साली नरहर व्यंकाजी राजाव्यस यानी 'जिवाजी बल्लळ केरकर यांचे चरित्र' निर्माण केले. सप्रमाण साहित्यासह बाहेर पडणाऱ्या या शिंदेगाही इतिहासास ओघानेच आव मान मिळालेला आहे. याच साली उर्दू भाषेत रघुनाथदासजीने 'तारीख सिंदिया' लिहिली धनुर्धारीकृत 'आलिज्जा शिंदे' सर्वश्रुत आहेच यानंतर अलीकडे म्हणजे नुकतेच गतवर्षी शिंदेगाहीशी संबंध ठेवणारे वाटारकर निबालकर यांनी आपले घराण्याचा इतिहास प्रकाशित केला आहे.

या मराठी व उर्दू ग्रंथरचनेसिवाय इंग्रजी भाषेत शिंदेगाहीसंबंधी सात ग्रंथ उपलब्ध होतात (1) Hope's House of Sindia. 1864. (2) Col. Malleson's Essay on Mahadji Sindia. 1869 (3) H. G. Keene's Mahadji Sindia 1872. (4) S. N. Roy's Gwalior, 1888. (5) M. W. Burwe's Life of Ranaji Sindia 1917 & (6) Mahadji Sindia, 1922. (7) Madhava Rao Sindia, by Bull & Haksar.

या जुन्या व नव्या लहान मोठ्या साधनसाहित्याचे परीक्षण किंवा चिकित्सा तूर्त न करिता दिग्दर्शनार्थ केवळ एवढेच सांगायचे वाटते की सन १८६० चे बंडानंतर जी नवीन ग्रंथोत्पत्ति झाली ती बव्हंशी परदेशीय इतिहासकारांच्या आधारावर झालेली असून विशेषत वैयक्तिक आवडीनिवडीचे फळ होय. ही रंगीबेरंगी फळे दुषित, पोकळ व निर्जिव असल्यामुळे भावी इतिहासविजारापेनाला ती निरपयोगीच होत. तथापि अशा काळी सुद्धा स्वातंत्र्य व शोधकबुद्धि याच्या बळावर नानु, पारसनीस राज्याध्यक्षादि विद्वानांनी लावून वाढविलेली काहीं जोरदार रोपडी विरळा व अपवादाल्मक का होईना पण प्रत्यक्ष मिळतात त्याच प्रमाणे परकीय इतिहासकारातही Hope व Keene या सारखे सत्यगोचक देखील सापडतात हे विसरता कामा नये

जुन्या संचयापैकी दामोदकराच्या श्रमाची फलप्राप्ति झाली नसेल किंवा भाऊ बखरकाराचा शोधही लागला नसेल असे ग्रहित धरून चालले तरी राजाज्ञेनुसार प्रत्यक्ष राजधानीत केलेल्या प्रयत्नाचा व निपजलेल्या पुण्याचा गंधही नसावा किंबहुना त्यांचे सर्वस्वी विस्मरण व्हावे आणि ती सुगंधित पुष्पे परकीयास आवडून त्याच्या लागवडीची कलमे इतरत्र पाह्यावयास मिळावीत ! तसेच त्याच

पत्राचें पृथक वर्गीकरण करण्याचे कामी वामनराव गंगावर ननकाडे यानें परिश्रम केले व हल्लींही करीत आहे तसेच निवडलेली पत्रे वाचून, समजूत द्यापिस्त [जशिकात खानबलकर] याचे करवी शुद्ध लिहवून घेण्याचे कामी गणेश गोपाळ वैगंपायन हे फार दक्षता ठेवून नकल करण्याची काळजी वाहतात, असें संतोपाने नमूद करीत भाग आहे

आलीजाह दरबार प्रेसचे व्यवस्थापक यशवंतराव माणगांवकर यांनी गा कामासाठी खास डाईपाची व्यवस्था करून आपले नजरे खाली हें कान करवून घेतलें म्हणूनच हा पहिला भाग इतक्या लोंकर इतिहासभक्तास पहावयास मिळत आहे याबद्दल मी त्यांचे मन पूर्वक आभार मानतो.

जी निरनिराळी चिन्हें तथा गिद्याचे राजचिन्ह व मलपृष्ठाची रेखाटणी या सर्वांचे Drawing रामचंद्रराव माने कोल्हापुरकर याने काढिले तसेच त्याचे ठसे विठ्ठलराव लक्ष्मण माने [म्हसवडकर] यांनी येथील कलाभुवनामध्ये तयार करवून ठेवविले त्याबद्दल उभय मान्यांचे मी अभिनंदन करीत आहे सुद्धितें तपासण्याच्या कामी अण्णासाहेब खंडेराव शिर्के [कुटरेकर] यांनी काही दिवस सहाय्य केलें आणि माधवराव गंगाजी जाधव यांनी लेखाकातील ठरविलेल्या तारखा वेढोवेढी तपासून त्या रूज करण्याचे कामी मदत केली त्याबद्दल मी त्यांचा फार आभारी आहे.

टीपा व्याकरणरीत्या शुद्ध करून त्यातील गव्दाचे शुद्धाशुद्ध पाहण्याचें आणि सुद्धितें तपासण्याचें दिवसरात्र परिश्रम लक्ष्मणराव तात्याजी शिंदे, [शिबक मराठ हायस्कूल] यांचे घेतले आणि कान पूर्ण होईपर्यंत तात्पुरती शाळा सोडून संगठकाजवळ राहाण्याचा जो निर्धार केला आहे यावरून निवेदनाहीविषयी त्याचा पूज्यभाव प्रतीत होतो हे निराळे सागावयास नको. या रीतीने सहाय्य करण्याची उत्कंठा असल्याचें माझ्या परिचयातील हे पहिलेच उदाहरण आहे

शेवटी आता या कार्यास प्रवृत्त करविणाऱ्या तीन व्यक्तींचा नामनिर्देश केल्यावाचून राहावत नाहीं. कै आलीजाह बहादुर माधवराव शिंदे ही ती पहिली विभूति होय हिनेच सपादकाला रंकाचा राव केला हा केवळ गौरवाङ्ककार किंवा आतिशयोक्ति नसून खरी सत्योक्ति आहे मपादकाचे घराण्याचा वनपरंपरागत ऋणानुबंध लक्षात घेऊन सतत पाच पिढ्या दत्तविद्यान निश्चित करून आन्मियतेची साध पटविली आईवापाचे पश्चात् पितृवत पालनपोषण करून स्वतःच्या नजरेखाली शिक्षण देऊन तात्पर्योच्छृंखलामुळे चडणारे अनेक वयराव पोटी घालून मार्गास लाविले, या विभूतीच्या कृपाप्रसादामुळेच आज मला ही लेखणी बरण्याचे धैर्य होत आहे. हिचे हे उत्कार स्मरूनच हे वरण सेवापुष्प तिचे चरणीं समर्पित करीत आहे.

कै० महाराजांनी ठरविलेल्या कार्यक्रमानुसार शिक्षणाचा लाभ घेत असता मला सौभाग्याने सुखवर्ध वाळकृष्ण रामचंद्र वोकिळ, एम्. ए. यांचे शिष्यत्व लाभलें. त्यांच्या शुद्ध व सात्विक प्रेमाशिर्वाद् मिश्रितज्ञानगंगेचा लाभ मला मिळाला प्रस्तुत कार्यातही त्यांची मला अमोलिक मदत झाली असून त्यांच्यागी विचारविनिमय केल्याने या कार्याची दिशा बरीच निश्चित करिता आली. तसेंच फारसी भाषेचे ते आचार्य असल्यामुळे त्या भाषेतील गव्दाचे मूळार्थादि त्याचे कृपेमुळेच देतां आले हें निराळे सागावयास नको

मरकारी सेवेत प्रविष्ट आल्यानंतर कोणत्याहिप्रकारे मंत्र्य नसता स्वाभाविक सीलान बळी पडून पांडुरंग याबुराव बालिवालकर [साग्रत दिवाण सावतबाजी] यांनीं मनत महा बपें आपल्या महत्त्वान घेऊन ऐतिहासिक ग्रंथामिस्तचि बाढविली व लौकिकव्यवहागची ओळख करून दिली त्यांच्या शिकवणीमुळे आज हे कार्य हातीं घेण्याचे माहस करिता आले.

सरते शेवटीं इतके आणखी सांगायाने आहे की साधनसंशोधनाचे क्षेत्रात उत्तम धांवण करायचा विचार या शिलेशास्त्रीच्या घाल्या होता तरी त्याची चाल फार मंद होती. तिला अकस्मात तेजी आली ती अशी की शिदेशास्त्रीची दिगंत कीर्ति गाजवून ज्याने 'श्रीशिवरायांचे [नामांज्जली] हेतू पूर्ण करून दाखविले' या भित्रीच्या पुतळ्याची स्थापना होणार अशी वार्ता कानी येऊन अनावरणसमारंभ ही निकट येऊन ठेपला आहे असे वाटले. तो मुहूर्त साधला पाहिले अशी देशमुख्यांची प्रष्ट व दफ्तीलाची शुभ 'कमान' सिकाली ह्यामुळे या शिलेशास्त्रीच्या धावे दणाणले तारायळीत वसे तरी काम आटोपून पहिली मजल नारून मुहूर्त नाठणे भाग पडले सुदैवाने तो मंगल दिवस आज साजरा होत आहे या शुभ घडीस श्रीमंत महादजी शिंदे आलीजाह वहादुर याचे स्मरण करून आपल्या सोन्यासह त्या 'श्रीवीरास' ही सलामी देत आहे

ज्या साधनाधारे दीना दिल्या आहेत त्यांची निराळी प्रपसूची प्रपसारंभी दिली आहे तसेच स्वतः सूची व व्यक्तिस्मूचीही शेवटी जोडली आहे. या शिलेशास्त्री व त्याचे सोबत्यास ही साधने किंहुना हा साहित्यसंप्रदाय अगदी नवा असल्यामुळे व त्यास लागणारी प्रपसूकूलता नसल्यामुळे आणि मुद्रकालाटी हा व्यवसाय अनपेक्षित स्वीकारणे प्राप्त झाल्यामुळे हे काम जितके समाधानकारक रीतीने मेवडास नेता आले पाहिजे तितके झाले नाही. यात अनेक दोष राहिले आहेत. ते पुढे यथाशक्ति दूर करण्याचा यत्न केला जाईल तरी पण ही सर्व नूटि नवी असल्यामुळे दोष रहावयाचेच त्यासंबंधी येवढे छुट्टिने आवडत आहे की यथाशक्ति नि पक्षपाताने टीपा देण्याचा प्रयत्न केला असून कोणावर बडास ठेवून धार धरली नाही अथवा शिदेशास्त्रीचा दृष्टीकोण सर्वस्वी स्वीकारिला नाही केवळ 'शिदेशास्त्री इतिहासाची' साधने 'हे नाव धारण केल्यामुळे कोणाका तसा भास झाला तर त्यास निरुपाय आहे. एवढी विपुल सामग्री पास झाली असता मारो जागी अन्य व्यक्ति असती तरी तिने देखील हेच नांव दिले असते सुसंगत व संप्रमाण अशा शिदेशास्त्री इतिहासाची जर रचनाच झाली नाही अथवा खतंत्र साधनेही प्रसिद्ध झाली नाहीत अशा स्थितीत अन्य साधनाधारे जी कल्पना शिदेशास्त्रीसंबंधी रच झाली आहे त्यात या प्रयत्नामुळे जे फेरफार करणे अवश्य असतील ती स्पष्ट व ते प्रसंग दर्शवित्यामुळे पक्षाभिमानाचा दोष मारो अशी येऊ पहात असेल तर सुखे येवो या विषयी इतिहासभक्तांचा भ्रमेची ढाल हाती घेऊन नि शंक वावरत आहे किंहुना पुढेही त्याच बळावर हा शिलेशास्त्री आपली खाजगी चालू ठेवणार आहे हे लक्षांत असू यावे सर्वेशक्तीमान प्रभू ही 'शिदेशास्त्री इतिहासाची साधने' आपल्या अतर्क्य लीलामुष्टाने प्रकाशित करवीत आहे. त्या विषयी त्याचे पोवाडे गात हा शिलेशास्त्री आपली तात्पुरती रजा घेत आहे

॥ करविली तैशी केली 'खटपट' ॥ बालू की नीड देव जणे ॥
॥ कोणा कारणे ऐ जाणसे निर्माण ॥ देवाने कारण देण जणे ॥
॥ अरो पोते वक्ते सरुगरी जन ॥ बरे पारखून बोधा भाठी ॥
॥ 'उकलिले' भाटार धन्याचा हा माल ॥ हा 'तो शिलेशास्त्री' भावार्थही ॥

कुणमंदिर ग्वाल्हेर,
मिती माघ कृष्ण १० बुधवार.
विभवनाम संवत्सर. संवत् १९८५

आनंदराव भाऊ फाळके

यादी ६ वंशावली राणोजी सिंदे याजपासून सुमा सित असर मयातैन
[अल्फ] शके १७३७ सुा ग्वालेर.

१ राणोजी सिंदे विन जनकोजी सिंदे याची मातुश्री दारकाबाई, वतन कन्हैरखेड
याचा विस्तार. [राणोजी] याच्या स्त्रिया दोन.

निंवाबाई जेष्ठ.

चिमाबाई कनिष्ठ.

३ पुत्र.

२ पुत्र.

१ जयाजी सिंदे.

१ तुकोजी सिंदे.

१ जोतीबा सिंदे.

२ महादजी सिंदे.

१ दत्ताजी सिंदे.

३

२

६ ही वंशावली कालानुक्रम पहाता बरीच पुढे छापवायास पाहिजे, परंतु या व पुढील भागात
ज्या घराण्यासंबंधी पत्रव्यवहार याबयाचा आहे त्या सिंदे राजघराण्यातील प्रमुख व्यक्ती कोणत्या
होत्या व त्यांचे परस्परशी नाते कोणत्या प्रकारचे होते हे दाखविण्यासाठी, अर्थात् विषय परिचयार्थ,
आवश्यक असल्यामुळे प्रारंभी दिली आहे. सिंदे सरकारचे खासगी कारभारी उपनाम क्षीरसागर याचे
संग्रही ही सापडली ज्या अनेक वंशावली प्रसिद्ध झाल्या आहेत त्या सर्वात सर्वतोपरी विश्वसनीय अशी
हिची योग्यता असल्यामुळे महादजी शिंद्याचा चरित्रकार नातु याने तिचा [अपूर्ण] पुरस्कार केलेला
आहे. [पान ३०१] आणि तुलनात्मक दृष्टीने मलाही त्यात फारसे दोष दिसत नाहीत अस्तु.
तिच्या सत्यासत्यते विषयी तसेच राणोजीचे 'श्रद्धा' [फडकेकर शिंद्याचा इतिहास पान १] व
महादजीचे 'विदुरत्वा' संबंधी [सरदेसाईकर नांना सो पेशवे ३८] ज्या भ्रामक कल्पना प्रचलित
आहेत त्याचइल पुढे योग्य स्थली विवेचन केलें जाईल म्हणून तूर्त क्रमाकढी देत नाहीं. कागदपत्र
जसजसे पुढे येतील तसतशी सत्यतेची स्वाभाविक साक्ष पटणार आहे येवढे मात्र येथे सुचवीत आहे.

१ श्री छत्रपती [थोरले शाहु महाराज] व पंत प्रवान पेशवे यांचकडून मिळालेल्या सनदोपत्री
आणि वतनसंबंधी इतर कागदोपत्री 'राणोजी सुत जनकोजी इन्म दत्ताजी सिंदे' अशी परंपरा
दिलेली आहे क्षीरसागराने केवळ राणोजीचाच वंशविस्तार दिला आहे. पूर्वपीठिका माहीत असूनही ती
दिली नाही तिचे निराळें टिपण करत ठेविलें आहे त्यात मात्र इतर शाखाचा विस्तार दिला आहे

४ कन्या.

- १ जानकाबाई मोडटे तडवलेकर.
 १ जोगूबाई नेरलेकर सांलोखे.
 १ येसूबाई सितोले पाटसकर.
 १ मैनाबाई साने रहिमतपूरकर.

४

[७]

याचा विस्तार पुत्राचा.

- १ जयाजी सिंदे मारवाडात नागोरावर
 दगा जाला. याची स्त्री सकूबाई गाढवे
 याची कन्या.
 १ पुत्र जनकोजी सिंदे याची स्त्री
 कासीबाई सुखतानजी आपा खडेंकर
 याची कन्या. त्यास संतान नाही
 पाणीपतावर राहिले साा.

४ कन्या.

- १ राजसबाई निंबाळकर पिराजी
 नाइक दहीगावकर याची सून याचा
 भ्रतार × × × सतत नाही.
 १ आंबिकाबाई घोरपडे सखाराम
 घोरपडे कापसीकर याची स्त्री,
 राणोजी घोरपडे याची सून. त्यास
 संतत पुत्र नाही. कन्या २.
 १ पुणेकर सितोले याचे घरी दिलही.
 × × ×
 १ हिरोजीराव पाटणकर यांस दिलही
 तीस पुत्र दोन. नांव बायजाबाई.

२

कन्या.

- १ सगुणाबाई जाधव गोवेकर.
 १ कुसाबाई ताकपीर चदावलीकर.
 १ आनंदीबाई निंबाळकर.

३

[५]

पुत्राचा विस्तार.

- १ तुकोजी सिंदे याची स्त्री लक्ष्मीबाई
 देवजी ताकपीर याची कन्या त्यास
 पुत्र [३] पाणीपतावर राहिले.

३ पुत्र.

- १ केदारजी सिंदे यास झिया दोन
 याचा काल अवधात जाला.
 १ आनंदीबाई शाबाजी सुपेकर
 याची कन्या.
 १ साळबाई. × × ×
 हाली आउधात आहेत.

२

- १ रवलोजी सिंदे याची स्त्री गोडुबाई
 राधोजी आंगरे कुलबेकर याची कन्या.
 याचा काल आउधात जाला. संतत
 नाही.
 १ आनंदराव सिंदे याची स्त्री मैनाबाई
 येसाजी आंगरे कुलबेकर याची कन्या
 [यांस पुत्र दौलतराव सिंदे]

३

१ आहिल्याबाई घोरपडे मालोजी राजे घोरपडे याची सून. गोविंदराव घोरपडे याची स्त्री. तीस पुत्र नारायण राव घोरपडे.

१ ठकाबाई सावताचे बाईस दिल्ली. तीस कन्या आवसाबाई. निंबालकर याचे घरी दिल्ली.

२ कन्या.

१ आहिल्याबाई गोविंदराव घोरपडे याची स्त्री. त्यास पुत्र नाही. कन्येचा वंश आहे.

१ लाडुबाई जाधव जीवनराव जाधव गोवेकर याची स्त्री. यास संतत आहे.

४

[५]

[१] जोतीबा सिंदे याची स्त्री सगुणाबाई कात्रहाज मांडवगणकर भोपतराव देशमुख याची कन्या. यास संतान नाही. वरवासागर येथे श्रद्धा जाला.

[१] दत्ताजी सिंदे याची स्त्री भागिर्थीबाई गारखोजी भापकर याची कन्या.

याचा बुराऊचा घाटावर दिली ज्वल लढाईत पडले. त्यास पुत्र नाही. कन्या

२

[५]

[१] महादजी सिंदे याचा काल पुण्याचे मुक्तामी जाहाला. याचा विस्तार.

स्त्रिया.

१ अंनपुर्णा बाई जेसिंग घोरपडे याची कन्या. त्यास कन्या ठमाबाई होती.

१ भवानीबाई सिंदोजी घाडगे याची कन्या.

(१) जयाजी प्रमाणेंच वरवासागर येथे जोतिबा शिंद्यास 'दगा' झाला असा क्षीरसागराचा संकेत दिसतो आणि दंतकथेचा ओघही तसाच आहे तो कदाचित् शक्यही असेल, नसेल असें म्हणवत नाही. कारण 'तुमचे [जयाजी] धाकटे बंधु जोतीबा शिंदे हे कसे [वरवा] सागर प्रांत बोंडसे येथें लढाई-मध्यें वारले [ठार जाले] यास्तव कसे मार कुल बाव कुल कासु दरोवस्त इनाम पुत्रपौत्रादिवंश परपरेनं अनभवणें' [४ दिसेंबर १७५२] ही पेशव्यांची सनद पाहून क्षीरसागरानें हें ठरविलें असावें असा तर्क कण्यास सबळ कारण आहे असो ते साधन प्रत्यक्ष उपलब्ध होत नाही तोपावेतो हा सनदी प्रकार ग्राह्य मानला पाहिजे अर्थात् जोतिबा वरवासागरच्याच ' लढाईत ठार झाले. ' इतिहासकारांची 'कुंभेरी' खरी ठरत नाही किंवा सरदेसायाची 'झांशी' संभवत नाही [नाना पेशवे २५] जोतिबा १७४२ त वारले असें ग्रहित घरेलें तर पेशव्यांनीं फार उशीरां म्हणजे दहा वर्षांनंतर ' डोईकापणी ' बद्दल वरवासागर दिलें असें मानावयाचें कीं काय ? निदान शिंदेबाहीपुरती तरी अशी शंका घेण्यास जागा नाही असें जकावली सांगते [पान ३, ४, ६].

वालावाई कडेकर देशमुख जानराव
यास दिल्ली तिचे पोटी कन्या
घायजावाई देऊळांवकर जाधव याचे
घरी दिल्ली. बाबाजी जाधव याची सून.

कन्येचा विस्तार.

[१] जानकावाई मोडटे तडवलेकर यास
संतान नाही.

[१] जोगूवाई सांलोखे नेरलेकर यास
पुत्र रघोजी सांलोखे त्यास पुढे सतत
आहे.

[१] येसूवाई सितोले पाटसकर याचा
पुत्र म्हालोजी सितोले त्यास पुत्र

× ×

[१] मैनावाई माने रहिमतपूरकर यास
सतत नाही.

[४]

सदरहु आनवये.

१ पार्वतीवाई नरसिंगे घाडगे याची
वहीण. त्यास कन्या बालावाई
सितोले

१ भवानी बाई संगम [नेर] कर
देशमुखाची.

१ गंगावाई [हिगे] पलवेकर जाधव
याची कन्या

१ राधावाई राजलची कन्या पदम-
सिंग राजल याची वहीण.

१ लक्ष्मी बाई तुळजापूर [कर] भोपे
कदम याची कन्या

१ सागिंधावाई कडेकर याची कन्या.

१ यमुनावाई राजल याची कन्या.
याचे वधू रामसिंग राजल दंडा-
ईकर

९

कन्येचा विस्तार.

१ सगुणावाई जाधव गोवेकर याचा
अतार दहिरजी जाधव

६ पुत्र

१ येजवतराव जाधव पाणीपतावर
राहिले त्याची बायको लोभावाई
हली आहे

१ जोतीबा जाधव.

१ आमरोबा जाधव.

१ बाजीबा जाधव.

१ जीवनराव जाधव.

१ नारायणराव जाधव खुरज्याचे
छढाईत पडले. त्याची स्त्री जयाबाई
जाधवीण.

६

१ कन्या राजसबाई.

[७]

१ कुसाबाई ताकपीर चंदोलीकर याचे
पुत्र दहिरजी ताकपीर. यास संतत
नाही.

१ आनंदीबाई निंबाळकर जगदेराव
निंबाळकर याची स्त्री. यास पुत्र नाही.
कन्या अत्रिकाबाई कल्याणराव कवडे
याची स्त्री. यास पुत्र तीचे.

[३]

सदरहू अन्वये.

[वंशावलीच्या पाठीमागे खालील मजकूर क्षीरसागराने लिहिलेला आहे]

श्रीमंताचे [पत प्रधान पेशवे] येथून 'सरदारी' प्राप्त राणोजी सिंदे यांस [झाली.]

१२ राणोजी सिंदे पूर्वी पागे होते नंतर दया बहादर उजनचा सूभा बुडविला
तेव्हांपासून हिंदुस्थानचा सूभा वर्ष ११ बारा पर्यंत 'दौलत' केली.

१^१ सालव्याच्या वाटणीबरोबर 'शिंदेशाही' अस्तित्वात आली असे जे सूत्र क्षीरसागराने
स्वीकारिले आहे ते उपलब्ध साधनानुसार सयुक्तिक आहे पण त्या मानाने १२ चे जागी १३ वर्षे
७ मास पाहिजेत वाटणीचा 'सनदशीर' अमल कदाचित् '२२ जुलई १७३२' पासून झाला असेल
[पारसनीसकृत शाकावली पान १] पण वाटणीतत्त्व तर त्यापूर्वीच उरलेले दिसते 'शिंदेजी माने
याजबरोबर सरकारी शिके पाठविले आहेत तुमचे विचारास आल्यास मल्हारजी होळकर याजवळ देणें
अगर तुम्हाजवळ ठेवणें' [२ दिसवर १७३१] या अनुरोधाने मराठेशाहीची, मुतालकी^१ प्रथम जी
शिंशाकडे आली ती पुढें या राजघराण्याकडेच चिरस्थायी झाली. [शाकावली पान ४, ८, १६, २२,
३३] मुतालकीपासून १३ वें ७ मास आणि वाटणीपासून १३ वर्षे येतात.

१५	† जयाजी शिंदे यांनी	वर्षे.
७	† दत्ताजी शिंदे यांनी	वर्षे.
१	जनकोजी शिंदे यांनी	वर्षे.

३३ * महादजी शिंदे नाा वर्षे अके १७१५ प्रमादी नाम सवत्सरे सन अर्था
[तिसेन मया अलफ]

माधवराव नारायण मुख्य प्रधान याणी वरदहस्तेकरून यजमानास
[दौलतराव शिंदे] वखे दिल्ली अके १७१५ फाल्गुन शुद्ध २ सोमवार
[३ मार्च १७९४] आर्वा तिसेन [मया अलफ]

† जुलै १७४५ त जयाजी शिंदे गादीवर आले [लेखाक ३७] आणि २५ जुलै १७५५ रोजी त्याचा घात झाला [लेखाक १४०] या दृष्टीने त्याची कारकीर्द १० वर्षांची ठरते

† 'शुभास्तगिरी व पेशवार्दे' चा मूळमेढ जाणणाऱ्या तमंच मासादि बारीकसारीक माहिती घेणाऱ्या क्षीरसागराकडून अती चूक जाली कशी ? शिंदेशाहीच्या गादीवर दत्ताजी पाटील तर मुळीच आले नव्हते. जयाजीचे पश्चात् त्याचे कौरस पुत्र जनकोजी शिंदे राज्यासट झाले आणि 'भाऊगर्दीत' राहिले [१४ जनवरी १७६१] ही गोष्ट सर्वश्रुत होती त्याची कारकीर्द ५ वर्षे ५ मास २० दिवसाची झाली ते अन्यवयी अगण्यामुळे राज्यकारभार दत्ताजी शिंद्यानी केला खरा पण तो पुतण्याच्या नावे चालवीत होते आपल्या नावे नव्हे. केदारजी शिंद्याप्रमाणे त्याचा निराळा सिका चालला नाही [लेखाक २८७ ते २९५] उलट जयाजी शिंद्याचा जो सिका ते नेहेमी वापरीत असत तोच त्यानी कायम ठेविला होता [लेखाक २५४, २५५, २५६] 'ब्रह्मवाक्यो जनार्दन' असे म्हटले तरी ७ वर्षांचा फाल होत नाही. दत्ताजी बडालचे घाटावर १० जनवरी १७६० रोजी लढाईत पडले [लेखाक २२०] त्यावेळी सात वर्षे झाली होती असे मानिले तर कारकीर्द १७५३ पासून मोजावी लागेल आणि जयाजी नर जुलै १७५५ पावेतो जिवंत होते तेव्हा सुसंगत जुळवणी न्हावी कशी ? असा ही संभव आहे की दत्ताजीनी जी भर 'दौलतीत' टाकिली त्यामुळे क्षीरसागरांने त्याना निराळे स्थान दिले असावे. एरवी हे कोडे उलगडत नाही

* जनकोजी शिंद्याचे नावे 'उत्तरपानिपतीय' कारभाराचा प्रकार [लेखाक २२३ ते २५३] तमंच केदारजी शिंद्याचा पत्रव्यवहार पहाता ही मर्यादा वाढविली अन्नाची अन्ना भास होती [लेखाक २७३ ते २९५] पण विचारार्ती असे कळते की जनकोजीच्या नावाने पत्रव्यवहार करणारी व्यक्ती कोणी दुसरी तिसरी नसत न्हय महादजी शिंदेच होते ज्यास्त पत्रावर त्यांचेच हस्ताक्षर मिळते आणि भाऊगर्दीनंतर त्यानी जो सिका स्वीकारिला आहे तोच विशेषत या 'उत्तरपानिपतीय' पत्रावर सापडतो तेव्हा जनकोजीच्या नावासंबंधी अज्ञारीतीने उलगडा होतो राहिले केदारजी तर त्याचा निराळा सिका तयार झाला होता [२४ मे १७६७] आणि काही महिन्याकरिताच का होईना पण तो चालला एवढे अगदी निर्विवाद आहे [२५ सितवर १७६७] असे जर आहे तर अर्थात ते शिंदेशाहीच्या गादीवर आले आणि त्या पूर्वी जो अवधी लोडला तो सुद्धा केदारजी शिंद्याच्याच

पेशवाईची व्हिवट.

१३ बाळाजी विश्वनाथ [भट] शाहू महाराज याजपासी येऊन बले घेतली

शके १६३१

१० गुमास्तगिरी रुजू मुतालकी पिंगळें याची केली वर्षे.

३ पेशवाईची बले जाली वर्षे.

१८ बाजीराव बलाल वर्षे.

कारकीर्दीत मोजक्यास पाहिजे व क्षीरसागर या जागी सपशेल चुकला असें स्पष्ट दिसतें. ही विचारसरणी जितकी सरळ व सोपी दिसते तितकी सुसंगत नाही. नुसत्या सिक्कावरूनच निष्कर्ष काढावयाचा असला तर महादजीच्या सिक्काचाही विचार करणे भाग येतें व त्या दृष्टीने पाहूं जाता केदारजीप्रमाणे महादजीचा सुद्धा स्वतंत्र सिक्का तयार झाला होता [१० जून १७६७] किंवा दुना दोघाचे सिक्के एकाच संमयीं तयार झाले असें म्हणावे लागतें आणि केदारजी गादीवर आले असें सिक्कावरून सिद्ध होत नाहीं. उलट पक्षीं महादजीचा स्वतंत्र सिक्का केदारजीच्यापूर्वी तयार झाला होता असा पुरावा मिळतो त्यावरून गादीवर प्रथम कोण आले असावेत या विषयीं काय तर्क करावा बरें ? आणि हाच कटाक्ष क्षीरसागराचा आहे व तो विचारणीय आहे असें मान्य करावे लागेल असो. पानिपतचे युद्धामुळे शिंदेचाही 'मोडीस आली' होती. [खरे भाग ३ लेखांक ५९३] राजघराण्यातील व्यक्तीत परस्पर एकवाक्यता नसल्यामुळे गादीविषयीं वाद बरीच वर्षे रेंगाळत राहिला, शेवटी सर्व भानगडी शांत करून महादजी 'दौलतीवर' आले त्यास अनुलक्षून ही मर्यादा ठरविली असावी असे दिसते तारीख जागीरदारानच्या कर्त्यानें राणोजीनंतर महादजी शिवांना एचिसनच्या आधारावर [Treaties vol iv page 11.] गादीवर बसवून जयाजी व जनकोजी शिंदे या उभयतास जो अजिबात फादा दिल्या आहे [तारीख जागीरदारान तमहीद ३०] त्यापेक्षा ही कालगणना फार मर्यादशील म्हणावी लागते

२२ 'शा गुमास्तगिरीचा' उल्लेख कोठें सांपडत नाहीं 'बाळाजी विश्वनाथ [भट] यात शाहूनें मुख्य प्रधानकी किंवा पेशवाई दिली' [१६ नवंबर १७१३] असें राजवाड्यानीं देखील संदिग्धच ठेविलें आहे प्रधानपद व पेशवाई दोन भिन्न पदव्या समजून सहा महिन्याच्या अंतरानें त्या बाजीरावांना मिळाल्याबद्दल राजवाडे स्वतः सांगतात [ऐम १३०, १३२] आणि त्यापूर्वी ते 'सैनाकर्ते' होते असें म्हटलें आहे [ऐम १२९] बाळाजी पेशवे २ अप्रिल १७२० रोजी वारले [ऐम १३१].

† प्रधानपद ' १७ अप्रिल १७२० ' रोजी आणि 'पेशवाई' नवंबर १७२०चे सुमारे बाजीरावास मिळाली [राजवाडे ऐम १३२] ते २८ अप्रिल १७४० रोजी निवर्तले या मानानें कारकीर्द २० वर्षांची येते.

१२	†वाळाजी वाजीराव	वर्षे,
	‡माधवराव वलाल	वर्षे,
	††नारायणराव वलाल माहे ९	वर्षे,
	रघुनाथ वाजीराव माहे ६	वर्षे,
२२	††माधवराव नारायण	वर्षे,
	*चिमणाजी माधवराव अजमासे मास ६	वर्षे,
	†वाजीराव रघुनाथ यास वसे शके १७१८ चे मार्गशीर्षात [शुद्ध ६ सोमवार. ५ दिसवर १७९६] वसे जहाली सन समान [१] तिसरे [मया आलफ]				

† पेशवाईची वळे २५ जून १७४० त मिळाली आणि २३ जून १७६१ रोजी नानासाहेब मृत्यु पावले. [सरदेशाई ७, २०८] या दृष्टीने २१ वर्षे होतात.

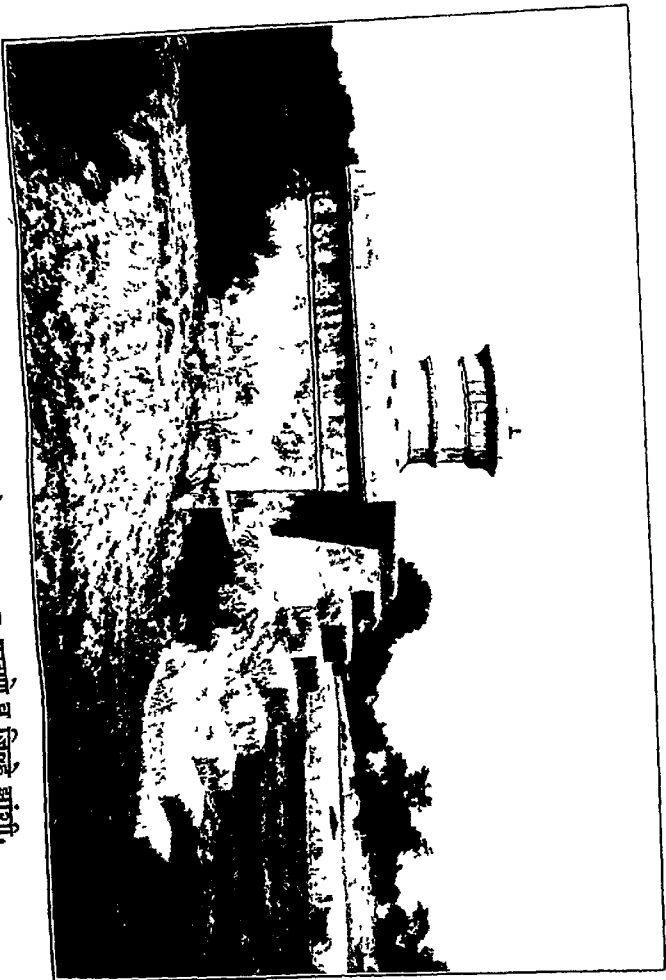
§ 'वाळाजी वाजीराव याच्या मरणानंतर चौविमाव्या दिवसीच [२० जुलई १७६१] पेशवाईची वळे मिळाली आणि कार्तिक वद्य अष्टमीस [१८ नवबर १७७२] श्रीमंताचे देहावसान झाले ' [खरेकृत मराठी राज्याचा उत्तरार्ध खंड १ पान ३, २५२]

†† 'मार्गशीर्ष वद्य चतुर्था रविवार' [१४ दिसंबर १७७२] पेशवाईची वळे मिळाली आणि ३० अगष्ट १७७३ रोजी 'ध' चा 'मा' झाला [खरेकृत मराठी राज्याचा उत्तरार्ध पान २५४, २६६]

†† सवाई माधवराव याचा जन्म १८ अप्रेल १७७४ रोजी होऊन [खरे भाग ४ पान २०२६] २७ अक्टोबर १७९५ त वारले [पेशवाईची अखेर पान १]

* वैशाख वद्य ४ बुधवार [२५ मे १७९६] रोजी चिमाजी आप्पा याचे दत्तविधान जाहले [पेशवाईची अखेर पान १०]

† सवाई वाजीरावांनी पेशवाईची वळे मार्गशीर्ष शुद्ध ६ सोमवारी [५ दिसंबर १७९६] घेतली [पेशवाईची अखेर पृष्ठ १६]

श्री जोतिबा सिंदे यांची छत्री, कसबे वरवासागर, परगणे व जिल्हे साराणी.

हे शिवांचे मूळ राजचिन्ह होय सन १८८४ च्या Postal Convention पासून ते बहुधा सर्वांच्या परिचयाचे झाले [Selections Records, Postal pages 10, 12, 13, 19, 20] पण ते कोणी कधी व कसे धारण केले याविषयी लेखी आधार उपलब्ध नाही शिवाच्या दौलतीबरोबर राणोजीपासून त्याचा उगम झाला अशी सर्वसाधारण समजूत आहे व ती निराधार आहे असे दिसत नाही तत्संबंधी पुरावा तूर्त पुढे येत नसला तरी पानिपतापासून सुसंगत झुगावा मात्र लागतो तो असा की 'जरीपटका' म्हणून जो मुख्यप्वज शिवाचा आहे [भाऊबखर पान १८, ४३, ७५, ७७ ते ८३] त्याचे मध्यभागी हे 'शेषचिन्ह' असल्यामुळे सैन्यातील सर्व निशाणावर ते साहजिकच आरुढ झाले जरीपटका पानिपतच्या वेळी गेल्याची दंतकथा आहे ती कदाचित् खरी असली तर त्याबरोबर जुने चिन्ह गेले असेल पण तदोत्तर जो जरीपटका निर्माण झाला त्यात धारण केलेले हे चिन्ह आज भितीसही पहावयास मिळते

॥ पुढे नागाचें निशाण फडके, फिरग्याची लोट । निघाला दौलतराव बाळ ॥
असे खड्यांच्या एका अप्रकाशित पोवाड्याचें कडवें आहे तसेच

॥ जोतिबा देव आहे प्रसन्न ज्याला वडिलावडिली पासून ॥

॥ वंशाचा नक्षा एक सारखा हा काल पहिल्यापासून ॥

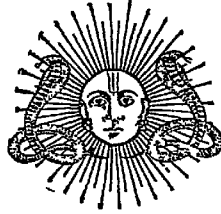
॥ नागांची निशाणे हत्तीवर लाडन जरीपटका वर कसून ॥

असे वर्णन परशुराम कवीन दिले आहे [एतिहासिक पोवाडे पान २६१] 'ढाल, निशाण व जरीपटका' म्हणून बखरकार जी नावे देतो ती एरुच वस्तुविशेष असून तोच जरीपटका नात्वा होय जसे ग्रहित धरले [पान १२] तर सिंदेसाहीच्या उदयापासून त्याचा प्रचार झाला असा जो सार्वत्रिक भावार्थ आहे तो बहुतेक बरा आहे बखरकाराने कित्येक शूरवीरांच्या शौर्याचा उल्लेख न करता 'जवाहरगज' या हत्तीचें जें आवडंभर माजविलें आहे त्यात कांहीं तरी गूढ असलें पाहिजे [पान ७९, १२१] युद्धात शेंकडें हत्ती आले व गेले असतील मग याचीच तेवढी महती कोणती ? याचें जरी स्पष्टीकरण केलेलें नाही तरी निशाणाशी या हत्तीचा काहीं संबंध असावा असें तानाजी खराडे याचे शब्दावरून अनुमान निघते एरवीं 'कुंजपुन्याचे' लढाईत 'जवाहरगज' परत आल्याचे आनंदोद्गाराचे रहस्य ते काय असूं शकतें ! [हत्तीबरोबर] निशाण गेले अशी जी दंतकथा आहे ती खरी नव्हे कारण

निशाणासंबंधी वखरकार चकार शब्द काढीत नाही [पान ८२] दत्ताजी शिंद्यांचे स्वारीचा 'लालमणी' घोडा घेऊन येण्यास जे चोर चुकले नाहीत त्यांनी निशाण जाळ दिले असेल हे तरी कसे संभवते ? निशाणाबरोबर [माहीमरातव, लग्नी सिवाय] नगारा व घटकाही चालत होती त्यापैकी कोणाशी तरी या 'जवाहर गजाचा' संबंध संभवनीय आहे [वखर पान १८, ५४, ५६, ५७, ७६, ७९] फार तर असे म्हणता येईल की निशाणाशी संबंध ठेवणारा हा जो हत्ती गेला तो शिंद्यांनीच कुंजपुऱ्यास परत मिळविला. याविषयी शिंद्यास आनंदाचा उमाळा येणे अगदी साहजिक होते व तो मनोत्साह वखरकाराने वर्णिलेला आहे या जवाहरगजासंबंधी चितो कृष्णाचे पत्र [७ नवंबर १७६०] पुढे येणार आहे हा नागाचा विचार झाला सूर्योविषयी 'अलामत सिंदिया' पलीकडे संदर्भ लागत नाही मग हा जेपवेष्टित सूर्य आला कधी ? जनकोजी, [लेखाक २२८ ते २५१] केदारजी [लेखाक २७३ ते २९५] व महादजी शिंद्याच्या मुद्रात 'चंद्र, सूर्य' आले आहेत अर्थात् पानिपत काळी याचा प्रचार होता इतके निश्चित होतं पण हा सुंदर जेपसूर्य सगम झाला कधी हे सांगणे तूर्त कठिण आहे रत्नागिरी येथील 'श्रीजोतीबा' हे शिंद्याचे कुल दैवत आहे ज्या देवाच्यात मूर्ती विराजमान आहे तिचे पाठीमागील कमानीचे मध्य भागी मूळाच्या शिरावर प्रामुख्याने 'जेपचिन्ह' कोरलेले आहे ते नवे किंवा जुने आहे हे सांगत नाही त्यावरून असे अनुमान निघू पहाते की शिंद्यांनी 'राजमुद्रा व राजचिन्ह' धारण करते वेळी 'श्रीजोति स्वरूप' म्हणजे 'जोतिबा' अर्थात् 'सूर्य' असा शाब्दिक व आलोचक अर्थ देऊन त्याच्याशी जेपाचा संबंध जुळविला असावा

'नागवंशतिलक भोगावतीपुरवराधीश्वर' या 'शिलालेखा [तील शब्दा] वरून नागवंशाची कल्पना निघालेली असली नागवंशात मुख्य कुल शिंद्याचे आहे हे प्राचीन काळापासून लढवाई मराठे म्हणून प्रसिद्ध आहेत. शिंदे हा 'शेंद्रकाचा' प्राकृत उच्चार आहे वादानीच्या पूर्वेचाळुक्यांच्या वेळेस ते 'सेंद्रक' म्हणून प्रसिद्ध होते कर्नाटकचे शिंदे आणि कन्हाडचे शिंदे अशा दोन शाखांचे शिलालेख उपलब्ध आहेत या लेखात वशाला नाव देणारा मूळपुरुष शिंदे सांगितला असून त्याची उत्पत्ति मित्र रीतीने सांगितली आहे नावावरून किंवा ध्वजावरून काल्पनिक उत्पत्तिकथा भाट वनवीत असतात हे प्रसिद्ध आहे शिंद्याचे मुद्रेत साप आणि कुळाचे नाव शिंदे तेव्हा मूळ पुरुष [अहिछत्रात] नागापासून किंवा सिंधु नदीजवळ शिवापासून उत्पन्न झाला असे भाटानी ठरविले या दोन्ही कथांचा ऐतिहासिक रीतीने मेळ घालता असे म्हणता येते की अहिछत्राजवळच्या देशातून शिंदे हे उत्तरेकडून आलेले आर्य क्षत्रीय आहेत किंबहुना शिंद्याचे मुद्रेत नागाबरोबर सूर्य दाखविला जातो तेव्हा हे मूळचे सूर्यवंशी क्षत्रीय असले असे अनुमान निघू शकते, असे विद्वद्वर्य चित्तामणराव विनायक वैद्य सांगतात [मराठ्यांचे क्षत्रियत्व पान ८, ९, १०, ११] या लेखात फार मामिक विचार प्रगट केले असून वैद्यांनी शिंद्यांचे प्राचीनत्व प्रस्थापित करण्याचा प्रयत्न केला आहे त्यासंबंधी जो लेखी आधार थोडा उपलब्ध आहे तो पुढे पूर्ववाटणीच्या भागात देण्याचे ठरविले आहे.

ॐ

शिंदेशाही इतिहासाचीं साधनें

भाग १ ला.

—०२१६०—

श्रीमंत राणोजी शिंदे

यांचा असल पत्रव्यवहार.

१७९९-१८०२ विक्रमी.

—४५—

लेखांक [१]

श्री

* संवत् १७९० पौष शुद्ध १

[२६ दिसंबर १७३३]

नकल

राजश्री राघो विठल कादार प्रो राजगड^३ गोसावी यासि

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्तोत्र

राणोजी सिंदे^२ दंडवत सुमा आर्वा

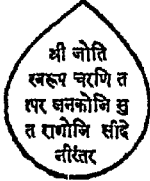
(१) [राजगड] हें लहानसें संस्थान माळवा प्रांतांत आहे आणि तेथील [ऊमत] रजपूत राजे शिंद्याचे मांडलिक असून वार्षिक खंडणी देत असतात एन्विसन् म्हणतो [Treaties vol iv page 279] त्याप्रमाणें १७७० पासून हा संबंध नसून वाटणीपासून तो चालत आला आहे. [शकावली पान २]

(२) राणोजी शिंद्याचा संबंध पेशव्यांपैकी प्रथम कोणाशी कसा व केन्हां झाला याविषयी बराच मतभेद आहे म्हणून बरकर व इतिहासकारांपैकी कोणाचाच आश्रय न करता निराळाच पण विश्वसनीय असा आधार पाहूं 'आमची' विशात काय होती? प्रथम राणोजीबाबांस [बारगिरीपासून] खिजमतगारी सांगितली नंतर कृपा करून पागा दिली. तेथून या पदवीस आणिलें कीं आम्ही

सखासीन मया आलस. प्रो मजकूरची फडनिसी साल मारी रो गोविंद^३ विश्वनाथ यासी सांगितली असे. तरी याचे हाने फडनिसीचे प्रयोजन घेत जावें. जाणिजे छ * २९ रजव हे विनती. मोर्तव.

लेखांक [२]

श्री * संवत् १७९९ कार्तिक वद्य ३०
[१६ नवंबर १७४२]

राजेश्री बाळाजी^४ येशवंत पो कोटे^५ गोसावी यासी

अखंडित लक्ष्मी अलंकृत राजमान्य स्नेहा राणोजी सिंदे दखवत. सुभा

बादशाहाची स्थापना केली. श्रीमंताचे सेवक होउन बादशाहा स्थापिलें आता आम्ही बादशाहीपदाची इच्छा का करावी ? [पारसनीसकृत ऐतिहासिक पत्रव्यवहार भाग ५ लेखांक ५९, ९३] अशी त्रोटक पण अत्यंत स्पष्ट व सरळ शब्दांत महादजी सिंदे जर आपल्या पित्रदेवाची उत्कर्षपरंपरा देतात तर अन्य साधनाची आवश्यकताच कोठे रहाते ? त्यांनी तिथि सवत्सर दिला नाही येवढीच काय ती उणीव भासते ती तूर्त जरी भरून निघत नसली तरी उत्कर्षपरंपरेचा उगम नि सद्य उत्क्रांतीसारखा आहे 'तुमचा अभिमान ईश्वरास आहे आणि मजवर ईश्वरीकृपा आहे तोवर साहित्यास कधी चुकणार नाही. तीं पिढ्यांचें एकनिष्ठ सेवक कामाचे असता तुमचा अभिमान नसावा । हे कधीही या घरात घडणार नाही.' [सरदेसाईकृत नावा सो पेशवे १४४] या पत्रातील 'तीं पिढ्यांचा' उच्चार मननीय आहे त्यावरून बाळाजी विश्वनाथ पेशवे याच्याशी प्रथम संबंध आला किंवा पुढे पागेदारीपर्यंत मजळ 'पहिल्या पेशव्याच्या' चेळीच पोहोचली होती असें साधार सिद्ध होतें 'सरदारी आणि बांडणी' शोरल्या बाजीराव पेशव्यानीं दिली. [शकावली पान १] एका क्षणार्धांत 'बाव्याचा पाग्या' किंवा 'चवरी वारणात्याचा पागेदार बनला' [नातूकृत महादजी पान १२] अशातला प्रकार नसून सतत श्रम, साहस करून राणोजी शिंद्यानी स्वपराक्रमाने राज्य संपादन केलें बसकराराची व इतिहासकाराची एका विवक्षित कारणांमुळे जो दिशाभूल झाली आहे तिची सुसंगत सांगड घालता येते पण स्थलसंकोचास्तव तसें येथें करिता येत नाही

(३) याचें उपनाम मुझल. हें महाराष्ट्रीय घराणें शिंदेशाहीतील मांडलिक राजे राजगडवाले [प्रांत मालवा] याच्या पदवीं वरील सनदेच्या आधारे कायम आहे

(४) हेच बाळाजी यशवंत उपनाम मुलमुलें कोटा येथील शिंदे सरकारचे पहिले वकील होते हे सारस्वत [ऋग्वेदीय वस्तुगोत्रीय शाकलशास्त्रीय ब्राम्हण] घराणें, मौजे अचरे, तालुके मालवण, जिला रत्नागिरी [कोकण] येथील मूळचे रहिवासी असून कारणपरतवें मौजे भडगाव [प्रांत खानदेश] येथें सुखवस्तीस येऊन राहिले. आणि तेथें घरवाढा, जमीन, शेते मिळकत मिळविली असें

सलास अर्बेन मया व अल्फ. खरिदी घोडे २ गुा उदेराम खवास किा रुपये १००० येक

कागदपत्रावरून समजतें पण प्रथमतः बाळाजी किंवा त्याचे वडील यशवंतराव यांपैकी कोणाचा शिंदेशाहीशीं केव्हां व कसा संबंध जुळला याविषयी जरी प्रत्यक्ष लेखी आधार तूर्त मिळत नमला तथापि 'कोटेकर' हें नामासिध्दान १७४२ त प्राप्त होण्यास तसलाच कांहीं तरी पूर्वपरिचय व संबंध असला पाहिजे ही गोष्ट निश्चित आहे [लेखांक ३] आणि त्या दृष्टीनें प्रस्तुत सामुग्रीची चाळणी केली असतां असें दिसून येतें की सन १७३२ चे सालीं जी पहिली वांटणी श्रीमंत पेशवे, शिंदे, होळकर व पवार यां मध्ये झाली त्या वेळीं संस्थान कोठ्याकडून जी खंडणी व जो मुलूक शिंदे सरकारच्या विभागास आला त्याची 'फडनीसी' प्रथम बाळाजी गुलगुले याने संपादन केली असावी [लेखांक १०२] ही सेवा उत्कृष्ट रीतीनें करून आपल्या बुद्धिमतेची प्रविती देऊन त्याने पुढें या प्रांताची 'कमाविस' मिळविली ही कामगिरी करित असतां त्यास आपले अगची मुत्सद्दीगिरी दाखविण्याची अमोल संधी १७३७ चे साली प्राप्त झाली तेव्हापासूनच या घराण्याचा खरा भाग्योदय झाला असा विश्वसनीय आधार आहे छत्रपति श्री शिवरायांच्या पश्चात् स्वराज्यसूर्यास औरंगजेवरूपी खयास ग्रहण लागलें त्यापासून सुटका करून घेण्याचा जो निर्धार मराठ्यानी केला आणि तत्सिद्ध्यर्थ ज्या अनेक क्लिप्त्या लढविल्या त्यांत 'माळव्यात मोहीम करून मोगलांस नामोहरम करण्याची' युक्ति प्रधान होती या युक्तिरूपी बीजमंत्राचा प्रयोग १६९८ साली होऊन जी 'मराठमोळ्याची लाट' उसळली तिचा प्रवाह मोगलांस भयानित करिता आला नाहीं 'खरडोनी रंग हिरवा, भरलाचि रंग भगवा' अशी परिस्थिति उद्भवली तेव्हा १७३७ चे साली तिचा प्रतिकार करण्याची प्रतिज्ञा करून 'निजामुलमुल्क समागमे सवाईचा पुत्र, रोहिले, बुघेले, जाट, अहीर, खींची, नरवर, वोडसेकर, दतियेकर आदि रजवाब्यांच्या फौजा व तोफखाना घेऊन सिरोंजेवर उतरला [ब्रम्हेंद्र लेखांक ३३, ३५] त्यास कोठ्याचा राजा [दुर्जनसाल] २० हजार फौज [घेऊन मदतीस] येणार होता [ब्रम्हेंद्र लेखांक १३४] पण मध्येच 'शिंदे होळकर व पवार यांनी' त्याचे वाटेतील 'मोगल [सुभेदार] शाजापुरकर लुडविल' व ते लगेच श्रीमंत बाजीराव पेशवे यास जाऊन मिळाले व 'भोपालचे' सुप्रसिद्ध लढाईत 'निजामुलमुल्काचें गर्वहरण केलें' हा 'तमागा' पाहून कोटेकर महाराव दुर्जनसालजी यांनी मदतीचा विचार लावणीवर टाकून मराठ्यांशी 'तह' केला [ब्रम्हेंद्र १३६] त्या कामी बाळाजी फडणीस याने महारावाजवळ राहून आपले चालुर्य व मुत्सद्दीगिरी खर्च करून अशा आणीबाणीच्या प्रसंगी कोटेकरास मोगलपक्षास जाऊ दिले नाहीं आणि त्यांचे मराठ्यांशी मित्रत्वाचें नातें जुळवून दिलें व उभयपक्षी सतोषकारक असा तहही करून देवविला. या प्रशंसनीय कामगिरीबद्दल महारावांनी बाळाजी फडणीसास ७०० बीघे जमीनीचा 'चक उदक' [इनाम] दिला, व ही देणगी म्हणजे 'भोजे विराखेही पोा उरमाला हा गाव महाराव यांनी तुम्हांस दिला तेणे प्रो करार केला आहे. मौजे मजकुरी दुसऱ्याचा तालुक नसे तुम्ही किर्द करून वसूल घेत जाणें. वरकड कमाविसदारास त्या गांवासी संबंध नाहीं' बाजीराव पेशवे यांनी कायम ठेविली [२४ फार्वरी १७३८] व शिंदे सरकारांतून 'वकीली' मिळाली. तेव्हापासून हे महाराष्ट्रीय घराणे कोठ्यास कायमचे राहूं लागलें, आणि तेव्हा पासूनच हा 'वकीलाती [पत्रादि] संग्रह' छुसंगत सादू लागला. बरील सनदेवचन गुलगुल्यास पेशव्यांनी प्रस्थापित केलें अशी शंका घेण्याचे कारण नाहीं स्वतः बाळाजीच शिश्वास 'धणी' म्हणून संबोधितात [लेखांक १९] व रघुनाथराव दादा तर बाळाजीस 'निश्चत जयाजी शिंदे' असे स्पष्टच म्हणतात [१४ जून १७५४] आणि बाळाजी पेशवे व सदाशिवराव भाऊ या उभयतांसे हे सर्वरवी मान्य आहे. 'फडनीसी, कमाविस व वकीली' खेरीज

हजार पागेस^१ घेतले असेत. सदरद्वारे रुपये प्रा मा[र] पैकी देणे. घोडे पागेस जमा असेत. जाणिजे रा छ * २९ रमजान. १५ १ वहुत काय लिहिणे हे विनती.

श्री
मोतीब
सुंद

अनेक उत्तमोत्तम कार्ये करून 'हाथी, घोडा, पालखीसह सरदारी,' शिंदेशाहीत संपादन केली. [लेखांक १८६] आणि जो 'भाईचारा' महाराव व मराठ्यांशी करून देवविला तो सुरक्षित ठेऊन उभयपक्षांचे कल्याणार्थ अत्यंत श्रम करून हें नातें सतत ९० वर्षे कायम राखून या घराण्याने इतिहासात आपलें नांव अजरामर करून ठेविलें यात तिळमात्र संचाय नाही शिंदेशाहीतील ऐतिहासिक घराण्यापैकीं हे एक जुने घराणें असून ईश्वरकृपेनें आज मितीस चांगल्या स्थितीत कायम आहे याजबद्दल खरोखर धन्यता वाटते शिंदेशाहीशीं आता जरी प्रत्यक्ष संबंध राहिला नसला तरी या घराण्याचा शिंदेशाही विषयीं अभिमान व भक्ति तिळभरही कमी झाली नसून आपल्या प्रतापशाली पूर्वजाप्रमाणें श्रीमंत सरदार पुरुषोत्तमराव गुलगुले याचे ठायीं ती पूर्णपणें वसत आहे हें प्रत्यक्ष अनुभवाने मला सांगता येतें त्या निस्सीम भक्तीभावनाचा हा प्रभाव आहे कीं प्रत्येक 'चिटोरे' जपून सुरक्षित ठेविल्यामुळे आज शिंदेशाहीच्या इतिहासावर हा प्रकाश पडत आहे हे त्याचे उपकार संस्मरणीय होत

(५) कोटा राजपूतान्यातील हे राज्य प्रख्यात आहे मुख्य गारी वूरीसह याचा संबंध वाटणीपासून शिंदेशाहीशीं झाला [शकावली २] तेव्हापासून तेथील सर्व सूत्रें नेहमीं शिंद्याच्या हातीं राहिली असें पुढील पत्रव्यवहारावरून कळते. मराठ्यांशी कोठेकराच्या संबंधाचें जें साल '१७३९' दाबने दिलें आहे [Rajasthan vol. ii page 414] तें विश्वसनीय नाही असें पारसनीसाने दाखविलें आहे [ग्रन्थद्वे लेखांक १३६] तें शकावलीच्या मानाने आणखी मागे ध्यावे लागेल हा प्रकार 'अमरोरा खीलचौपर, चंदेरी, दतिया, बूंदी, राजगड, सीतामहु व सोपार' या सर्वांना लागू होईल

(६) उदेराम खवास यास 'दाभाई' असेही म्हटलेलें आहे राजपूतात दाईच्या मुलास दाभाई म्हणतात 'खवास' या अरबी शब्दाचा अर्थ 'मानकरी, मंत्री व शागिर्द' असा आहे यावरूनच मराठीत 'खवासीवाले' हें नांव आलें रथ, हौदा किंवा अवारीत राजासजिब बसणारा मानकरी किंवा मंत्री तो 'खवासीवाला' [फार्शीकोश पान ४४] 'खवास' म्हणजे न्हावी असाही अर्थ राजपूत लोकात प्रचलित आहे पण या ठिकाणी तो प्रशस्त नाही मंत्री हाच अर्थ येथे घेतला पाहिजे राजपूत शासन-पद्धतीत 'खवास' ही एक प्रकारची पदवी आहे आणि त्या अथाच उदेरामाचा अन्यत्र उल्लेख आलेला आहे [१८ अगस्ट १७३७] दाभाई या नावाचीं घराणी कोठ्यात आहेत पण उदेरामाचा उलगडा कोणी करित नाहीत

(७) ज्या शिंदेशाहीत शिलेदारीचा कळस झाला तत्संबंधीच संग्रहात हे पहिलें पत्र मिळवें हा एक प्रकारें सुयोग्य नव्हे काय? अस्तु सरकारी पागेत घोडी विकत घेताना किंमत त्या वेळी काय द्यावी लागत होती याची कल्पना करिता येते.

लेखांक [३]

श्री शंकर * संवत् १७९९ मार्गशीर्ष शुद्ध ६
[२२ नवंबर १७४२]

जमा पोते गुा बाळाजी येसवंत 'कोटेकर' सुमा सळास अवेन मया अलफ. मा
देराजखान रुपये १४० येकसे चाळीस रुपये जमा जाले. छ * ५ सवाल.

वार.

(८) 'श्रीशंकर' चा नामोच्चार या पावती खेरीज सिकेमोहरी पत्रावर कोठे आढळत नाही. राजवराण्यातील व्यक्तींनी आपापले सिकर्थात हें स्मरण कायमचेंच धारण केलें असल्यामुळें तें सहाजिकच निराळें निदर्शनांत येत नाही व तें सयुक्तिकही आहे आणि हाच प्रकार महादजी शिंद्यांच्या शेवटपर्यंत पहावयास मिळतो हिंथी पत्रव्यवहारांत ही मर्यादा जरी कायम राहिली नाही तरी भराठी पत्रव्यवहारांत ती बहुतेक अवचित चालली होती. साबाजी पाटील शिंद्यानें असा नामोच्चार केला आहे खरा [लेखांक २६२] पण तो 'शिवत्वा' नसून - 'नाथात्वा' आहे. तसेंच मोगल बादशाहाशी केलेल्या तहनाम्याच्या नकलेत 'महादेवाचा' उल्लेख आला आहे [राजवाडे खंड १ लेखांक १] पण त्याचा संबंध कोणाशी समजावा हे स्पष्ट कळत नाही नकलेंतील क्रमानुसार 'महादेव' होळकराचें व 'खंडोबा' शिंद्याचें कुलदैवत ठरूं पहाते पण होळकराचे कुलदैवत 'खंडोबा' असल्याचे सर्वतोमुखी आहे म्हणून बरील प्रकार थोडा विसंगत वाटतो तहनाम्यासारख्या महत्त्वाच्या नकलेत हस्तदोष होणे संभवनीय आहे असें मानिलें तर 'महादेवाचा' कदाचित् शिंद्याशी संबंध येऊं शकेल. पण अन्य सवळ पुरावा पुढें येईपर्यंत ही भांगरेई कामाची नव्हे, तथापि 'जोतिबाप्रमाणे खंडोबाही शिवाचेच रुपांतर समजण्याचा सांप्रदाय असला' तर भग कांही वादच उरत नाही [भागवतशास्त्रीकृत भगवद्गीतासंघर्ष उद्धार पान १३, १४] आणि 'नाथपंथ' हा शैव सांप्रदाय आहे हें प्रवेष्टत आहेच. त्याप्रमाणे शिंदे मूळचे शैव सांप्रदायी असोत किंवा नसोत पण रत्नागिरीच्या 'जोतिबाच्या उपासनेची' कारणमीमांसा मात्र तसें स्पष्ट दर्शविते ही गोष्ट विचारणीय आहे 'श्रीशंकर' किंवा 'श्रीनाथ' हा प्रयोग महादेवाचा द्योतक आहे त्या अर्थी 'श्रीनाथ सहाय' च्या जागी 'श्रीनाथ साहब' करून त्याचा श्रीमनसूरसाहाशी वादरायण संबंध जोडणें शुद्ध अज्ञान होय मनसूरसाह शुरु होते म्हणून महादजी शिंदे मोठ्या भक्तीभावानें त्यांची पुण्यतिथी [उरुस] साजरी करीत असत याविषयी मतभेद नाही [पारसनीसंकृत पत्रव्यवहार भाग ३ लेखांक ३] पण त्या पूर्वी त्यांचा संबंध आलेला नाही 'श्रीनाथ' म्हणजे 'श्रीमनसूरसाह' असा जो सांप्रत अर्थ प्रचारात आला आहे त्यात कांही तथ्यांश असलाच तर त्याचा संबंध साबाजी पाटीलापलीकडे मुळाच जात नाही. ही धार्मिक दृष्टि झाली पण याचें ऐतिहासिक स्वरूप अगदी भिन्न आहे, तें पुढे समजणार आहेच तथापि सारांश येथे दिला असता अप्रयोजक होणार नाही. वायजावाईच्या विवाहानंतर चाडग्याचें वर्चस्व झालें त्यावेळीं हा एक नवीन दरख त्याचे सोईसाठी निर्माण झाला, 'पेशजी बानवडीचे मुकामी ऐनजमेवर दर सदे १ रुपया प्रमाणे नाथाचा दरख ठराउन देउन महादवार सनदा दिल्या' गेल्या त्याप्रमाणें सरकारी पत्रावर चाडगे 'श्रीनाथ' करू लागले पुढे त्याचें रुपांतर होत गेलें त्याच्याशी सत्या प्रयोजन नाही पण बरील विवेचनावरून 'श्रीनाथास' प्रामुख्य मिळाले त्या वेळीं मूळ कल्पना शुद्ध धार्मिक होती किंवा तिचा मनसूरसाहाशी संबंध संभवनीय होता असें मात्र म्हणता येणार नाही.

लेखांक [४]

श्री * संवत् १७९९ मार्गशीर्ष शुद्ध ८
[२४ नवंबर १७४२]

राजश्री बाळाजी येशवंत पोा कोटे गोसावी यांसि

स्त्रो राणोजी सिंदे दंडवत सुमा सलस [अर्वैन] खरिदी घोडे गुा नाथूराम
कोटेकर [१] जमा पागा निस्वत साब [१] जी^{३०} सिंदे रास २.

१८० घोडा आमरी नीला.

२५ तद्.

२०५

योा दोनसे पांच देविले असेत. [तरी] कवज घेउन देणे. जाणिजे रा छ * ७ सवाल.
हे विनती.श्री
मोतैव
सुद

लेखांक [५]

श्री * संवत् १७९९ मार्गशीर्ष वद्य ८
[८ दिसंबर १७४२]

राजश्री बाळाजी येशवंत काा प्रांत कोटे गोसावी यांसि

स्त्रो राणोजी सिंदे दंडवत सुमा सलस [अर्वैन] बाा देणे खाा [खरिदी]

(९) इतर महाराष्ट्रीय नावावरोबर असा संबंधसूचक शब्दप्रयोग केला नाही. गुलगुले हे आडनाव परिचयाचे असता 'कोटेकर' हे विशेषण लावण्यात अर्थात् काहीं रहस्य विशेष असले पाहिजे. कोट्याशी या घराण्याचा पूर्वपरिचय व संबंध असावा असा स्पष्ट बोध होतो ही केवळ कल्पना किंवा कोटि नसून "तुम्ही काही नवे नव्हा पुरातन बाटणी [तुमचे परिचयाची] आहे तेणेप्रमाणे ज्याचे त्यास याचे' असे स्वतः महाराजी होळकर स्पष्टीकरण करितात [१ मार्च १७४३] तेव्हा वाकाच उरत नाही.

(१०) वखरीत व पत्रव्यवहारात अनेक जागी यांचा शिंदेशाहीशी प्रामुख्याने संबंध आलेला आहे पण याचे नाते अद्याप अनिश्चित होतें. यांची ४ असल पत्रे [लेखांक २६२, २६८, २६९, २७०] उपलब्ध झाली आहेत आणि प्रथमारंभी जी वंशावळी दिली आहे त्यावरून हे कन्हेरखेडचे शिंदे असून राणोजी शिंद्याचे [कनिष्ठ] बंधू होते असें वळते मानाजी फाकडे [शिंदे] या साबाजी पाटिलाचे नाव होते. ही शारता १८०९ साली शिंदेशाहीद्वल निघून बडोद्यास गेली ती तेथेच सरदारी संपादन करून राहिली.

उंट २ यो रुपये

१६०^{११} निा साबाजी सिंदे उंट १.

१०० सरकारांत उंट १.

२६०

येकूण रुपये दोनसे साठ रूपये गुाहाय देविले असेन. [ते] देणे. छ * २१ सवाल. हे विनती.

श्री
मोतेब
खुद

लेखांक [६]

श्री

* संवत् १७९९ मार्गशीर्ष वद्य ८

[८ दिसंबर १७४२]

श्री जोति
स्वरूप चरणि ठ
सर जनकोनि सु
ठ राणोजी सिंदे
नीरतर

दस्तक^{१२} 'सरकार' राजश्री राणोजी सिंदे ॥ ता कमाविसदारांनी व चौकीदारांनी वगैरे रहदारांनी माहाय अहद प्रांत कोटे तहद औरंगाबाद^{१३} सुहूरसन सलस अबैन मया व अलफ. माधोराम^{१४} तिवारी कोटेकर यांजकडील उंटे सुमार २० वीस बराबर देऊन औरंगाबादेस पाा असेत. त्यांस राहदारियांनं मुजाहिम न होता महालो महाल कुली हांसिळाचा तगादा न करिता सुखरूप फरोत्ख करूं देणे. ताकीद असे. छ * २१ सवाल.

श्री
मोतेब
खुद

(११) उंट खुरिदीच्या किमतीचा प्रकार या पत्रावरून उमजेल.

(१२) आपापले हद्दीपर्यंतच असले दस्तक देण्याचा प्रघात होता असें जें राजवाडे सांगतात [खंड १ लेखाक १३७] त्यास हा अपवाद तर खराच पण जकात माफीपावेतों परवाने देण्याची परंपरा अपवादात्मकच का होईना पण मराठेशाहींत होती असें साधार सिद्ध होतें कीं नाहीं ?

(१३) औरंगाबाद हें शहर निजाम हैदराबाद याचे राज्यांत मुधा नदीचे कांठी आहे त्याचें जुनं मराठी नांव 'देवगिरी' असें होतें तें औरंगजेबाचे नांवावर रूपांतर पावलें.

(१४) हा तिवारी कोटेकर महारावजीकडील एक मुत्सद्दी असून तो नेहमीं शिंयाकडे राजकीय कारभारांत असे,

लेखांक [७]

श्री

* संवत् १७९९ मार्गशीर्ष वद्य ९

[९ दिसंबर १७४२]

राजेश्री बाळाजी येशवंत गोसावी यांसि.

स्नो राणोजी सिंदे दंडवत सुमा सलास [अर्बेन] तुमची वस्त्रे^{१५} राहिली ते येणे प्रो देणे.

खासगत तुमची

१ तिबट.

१ पा पेठेण.

१ छोट जोडी.

उदेराम खवास व माधवराम

[तिवारी] छोट जोडी २.

३

येणे प्रो देणे. रा मल्हारबा^{१६} कडील येवजाची नेमणूक केली आहे. तो येवज रा लक्ष्मणरायाच्या [१] कर्जात घावा लागतो तर तुम्हीच घेणे. [आणि] त्याजकडे देणे. येथून चिठी येईल ते देणे. जाणजे रा छ * २२ सवाल. हे विनती.

श्री
मोति
सुंद

लेखांक [८]

श्री

* संवत् १८०० आषाढ शुद्ध १०

[२० जून १७४३]

श्री मोति
स्वरूप चरणि त
पर बनकोजि सु
त राणोजि सिंदे
नीरतर

राजेश्री बाळाजी येशवंत पा कोटे गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी अलंकृत राजमान्ये स्नो

राणोजी सिंदे दंडवत सुमा आर्वा

(१५) विजयादशमी निमित्त शिलेदार, सरदार व सुत्सवी लोकास योग्यतेनुसार बहुमान सरकारातून मिळत असे ही प्रथा संवत् १९१० पावेतो चालू होती तत्संबंधीच ही वस्त्रे पाठविली असावीत असे वाटते.

(१६) श्रीमंत मल्हारजी होळकर.

आर्वेन मया अलफ. 'आमची खारी मकसूदाबादेस'^{१७} गेली होती. तेथे राा रघोजी भोसले [नागपूरकर] याची गाठ घाळून पराभव त्याचा करून माघारे माळवे प्रांते आलो.' तुमचे वर्तमान कळले नाही. पूर्वी लष्करांत असतां तुम्ही अवघ्या कमाविसदारांनी जो हवाला घेतला त्या येवजावर आम्ही नेमणूक करून येवज उजनीस देविला तो पावला नाही म्हणोन राा त्रिवंक राजदेउ यानी लिहीले. त्यावरून अपूर्व वाटले ! तैसच राा 'माहाराया'^{१८} कडे दोन हप्ते येणे त्याची गत काय जाली न कळे. ते नष्टाई करितां राहत नाहीत [आणि] मग शब्द ठेवितात. यदा तरी सुरळित वर्तले असिले तर त्यांचेच वरे आहे. तुम्ही तो स्वामी कार्यास न चुका.' तर [येविसी] सविस्तर वर्तमान लिहिणे, जो वसूल जाला असेल तो येवज पाठउन देणे. उदेराम ख्वास व माधवराव यांस पत्र लिहीले ते [ल्याजकडे] पाठउन जाव घेणे. जाणिजे राा छ * ८ जमावळ. कासिद^{१९} व जासूद^{२०} जोडी पाा आहे यास रूपये ५ देणे. तः !' बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

[४ जुलै १७४३]

पैवस्ता आपाढ वद्य नवमी,

लेखांक [९]

श्री * संवत् १८०० आपाढ शुद्ध ११

[२१ जून १७४३]

पुा राजश्री बाळाजी यशवंत गोसावी यासि.

सुमा अर्वा आर्वेन मया अलफ. राजश्री [राजा] मलजी^{२१} यासि [पारसी] पत्र पाा

(१७) रघोजी भोसल्यांचा पराभव मकसूदाबादेस केल्याचा सुगावा आजवर नव्हता पण आतां ही गोष्ट ह्या पत्रावरून उघड होते

(१८) उदेपुरकरास जसे 'महाराणा' तसेच कोठेकरांस 'महाराव' म्हणतात. मराठी पत्रव्यवहारांत यांस 'महाराव, महाराज, महाराय, महारावजी, कोठेकर,' या नावाने संबोधिलें आहे. [लेखांक १७, १६, १९, १३, ४४] या वेळी दुर्जनमालजी गादीवर असून त्यानीच प्रथम मराठ्यांची मैत्री केली.

(१९) 'कासिद' हा अरबी शब्द रूपांतर न होता मराठींत आला. कासिद म्हणजे दूत.

(२०) 'जासूद' मात्र रूपांतर करून मराठींत शिरला. मूळ अरबी 'जासूस' म्हणजे हेर

(२१) हे राजामलजी कोण ? नवल विशेष हें की याचा फारसी पत्रें पाठविली आहेत राजामल या नावाचा एक प्रख्यात मुसाहिब सवाई जयसिंगजीचा होता [Tod Rajasthan vol ii page

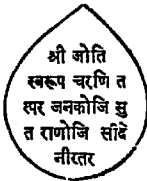
आहे हे मुजरद त्याजकडे पाठउन त्याचा जाव आणउन पाठउन देणे. तुम्ही ही आपले वर्तमान कोटाची वसूलाची विल्हे काये जाली [ते लिहिणें.] राा त्रिम्बक राजदेव याजकडे यैवज तुम्हाकडून देविला होता तो त्याजकडे पाविलात नाही. हे गोष्ट अपूर्व आहे ! तरी नेमणूके ग्रा यैवज मारनिलेकडे पावता करणे. दोन हप्ते यैवज कोटेवाल्याकडून येणे होते त्याचीही विल्हे करून घेउन पाठवणे. जाणिजे छ * ९ जावळ.

पैवस्ता आपाढ वद्य ९ नवमी
[४ जुलै १७४३]

लेखांक [१०]

श्री * संवत् १८०० कार्तिक शुद्ध ८
[१४ अक्टुबर १७४३]

राजश्री बालाजी येशवत पाा कोटे गोसावी यासि.

अखंडित लक्ष्मी अलंकृत राजमान्ये स्त्रो राणोजी सिंदे दंडवत सुमा अर्वा अर्वेन मया अलफ. तुम्ही पत्र पाा ते पावले लिला वर्तमान सविस्तर कलले. क्लोव्याचे यैवजी हुडीपत्र पाा ते पावले. यैवज येणे आहे आलियावरे लिहून पाठउन परंतु बापुजी नाा भिडे यानी दिकत लिला आहे की रुपये अटीचे येतील त्यास बटा पडणार तर तेथील सावकारा सी तुम्ही अटीच्या रुपयास बटा पडेल तो समजोन घेणे. मागून वर्तमान लेहून पाठउन. बाकी चाही निकाल करून घेतो म्हणून लिला तर निकड करून घेणे. परंतु हुडीयास शाहरी दिकत न पडे ते करणे. मुढेत च्यार रोज जादा लागली [तर] पुरवेळ परतु हरकत दिकत नसती पडे ते [झाले पाहिजे] यास्तव तेयोन सावकारासी करार करून घेणे [की] बटा पडेल तो देणे लागे [ल] यैसे परिछिन्न सागणे. राा माहारायाकडून येक लक्ष शाहातेर हजार येणे त्या पैकी आले काय त्यात आमची वाटणी काये काढली आण हुडी काये पाठविली [ते]

२९७] तोच हा असावा असें वाटते या गृहस्थाची पूर्वीपासून शिवाचा पत्रव्यवहारही चालत होता असें कळतें

तपसीलवार लिहिणे. जाणिजे रा छ * ६ रमजान. † बहुत काये लिहिणे हे विनंती.

श्री
मोक्ष
सुद

पौ छ २५ रमजान कार्तिक वद्य १२
[२ नवंबर १७४३]

लेखांक [११]

श्री

* संवत् १८०० पौष शुद्ध ९
[१४ दिसंबर १७४३]

पुा राजश्री बाळाजी येशवंत कमाविसदार कौटे यांसि.

सुमा आर्वा आर्वेन मया अल्फ. तुम्ही कोठ्याचा येका हप्ताचा हिशेब लाि ल्यामध्ये खेरावाद^{२२} बकानी^{२३} चा हिसेब वजा केला नाही. तरी दुसरे हप्ता येईल त्यामध्ये तन्ही वजा करून ज्यांचा त्यास पावणे. जाणिजे छ * ८ माहे जिल्काद. † हे विनती.

श्री
मोक्ष
सुद

लेखांक [१२]

श्री

* संवत् १८०० पौष शुद्ध १०
[१५ दिसंबर १७४३]

पुा राजश्री बाळाजी येशवंत यासि.

सुमा आर्वा. रा जानोजी निंवाळकर^{२४} याचे ह [१] ती बाबत रुपये १६५०० साडे सोळा हजारची हुंडी पा त्यास ही वटा पडला असे मनास आणून दर सदे रूा १ प्रो

(२२) खेरावाद व बकानी हे दोन्ही महाल या वेळी मराठ्याकडे होते कोठ्याच्या दक्षिणेस मालावाडची राजधानी झालरापाटण आहे तिच्या वायव्ये दिशेस आळ नदीपलीकडे खेरावाद हा महाल आहे. साप्रत कोटा राज्यातील चेचट तेहसीलीत तो समाविष्ट होतो

(२३) झालरापाटणच्या अग्नेय दिशेस कालीसिध नदीपलीकडे हा बकानी महाल आहे या नांवाची कोठ्यान तेहसीलच आहे

(२४) महाराव जानोजी निंवाळकर निजामाकडील एक बलाढ्य मराठे सरदार रावरंभा निंवाळकर ते हेच निजामाच्या वतीने हे मराठ्याकडे बरीच वर्षे राजकीय कारभारांत होते

भरणा भरून घेणे. गै न करणे. नगदी रूपया ध्यावे त्यास वटा म्हणजे काय ? बाबूजी ना
याचे मारफतीच्या हुंड्यास वटा^{२५} फार आहे [तरी] हिशेब करून घेणे छ * ९ जिल्हाद.

पो छ १ माहे जिल्हेज माघ शुद्ध त्रितिया शुक्रवार.

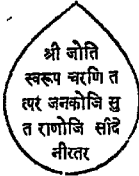
[६ जनवरी १७४४]

लेखांक [१३]

श्री

* संवत् १८०० पौष वद्य ८

[२७ दिसंबर १७४३]

राजश्री बाळाजी येशवत कमाविसदार प्रा कोटे गोसावी यासि

अखडित लक्ष्मी अलंकृत राजमान्य स्रो राणोजी सिंदे दडवत सुरसन
आर्वा आर्बेन मया अलफ. प्रा पिंपलोदे^{२६} व किरवाड सरकार रणयथोर^{२७} हे दोन्ही माहाल
साल मजकूरी हुजूरून आम्ही आपणाकडे घेऊन राजश्री शंकराजी रघुनाथ याचे खाचीन

(२५) बाबुजी नाईक वारामतीकराचा शिंद्याची वराच साहूकारा होता नाईक खरोखरीच
'पंचमहापातकी जातीचा अपेशी सराफ' म्हणून त्याची पत कमी [ब्रम्हेड लेखांक ३००] किवा
स्वामीच्या राजकीय वहिष्काराचा हा प्रभाव होता ?

(२६) पिंपलोद व किरवाड हे दोन्ही माहाल संलग्न असून ते शिंदेशाही जिले शोपूरच्या पश्चिमेन
पार्वती नदीच्या काठी आहेत ते कोणत्या अटीवर घेतले हे मात्र कळत नाही

(२७) चितोडगढा इतकंच या डोंगरी दुर्गाचे पूर्वी महत्व होते हा गढ अकबर बादशाहाच्या
खाचीन केल्यामुळेच बूंदीकरास 'रावराजा' ही पदवी प्राप्त झाली [Tod Rajasthan vol II
page 382, 384] मोगळाईस उतरती कळा लागली तेव्हा मराठ्यांच्या हाती जाऊ नये म्हणून जयपूर
करास अनायास तो मिळाला [Tod Raj vol II page 399] तथापि आसंमतातील प्रदेशात प्रथम
प्रवेश करून सवबीप्रमाणे आक्रमण करण्याच्या हेतूनेच तर टोंक, रामपूरा, झरंगड व खातोली मराठ्यांनी
घेतली नसावी ? महारजी होळकराकडील सटवाजी राजोळे याने तर 'पागेचे ठाणे देउन गवत लाकडे'
जमविण्याचा घाट घातला होता [चंद्रचूट कला १ लेखांक ४६] पण पानिरतनच्या फेऱ्यामुळे पारडे
फिरले असवे असे वाटते

कमाविस केली आहे. तेथील साहित्याविशी हे तुम्हास सांगतील तर तुम्ही राजश्री भाई-
रावजी यास सांगोन हरयेकविसी याची मदत करून अमल वसे ते गोष्ट करणे. हे नै न
करणे. जाणजे रा छ * २१ जिल्काद. ५ वहुत काय लिया हे विनंती.

श्री
मोर्तिव
सुद

लेखाक [१४]

श्री

* संवत् १८०० माघ शुद्ध ३
[६ जनवरी १७४४]

श्री जोति
स्वरूप वरणि त
रपर जनकोषि सु
त राणोजि सीदे
नीरतर

राजश्री बाळाजी येशवत पा कोटे गोसावी यासि

अखंडिन लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्त्रो राणोजी सिंदे ढडवत सुमा
अर्था अर्धेन मया अलफ. तुम्ही पत्र पा ते पावले. अठ्यासी हजारचा हिशेव लिहिला तो
कल्ला. त्या ऐवजी हुंडी रूपा ३०५९ तीन हजार ऐकुण साठची पाठविली ते पावली.
पूर्वी हुंड्या पाठविल्या त्यास बटा पडला रूपये ४४७॥

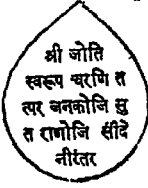
[तपसील घेतला नाही.]

एकुण चारसे साडे सत्तेतालीस पडले. हे सावकाराकडे अगर कोटेकराकडे विल्हे
करून घेणे. तुम्ही लिया की आपण बाबूजी नास लिया आहे तर त्यानी तीन हजार
एकुण साठची हुंडीच मात्र लिया की रोकड रूपा येतील. वरकडास तो बटा [ते] घेउन चुकले.
तो जेव्हा कोठ्यात सावकारास अगर रा महारावजी यास तगादा कराळ ते
शाहरी लेहून ते रा गोविंदराम याची निशा करतील तेव्हा होईल. नाही तर होत नाही कल्ले
पा. हे जे 'कोटेकराकडे पहिलीच बाकी अठ्यासी [हजार] येणे [आहे] पुढे निमे साल
गेले x x x मागती पूर्व व्रतावरे आले [असो] आमचे काय गेले. त्याचे ते करतील
तेसे पावतील. तुम्ही तर मुदेस न चुकणे.' ५ वहुत काय लिहिणे हे विनंती.

पौ माघ शुध त्रितीया शुक्रवार छ * १ जिल्हेज
[६ जनवरी १७४४]

लेखांक [१५]

श्री

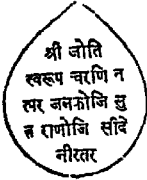
* संवत् १८०० माघ मास
[जनवरी १७४४]राजश्री विठल येमाजी कमाविसदार प्रां सुसनेर^{२८} गोसावी यांसी.

अखडित लक्ष्मी अलकृत राजमान्य स्तो राणोजी सिंदे दडवत सुरसन
आर्वा आवैन मया व अलफ. तुम्ही रा. मावोराम त्रिवाडी याज वा पत्र पाठविले ते पावले.
त्यानी ही मुखजवानी सांगितले [आणि पत्र दिले] ते पावले त्याज वरून सविस्तर कळो
आले. तर अम्ही त्या प्रांतास येउं [तेव्हां] भेट होईल. भेटी नंतर जे कार्य करणे ते केलं
जाईल. जाणजे रा छ * [१७ किंवा २७^{२९}] जिल्हेज. † तुम्ही कांही चिंता न करणे.
वहुत काय लिहिणे हे विनंती.

लेखांक [१६]

श्री

* संवत् १८०० फाल्गुन वद्य १२
[२९ फरवरी १७४४]

राजश्री बाळाजी यगवत पो कोटे गोसावी यांसी.

अखडित लक्ष्मी अलकृत राजमान्य स्तो

राणोजी सिंदे दडवत सुमा आर्वा

(२८) सुसनेर जिल्हे झाजापूर प्रांत मालव्यापकी या नावाच्या तेहसीलचे ठिकाण अवंतीकेच्या
उत्तरेस ३० कोसावर आहे

(२९) एकाच अर्थीची दोन पत्रे असून त्यांत तारखेची जागा जीण होऊन फाटलेली आहे तथापि
७ या आकड्याच्या कारकूनी फर्दा एकांत दगोचर होतो त्यावरून १७ किंवा २७ असावी असें वाटतें.
आणि म्हणूनच पत्रावर नुसता महिना दिला आहे जिल्हेज १७ ला ०२ जनवरी व २७ ला १ फरवरी
१७४४ येते

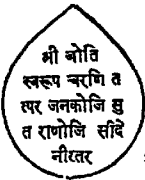
अर्वेन मया अलफ. अजम सैद लष्कर खान^{३०} यानी मिलान खाना बाा हती २ व पडतळे २० कापड गठे २ गाड्या २ सुपारी गोणी ४ घोडे १० माणसे ७५ या खेरीज [इतर] ही जिनस दिलीस रवाना केला आहे. तर रा. माहाराजजीस सांगोन कोणीविशी जकाती वगैरे [साठी] मुजाहिम न होता सर [ह] द त् पार करून देणे. जाणिजे रवाना छ * २५ मोहरम. † बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

लेखांक [१७]

श्री

* संवत् १८०१ वैशाख शुद्ध १
[२ अप्रेल १७४४]

राजश्री बाळाजी येशवंत कमानिसदार प्रांत कोटे गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी अलंकृत राजमान्य स्त्रो राणोजी सिदे दंडवत सुमा आर्वा
अर्वेन मया अलफ. पा पिपलोद व किरवाड व इंद्रगड^{३१} खातोली^{३२} येथील मामल राजश्री
शंकराजी रघुनाथ याजकडे आहे. तेथील साहित्याविशी तुम्हास मशारनिले सांगतील अगर

(३०) भोपाळच्या तहाचे वाटाघाटीस जे तीन मुत्सद्दी निजामाकडून आले त्यांपैकी हा एक होता [ग्रन्थेंद्र लेखांक ३४, ३५] औरंगबादेच्या जुमेदारीपासून पुढे तो निजामाचे दिवाणगिरीपर्यंत पोहोचला [सरदेसाईकृत नाना पेशवे पृष्ठ १०३, १२७]

(३१) कोट्याप्रमाणेच बूंदीत ही शाखा इंद्रसिंगाचे वेळी निराळी निघाली आणि खातोली ही त्याची पोट शाखा होय. [Tod Rajasthan vol. ii page 387] इंद्रासगाने आपल्या नावावर हें गांव नवीन वसविलें इंद्रगडवाले बूंदीकरांसहित वांटणी पासून शिंयास करमार देत होते १८१८ चे तहाप्रमाणे राजस्थानाची सर्व खंडणी कंपनी सरकारच्या मध्यस्थीने घेण्याचें ठरल्यामुळे याचा इंद्रजाशी परिचय झाला. तथापि खातोलीकराचा शिंदेसाहीशी संबंध अद्याप चालू आहे [ताजा भाग २ पान २०८]

(३२) हें गांव पार्वती नदीचे पश्चिम किनाऱ्यावर आहे. पूर्वी खातोलीकर शिंयाचे माडलिक होते हल्ली त्याचा संबंध कोट्याशी असून शिंयास देत असलेली खंडगी ते इम्रज सरकाराकडे देत असतात. [टोप ३१ पहा]

लिहितील त्या प्रो माह [१] राव यांस सांगोन साहित्य पुरंडेन पां मजकूरी अमल सुरळीत चाले, झाडियानसी वसूल होय ते गोष्ट करणे. येविसी मै सहसा न करणे. जाणिजे. छ * २९, माहे सफर. † वहुंत काय लिहिणे हे विनती.

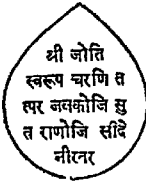

लेखाक [१८]

श्री

* सवत् १८०१ जेष्ठ वद्य ९

[२४ मे १७४४]

राजश्री बाळाजी येशवंत कमाविसदार प्रा कोटे गोसावी यासि

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्तोत्रा राजोजी सिंदे दखत सुद्धरसन अर्वा अर्वेन मया अलफ. तुम्ही पत्र पाठविले ते पावोन लेखनार्थ अवगत जाहला. कोठ्याकडे सलास ता बाकी रूपये ८८,००० अठ्यासी हजार होती xx xx xx येवज परभारे माहाली ज्याचा त्यास पाविला, प्रां खेरावाद वकानी व भीलवाडी^{३३} याची वाटणी पाठवणे त्याप्रमाणे ज्याचे त्यास वाटणी पावड म्हणून लिहीले त्यावरून वाटणीचा कागद अलहिदा पाठविला असे. त्याप्रमाणे देणे. आम्हाकडील येवज येणे सदरद्व अठ्यासी हजार पैकी रूपये.

२८,९१३॥

वाटणी प्रात कोटे

१,२००

वाटणी भीलवाडी निमे

३०,११३॥

अके तीस हजार येकसे साडे तेरा रूपये यावे त्या पैकी तुम्ही राजेश्री गोविंदरामा कडे हुडीया रूप २७,००० सतावीस हजाराच्या खाना केल्या म्हणून लेखन केले

(३३) भीलवाडी हे मुख्य गाव खेरावादच्या अग्नेय दिशेस ८ कोसाच्या अंतरावर ऐत नदीचे पश्चिम किनाऱ्यावर असून ते हल्ली झालावाड राज्यात आहे. हे तीन्ही महाल मराठ्याकडेच होते, पैकी पहिले दोन होळकराच्या सनदेंत लागले [भागवतकृत होळकरशाही साधने खंड १ पान २] आणि भीलवाडी निमे होळकर निमे सिंदे अशी विभागणी होती [कावली पान २]

तर सदरहू येवज पावल्याचे जावल्याचे पाठवणे व वाकी येवज तीन हजार येकशे साडे तेरा राहिले तेही राजश्री गोविंदरामा कडे पावउन जाव आणवणे. तुम्ही हुंड्या पाठविला त्यांस अँगलादेत बटा घेनात, तो आमच्या अंगावर पडनो [तरी] त्याची चौकशी साहू-काराकडे करून येवज उगउन घेणे. गुदस्ताच्या हुंड्या पाठविल्या त्यास बटा पडल्या. त्याची याद अग्राहिदा पाठविली आहे. रुपये ६१२॥ सा[हा]से साडे बारा पाठउन देणे व XXX असेल व पुढे कराल त्याची चौकशी करून पाठवित जाणे.' बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

पैा छ २२ रविलाखर, जेष्ठ-वर्ष ९ गुरुवार.^{३४}

लेखांक [१९]

॥ श्री ॥

* संवत् १८०१ जेष्ठ वद्य ९

[२४ मे १७४४]

पुरवणी राजश्री बालाजी यशवत गोसावि यांसि.

दडवत सुहूरसन आर्वा. तुम्ही पत्र पाठविले की राजश्री माहारायाकडील येवज सध्या पैसा प्राप्त होत नाही. साहेब काम तर जाले पाहिजे यास्तव हवाला टवाळा करून हुडी पाडी घेउन कवज तूर्त देणे लागते तो येवज याचयास दिवसगत लागती या मुळे '६णी'^{३५} इतराज होतात येथे तो दुसरा इलाज नाही. सन आर्वाचा वसूल येणे तो

(३८) मोडकाचे जंत्री प्रमाणे 'अर्वा अर्बेनचे जेष्ठ वद्य ९ मीस गुरुवार' नसून रविवार आहे खसस चे जेष्ठ नवमीस २२ रात्तर असून गुरुवारही येतो. पण पत्रात स्पष्ट 'अर्वा' लिहिलेले आहे तो हस्तदोष असला तर तारीख २४ मे १७४४ येईल.

(३५) गुलगुले खयमू शिवास 'धणी' म्हणोन संबोधितात तेव्हा आतां शंकाच राहत नाही. स्वामी सेवकाचे हे नाते दाखविणारी अनेक पत्रे संग्रही आहेत ती प्रकाशित होतील तसा हा ग्रह दडतर होईल पण 'The ancestor of this Gulgule family was appointed by the Peshwa under the orders of Scindia' अशी भुरळ सरदेसायास कशी पडली? अत्यावकाशात संपूर्ण संग्रह चाळणे जरी शक्य नव्हतें तरी 'पूर्वपानिपतीय पत्रव्यवहार' त्यांनी पाहिलेला होता म्हणून तत्संबंधी थोडें विवेचन केले असता अनाठायी होणार नाही व शिंदेसाहीचा खरा प्रकारही बळणार नाही माळव्याची वाटणी म्हणजे मराठेशाहीतील मोठी क्रांति होय त्यायोगें 'समाईक व व्यक्तिगत' अशी भाषा निपजली आणि मराठेशाहीतील घटकास आपापले क्षेत्रापरी स्वतंत्रता येऊन त्या दिशेन परस्पर व्यवहार होऊं लागले या राजकीय मंत्रतंत्राची सापेक्षता मननीय आहे वाटणीपासून 'सेवकत्वास'

हवालियानेच आला तर येईल. येविसी आज्ञा येईल तर निकाल करून घेऊ म्हणून लिहिले. 'एसीयासी 'माहाराज याशी अगल्य असेल तरी पैका देतील, नाही तरी फजीत पावतील तुम्ही हवालें घ्यावे, वाटेकराचा' कजिया दफ्तरी घ्यावा [हा] खटकाच बोभाट कार्याचा नाही. वाटेकरासी माहारायासी सर्वासी गोडीने राहाणे. माहारायाचे पापपल या उपरी घेता येईल. [चिता] काय ? असो तुम्हास × × × काय ? तुम्ही सर्वासीच स्नेह राखणे.' 'बहुत काय लिया हे विनंती.

श्री
मोनेब
सुंद

पो छ २२ रविलाखर जेष्ठ वद्य ९ गुरुवार.

[२४ नई १७४४]

भागीदार या मात्याने 'समानत्व' स्वरूप आले व ते नर्वाचे भिन्नहुना छत्रपतींच्या समतीने प्राप्त झाले 'सामन्वयदंडभेदादि चतुर्विध सूत्राधिकार उद्भवला' निदान शिंदेगाहीपुरता तरी प्रचार पावला असे पत्राधारे करून उदाहरणार्थ रामचंद्र मन्तार सुयशुणकर पेशव्याकडून दिवाण होणे असा सर्व साधारण भ्रमच घाय पण सिद्धात होऊन बसला आहे, तो इतका की शिंदेगाही ही त्याचीच करामात समजली जाते [राजाच्य नकून जिववा वरी २५] पण खरा प्रकार अगदी निराळा आहे ते पेशवाईन राणेजीचे समकालीन होते त्याचे 'चातुर्य व महाबुध्द' पाहून शिंद्यानी एका प्रयोग विनोयी निवडक शिष्यामह त्यान पेशव्यापासून आपल्या तैनातीस मागून घेतले ' [रानवडेकून शिंद्याची अग्रकाशित फारसी वखर] आणि पुढे ते कर्तव्यगारीच्या जोरावर दिवाणगिरीपावेतो पोहोचले घटकाभर या बखरकराचा गाशिया गुंडाळला आणि संशोधकाच्या दृष्टीने पाहिले तरी 'मुनालकी व वाटणी' मिळाल्यानंतर रामचंद्र बाबास नुसती 'पालवी' मिळालेली आहे [शिरावली पान १] दिवाणगिरीचा कोठेच दाखला मिळून नाही वाटणीपासून शिंदे स्वतंत्र कामदार नेमू लागले [लेखांक १, १३, २३, २७, ३८, १०२, १२२] समार्द्ध कामदाराची योजना देखील पेशव्यानी आपल्या स्नाथीन ठेविली नव्हती [लेखांक ६०, ६१, १२१, १२४] शिंदे पेशव्याचे नोकर खरे पण राजवाडे सांगतात त्याप्रमाणे केवळ मामलतदार होते की काय ? [ऐर खंड १ पान ४९] असे अमते तर कोट्याकडील ४० लक्षांच्या नजरपायासंबंधी पेशव्यानी १० लक्षावर फारखती मामलेदाराम कसी दिली ? [लेखांक १७९, १८०] तसेच भारताडच्या 'रखंका राठोराशी' दोन हात केल्यावर भराटेगाहीची सर्व खडणी एकट्या शिंद्यासच ठेव्याविषयी आग्रह कोणी केला होता ? [भाऊसाहेब वखर २२] व त्यावरून काय निष्कर्ष मिळतो ? या बखरकारावर इतिहासकार्याचा बराच विश्वास होता [खंड १ लेखांक १६५ टीप २३९] तथापि 'तित्त मिठाचा' काही प्रकार भासत असल्यास Aitchison Treaties vol. III page 159, 160 वरील तटन्याची कलम ६ व ७ पहावी

(३६) होळकर व पवार.

लेखांक [२०]

॥ श्री ॥

* संवत् १८०१ जेष्ठ वद्य ९

[२४ मे १७४४]

तेरीज वाटणी प्रांत कोटे बगैरे बाकी ताा आखेर सन सलास सुद्धरसन X X X

	ऐनजमा रूपये.	राजश्री मल्हारजी होलकर.	राजश्री राणोजी सिंदे.	यशवंतगव यवार.	तुकोजी यवार.
ग्रा खैराबाद बकानी ...	१०,५००	५,२५०	...	३,६५२	१,५१८
ग्रा भीलवाडी ...	२,४००	१,२००	१,२००
ग्रा कोटे ...	७५,१००	२८,६१३॥	२८,९१३॥	१२,०१६	५,२५७
	८८,०००	३५,३६३॥	३०,११३॥	१५,६६८	६,८५५

लेखांक [२१]

श्री

* संवत् १८०१ जेष्ठ वद्य ९

[२४ मे १७४४]

हिसेब ग्रा कोटे बाकी ताा आखेर सन सलास १,७६,००० रूपये.

पैकी पेशजी वाटणी परभारे महाली होउन वैवज ज्याचा त्यास

पावला हाफता ८८,००० ,,

बाकी ... ८८,००० ,,

पैकी वजा वाटणी ग्रा खैराबाद व बकानी व भीलवाडी येन खंडणी

सन सलास कुली ग्रा कोटे रूपये १,५०,००० यास दर हजारि

रूपये ८६ ग्रा १२,९०० ,,

यासी वाटणी

ग्रा खैराबाद बकानी दर हजारि ग्रा भीलवाडी दर हजारि
 रूपये ७० ग्रा योा रूपये १०,५०० रूपये १६ ग्रा रूपये २,४००

यासी वाटणी.

यासी वाटणी.

५,२५० रा मल्हारजी होलकर निमे वाटणी. १,२०० रा मल्हारजी होलकर निमे वाटणी.

५,२५० पवार उभयता निमे वाटणी. १,२०० रा राणोजी सिंदे निमे वाटणी.
 ३,६५२ यशवंतराव पवार दर १६.
 १,५९८ तुकोजी पवार दर ७. २,४००

५,२५०

१०,५००
 येकुण येकदर तपसील रूपये
 ६,४५० राजश्री मल्हारजी होलकर वाटणी.
 ५,२५० खैराबाद बकानी निमे.
 १,२०० भीलवाडी निमे.

६,४५०
 १,२०० राजश्री राणोजी सिंदे भीलवाडी निमे.
 ५,२५० पवार उभयेता प्रा खैराबाद बकानी पैकी निमे वाटणी.
 ३,६५२ यशवंतराव पवार.
 १,५९८ तुकोजी पवार.

५,२५०

१२,९००
 बाकी येवज प्रा कोटे ७५,१०० रूपये.
 यासि वाटणी पवार उभयेता दर सदे २३ प्रा १७,२१३ ”
 तपसील,
 यशवंतराव पवार दर सदे १६ प्रा तुकोजी पवार दर सदे रू ७ प्रा
 रूपये १२,०१६. रूपये ५,२५७.
 बाकी ५७,८२७ रूपये.
 तपसील.
 वाटणी निमे सिंदे रूपये २८,९१३॥. वाटणी निमे होलकर रूपये २८,९१३॥.

लेखांक [२२]

श्री

* संवत् १८०१ माघ शुद्ध ४

[२५ जनवरी १७४५]

चिरंजीव राजश्री खलोजी सिंदे यासी प्रति राणोजी सिंदे आशिर्वाद उपरी. महमद मुराद दिला राजश्री सिंदेदासजी^{३०} याची घोडी कुंभेद पहिले लांकडा [१] वदल गेली होती ते तुमच्या लोकांनी [धरून] घेतली, त्याबद्दल चिठी पाा होती तिचा जाबच तुम्ही उडवाउडव करून लािता. हाली महमद मजकूर याणे घोडी आपली तुमच्या ठाण्यांत वोळखौन ठिकाणी लाविली आहे म्हणून सांगितले तरी 'त्यांचा आमचा सला मामला असता हे गोष्ट तुम्ही मकराईची करिता तरी आम्हास पुरवणार नाही.' या उपरी देखत कागद तटाणी तुमच्या जवळ आहे ते त्याची त्यास देणे. वारंवार बोभाट कामास येणार नाही. घोडी देउन पावल्याचे कवज घेउन लौकर पाठवणे. फिरोन बोभाट येउ न देणे. छ * २ मोहरम. हे आशिर्वाद.

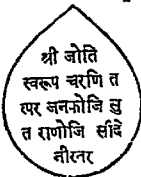

लेखांक [२३]

श्री

* संवत् १८०१ फाल्गुन वद्य १

[७ मार्च १७४५]

राजश्री बालाजी येजवंत प्रां कोटे गोसावी यांसी.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्त्रो राणोजी सिंदे दंडवत. खमस आवेंन मया अलफ. राजश्री त्रिभुक् संभाजी^{३१} [१] तुम्हाकडे पेशजीपासून आहे त्या प्रमाणे करार असे. यांसि वेतन रूपये २०० दोनशे करार केले असे ते पावते करणे. जाणिजे रा छ * १४ सफर. १ बहृत काय लाि हे विनंती.

(३७) या नावाच्या अनेक व्यक्ती होत्या (१) सिवसिंग पिपल्या वादेकर, जागीर बागली, परगणे सोनकळ उर्चोदच्या समीप हा पिपल्या आहे. (२) सिवसिंगजी मेवाडकर (३) सिवसिंग राठोड आणि (४) सिवसिंगजी झाला कोटेकर बागली व मेवाड बरेच अतरावर असल्यामुळे ते दोन्ही संभवत नाहीत शुलगुल्याच्या समीपच कोणीतरी असावे सिवसिंग राठोड किंवा झाला कोटेकराचे अधिकारी म्हणजे तर त्याच्याशी निराळा 'सला सामला' शक्य असेल काय ? बरोबर काही तर्क चालत नाही

(३८) बाळाजीपताच्या हाताखाली काम करीत होते. पण ते काम कोणते ? हे समजत नाही

लेखांक [२४]

श्री * संवत् १८०१ फाल्गुन वद्य ४
[१० मार्च १७४५]

श्री जोति
स्वरूप चरणि त
त्पर जनकोजि मु
त राणोजि सीधे
नीरतर

राजश्री बालाजी येशवंत कमाविसदार प्रात कोटे गोसावी यांसि.

अखडित लक्ष्मी आलकृत राजमान्य स्नेहा राणोजी सिंदे दंडवत. सुमा खमस अंन मया अलफ. माधोराम तिबारी कौट्यास आले आहेत. भला माणूस आहे तुम्हारा दखलच असे, तर हरयेकविशी याचा गौर करून चालवावयासी अंतर न करणे. जाणिजे छ :- १७ माहे सफर. १ माणिलेचे अगस्य आम्हास आहे हे तुम्ही जाणतच अहां, तर हरभात^{३१} याचे उर्जित होय ते करावयास सर्वथा न चुकणे. बहुत काय लिहिणे हे विनती.

श्री
मोर्तव
सुद

लेखांक [२५]

श्री * संवत् १८०१ फाल्गुन वद्य ४
[१० मार्च १७४५]

श्री जोति
स्वरूप चरणि त
त्पर जनकोजि मु
त राणोजि सीधे
नीरतर

[सिक्का फाटला आहे]

राजश्री बालाजी येशवंत कमाविसदार प्रात कोटे गो यांसि.

अखडित लक्ष्मी अलकृत राजमान्य स्नेहा राणोजी सिंदे दंडवत. सुमा खमस अंन मया अलफ. गुदस्ताच्या यैवजामधे तुम्ही 'पाटणा'^{३२} येक आणिला होता त्याची मखलासी करिता तगळ्ही निघाले बीना.

(३९) भात म्हणजे प्रकार राजपूतांशी परिचय व पत्रव्यवहार हिंदीत होत असल्यामुळे हा शब्द मराठीत आला पण उर्दूपेक्षा हिंदी शब्दांचे प्रमाण फारच कमी होते कारण उघड आहे की उर्दू शासकांच्या बाजीवर शिरली तसा योग हिंदीस लाभला नाही स्नेहाच्या नात्याने जेवढी ठेववेच झाली तेवढीच काय ती

(४०) हा पाटणा कोणासाठी असावा बरे ? जनकोजी साठी तर नव्हे ? छे ! बखरकार पानिपतच्या समयी २० वर्षांचे वय देतो [भाऊबखर पान ५७] जोतिबा निसंतान वारले दत्ताजीस केवळ एक मुलगी होती तुकोजीच्या मुलापैकी रवलोजी तर कर्तनवरते होते [लेखांक २२] केदारजी, आनंदराव अवघा कोण्या मुलीसाठी हा पाटणा केला असेल.

सांख्य्या तांच्याच्या मुलामगिरी वजन

रुपये ८१ भार.

कोईडे व हल्लो रुपाचे वर मुलामा वजन

रुपये ३५॥ भार.

येकुण येकसे साडे सोळा भार माघारे राा नारो विठळ याज वाा पाठविले आहे.
ते घेणे आणि त्याचे त्यास देणे. बाकी वजन केले वीतपसील वजन राा भार

५६८॥ सोने राा भार ५६८॥ मंद असे

६२१ रुपये तोळे दर वजन

सदरदू प्रो जमा केले असे. त्याची कीमत उदमी या XX मासे राा ७५०० XX
XX येणे राहिले. ते घे ते उन हुजूर पाठवणे. जाणिजे छ * { ७ सफर. १ वहुत काय
लिहिणे हे विनंती.

श्री
मोनेव
सुद

लेखांक [२६]

श्री

* सवत् १८०१ फाल्गुन वद्य ९

[१५ मार्च १७४५]

श्री जोति
स्वरूप वरणि त
त्पर जलकोजि सु
त रामोजि संहि
नीरतर

राजश्री बालाजी वेशवत पाा कोठे गोसावी यांसि.

अखडित लक्ष्मी अलकृत राजमान्य स्नोा र.गोजी सिंदे दंडवन. सुमा खमस
अंत्रेन मया अलफ तुम्ही पत्र पाा ते पावले. [तुम्ही] लीा की राजश्री साहाराउजी करारा प्रो
रजावद आसता आपले मुकाम मार्गात होतात, सोजे रळावळ [न]^{४१} वंगैरे यास उपसर्ग
लागला म्हणून लीा. येसीयांस 'श्रीमंताकडे राजश्री बापूजी'^{४२} [?] मेघशाम याची रवानगी
करणे होती म्हणून मुकाम जाला होता. रळावळवालेसी व महीवालेसी^{४३} कटकट जाली.
अधी तर गाड उजाड होता काडवळ [?] पळोन गेले. हे वर्तमान कळलीयावर आम्ही कूच
दर कूच करून शाहवा^{४४} देखील टाकली. येसे असतां तुम्ही त्याचेच सांगितल्याप्रमाणे

(४१) रलावन कोटा राज्यातर्गत किशनगंज तहसीलांत कूल नदीच्या पश्चिम किनाऱ्यावर हा
मोठा गाव असून तो या वेळी महारावाजीच्या भाऊवंदाकडे होता

(४२) हे बापूजी मेघशाम कोण ?

(४३) महीवाले म्हणून कोणी कोठ्यात नाहीत मडवाले या नावाचे बूंदीकराकडील एक भाऊवंद
मात्र होते [Tod Rajasthan vol. ii page 389].

(४४) शाहवा^{४४} या नावाची कोठ्यात एक तेहसील आहे हे ठाण या वेळी कोटेकराकडे असावे
असे दिसते पुढे ते मराठ्याकडे आले. शिवाजी विठ्ठल राजे वहादराकडे ते फार दिवस होते

मानिता हे अपूर्व आहे ! जो करार जाला त्यांत आम्हापासून अंतर तिलप्राय होणार नाही. लष्कर मुकामातून जाता येता [थोडा बहुत] उपसर्ग^{११} लागतच आहे. पुढे तऱ्ही त्यांनी तुम्हास अंतर न करावे म्हणजे सहजच मुलकाची आवादी होईल. वायदा चुकल्यावर [परिणाम] कळतच

(४५) उत्तर हिंदुस्थानी राजेरजवाऱ्याच्या वाटणीपासून मराठ्यांशी प्रत्यक्ष संबंध आला आणि पुढे तो दिवसेंदिवस घनिष्ट होत गेला त्या वेळी प्रत्येकाशी निरनिराळे जे तह झाले त्यात सर्वांनी खंडणी देण्याचे ठरविले व आपापले सोईप्रमाणे ही खंडणी नगदी किंवा मुलकाचे स्वल्पात लावून दिली आपले धोरण सरळ ठेवून जे वेळशीर खंडणी देत गेले त्यास काबीमात्र उपसर्ग मराठ्याकडून लागला नाही उभयपक्षां झालेल्या करारात तफावत करण्याची त्याची मुळीच इच्छा नव्हती किंबहुना स्वतः करार पाळण्याची प्रवृत्ति असून द्वेष वाढविणे त्यास मनापासून इष्ट नव्हते नीतीच्या सरळ व शुद्ध राजमार्गाने वर्तन करण्याचे ते आपले आय कर्तव्य समजत असत आणि त्या भावनेनेच प्रेरित होऊन ते सर्वांशी सलगी ठेवून आपला कार्यक्षेम चालवू पहात होते, असे आता साधार सिद्ध करता येते त्या कामी गाठची चर्पटपंजरी न लाविता तत्कालीन मार्मिक व मित भाषितच संक्षेपाने दिग्दर्शन करणे सोईस्कर वाटते × × 'बपूलाची विल्हे काय जाली ? दोन हप्ते येणे [८, ९] पुढे नीमे साल गेले मागती पूर्ण वृत्तावर आले असो आमचे काय गेले ? करतील तसे पावतील ते नष्टाई करितां राहत नाही आणि मग शब्द ठेवितात लिहावे तर अधिकोतर द्वेष करतील तरी सामोपचारे पैशाची सुरळीत वाट होत असेल तर करून घेणे मुदत च्यार रोज जादा लागली तर पुरवेल पण दिकत न पडे ते करणे [१०, १४, १९] जो करार जाला त्यांत आम्हापासून तिलप्राय अंतर होणार नाही त्यांनी तरी अंतर न करावे नीतिच्या युक्तीने चालत म्हणजे सहजच मुलकाची आवादी होईल बोध मात्र विवेके करून, सांगून पाहणे. नाईके तरी केले पावतील [२६, २९, ३०] पैशा साठी हवाले द्यावे बाहेरचे ठेवले करून चालकाईस अंतर करीत नाही मागे लबाडी केली त्याचा खेवट काय जाला ? त्यासच प्रतिबंध होईल तरी सामदाम दंडमेद विचारे चार गोष्टी सांगोन देहावर आणजे [३१, ३२] हुंच्या माघाच्या फिरत्या राज्य करणे, सल्लूक राखणे आणि आवादी करणे असेल तर करारप्रमाणे पैसा आमचे घारे न येता टाकून घावा नाहीतर फौज येईल त्यास आमचा उपाय नाही लक्षप्रकारे येणे न होय ते करणे रयतेचा भोग सरला असेल तर ईश्वर त्यास बुध्द देईल स्मरणास मात्र न जुकणे वसूल होतसे उत्तम आहे संतोषे पैका देतील तो घेणे [४१, ४४] हवाले द्यावे करून पाहिले वसूलत येत नाही [४५] बरे वाट पहातो, सचोटीस उतरले तर बरे नाहीतर मालवियांत पोद भरावयासी जाणा तेवढीच आहे वजाउन सांगत जाणे [४७] × × कडे वार्की येणे सधव मोर्चे लाविले [४९] हाच प्रकार त्यास घडेल [५३] काल हरण करतात बरे एक बरीस सरल देउन पहातो पुढे कर्तुत्वाउत्प होणे ते होईल [५३] आपला कारभार अवघाच अक्षरत्रिम [५१] सेह करणार ते सतप्रमाण असावे प्रामाणिकता धरल्या येथून ही अंतर होणार नाही. [५५] सुरळीत वर्ततात येसे असतां येकायेकी उपसर्ग करावा ! येणेकरून श्रीस व सर्वास माननार नाही आजपावेतो मार्ग पाहिला [५७] सर्वा गोष्टींची गोष्ट केल्या कारभाराचा निर्गम जाल्याने विंता काय ? [६५] निकाल करून दिला तरी उत्तम [७२] उगेच गोड गोष्टी कार्याच्या काय ? [७३] थोर आहेत. उत्तम तेंच करतील [७७] सालेसाल ठेतात देतातसे लिहिता ! सत्यच मानावे ? [८३] हिंदुस्थानात × × येथीलच काम आहे येक वेळच सर्व वाकी

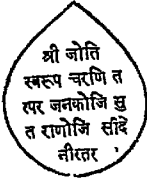
आहे. [हे] ते [ही] जाणतात.' जाणिजे राा छ * २२ सरर. ' बहुत काय लिहिणे हे विनती.

लेखांक [२७]

श्री

*संवत् १८०२ चैत्र वद्य ७
[१२ अप्रेल १७४५]

राजश्री बालाजी यशवंत कामावित्तदार पाा कौटे गोसावी यांसि.

अखडित लक्ष्मी अलंकृत राजमान्य स्नेहा राणोजी सिंदे दंडवन. सुमा खमस अर्वेन मया अलफ. राजश्री यशवतराउ पवार याजकडील मामलेदार राघो हरी पाा मारी आहेत त्याजकडे येवज येणे प्राा पावले वीा रुपये.

४॥ साल मजकूरी जो वसूल आम्ही आल्यापामून होईल त्यास दर सदे देणे
४॥ रुपये हुजूर पेसजी पावले त्याची वाटणी येथे केली जाईल, तुम्हाकडील वसूलास नेमणूक करार

१६ सनवाद वाकी देखील आर्वा येणे त्यापैकी शिरस्ता दरसदे पेसजी प्राा

घेतली जाईल [८६] करारप्रमाणें वसूलात अद्यापी येत नाही अगर मुलकाची वाटणी घाब्याचा विचार दिसेत नसे करारास अंतर करितात यास सरकारचा नफाच असे अतःपर आम्हावर शक्य नाही मुलक ताराज केला जाईल [९०] कार्यभाग निर्वाह करून दिला तरी रहावे नाही तरी फळ काय ? बादशाही मुलक सरकार असल होत आला. मघेच × × इनामदार आहे की काय ? [९२] आमचा कारभार येकवचनी ज्याणे बोलावे तेणे प्रोच करून दाखवावे नाहीतरी कारभारांत कशास यावे ? [९२] दर मजलीने येतो. दिले तर उत्तम आहे [९५] न देतील तरी आडवे येणे. [९६] आपली फळे पावतील [९९] शरीराम सावकास नव्हते प्रस्तुत समाधान आहेत ताकीद दंडदोर होतो अद्याप रुपये न दिले येणे कल्ल स्नेह कसा राहतो ? [९४] जाते समई निर्वाह करून जातील [९५] है गै न करणे [९५] वील कराल तर व्याज लागेल [९५] बोढी बहुतच जाली हर प्रेले × × रिकामा नये ते करणे [९६] फोजेची समजावीस जाली [९७] त्या प्राते येत असो [९८] आम्ही कर्ज कहाडून फौजा ठेवाव्या आणि × × पैका देत नाही याजकरिता मुलक सोडवच लागतो. [९८] जवळ पैका आहे तो सिवंदीस खर्च करितात गिर्वंशी मातवर ठेवितात आणि आग्लसमध्ये भांडणे भांडतात. सरकारच्या पैक्याची काळजीच नसे. तसवी जाली म्हणजे राहजव देत जाते [२१७]

सदरु प्रा करार केले आसे. तर वसूला प्रा याची वाटणी यास पावणे. जाणिजे रा
छा २० रौवळ. ११ बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

श्री
मोक्ष
सुंद

लेखांक [२८]

श्री

*संवत् १८०२ चैत्र वद्य ११

[१६ अप्रेल १७४५]

पुरा राजश्री बाळाजी येशवंत का प्रांत कौटे गोसावी यांसि.

दंडवत सुमा खमस अवेन मया अल्फ. 'कौट्यास प्रथम युध्य'६ झाले तेव्हां आम्हा
कडील गुरूडांची घोडी गावांत पाडाउ होउन गेली आहे, तिजविसीं तुम्हास वारंवार रूबरू
च तेथे असता सांगितले होते परंतु तुम्ही हेंगईच करून विसरलेत. अपूर्व आहे! या उपरी
तन्ही यांसी धरून ते घोडी सें दोनसें रुपये पावेतो देउं करून आपल्या हाताखाले
घालणे. गै न करणे. 'घोडी'७ आपल्याजवळ आणउन जुजूर लेहून पाठवणे.' रा छ*
२४ रविळावळ.

लेखांक [२९]

श्री

*संवत् १८०२ वैशाख शुद्ध ६

[२६ अप्रेल १७४५]

श्री गोवि
स्वरूप चरणि त
स्पर जनकोजि सु
त राणोजि सिंदे
नीरंतर

राजश्री बाळाजी येशवंत कमाविसदार प्रात कौटे गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी अलंकृत राजमान्य स्नेहा

राणोजी सिंदे दंडवत सुमा खमस

(२६) कौटेकराशीं प्रथम युद्ध केव्हा व कोणत्या कारणासुळे झालें ते काही कळत नाही. 'माणे
लवाही केली त्याचे काय आले जे आता करतील' असा ओझरता जो उल्लेख आला आहे [लेखांक ३२]
त्या प्रसंगां ही गुरुडांची घोडी तर गेली नसेल?

(२७) पैशापेक्षा घोड्याची किंमत मराठ्यास ज्यास्त होती ही गोष्ट लक्षात घेतली पाहिजे
घोड्याच्या निमित्तानें पैसा उरळण्याची मराठ्याची दृष्टि नसून किमानपक्षी पैशावर तडजोड करीत असत
असे स्पष्ट दिसतें

अर्थेन मया व अल्प. पा पाटण^१ देखील कसे येथे कोण्ही मातबर वगैरे रयेत लोक संतोशास्तव येउन राहतात व पुढे ही राहतील, त्याजकरिता कोटेकर यासी विशाद येतो म्हणून कोण्ही थोडे बहुत आले आहेत त्यास जबरदस्तीने [धरून] नेणार म्हणून कळले. दुसरे 'प्रांत इद्रगड व खातोली सोपार'^२ व करवाड पिपळेदे सरकारचे महाल त्यांतही स्वाभ्या पाठउन धामधूम माडिली असे. तरी येविसी त्यांस बरासा बोध करून सरकारच्या महालांत अगर वृंदी^३ प्रांते वावगी^४ वर्तणूक न करीत ते करणे. त्याचा प्रांत जो आहे तेवढेच आपले अनभउन सुखरूप राहोन आपल्याच प्रांताची लावणी संच न^५ णी करीत येसे करणे. तुम्ही त्यांस सांगवायास गै न करणे. नीतीच्या युक्तीने चालेत ते करणे.' आपले वर्तमान व सरकारच्या येवजाचे तपसीलवार लेहून पाठवणे. जाणिजे छ* ४ रविलाखर. १' बहुत काय लिहिणे हे विनती.

श्री
मोर्तव
सुद

लेखांक [३०]

श्री

* संवत् १८०२ जेष्ठ शुद्ध १

[२१ मे १७४५]

श्री जोति
स्वरूप चरणि त
पर जनकोजि सु
त राणोजि सिंदे
नीकर

राजश्री बालाजी येशवंत कमाविसदार प्रांत कोटे गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी अलंकृत राजमान्य स्तो

राणोजी सिंदे दंडवत. सुमा

(४८) हें शहर कोठ्याच्या ईशान्य दिशेस ५ कोसाच्या अतरावर चंबल नदीच्या काठी असून मराठे त्यास 'किरोरी पाटण' म्हणत अद्यत [लेखांक १२४] आणि हा महाल शिवाची जागीर होती असें समजतें [लेखांक ३८] याच स्थली बाजीराव पेशवे, शिंदे व होलकर यांची सवाई जयसिंगजी जयपूरकरांशी प्रथम भेट होऊन माळवा 'दक्षिणा' दाखल मिळाला असें रानवडे सांगतो या भेटीचें विस्तृत वर्णन त्याने दिलें आहे [शिवाची फारसी वखर]

(४९) याचे खरें नाव शिवपूर असे असून प्रचारात शोपुर असे म्हणतात मराठी पत्रव्यवहारांत सोपार असे सर्वत्र म्हटलें आहे त्या शहरावरून जिल्ह्यास हे नाव पडले गौड राजपूतांचें तें वसतिस्थान असल्यामुळे प्राचीन काळी त्यास 'गौडवाना' असें नाव होतें तेथील राज्याच्या न्हासाबरोबर नावाचा ही लोप झाला बडोदकर राजे हे अद्याप शोपूरकर म्हणविले जातात [तारीख जागीरदारान भाग २ पान २२५ ते २३४]

(५०) वृंदी राजपूतान्यातील हे शहर हाडा राजपूताची मुख्य गावी होय. [Tod Rajasthan vol ii page 355, 386-87] हें कोठ्याच्या नैऋत्य दिशेस १२ कोसांवर आहे.

(५१) शिंदेशाहींत दंग केली असता शासन करण्यापेक्षा सनेट करण्याचें घोरण यावरून स्पष्ट दिसते [लेखांक ३२]

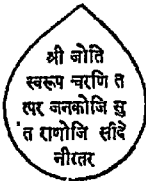
खमस अर्वेन मया अल्फ. 'किरवाड पिंपळोडे येथे मोपतराग चरण' फौजसुधां जाऊन येकावन हजार रुपये घेतले व पा सिरसी^{१३} पाडोन^{१४} वमये तालुका देवीसिंग धंदोरियाचा [१] येथेही उपद्रव करून मौजे करडखो^{१५} हा गाव ठाणे हिरोन घेतले व गुरे दोन तीन से नेली आहेत.' तरी त्यांस येविसी सदरद्व प्रो 'त्याच्या अंगी तपसीलवार खबोन सांगणे आणि आपला प्रांत जो आहे त्याचीच खावणी करीत मुखरूप आपल्या जागा राहत ते करणे. तुम्ही त्यास बोध मात्र विवेके करून, सांगोन पाहणे. नाईकेत तरी पुन्हा आपले केल पावतील. चिंता काय आहे ! लोका प्रो त्यांजला सांगून ठाणे घेतले आहे ते व गुरे व पैका व जागा देत येसे करून या उपरी तऱ्ही विचारे वर्तत ते करणे.' तुम्ही आपल्या कारभाराचे वर्तमान तपसीलवार लेहून पाठवणे जाणिजे छ * २९ रविलखर पाटणच्या नावा माहारायांनी नेल्या तऱ्हा आहेत त्या त्यास सांगोन नावा पाटणच्या पाटणास जात ते करणे. 'वहुत काय लिहिणे हे विनती.

लेखांक [३१]

श्री * संवत् १८०२ जेष्ठ वद्य १४

[१७ जून १७४५]

राजश्री वालाजी येशवत प्रात कोटे गोसावी यासी.

अखंडित लक्ष्मी अलंकृत राजमान्य स्त्रो राणोजी सिंदे दडवन सुमा सिन अर्वेन मया अल्फ. तुम्ही पत्र पाठविले तें पावले लोका वर्तमान कळले. 'कोटेवाला अद्यापि वरी चालकाईस अंतर करित नाही. सरकारचा पैका करारा प्रो द्यावा म्हणून लोका-

(५२) कोटेकराकडून हे मल्हाराजी होळकराकडे राजकीय कारभारात होते

(५३) शिंदेवाही जिले इसागडातील ही जागीर सिरसी होय येथील ठाकुरास 'दिवाण' अशी पदवी असून त्याजकडे अद्याप जागीर चालत आहे

(५४) जिले नरवरपैकी ही पाडोन असून येथील कळवाय जातीचे रजपूत राजे हल्ली तेथे राहतात मराठ्यांशी स्नेह न राहिल्यामुळे त्याला हे स्थलांतर करावे लागले

(५५) करडखो या गावाचा पत्ता लागत नाही. पण सिरसी व पाडोणच्या समीपच कोठे तरी हे गाव असल पाहिजे असे वाटते

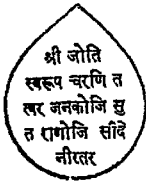
कार्य मात्र म्हणतात परंतु बाहेर बाहेरच टेहलवे वगैरे धुइन सांप्रत ती लाखांची मात्र पटी^{१६} केली असे' म्हणून तपसील लिहीलांन तो कळो आला. बरे ईश्वर इच्छेने संकट आहे येसे नाही. 'तुमचा इलाज सोम दाम दंड भेद विचारे लासी च्यार गोष्टी सांगोन साहेब कामास न चुका हा भरवसा असे. करार वायदे बरहुकुम अमलात येउन वसूल सत्वर होय ते गोष्ट करणे.' येविशी नै न करणे. जाणजे छ * २७ जमादिलावल. तुम्हीच वायदेबंदी करते समई बोलले होतेस की खांमखा^{१७} हप्त्या प्रो वसूलांत आणितो त^{१८} आणि आतां तपसील लिहितां हे गोष्ट तुम्हासच तरी बरी दिसतें का काय ? हा विचार आपल्या चित्तांत शोधून बाळोन गेलेसे त्या प्रो विल्हे सत्वर होय ते करणे. छ * मजकूर. ' बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

लेखांक [३२]

श्री * संवत् १८०२ आपाढ शुद्ध ४

[२२ जून १७४५]

राजश्री बालाजी येशवंत कृमाविसदार प्रांत कोटे गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी अलंकृत राजमान्य स्त्रो राणोजी सिंदे दंडवत. सूमा सित आवेंन मया अलफ. तुम्ही पत्र पाठविले ते पावले लािा वर्तमान कळले. प्रांत मजकूरच्या करार प्रो माहाराज पैका देतो [असें] मात्र म्हणतात परंतु निकाल होउन येत नाही; टेहलवे वगैरे लांजवरी बाहेर बाहेर पटी कांही करून देवणार, थोडक्याच दिवसांत थोडा बहुत पैका वसूलांत येईल, म्हणून कितेक तपसीलें वर्तमान लािा. तरी जे समई वायदे करार तुम्ही केलात तेव्हां बोललेस की निःसंशये मुदती प्रो पैका खांमखा येईल. याप्रमाणे बोलोन आतां येसे लिहितां अपूर्व असे ! बरे संकट काय आहे ! तुम्ही बोलल्या प्रो वायदे चुकोन गेले. या उपरी 'त्यास परिछिन्नवादे बोध करून सरकारचा पैका लौकर वसूलांत येई' तें

(५६) पदी म्हणजे कर, फाळणी.

(५७) खांमखा म्हणजे अकारण, व्यर्थ, उर्गाच असा मूळार्थ आहे. पण मराठी पत्रव्यवहारांत मतल्याच अर्थी उपयोगांत आला आहे वैळशीर, विनवोभाढ, विनचूक अशा अर्थी प्रयोग केला आहे

करणे. बरकड त्यांणी जागां जागां हंगाम करून खेळ करिता राहत नाही. तरी मागे लवार्डी' केली त्याचा सेवट काय जाला जे आता करितील ! तरी त्याचे तऱ्हे त्यासच प्रतिवध होईल. नुकसानी त्याचीच होईल. येणे प्रो विचार सामोपचारे तानोन देहावर आपून स्वामीकार्य करारा प्रो अमलत येईल ते गोष्ट करणे. ढील न करणे.' जाणिजे छ २ माहे जमादिलाखर. माधोराम तिवारी याजकडील हवाला वावत रूपये येक हजार हुजूर

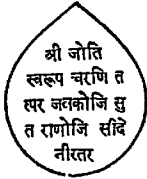
(५९) त्याचा आमचा सला मामला असतां हें मकराई करितां तरी पुरवणार नाही [२२] × × कडे रवानगी करणे होती म्हणून मुकाम जाला × × सी वटवट जाली बाधी तर गाव उजाड होता कडवळ (?) पळोन गेले हे वर्तमान कळलीबावर कूच करून × × देखील टांगली येसे असता त्याचेच मानिता ' हे अपूर्व आहे ! लपकर जाता येता उपसर्ग लागतच आहे. जो करार जाला त्यात अतर तिलप्राय होनार नाही [२६] रयेत लोक संतोपास्तव येउन राहतात × × यासी विवाद येतो आले आहेत त्यांस जबरदस्तीने नेणार दूसरे सरकारचे महाल त्यातही स्वाच्या पाठउन धामधूम मांडली असे येविसी बराच बोध करून वावगी वर्तणूक न करीत ते करणे त्याचा प्रांत जो आहे तेवढेच अनभउन सुखरूप राहोन लावणी संचणी करीत येसे करणे नीतीच्या चुकीने चालेत ते करणे [२९] × × येथे × × फोज शुधा जालून × × रुपये येतले तालुक्याचा उपद्रव करून ठाणे हिरोन घेतले, गुरे नेली, नावा नेल्या तरी येविसी त्याचे अंगी तपसीलवार लावोन पैका, ठाणे, गुरे, नावा व जागा देत येसे करणे या उपरी तरी विचारे वर्तन करणे नाईके तरी केले पावतील [३०] जागा जागा हंगाम करून जेळ करिता राहत नाही मागे लवार्डी केली त्याचे काय काय जाले ? जे धाता करतील त्यासच प्रतिवध होईल सामोपचारे तानोन देहावर आणणे [३२] मुलकात धामधूम करितात × × चाही उपद्रव लागतो सरकारची जागीर आहे तेथील लोक वसवास खातात [३८] गाव उजाड जाले × × येथील कमाविसदार आम्हाकडे आले त्याचे साहित्य करणे रयेतीची दिलमरी करून आवादी करणे मेणेचा उपद्रव लागतो तो न लागे ते गोष्ट करणे [४०] जेथवरी पुखवानी होई तेथवरी वरणे थोडक्याच दिवसात पारपत्य होईल चिता न करणे [४४] येथील राज्यास दंड बाधोन आमचे नामात तलल केले येसे असता दुसरा मनसबा योजोन × × पाठवितात त्याची तिडता कट्टतच आहे ? [५१] ज्या मध्ये लटिक दूर होय आण मुलकाचे संरक्षण होय ते करणे × × स गेले [५५] त्याचे सारखे कसे कोण प्रकारे जाले [५९] गावचे साहित्य पुरवावे [त्यात] धोरपणच आहे. (६६) साहित्य केल्याने स्वाध्वेता असे [६७] × × चे येणे प्राते जाले त्यामुळे चार दिवस राहणे जाले तर फार उत्तम बंदोवस्त उत्तम प्रकारें करून घेणे [६८] रखवाली हरतऱ्हेने करितां फार उत्तम असे पुढेही न चुकणे [६९] येक निष्ठतेने सामत आहेत तरी बहुत उत्तम आहे यापेक्षा विशेष काय पाहिजे ? [७२] यात त्याचेच कल्यान असे [७२] कदाचित त्या प्राते येणे झाले तर रखवाली केली जाईल [७३] धोर मनसब्यामुळे या प्राते छावणी व्हेन रहाणे जाले त्या प्राते आल्यावर जे जे मस्ती करितात त्याचे ही पारपत्य ईद्वर ईच्छेने होईल [९०] सराठेचाहीत दगा केला असता शासन करण्यापेक्षा समेट करण्याचे धोरण मराठ्यांच्या राजनीतीचे केंद्र होते असे ह्मणणे निराधार होईल काय ?

न्यावे म्हणून लािा तरी !' तो येथे दृष्टी पडत नाही. भेटल्यास उपरी दिले तरी घेउं.
वहुत काय लिहिणे हे विनंती.

लेखांक [३३]

श्री * संवत् १८०२ आषाढ शुद्ध ६
[२४ जून १७४५]

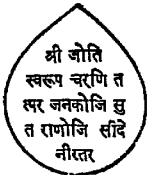
राजश्री बालाजी येशवंत पाा कोटे गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी अलंकृत राजमान्य स्नो राणोजी सिंदे दंडवत सुमा सित
[अवैन] तुम्ही माधवराम त्रिवाडी वा पत्र पाा ते पावले. 'राजश्री माहाराजजी वसूलाचे तरतूदेत
आहेत म्हणून लािा. अपूर्व गोष्ट आहे! आज ताा तरतूद केली तिचा परिणाम हा जाला! पुढें
जे जे करितील ते त्यासच कामास येईल. तुम्ही ही करारदाद केल्या तोही त्याच्याच भाषणांत
मिळविला. उत्तम आहे. जेणे करून परिणाम वरा होईल ते [उभयतानी] करणे. माधवरामास
कायसी [ली] त आणून पैका मागतात म्हणोन लािा. तर तेथें तुमचा यत्न काय! याविशी त्यारा
लेहावे तर अधिकोतर द्वेश करणार. तुमच्या पैशाची वाट होत असेल तर करून घेणे.'
जाणिजे राा छ * ४ जमादिलाखर. !' बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

लेखांक [३३ अ]

श्री * संवत् १८०२ आषाढ शुद्ध ६.
[२४ जून १७४५]

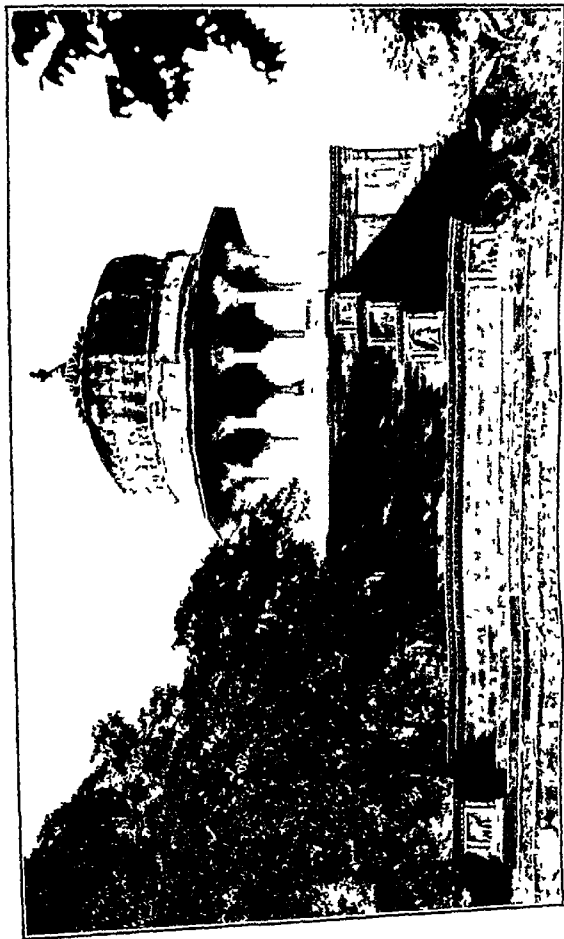
राजश्री नारो विठल पोा पाटण गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी अलंकृत राजमान्य स्नो राणोजी सिंदे दंडवत सुमा सित
अवैन मया अलफ. राा माहाराजजी कोटेकर यांनी माधवराज त्रिवाडी येथे पाठविले सवव

की कौट्याच्या आसाम्या पळोन पाटणास गेल्या त्यास समजाउन आणिने परंतु कमाविसदार येउ देन नाहीत. तर येविसी पूर्वीच तुम्हास लािा आहे. त्याचे ते समजाउन नेन असतील आण आसाम्याही राजी होउन जातील तर आपण मना करावेसे नाही. त्यास जेथे सुख^{६०} होईल तेथे जाउन राहतील. जाणिजे रा छ * ४ जाखर. बहून काये लिहिणे हे विनती.

४१
मोर्दव
रुड

(६०) मुल्युले संग्रहातील 'हिंदी व फारसी पत्रव्यवहाराच्या' रुमाखत हें पत्र पहिल्या मोजणीत हातीं न लागता फार उशिरा ब्रानजे राणोजीचीं सर्व पत्रे छापली गेल्यानंतर सापडलें ह्याणून लेखाक साधिता आला नाहीं सुयोगाने ते क्रमानुसार जमलें ही गोष्ट वेगळी स्वराज्यातील सौख्याच्या बलावर रयतेस पोटी वरण्याची मराठ्यांची नीति या पत्रावरून स्पष्ट होते हे निराळे सांगवयाम नको

श्री राणेजी शिंदे यांची छत्री, मौले मिर्जापूर समीप सुजावलपूर, प्रांत मालवा.
(लेखांक ३७)

ॐ

श्रीमंत जयाजी आपा शिंदे यांचा असल पत्रव्यवहार.

१८०२-१८१२ विक्रमी.

—११३१—

लेखांक [३४]

श्री

* संवत् १८०२ आषाढ

[जून १७४५]

राजश्री^{६१} नारो विठल कमाविसदार प्रोा पाटण गोसावी यांसि

(६१) या पत्रात मिति किंवा संवत् जरी दिलेला नसला तरी 'तीर्थरूप बाबांचे पत्री वर्तमान लिहिले आहे' एवढ्या संदर्भावरून हे पत्र राणोजी शिंदे जिवंत असता लिहिले असावे असे वाटते आणि त्या अशुरोधानेच ही तारीख ठरविली आहे पत्र असल आहे याविषयी सुळीच शंका नाही त्यावर सिका अथवा मोर्तब असते तर खात्री झाली असती 'तीर्थरूप बाबा' हे विशेषण पुढे आले आहे, [लेखांक ५०] ते पाहता तत्संबंधीच मागील पुढील हे पत्र असावे व 'तीर्थरूप बाबा' ह्याज्ये राणोजी शिंदेच होत अशी कल्पना होत नाही असे ह्याण्य्यास सकृद्दर्शनी सवड असली तरी जरा खोल दृष्टीने पाहू लागले असता कळून येईल की, त्या पत्रावर मोर्तब जयाजींचे आहे, अर्थात् राणोजीच्या पश्चात् जयाजींचे सिकामोर्तब तयार झाल्यावर 'तीर्थरूप बाबा' ह्याज्ये राणोजी

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य खो जायाजी^{६२} सिंदे दंडवत विनती उपरी. येथील कूशल जाणून स्वकीये कूशल लेखन करीत जाणे विशेष. तुम्ही पत्र पाठविले ते प्रविष्ट जाहले. येसेच आपणाकडील स्वकूशल वर्तमान लिहून सतोपवित जाणे. वरकड सर्व वर्तमान 'तीर्थरूपाचे'^{६३} पत्री लिा आहे त्यावरून कळो येईल.' या ननरी तुम्हास कागद दिल्या होता त्याचे काहीं वर्तमान लिा नाही, तरी ते लिहून पाठवणे. कळले पाहिजे. बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

लेखांक [३५]

श्री * संवत् १८०२ आपाद वद्य ७
[९ जुलै १७४५]

जमा पोते प्रांत कोटे गुा विसाजी पुंडलीक सुमा सित आर्जी मया अलफ. साल गुा पैकी जमा पोते रूपये २२,२७५ बावीस हजार पावणे तीनशे जमा जाले. छ* १९ जमाखर मुा उज्जन.^{६४}

वार

शिंदे नव्हत तर अन्य कोणी तरी व्यक्ती नात्याने वडील असली पाहिजे हा बुद्धिवाद जसा विचारणीय आहे त्याबरोबरच जयाजींचे सिद्धामोर्तव तयार झाले नसता ज हे पत्र आले खातीन 'तीर्थरूप बाबा' हागजे राणोजी शिंदेच होत असे निश्चित होत नाही काय ?

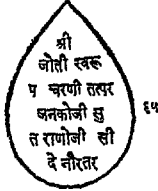
(६२) हेच जयाजी आपा शिंदे राणोजींच्या पाच पुत्रांपैकी वडील पुत्र होत राणोजींच्या पितृवतपणींच त्यांच्या समागमें राहून आनी अनेक शौर्याचीं कार्ये केलीं पण सन्मबधी पत्रगणना सांप्रत उपलब्ध होत नाही.

(६३) 'तीर्थरूप बाबा' हागजे खात्रीने राणोजी शिंदेच होत [लेखांक ३४ टीप ६३]

(६४) ही रसीद महत्वाची नव्हे पण यातील मुक्कामाचा निर्देश अद्वैत महत्वाचा अमत् त्यामन्य एक ऐतिहासिक कोडे उलगडणार आहे.

लेखांक [३६]

श्री

* संवत् १८०२ श्रावण शुद्ध ३
[२० जुलै १७४५]

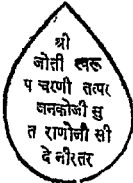
राजेश्री बालाजी येशवंत पो कोटे गोसावी यांसी

अखंडित लक्ष्मी अलंकृत राजमान्य स्नेहा जयाजी सिंदे दंडवत सुभा सित
आर्बेन मया अलफ. तुम्ही पत्र पा ते पावले. येवज पाठविला त्याची रसीद पोताची
आलाहिदा दिली असे. येवज पाठवला त्यांत श्रीमंताचे [पेशवे] काय आमचा काय हे
लिहिलेच नाही. येसे करित नव जाणे. दूरचा प्रसंग ज्याचा त्यास येवज द्यावा लागतो तर
मुजर [२] घेऊन पाठवणे. बरकडही वसूलाची ताक्तीदीस न चुकणे. पूर्वी हुंड्या
फिरल्या आहेत त्याचा निकाल करून घेऊन येवज पाठवणे, जाणिजे रा छः १ रजवु.
५ रा मेघशामजीने लिया आहे त्यावरून कळेल. जाणिजे. बहुत काय लिया.

लेखांक [३७]

श्री

संवत् १८०२ श्रावण शुद्ध ४
[२१ जुलै १७४५]

राजेश्री बालाजी येशवंत कमाविसदार मांत कोटे गोसावी यांसी.

अखंडित लक्ष्मी अलंकृत राजमान्य स्नेहा

जयाजी सिंदे दंडवत सुभा सित

(६५) हे पत्र जयाजींचे असून त्यावरील सिक्कामोर्तव राणोजींचे आहे अर्थात् राणोजी
वारक्यानंतर हं पहिले पत्र जयाजी सिंदे यांनी स्वतःचे सिक्कामोर्तव तयार झाले नसल्यामुळे बबीलाचा
सिक्कामोर्तव वापरला आहे नवीन मुद्रा तयार होईपावेतो जुनी मुद्रा वापरण्याचीच पद्धत होती असे कळते.
[लेखांक ३७, १४०, २२३ ते २२७] राणोजी शिवाचा पहिला सिक्का [लेखांक ३३] पर्यंत संपला.
हा दुसरा सिक्काही त्याचाच अस्त आकाराने पहिल्यापेक्षा किंचित लहान आहे. [लेखांक ३७]
सिक्कामोर्तवासंबंधी स्वतःचे विवेचन करावयाचे आहे म्हणून येथे विशेष पाह्याळ करीत नाही
तथापि इतके सांगायचे बाटते की 'सिक्का आणि सिक्का खारी' असे जे दोन मेद केलेले आहेत
त्याचा हा प्रकार पहावयास सापडतो [लेखांक १०५, २५७, २५९]

अर्धेन मया अलफ. 'मौजे मिर्जापूर' प्रांत सुज्यावलपूर येथें तीर्थरूपास कैलासवास जाला. त्यास तेथे छेत्री त्या स्थळावरी करावयासी राजश्री गोरखोबा यासी सांगितली असे. त्यास कारगर सिलाट उत्तम पाहिजे. तरी येक दोघे जण सिलाट जे मशारानिले आणवितील ते चौकससे पाहून सुजावलपुरास पाठवणे.' जाणजे छ० २ रजव. ११ वहुंत काय लिहिणे हे विनती.

मोर्त
वसुद

(६६) मौजे मिर्जापूर उर्फ झुलतानपूर हा गाव परगने सुजालपूर [हल्लीं शुजालपूर] शिंदेशाहींत असून हें त्याचे जुनें नाव होय हल्लीं त्यास राणोगंज असें झणतात त्याचे कारण असें कीं, कस्बे शुजालपूरचे पश्चिमेस नेवाज नदीच्या काठी या गावांत मुकाम असता राणोजी शिंदे [याच्या पायास] व्यथा होऊन तेथेंच त्यानीं देह ठेविला त्याजागीं त्याची 'ही जी छत्री' जयाजी शिंदे यांनीं बाधण्याची योजना केली त्या 'छत्रीवदल व तिचे समीप गंज आवादकरून' स्मारक अखंड राहावे झणून हा संबंध गाव पेशव्यांनीं इनाम दिला [शकावली ४] तेव्हापासून हें नवीन नाव प्राप्त झालें या पन्नावरून राणोजी शिंद्याच्या मृत्यूचा महिना निश्चित होतो परा पण तिथि अनिश्चित राहते याविषयीं विचार केला तर राणोजीचे शेवटचें पत्र [लेखाक ३३] २४ जून १७४५ चे असून त्यानंतर जयाजींची पहिली रसीद ९ जुलै १७४५ मुकाम उजैनची आहे [लेखाक ३५] आणि हें पत्र, 'मिर्जापूर येथे कैलासवास झाला' असें स्पष्ट सांगत आहे तेव्हा ९ जुलैच्या पूर्वी ही तिथि जाते उजयनीहून मिर्जापूर उर्फ राणोगंज ३० कोसाच्या अंतरावर आहे तेथून उजयनीस येण्यासाठी निदान २ किंवा ३ दिवस तरी लागले असावेत आणि राणोगंज येथे अग्नि दिल्यानंतर रक्षा घेऊन जयाजी हे बहुधा उजयनीस राजधानीत तीर्थाच्या ठिकाणी उत्तरकार्य करण्याच्या हेतूने आले असे ग्रहित वरिले तर ६ किंवा ७ दिवस वजा करावे लागतील व तसें केलें तर ही तिथि २ किंवा ३ जुलै येईल या पलीकडे मात्र ती जात नाही असें सुचविण्यास सबळ कारण आहे, ते हें कीं 'तीर्थरूप राणोजी याचा सुभेदार याची छत्री उजैन शहरी श्रीक्षिप्रा नदी तीरीं आहे,' असे स्वतः जनकोजी व महादजी शिंदे [२२ सितंबर १७६३] स्पष्ट सांगतात [लेखाक १५६] देहावसान मिर्जापुरास झाल्याची साक्ष जसें हें पत्र देत आहे तसेच [रक्षा घेऊन उत्तरकार्य] राजधानीत, तीर्थाच्या ठिकाणी 'क्षिप्रातीरी' होऊन ही निराळी छत्री बाधण्यात आली हें निर्विवाद आहे तेणेकरून वरील तर्क खरा ठरतो आजपावेतो या विभूतीच्या मृत्युसंबंधी जो घोटाळा होता तो सपुष्टात घेऊन एकदोन दिवसाची काय ती मानगड राहते प्रसंगवश काहीं दिवस अवतिकावास घडला तेव्हाच हे गूढ उमजले होतें पण लेखी आधार त्यावेळीं मिळाला नव्हता अलीकडे वरील असल पत्रें लाभली व गुलगुले संग्रहावीही संबंध जुळला त्यामुळे हें कोडें उलगडलें त्याबद्दल स्वर्गीय माधवरावमहाराज शिंदे विद्यमान असते तर रचित आनंद झाला असता आणि पुष्कर, शिवपुरी, वानवनीसारखें अवतिकांतील क्षिप्रातटाकीं रामघाटी या छत्रीचे भाग्य उदयास आलेलें पाहून डोक्याचें पारणें फिटलें असतें अस्तु बाल महाराजांच्या हस्ते हा सुयोग यावा असा ईश्वरी संकेतच असेल ।

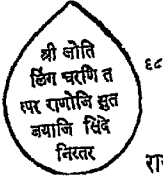
(६७) गोरखोबा उपनाव भापकर याची कन्या भागीरथीबाई दत्ताजी शिंदे यांना दिली होती या नात्याने ते श्वशुर होत वंशावळीवर याचा प्रकाश कसा काय पडतो हे वाचक वर्गांनीं लक्षात घ्यावें

लेखांक [३८]

श्री

* संवत् १८०२ श्रावण शुद्ध १३

[३० जुलै १७४५]

राजश्री बाळाजी येशवत कमाविसदार प्रात कौटे गोसावी यांसि

अखडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नो। जयाजी सिंदे दंडवत सुहूरसन
सित अत्रेन मया अलफ. 'रा माहाराज याजकद्वन वृंधीच्या मुलकांत धामधूम करितात व
रा उमेदसिंग याचाही उपद्रव लागतो. येसीयासी प्रां घाटण सरकारची जाहगीर^{१९} आहे
तेथील लोक वसवास खातात. तर तेथे रा नंगरो विठळ याच्या तर्फेने जिवाजी अनंत
आहेत ते तुम्हांस लिहितील. त्याचे हरयेकविसी साहित्य करित जाणे. प्रा मजकूरास
उपसर्ग न लागे ते गोष्ट करणे. तुम्ही तो परामृप करीतच अहां, पुढेही न चुकणे.'
जाणजे रा छः ११ रजव. ५ बहुत काय लिहिणे हे विनती.

(६८) या तारखेच्या सुमारास जयाजीचे हे सिद्धायोर्तव तयार झाले. शिंवाचें कुलदैवत जो
रत्नागिरीचा 'श्री जोतिवा' त्याचेंच स्मरण सिक्यात सर्वांनी स्वीकारले आहे 'स्वरुपाच्या' जागी
'लिंगाचें' ध्यान केवळ जयाजींनीच धारण केले आहे या सिक्यासंबंधी दुसरी एक महत्वाची
गोष्ट ओघाने निष्पन्न होते ती ही की, शिंदेचाही राज्यारोहणप्रसंगी मुद्रा स्वतंत्र तयार होत असून
त्याविषयी कोणाची अपेक्षा करावी लागत नसे [लेखांक १४०, २२३ ते २२७] जनकोजीचे
पश्चात हा प्रकार जरी दृष्टोपत्तीस पडत नसला तरी त्यात कोणी विशेषत्व नाही. गावीविषयी वाद
उपस्थित झाल्यामुळे केवळ दिरंगाई झाली आहे, पण त्यावरून कोणाला पराचा कावळा करिता येणे
शक्य नाही कारण हे प्रकरण चालू असताही पूर्वापार चालत आलेली मुतालकी सुरळीत कायम राहिलेली
आहे [शकावली ८] वारिस निर्णयासाठी जर मुद्रा स्तंभित राहू शकत होती तर मुतालकीसही
तोच नियम लागू व्हावयास पाहिजे होता पण तसे काही झाले नाही यावरून वाचकांनीच
आपापलेपरी विचार करून पहावा

(६९) जयाजींनी सुसते जागीर म्हुटले आहे पण महादजी शिवांनी तर या पाटणास स्वराज्य
असे नाव दिले होते जो व्यावरोवर वृंदीचाही संबंध शिंदेचाहीशी झाला पण ही जागीर कशी मिळाली
याचा सुगमचा सूत्र तरी लागत नाही चर्मनवतीच्या काठी भेटी होऊन 'दक्षिणेचा' थाट झाला खांत
हा प्रसाद झाला असावा की काय ? [फारसी दखर] अस्तु याच जहागिरीची फडणीशी शिवांनी
बाळाजी गुलशुळे यास प्रथम दिली होती तिजवर आपल्या समक्षतेत बाळाजीने बाळाजीस दत्तक घेऊन
कायम केले होते. [लेखांक १०२]

लेखांक [३९]

श्री * संवत् १८०२ श्रावण वद्य ८
[९ अगस्ट १७४५]

राजेश्री बालजी येशवंत कादार प्रांत कोटे गोसावी यासि.

अखंडित लक्ष्मी अलकृत राजमान्य खो जायाजी सिंदे दंडवत सुमा सित
अर्वेन मया अल्प. प्रांत 'बूदी व पाटणाकडील साकत्य नर्तमान राा जिवाजी" जणाजी याणी
हुजूर तपसीलवार लेहून पाा त्यावरून कळले. ऐंयास त्याच्या साहित्यास तुम्ही सर्व प्रकारे
अहाच. त्यापेक्षा अधिकोनर माया धरून पाटणची आत्रादी राहे आणि पेस्तर ज्या कीर्दी
होय ते करणे.' जाणिजे छः २१ रजव. ११ वरकड विचार तर्ग जो जसे करील तैसे
पावेल. ब्रह्मन काय लािा हे विनती.

(७०) याच जिवाजांन 'जिवाजी अनंत' ही ह्याळें आहे [लेखांक ३८] हे नारो विष्ठल
याच्या वतीन धूंवीस काम करीत असून त्याचा जयाजीशी प्रसन्न पत्रव्यवहारही होता पण त्याचें एकही
पत्र उपलब्ध होत नाही

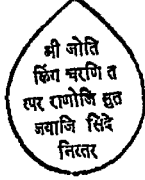
(७१) जयाजीचे 'मोर्तब' ३० जुलैचे सुमारे तयार झालें होतें [लेखांक ३८] मग हें मोर्तब
कसें आलें असा स्वाभाविक प्रश्न उद्भवतो त्याविषयी फारसा विचार करावयाचें कारण नाही. शिवायकडे
जी मुतालकी चालत होती तिचे हें 'मोर्तब' आहे मुतालकीचा 'सिक्का' व 'मोर्तब' वेगवेगळें होतें
व तीं क्वचित् प्रसंगी उपयोगात आलेली आहेत असें पुढील भागात पहावयास मिळेल त्या मुतालकीचें
हें मोर्तब असल्यामुळे शंका घेण्याचें प्रयोजन नाही हें पत्र पाठविण्याचे वेळीं जयाजीचें मोर्तब [सकारण]
जवळ नसेल ह्यापून हें मुतालकी मोर्तब वापरलेले आहे यात काही वागणे झाले नाही स्वतःचा आणि
मुतालकीचा सिक्कामोर्तब वापरण्याचा अधिकार मिळाला होताच पण या [दोपयुक्त] प्रकारावरून शिंदेसाही
व मुतालकी सिक्कायाचें अन्योन्य महत्त्व जाणणाऱ्या अधिकाऱ्यांचे हस्तलिखितांच्या ग्राह्यभावाने झोडा
विचार करण्यासारखा आहे 'मनुष्य स्त्रालन शील' या मानवी स्वभावाची प्रचिती तर होतेच पण इतिहास
क्षेत्रांतील नाना प्रकारच्या तर्कवितर्कचमत्काराचें मूळही यात पहावयास मिळतें इतकेंच नव्हे तर प्रसंग
विशेषी 'शिष्यापराधे शुर्वेदण्ड' या न्यायाची फळें भोगणारीं उदाहरणें कशीं दृष्टीस पडतात आणि स्नेहाची
सागड विस्त्रळित होऊन ममतेचा व स्वधर्माचा फसा लोप होतो याची चांगलीच कल्पना होते
अस्तु. शिंदेसाहीत असले अप्रासंगिक प्रमाद फार थोडे बघले किंबहुना हा एवढाच अपवाद आहे व तो
सिक्का लावणाऱ्या अधिकाऱ्याचा दोष आहे हे विराळें सांगवयास नको.

लेखांक [४०]

श्री

* संवत् १८०२ भाद्रपद

[सितंबर १७४५]

राजश्री बाळाजी येशवंत कादार प्रांत कोटे गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य रनेा जयाजी सिंदे दंडवत सुहूरसन सित अर्वेन मया अलफ. तुम्ही पत्र पाठविले ते पावले. 'सा उमेदसिंग हाडे [वूंदीकर] याने येउन वूंदी प्रांत धामधूम केली त्यामुळे पाटण व कापरण^{७२} वगैरे सरकारच्या गावास उपसर्ग लागला म्हणून तेथील कमाविसदार आपणाकडे आले त्याचे साहित्य करणे ते वरचेवर करितो म्हणून ला. तरी तुम्ही साहित्य केले त्याचे अपूर्व काय आहे ! तुम्हास साहित्य करणेच पडले. पुढे जेणेकरून गावाची आवादानां राहे आणि निरोपद्रव होय ते गोष्ट करणे. मौजे दुबळणा^{७३} उज्याड जाले म्हणून वर्तमान न एकेले तर तुम्ही तेथवर जाउन रयेतीची दिलमरी करून गावची आवादानां करणे. मेणे वगैरे [चा] उपद्रव गावास लागतो तो न लागे ते गोष्ट करणे,' ^{७४} बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

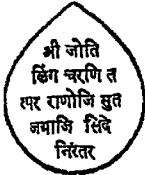

लेखांक [४१]

श्री

* संवत् १८०२ आश्विन वद्य ४

[३ अक्टुबर १७४५]

राजेश्री बाळाजी येशवंत पा कोटे गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी अलंकृत राजमान्य स्नेा जयाजी सिंदे दंडवत सुमा सित अर्वेन मया अलफ. तुम्ही पत्र पा ते पावले. 'पा पाटण येथील साहित्ये तुम्ही आपले

(७२) कापरण हे गांव केशवराय पाटणच्या पूर्वेस सहा कोसांचे अंतरावर चंबलनदीचे पश्चिमेस आहे व ते हल्ली वूंदी राज्यात आहे

(७३) दुबळणा हा गाव मेळ नदीच्या उत्तर किनाऱ्यावर वूंदी राजधानीपासून ईशान्येस सहा कोसांचे अंतरावर आहे

तपेने बहुतसे केले व पुढेही करिना म्हणून जिवाजी अणाजीनी लिहिले तर ये गोष्टी
चे अपूर्व नाही स्वामीकार्य जेथे ज्याने दृष्टीस पडेल त्याने करावे. याचमध्ये सेवेचा
मजग आहे. पुढेही अंतर न करणे. कोटेकरांनी पटी करून दिली ते वसूल करितो'
म्हणोन ल्या. 'तर त्यास राम करणे आणि आम्हासी सद्गुरू राखणे, परगणाचा आवादाना
करणे तर आमचा पैसा करारा प्रो आगचे न वारे येता टाकून द्यावा; नाही तेव्हा परि-
णाम कळतच आहे. साल मजकूरीही त्या प्राते यावेच लागते. ते पैसा लेंकर न देत
[तर] फौज मुलकात येईल, खराबी होईल, लोकांस वाढ लागेल. [त्यास] आमचा उपाय
नाही. लष्म प्रकारे रा ज्ञादारायांनी आमचे घेणे न होय ते करावे. रयेतीचा भोग सरला
असेल तर ईश्वर त्यास तर्फी बुध देईल. तुम्ही [मात्र] स्मरणास न चुकणे. तुम्ही पूर्वी हुंड्या
शाह्यास पा त्या माघारिया ज्ञा फिरल्या. त्याची वाट करून घेणे पाटणकर जनीदार
उमेदसिंगा वा गेले. त्याणी लडाई केली ते केली. तो प्रसंग तैसाच होता. वाडपर
ताकीद करून [त्यास] पाटणास पाठवणे. तुम्हाकडे वसूल जाल असेल तो आमचा
वाटा व सरकारचा समार्क देवज असेल तो उजनीस पाठव देणे आणि तपसीलवार
लिहित जाणे. पाटण व द्वापरणे व दुनळणे येथील परामुपास अंतर पडो देत नव जाहे.'
जाणिजे रा छः १८ रमजान. ११ बहुत काय लिहिणे हे विनती.

श्री
मोहन
सद

लेखांक [४२]

श्री

संवत् १८०२ आश्विन
[अक्टुबर १७५५]

श्री कोति
सिंग बरणि न
तर रागोसि मुा
सदासि सिदे
मिरनर

राजेश्री बाळाजी येरवंत पा कोटे गोसावी यासि

अखंडीत लक्ष्मी अलंकृत राजमान्य स्तोत्र जयाजी सिदे दंडवत सुहूरसन सित
अर्चन मया अलफ. माधोराम त्रिवाडी याने हुंडी येक हजाराची दिल्ली होती ते शाहरीहून
माघारी आली. कोट्याचा कारभार तीव्र झटा. बरे ईश्वर पारपत्य करील. हुंड्या
माधोरामास देऊन त्याचे घरी माणसे वसऊन सर्वांनी रत्ना खडाखडी घेणे. तैसेच तुम्ही
मुदस्ता हुंड्या गोविंदरामाकडे पा होत्या त्या माघाच्या फिरल्या त्याची वाट करून

घेतली असेल तो येवज व अलीकडील वसूल येसा सत्वर पाठउन देणे. आम्ही नरमदा^{२८} उतरोन देशास गेलो. तिकडील वर्तमान घडीघडी लिहित जाणे. † वहुत काय लिहिणे हे विनंती.

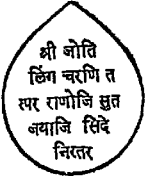

लेखांक [४३]

श्री

* सवंत १८०२ मार्गशीर्ष शुद्ध १

[१३ नवंबर १७४५]

राजेश्री द्वाळाजी येशवंत कमाविसदार प्रांत कोटे गोसावी यांसि.

अखडित लक्ष्मी अलंकृत राजमान्य स्नेहा जयाजी सिंदे दंडवत सुमा सित अर्चन मया अलफ. तुम्ही पत्र पो तो पावले. जाल्या वसूलाचा हिशेव लिहून पाठविला तो कळल. परंतु त्याचा अर्थ येणें प्रमाणें आहे धितपसील.

पेसजी रूपये २३,००० तेवीस हजार मागून दाहा हजाराचा भरणा लिहिला पाठविले त्यामध्ये कनोजे. वोटके रूपये परंतु अदलवेगा^{२९} चा अथवा गोविदवावा आठसे माघारे फिरविले ते तुमच्या भेघशामानी चा दोहीतून येकाचाही जाव नाही. तो नेले नाहीत. त्याचे वट करून चालविले आल्यावर लेहून पाठउ. कलम १. त्यास तोटा रूपये दोनसे आला तो येवज येणे. कलम १.

(७४) या पत्राचे साल आहे पण महिना नाही किंवा संदर्भ जुळण्यासारखा काहीं मजकूरही नाही दसरा केल्यावर बहुधा नर्मदापार गेले अमावे या अनुमानावरच केवळ महिना ठरविला आहे तो कदाचित् मागें सरले पण पुढें जाणार नाही कारण १७४६ च्या एप्रिल महिन्यात जयाजी बुंदेल-खंडाच्या मोहिमेस लगेच परत आले होते [लेखांक ४९]

(७५) हे मिर्जा अदलवेग उजैनवाले होत हे काही नवखे दिसत नाहीत उलट बराच परिचय प्रतीत होतो यावरून अवंतीकेत शिंदेगाहीचें ध्वजारोपण झाल्यापासून या घराण्याचा संबंध आला असावा असें वाटते शिंदेगाहीच्या शीतल छायेत असली मोगल घराणी वास करीत असल्याची अन्य उदाहरणेही आहेत हें घराणे महादजी शिंदे याच्या वेटीं पुढें फार नावलौकिकास आलें याचा चिरजीव मिर्जा अबदुल रहीमवेग महादजीच्या रंगीन दरवारी चित्रात वालाराव दिवाणाबरोबर मागे बसलेला आहे हें मिर्जा घराणें जागीरदार असून हल्ली ग्वाल्हेरीस आहे

या खेरीन गुदगता हुंजर शडतीम खर्च लेहून दिव्हा त्यापैकी येवज येणे. कळमे वितपसील.

१२,५०० खासगत येवजपैकी तुम्हां खासगत हुंडी केली ते परतली तो येवज येणे.

१४,००० समाईक हुड्या पाा त्या परतल्या. तो येवज येणे

१०० माधोराम त्रिवाडी याच्या मारफतीची हूडी परतली ते येणे.

तोही कलमाचा दाखलाच पुरला नाही. तुमच्या हिसेची मात्र जाणतो

सदरहू कलमाच्याविशीं येकटोन वेळं तुम्हास लिहिले परंतु जावच लिहित नाही. अपूर्व आहे ! तुम्ही जमाखर्च लेहून दिव्हा त्यात जे रसदेकडे कळमे लिहिली त्याचा परिणाम लागत नाही. तर हे गोष्ट कार्याची नाही. तर सदरहू कलमाचा पैका व जावसाल पाठवणे. पुढे दुराशा लिहिली कीं मातवर येवज येईल त्याचा भरवसा काये धरावा हे कळतच आहे. स्वामीकार्यास तुम्ही चुकणार नाही. फौजही उत्तर प्राते सत्तरीच येती जाणिजे रा छ २९ सवाल. † वहुन काय लिहिणे हे विनंती.

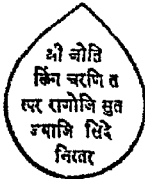

लेखांक [४४]

श्री

संवत् १८०२ मार्गशीर्ष

[विम्वर १७४१]

राजेश्री बाळाजी येशवंत प्रात फोटे गोसाची यासी.

अखंडित लक्ष्मी अलंकृत राजनान्य स्तोत्र जयाजी सिंदे दंडवत सुभा सित अर्वेन मया अलफ. तुम्ही पत्र पाठविले ते पावले. लीा वर्मान कळले 'दूदीस उमेदसिंग आला. त्याणे त्या प्रातात दंगा माडिला आहे म्हणून त्याजला फोटेकर याची पत्रे पाा आणि त्याजवळ वकीलही पाा असे' म्हणून लीा. 'उत्तम केलेत. तुमच्याने जेथवरी पुस्तवानी होईल जेथवरी करणे. तो थोडक्याच दिवसात त्याचे पारपत्य ईश्वरकृपेने होईल. चिंता न करणे. फोटेकर याणी पटी करून दिली आहे. त्याचा वसूल होत असे' म्हणून लीा. 'तरी उत्तम आहे. जेथवरी तुमच्या विचार्ये व त्याच्या संतोप करून पैका देतील तो घेणे. पेशजी तुम्ही जमाखर्ची हुंड्या समाईक चौदा हजारानी येक १२ व आमची

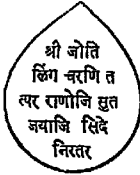
खासगत अडचा हजारांची या दोहीचा थाक शेहरी लागत नाही. तुम्ही याच्या मुबदला येवज पाठविलात नाही. हे अपूर्व असे ! या उपरा त्यांचा मुबादल्याचा येवज पाठऊन देणे व टिपेचा वसूल जाला असेल तो पाठवणे. पूर्वी पैका पाठविलात तो सरकारचा काय व आमचा काय तो तपसीलवार लिहिणे.' बहुत काय लिहिणे हे विनंती

लेखांक [४५]

श्री

* संवत् १८०२ मार्गशीर्ष वद्य १३
[१० दिसंबर १७४५]

राजेश्री बाळाजी येशवत पाा कोटे गोसांवी यांसी.

अखंडीत लक्ष्मी अलकृत राजमान्य स्नेहा जयाजी सिंदे दंडवत सुमा सित अर्वेन मया अलफ. तुम्ही येकदोन पत्र पाा ते पावली. 'शा महाराज कोटेकराचे नद्याईचे वर्तमान लिला की वसूल साठी जितके प्रयत्न कारायाचे तितके केले. कवज दो लक्षाचे दिले. हवाले, [ट]वाले पटिया करून पाहिले परंतु कांही केल्याने पैसा वसुलांत येत नाही' म्हणून लिला. 'तर कवज लेडून देता. पैशा अगर माहाराज दोनी हाती नाही. येसे असतां कवज देणे कोठील विचार ? दस्वारात बदलामी. बरे पुढे तरी शाहणे होणे. वरकड त्याचे पारपत्य लष्कर आलियावरी जे होणे ते होईल. तुमच्या यु त्तिने जेयवर साहेब काम होईल तेथवर करणे. कसवे पाटण येथील साहित्य करून यात्रा भरविली. उत्तम केले. पुढेही हरयेकविशीं पाटणच्या साहित्यास न चुकणे. तुम्हांपासी पाटणचा येवज जमा असेल तो व कोट्याचा येवज आसेल तो उजनीस पाउन देणे.' जाणजे राा छ० २७ जिल्काद. १ बहुत काय लिहिणे हे विनंती

पैवस्ता पुष्य वद्य दसमी. छ २३ जिल्हेज.

[५ जनवरी १७४६]

सांगत जाणे की केल्या करा तः रांत तफावत जालिया मुलकाची आबादी राहू पावणार नाही. जो वसूल बाल तो घेतच आहो. याप्रमाणे त्यास वरचेवर सावध करीत जाणे.' आज ताा वसूल जाला त्यापैकी आपल्या वाटणीची हुडी दाहा हजार येक रुपयाची उजनीची केली म्हणून लािा. तर तेथे जमा येवज जालिया चिता नाही. पुढेही वसूल येईल तो वरचेवर तेथे पावीत जाणे. जाणिजे रा छ * २६ मोहरम. ॥ बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

श्री
मोर्निव
सुद

पैवस्ता छ ८ सफर फाल्गुण शुध १०.

[१८ फरवरी १७४६]

लेखांक [४८]

श्री

सवत् * १८०३ चैत्र शुद्ध ८

[१९ मार्च १७४६]

श्री भोति
स्वरूप चरणि त
स्वर जनकोजि सु
त रागोजि सीदे
नीयार

राजश्री बाळाजी यशवंत कमाविसदार प्रांत कोटे गोसावी यांसि.

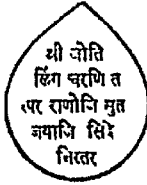
अखडित लक्ष्मी अलंकृत राजमान्य खोा जयाजी सिंदे रामराम सुहूरसन
[सित] आर्वा मया व अलफ. राजश्री तुकोजी पवार व जिवाजी पवार यांच्या वांटणीच्या येवजाविसी तुम्हास खबरू सांगितले आहे की साल मजकूरचा जो येवज वसूल होईल त्याची वांटणी हिसेरसीद देत जाणे. हाली मारनिल्याच्या कमाविसदारास वांटणी देत नाही म्हणून विदित जाले. त्यावरून तः हे पत्र सादर केले असे. जो येवज साल मा [री] वसूल जाला असेल त्याची वांटणी दर सदे रुपये ७ सात प्रमाणे देत जाणे. येविसीचा वोभाट फिरोन येउं न देणे. आमच्या खबरू लाख रुपयाची निशा केली होती त्याचा येवज वसूल जाला असेल त्याची वांटणी हिसे माफक देणे. जाणिजे छ * ७ रविलावल. ॥ याची वांटणी बावयासी अनमान सहसा न करणे. बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

श्री
मोर्निव
सुद

(७७) तुकोजी व जीवाजी पवार हे उभयता सख्खे बंधु असून तुकोजी वडील व जीवाजी धाकटे होते तुकोजी हे देवास मोठी पातीचे व जीवाजी वाकव्या पातीचे स्स्थापक होत

लेखांक [४९]

श्री + सवत् १८०३ वैशाख शुद्ध ११
[२० अप्रेल १७४६]

राजश्री बाळाजी येशवत कमाविसदार प्रांत कोटे गोसावी यासी

अखडित लक्ष्मी अलंकृत राजमान्य रनो जयाजी सिद्धे दडवत सुमा
सित अर्जेन मया अल्फ. तुम्ही पत्र पाठविते ते प्रविष्ट जाले लिहिले की आपण कोणत्या
प्रांते आहेत. काय वर्तमान हे तय्ये ल्हेहावयासी आज्ञा केली पाहिजे म्हणून लिहा. 'तरी
सांप्रत बुधेलखंड' प्रांते असो. राजे जगतराज' व सभासिंग' दोघेही डांगेमध्ये
डोंगर राने पळत फिरत असेत. त्याजकडील सरकारचा अमल हली सालचा व गुदस्ताची
वाकी येणे [आहे] सवव त्याचे ठाणे मातवर जेतपूर' आहे तेथे नेहें लाविते. आहेत
आठां चारोजा सत्वरिच सर होईल. या प्रोच याचा [महाराव] प्रांत कुली सोडउन
सरकारचा तें अमल बसवणे [भाग] आहे.' तुम्हास कळवें म्हणून लिहा असे. जाणिले छ
' ९ माहे रविलाखर. ' बहुत काय लिहिणे हेविनती.

(७८) या बुधेलखंड प्रकरणासंबंधी काहीं असल कागद काव्येतिहाससंग्रहात प्रसिद्ध झाल्याचें
समजतें [राजवाटे ऐप्र खंड पृष्ठ ५] परंतु ते दुर्मिळ असल्यामुळें वाचावयास सुद्धा मिळाले नाहीत
तरींच राजवाडेकृत मराठ्यांच्या इतिहासाची साधने [खंड २, ३, ४, ६, ८, ९], पारसनीसकृत 'भारतवर्ष' व
विविधज्ञानविस्तारातील 'पत्रें' व यादी ही, देखील पहावयास मिळालीं नाहींत म्हणून सत्रहातील पत्राधारेच
दीपा देणें भाग पटलें हे वाचकांनी लक्षात असू यावें

(७९) हे जगतराजसिंग सुप्रसिद्ध राजा छत्रसालसिंगजी बुंदेले याचे द्वितीय पुत्र असून
त्यांचा मराठ्यांशी अति सलगीचा व्यवहार होता [ब्रम्हेद्र लेखांक २७] पण या वेळी खडणीत
कुचराई केल्यामुळें ही मोहीम करावी लागली असें स्पष्ट म्हटले आहे

(८०) हे सभासिंग राजा छत्रसालसिंगजी बुंदेले याचे नातु होते असे पारसनीस सांगतात
[ब्रम्हेद्र लेखांक ३३]

(८१) जेतपूर हें शहर बुंदेलखंडात छतरपूर राजधानीच्या उत्तरेस १२ कोसाच्या अंतरावर आहे

लेखांक [५०]

श्री

* संवत् १८०३ वैशाख वद्य २

[२६ अप्रैल १७४६]

पुरा राजश्री बाळाजी येशवंत गोसावी यांसी

दंडवत सुमा सित [अर्वेन.] 'प्रांत बुधेलखंडचे वर्तमान तरी आम्ही जेतपुरास आलो. बुंधेले दोघे राजे डोगर राने डांगेमघे पळो लागले सवव ठाणे मारी मोर्चे लाविले. त्या उपरी राजश्री मल्हारजी होलकर व तीर्थरूप^२ राजश्री बाबाही फौजेसुधां आले. सुरंग लागोन ठाणे जेर जाले. येक सुरंग तयार होता तो उडउन [दिले] त्याणेच ते घाबरे होउन कोल मागत असेत. परंतु वरकडही सुरंग तयार जाले आहेत. सत्तरीच ठाणे मजकूर सर होउन प्रांत मारी सरकारचा अमल दरोवस्त करणे जरूर आहे.' तुम्हांस कळावे म्हणून लािा असे. जाणिजे छ ४ १५ रविलाखर. हे विनंती.

श्री
मोर्तेव
सुद

(८२) राणोजी शिंदे तर जुलै १७४५ त वारले तेव्हा हे ' तीर्थरूप बाबा फौजेसुद्धां ' कोणते आले ? राणोजीस कनिष्ठ अथवा जयाजीस ज्येष्ठ बंधु नव्हते अशी सर्वसाधारण समजूत आहे तेव्हा हे रहस्य, तसेच जयाजीच्या पश्चात् दत्ताजीनी ' श्रीमंत पाटील बाबा ' या नावाने संबोधिले आहे त्याचें सूत्र कसे लागवे ! [लेखांक २६०] वंशावळीचा आश्रय घेतल्यावाचून आणि राणोजी शिंदे यास साबाजी नावाचे कनिष्ठ बंधु होते असें मानिल्यासिवाय गत्यंतर नाही तसें ग्रहित धरल्याने ही दोन्ही कोडी सहज उलगडतात तीं साधार की निराधार आहेत एवढी खात्री मात्र करून घेतली पाहिजे त्या दृष्टीने पाहिलें तर क्षीरसागरकृत वंशावळीत त्याचा उल्लेख नाही, राणोजीनी स्वतः त्याचा उल्लेख करतांना हा संबंध दर्शविला नाही. [लेखांक ४, ५] ही जी अडचण भासते ती लक्षात घेण्यासारखी आहे वंशावळीविषयी विवेचन करते वेळीं उलगडा होईलच पण राणोजीच्या संदिग्धतेवर विशेष जोर देण्याचे प्रयोजन नाही असें मला वाटते राणोजीनीं हें नाते दाखविलें नसलें तरी त्याचे उभय चिरंजीव तर तसें दर्शवितात व त्यामुळे शंका निरसन होते की नाहीं ? दत्ताजी, केदारजी व महादजीप्रमाणेंच साबाजीनीही जनकोजीचाच सिका वापरला आहे [लेखांक २६८, २६९, २७०] अशा प्रकारे राजघराण्यातील पुरुष सिके वापरीत होते [लेखांक २८२, २८३] यासिवाय विशेष विवेचन पुढे योग्य स्थली केले जाईल

लेखांक [५१]

श्री + संवत् १८०२ वैशाख वद्य २
[२६ अमेल १७४६]

पुरा राजश्री बाळाजी येगवंत गोसावी यांसी

दंडवत सुमा सिन [अर्जेन], तुम्ही येकडोन वेळा ल्या की ' आम्हास व आपले कारभारी यासी राजश्री माहाराज विदा करून आपणाकडे पाठवणार आहेत म्हणून ल्या तरी प्रात म्हणून स्वातोनी व गिरनाड पिंपळोद येथील राज्यास दंड बांधोन आमचे कामास नलेल केले व आपणाकडील तालुक्याचा कारभार अनघाच अकुरत्रिम येसे असता दुसरा मनमुवा योजोन तुम्हास येथे पाठवितात. त्याची सिधता होणे ते कळनच आहे.' जाणजे छ * १५ राखर. हे विनती.

श्री
मोर्तब
सुद

लेखांक [५२]

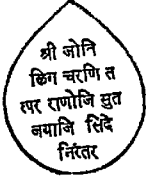
श्री + संवत् १८०३ वैशाख वद्य २
[२६ अमेल १७४६]

राजश्री बाळाजी येगवंत कमाविसदार प्रात कोटे गोसावी यासी

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नो जयाजी सिंदे दंडवत सुरसन सिन अर्जेन मया अलफ. तुम्ही पत्र पा ने प्रा जाले. ल्या वर्तमान कळले. ' कोटेकर याणी वराता करून दिन्हा आहेत. त्यास त्याचा गल जागांजागां त्याच्या राजताच्या हाते जमा करून विकरी त्याजकडूनच होऊन जो पैका वसूल होतो तो करून त्याच्याच मर्जीने असो. स्वामी सेवेसी अंतर करीत नाही' म्हणून ल्या. तरी साहेबकाम जेथवरी होईल त्यास तुम्ही अंतर न करालच. येवज येतो तो उजनीस भिर्जा अदलवेग यांजकडे पाठवितो म्हणून ल्या ते कळले. उत्तम असे. छ * १५ रा [खर.] ॥ † वहत काय लिहिणे हे विनती.

श्री
मोर्तब
सुद

लेखांक [५३]

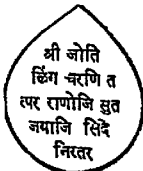
श्री * संवत् १८०३ श्रावण वद्य १४
[४ अगस्ट १७४६]

राजश्री बालाजी येशवत पा कोटे गोसावी यासि

अखडित लक्ष्मी अलंकृत राजमान्य रनो जयाजी सिंदे दंडवत सुमा सवा आवेन मया अल्फ. तुम्ही पत्र पाठविले ते पावले. रा भोपतराम याज बा सैरगड^३ प्रांते गेले होतो. जागा जागा वराता दिल्या होत्या त्यापैकी जो वसूल जाला तो वरचेवर उजनीस पावितो म्हणून लिहिले ते सविस्तर कळले. 'तर त्याजकडे वाकी काय आण सन सितचा करार काय? त्यामध्ये आज ता वसूल काय जाला हे जाणत अहां. कालहरण मात्र करितांत. बरे. आम्हीही येक वरीस सरल देऊन पाहतो. पुढे पारपल उत्तम प्रकारेच केले जाईल'. चिंता नाही. २२ तुमच्याने युक्तीप्रयुक्तीने जे स्वामीसेवा होईल ते करालच. पुढे त्यांचे कर्तुत्वानुरूप होणे ते होईल. आमची छावणी येदा बुघेलखंडांत जाली. तमाम मुलकास कोल देऊन अमलाची जप्ती केली आहे. याच प्रकारे त्यासही [कोटेकरास] घडेल' जाणिजे. रा छ * २७ रजवु. १' बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

पो छ २१ माहे रजव. श्रावण वद्य ८ गोकुलाष्टमी
[२९ अगस्ट १७४६]

लेखांक [५४]

श्री * संवत् १८०३
[१७४६]

राजश्री बालाजी येशवत कमाविसदार प्रात कोटे गोसावी यांसि.

(८३) पार्वती व पारमान या दोन नद्यांच्या मधील हा शेरगड तालुका पूर्वीपासून कोटा राज्यात आहे या तालुक्यात वाघ जास्त असल्यामुळे त्यास शेरगड असें नाव पडलें

अखंडित लक्ष्मी अलंकृत राजमान्य स्नो॥ जयाजी सिंदे दंडवन सुमा सत्रा
आर्वेन गया अल्फ. तुम्हीं पत्र पाठविले ते प्राा जाले. लीा वर्नमान अवगत जाले. 'रा
भोपनराम यांसी पत्रे समाधानाची पाठवावी. त्याचा हेत आपल्या ठाई बहुतसा आहे'
म्हणून लीा. 'येशास साकृत्ये वृन राजेश्री मलारवानो लिहिले आहे त्यावरून कळेल.
इकडील वर्नमान तरी आमची छावनी येहा बुधेलखंड प्राते आली. जेतपूर तो अगोदरच
घेतले असे. त्या उपरे १५ त्यांस गाठून अंनास माहग केले. तेव्हां मिनतवार होउन बोली
चाली केली. कारभारी वेलेस [बोलीस] दिले कुवर' यावे तो दुर्वुध मनात आणून
पळाळे. त्याजमुखे इकडेच राईन त्याची पुती निगा करणे लगली.' तुम्हास कळावे म्हणून
लिहिले असे. १ माहाराव स्नेह करणार म्हणून लिहिले तरी [ते] करतील तसे पावतील.
बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

लेखांक [५५]

श्री * सवत् १८०३ कार्तिक वद्य ९
[२७ अक्टुबर १७४६]

राजश्री बाळाजी येशवंत कमाविसदार प्रांन कोटे गोसावी यासि.

अखंडित लक्ष्मी अलंकृत राजमान्य स्नो॥ जयाजी सिंदे दंडवन सुहरसन
सत्रा आर्वेन गया अल्फ. तुम्ही पत्र कार्तिक सुध ७ † सप्तमीचे पाठविले ते कार्तिक वद्य
७ † सप्तमीस पावले. [त्यांत] लिहिले की 'राजश्री भाद्वारावजी नाथद्वारास' गेले आण

(८४) राजपूत लोकांत मुलास 'कवर', [कुंवर] नातवास 'भंवर' आणि पणवस 'टवर' असे
म्हणण्याची चाल आहे खंडणीसंबंधी सलग्नीं समेट करण्याची सधी देऊन बोलीस कवर घेऊन
हैं प्रकरण आदोपावें अया भाव शिंदेहोळकराचा होता, पण ही अट बुंदेर्याम मान्य झाली नाही
एवंच प्रकरण बुदावर गेलें असें कळतें.

(८५) राजपुतान्यांतील वज्रभ साप्रदायी लोकांचें नाथद्वारा हैं केंद्र होय किमहुना ही त्याची
पंढरी म्हटले तरी चालेल बहुधा सर्व राजेरजवाड्याकडून या देवस्थानास वार्षिक देणगी मिळत असते
तेणें करून याची सापत्तिक स्थिति वरीच समाधानकारक आहे शिंदे सरकारातूनही या देवस्थानास
वार्षिक उत्पन्न आहे [ताजा भाग ४ पान १६५] मुख्य स्थान उदेपूर राज्यात आहे श्रीन्या
दर्शनासाठी महारावजी कोटेकराप्रमाणेंच इतर राजे [उदेपूर, जयपूर व जोधपूरदि] तीर्थयात्रे निमित्त
तेथें जाऊन राजकीय उलाढालींचा खल करीत असत [लेखांक ५९]

† १० अक्टुबर १७४६.

† २५ अक्टुबर १७४६

रा भोपतरामास व आम्हास आपणाकडे रवाना केले असे. त्याची निष्ठा बहुत बहुतशी आहे की श्रेष्ठ करावा. तर याहून उत्तम काय आहे [?] परंतु ज्याप्रमाणें बोलतात व लिहितात ते सत्यमाण असावे. तूर्त [तुम्ही] येणार तेव्हां सद्या रोकड येवज मातबर पाच (येथून पुढील मजकूर गहाळ झाला आहे).

× × ×

पावेतो समागमे घेउन येत ते गोष्ट करणे. रिकाम्या गोष्टी कार्याच्या नाहींत. त्यानीं येकनिष्ठा प्रमाणिकता धरलिया येथूनही अंतर होणार नाही.' जाणिजे रा छ* २२ स[वाल] † बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

श्री
मोर्निव
सुद

पो छ २ जिल्हाद. मार्गशीर्ष शुद्ध ४ बुधवार
[५ नवंबर १७४६]

लेखांक [५६]

श्री * संवत् १८०३ कार्तिक वद्य १२
[३० अक्टूबर १७४६]

श्री जोति
रिंग चरणि त
त्पर राणोजि सुत
ज्याजि सिंदे
निरतर

राजश्री राजाजी येशवत कामात्रिसदार प्रांत कोट गोसावी यांसि

अखंडित लक्ष्मी आलकृत राजमान्य स्नेहा जयाजी सिंदे दंडवत सुमा सबा आवेंन मया अलफ. 'रा भोपतरामजी व तुम्ही समागमे हाजर मेटीस येणार अहा. येशास खासा आम्हास घोडे उत्तम जरूर पाहिजेत. तरी भोपतराम यांसी तुम्ही सांगोन घोडे चांगले खासालायेक येथे आम्हा [स] वसावयाल्याख कार्यास येत, पसंत पडेत येस तुमच्या त्याच्या पारखीने योजोन अगत्य अगत्य बराबरी घेउन येणे. घोडे सुमारे २ दोन बहुत बहुत उत्तम अनवा. येसे जरूर योजोन वा आणणे. जाणिजे' छ* २५ सवाल. 'सदरहू घोडे नजरे वावत आणणे. जर नजरेचे फुकट येतील त् तर आणणे. पैसा पडेल तर न आणणे. बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

श्री
मोर्निव
सुद

लेखांक [५७]

श्री

* संवत् १८०३ माघ वद्य १३

[२७ जनवरी १७४७]

राजश्री शालाजी येगवन गोसावी यासि

अखंडित लक्ष्मी आलकृत राजमान्य स्त्रो जयाजी सिंदे दंडवत सुमा सवा
 आर्वेन मया अलक. तुमचे पत्र आले ते पावोन लेखनार्थ अवगत जाले 'येसीयासी येसीच
 तुमची पत्रे सरसाल पाच सात येउन चुकली की राजश्री श्रीपतरामजी मेटीस येतात.
 च्यार पाच लाख रूपये नखत आणितान, पुढें जे आज्ञा होईल ते मान्य करितात तर यास
 गानरेजमेची पत्रे पाठवावी, मुलकारा उपसर्ग न द्यावा याकरिता आज ता दलगुदर
 करिन गेले की पैका मातबर येतो, पुढें सुरळित वर्ततात, येसे असता येकायेकी जाउन
 उपसर्ग दारावा येणेकरून श्रीस व सर्वास माननार नाही. परतु कोटेकराचा कारभार [अ]
 विस्वास्तु. तुम्हीही त्याचप्रमाणे लिहिता. गुढस्ताचे साल जाउन यदाही आज त पावेतो
 मार्ग पाहिला. साप्रत दत्तिया^६ वर आले. दत्तियेकर जुजतील ते कळतच आहे रोख
 होताच येउन सख्ख केला. पुढे दर मजटे तुम्हाकडे यावे, तो मागती पत्र आले. हे
 जरूर जाणून साप्रतही तिकडे येणे मोडुकून करून तर्त कोच^७ कनार प्राती काठ
 कर्मणा करणे लागली. याउपर तन्ही जरे येणे असेल तर मातबर पैका व राा श्रीपतरामजीस
 घेउन सत्वर येणे. के त वळ बाष्कलच धातुपोशणच करावेसे असिले तर परिणाम लागणे
 कळतच आहे. ज्यामध्ये त्याचा लटिक दूर होय आणि मुलकाचे सरक्षण होय ते कारणे'.^१
 मिती माघ वद्य * १३ ब्रह्म काय लिहिणे हे विनंती.

लेखांक [५८]

श्री

* संवत् १८०३ फाल्गुन शुद्ध ५

[३ फरवरी १७४७]

हिसेव प्रा कोटे येथील करार [केला] त्याचा तपसील सुमा सवा आर्वेन मया अलक

(८६) दत्तिया हें संस्थान बुंदेलखंडात ग्वाल्हेर व झाशी यांच्या मध्यभागी आहे

(८७) कोचकनार ह्यास अलीकडे कोचकाल्पी असेही म्हणतात समथर राजधानीचे ईशान्येस आठ
 कोसांचे अंतरावर जालोन जिल्ह्यात हे गाव हल्ली आहे

कुल पंधरा १५,११,३०८।

सोला लाख खंडणी पैकी वाकी राहिली. खडणी दर साल रूा साडे चार [लाख]
७,६१,३०८। हाती पाच दर १० हजार पैकी सोडिले रूा लाख १,००,०००
प्रा रूपये ५०,०००. वाकी ३॥लाख दुसाला रूपये ७,००,०००
हाती देणे नग २.

रूा १५,११,३०८।

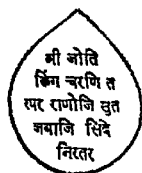
करार केला ता

स[वत] १८०३. ५,११,३०८। रूपये स[वत] १८०४. ५,००,००० रूपये.
स[वत] १८०५. ५,००,००० रूपये

येकुण रूा पंधरा लक्ष अकरा हजार तीनसे सवा आठ किस्त प्रा देणे. सवाई [सिवाय]
स[वत] १८०४ की खडणी साडे तीन लाख देणा. साल दर साल मि [नि] फा [ल्युन]
सुद ५ स[वन] १८०३.

लेखांक [५९]

श्री * संवत् १८०४ वैशाख शुद्ध १
[२९ अप्रैल १८४७]

राजेश्री बाळाजी येशवंत प्रात कोटे गोसावी यांसि

अखडित लक्ष्मी आलकृत राजमान्य खो जयाजी सिंदे दंडवत सुरसन
सवा आर्वेन मया अलफ तुम्ही पत्रे अधिक बघे नवमीची १ पा ती छ २७ रवीलाखरी १
प्रा जाली. लािा वृन कळले. बरे जे जालं ते जालं. त्याउपरी त्याचे सारथ्ये कसे कोण
प्रकारे जाले ते तपसीलवार लेहून पाठवणे. तुम्हाकडीलही कारभार काय कोणे रितीने

(८८) कोटेकराप्रमाणे या वेळी नाथद्वान्यास आणखी कोण कोण राजे आले होते व त्यांचे काय
खलवत झाले हे कळत नाही

१ २३ मार्च १८४७

१ २७ अप्रैल १८४७.

करीत अहां हे लिहिणें', आमचे धर्तमान तरी 'बंगाले' प्रांते जावयाचे प्रयोजन नाहीसारखे जाले. त्या प्रांते फांज कोणाची न गेली म्हणून माघारे फिरोन बघेलखडानून दर मजलीने उजेनीकडे येत तें असो' काळावे. म्हणून लािा असे. जाणिजे छ * २[९] साखर !' बहुत काय लिहिणे हे विनती.

(८९) 'पूर्वेकडील काशी बंगाला हा प्रदेश घेण्याचा बाळाजीचा [पेशवे] १७८२ पासूनच प्रयत्न चालला होता १७८७ त स्वतः बाळाजी काशीत जाऊन आला, असें राजवाडे म्हणतो [ऐप्र. पृष्ठ ३८] मग या वेळी शिंदेहोळकराची विजयी जोडी अगदी सरहद्दी समीप आली असता व इंग्रजी सत्तेचें नांवही नसता अर्गा अमोल संधी बाया कशी गेली ? या पत्रातील शब्द योजना फार विलक्षण आहे त्याचें सरळ सार सांगणें कठिण आहे 'प्रयोजन' मुळीच सभबनीय नसेल किंवा अभूत ही तें कदाचित् नाही सारचें झालें असेल त्या पत्रावरून बाळाजींच्या या प्रयत्नाची कल्पना जयाजीस होती असे निष्पन्न होते की काय ? कदाचित् बाळाजींचा हा अप्रगटित अंतिम हेतु असाच असें धरून चाललें तर अशा प्रकारचा रंगपट पाहून बाळाजीनं ज्यादा वाढवून शह देण्यास कमी केले असतें काय ? 'त्याप्रातें फांज कोणाची न गेली म्हणून माघारे फिरोन येत असो' याचा मतितार्थ तरी काय ? अपवा सफदरजंग वजीर यानें १७५०त शिंदेहोळकरास अवदालील तंची देण्याकरिता बोलविलें व त्यानी अवदालीचा सरहिंदास पराजय केला हे उपकार स्मरून सफदरजंगानें काशी व प्रयाग ही दोन क्षेत्रें देण्याचें वचन दिले तेव्हापासून ही कल्पना उट्टवली ? [ऐप्र पान ६५] याविषयी हे पत्र बरेच मननीय वाटतें सफदरजंग 'श्रीक्षेत्रीची पेरवी होऊ देत नाही' या एका पत्रातील वाक्यावरून राजवाड्याने केलेली दोन्ही विधाने निराधार वाटतात [राजवाडे खंड १ खणक २९] असल कागदपत्राच्या अभावाचा हा प्रभाव होय 'सर्व फौजा दिल्लीस जमा झाल्याचें वर्तमान अवदालीस कळताच कूच करून माघारा गेला [लेखाक ८६] दिल्लीस राहून आपले गुते उगवून घेतले क्षेत्र काशी दरोबस्त जागीर आपल्याकडे दिली फर्मान जांलं महोलोमहाली मामलेदार ठेऊन मुलनास कौल ठेऊन वसाहत करवीत असो वजीर व जाठ प्रयागाकडे छावणीस राहिले' [लेखाक ९०] यावरून 'क्षेत्र' म्हणजे 'काशीच' व ती जागीर बाढगाही फरमाणावी ठरते 'प्रयागाचा' समावेश त्यात नव्हता रघुनाथराव दादाच्या पत्नी 'श्रीक्षेत्री' चा जो अनेक वचनी प्रयोग आला आहे तो सार्थ आहे. काशी सिवाय 'वृंदावन' या क्षेत्राचें फर्मान बादशाहानी मराठ्यास या वेळी दिलें होतें त्यासर्वात काशीचें महात्म्य जास्त म्हणून जयाजीनी तेवढाच उल्लेख केलेला आहे. चिंतोक्कण प्रभुने यानें जें या प्रसंगाचे वर्णन दिले आहे ते निःशंसय निर्णयात्मक वाटते.

लेखांक [६०]

श्री * संवत् १८०४ वैशाख शुद्ध ३
[१ मे १७४७]

श्री जोति
रिंग करणि त
एर राणोजि सुत
ज्याणि सिंदे
नितर

राजश्री बाळाजी यशवंत कमाविसदार प्रांत कोटे गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्त्रो जयाजी सिंदे दंडवत सुमा संगान
अर्वेन मया अल्प. राजश्री सिवाजीपत आत्रा यांजकडे पां मारची मजमूची आसामी
समाइक साल दर साल चालत आहे. त्याप्रमाणे साल मजकूरी करार असे. तरी सालवाद
ज्या प्रां मजमूचे वेतन समाइक चालते त्याप्रमाणे हल्लीही पावतें करणे. जाणिजे छ *
१ माह जिल्काद. [१] १ वहुत काय लिहिणे हे विनंती.

श्री
मोर्नेव
सुद

पौ छ १४ माहे जमादिलावल, वैशाख वद्य प्रतिपदा.

[१४ मे १७४७]

लेखांक [६१]

श्री * संवत् १८०४ वैशाख शुद्ध ३
[१ मे १७४७]

श्री जोति
रिंग करणि त
एर राणोजि सुत
ज्याणि सिंदे
नितर

राजेश्री बाळाजी येशवंत प्रांत कोटे गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य रनेा जयाजी सिंदे दंडवत सुमा
समान अर्वेन मया अल्प. राजश्री कासी नानाजी याजकडे आसामी पां मजकूरी
समाइक वैवजी सन सित व सन सवां दुसाला रुपये ६०० स [हा] से करार असेत. सदरहू
ची सनद समाइक अलाहिदा आहे तरी स[हा]सिं रुपये समाइक वैवजांत उगडन घेउन
हजर पाठवणे. सरकारांत आल्यावरी त्यांचे त्यांस पाठविले जातील. जाणिजे. छ* १
जिल्काद. [१] १ वहुत काय लिहिणे हे विनंती.

श्री
मोर्नेव
सुद

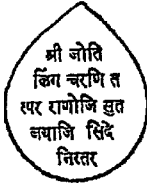
पौ छ १४ माहे जमादिलावल,

लेखांक [६२]

श्री

* सवत् १८०४ आषाढ शुद्ध ५

[१ जुलै १७४७]

राजश्री र. मराव जिवाजी ज्ञानी महापुरुष गोसावी यासि.

अखंडित लक्ष्मी आलकृत राजमान्य स्नो। जयाजी सिंदे दंडवत. समा
समान आर्वेन मया व आल्फ. तुम्ही क्षेत्र अवंतिकाचे मुकामी सरकारात येऊन विदीत केले
की आम्ही कुटुंबवच्छल क्षेत्री वास्तव्य करून आहोत परंतु उपजिविकेस ठिकाण नाही.
याजकरिता सरकारातून कृपाळू होउन काही उपजिविकेची योजना करून दिव्हिया
स्वस्थ क्षेत्री स्नानसध्या करून सरकारची शुभचिंतन करीत जाऊ. म्हणोन त्याज वरून
मनात आणिता तुम्ही थोर महापुरुष कुटुंबसहित क्षेत्री वास करिता. तुमचे चालविले
श्रीयस्वर जाणोन तुम्हाकडे क्षेत्र मजकुरी चौऱ्हासी जौतलिंगांचे पुजादीपकाचे काम
सागोन वेतन वगैरे नेमणूक सालिना रू० १०० महाल मार वा ७५ रुपये धर्मादाये
वार्षिक १७५.

येकूण पौणे दोनशे याची नेमणूक सरकारातून सालिना आसामी करार करून
भोगवटी यासी वर्तमान भायी कादार प्रो हवेली उज्ज्वल याचे नावे अल्हाहिदा सनदा
भोगवटी यासी करून देऊन हे सनद तुम्हास सादर केली आसे. तरी तुम्ही सगरहू
पाणे दोनशे रुपये सालिना घेत जाऊन चौऱ्हासी जौतलिंगाचे चौकसी राखीत जाउन
ब्राम्हणास धर्मादाय वाटीत जाणे सरकार सनदेपैकी वेतन व धर्मादाव तुम्ही व तुमचे
पुत्रपौत्रादि वषपरंपरा आनुभव घेत जाणे जाणीजे छः ३ महि रजव. बहुत काम
लिहीणे हे विनती.

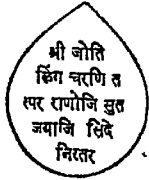
(९०) या ज्ञानी महापुरुषाच्या वृत्तात काहीं कळत नाही जयाजी सिंदे याची साधुसंतावर भक्ति
होती एवढी गोष्ट मात्र उघड होते [या पत्रातील सिक्कामोर्तेवाची रुजूवात पूर्णपणे केलेली नाही]

लेखांक [६३]

श्री

* संवत् १८०४ आषाढ वद्य २

[१२ जुलै १७४७]

राजश्री बालाजी येशवंत प्रांत कोटे गोसावी यांसि.

अखडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नेहा जयाजी सिंदे दंडवत सुमा समान अर्चन मया अलफ. तुम्हीं पत्र पाठविलें ते प्राा जाले. तेथे लािा की कांही येवज घेउन आपण व राा भोपतराम येसे मुद्दुतें कल्लेन निघालो असो. लवकरीच उजेनीस येतो म्हणून लािा. तरी आम्ही आशादी ! आमवाशेपर्यंत उजेनीस असो. आमावाष्य आलिकडेच येउन पोहोचाल तरी बहुत जलदीने येणे म्हणजे गांठ पडेल. नाहींतर येथून स्वार^{११} होउन आमवाष्या जाल्यावरी जाणे होईल. जाणजे छ * १४ माहे रजव. !^१ बहुत काय लिहिणे हे ॥ विनती.

पैवस्ता छ २१ रजव. आषाढ वद्य ८ शनवार.

वरोवर कासीद राा बाबूराउ महादेव दवलणा.

[१८ जुलै १७४७]

लेखांक [६४]

श्री

* संवत् १८०४ आषाढ वद्य ३

[१३ जुलै १७४७]

पुरवणी राजश्री बालाजी येशवंत प्रांत कोटे गोा यांसि.

दडवत सुमा समान आर्चन मया अलफ. तुम्ही श्रावणच्या [१] मुकामी आल्यावरी हिजेव लेहून दिलहान त्यामध्ये औरंगावाघेच्या हुंड्या छेतीस हजार कांही जाजतीच लेहून दिलहा. येशास तेथोन जाव आला त्यामध्ये तीन चार हजार कमी याचा विचार काय ? तुम्हाकडे जाव पून्या हुंड्याचे आले असतील तरी ते जावच [येथें] पाठऊन देणे.

(११) जयाजी दक्षिणेकडे चाभारगोदास या वेळां निघाले [लेखांक ६६]

↑ २६ जुलै १७४७

नाहीतर कोठे पैका भरला असेल त्याजपासून व्याजांनसी येवज घेऊन पाठवणे. ये विसी ठीलं येकंदर न करणे. उजेनीस कांहीं येवज पाविला आहे म्हणून पत्रात तुम्ही लिहिलेत. तरी किती पैका पाठविलात तो तपसीलवार लेहून पा. त्या प्रा घेऊन कोठ्याचा कारभार लटका. त्यामध्ये तुमच्या हाते जो पैका पाठवाल तो तन्ही चौकसी करून पाठवित जाणे. जाणिजे छ * १५ रजेव. ११ बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

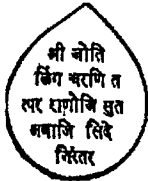

लेखांक [६५]

श्री

* सवत् १८०४ आषाढ वद्य ३

[१३ जुलै १७४७]

राजश्री बालाजी येशवत प्रांत कोठे गोसावी यासि.

अखडित लक्ष्मी आलकृत राजमान्य स्ना जयाजी सिंदे डडवत सुमा समान आर्वेन मया अलफ. तुम्ही पत्र पाठविले ते प्रा जाले लािा वृत कळले. लिहिले कीं राा 'मोपतरामजी दर्शनास यावयास येतात. यैशास आमचा चळचलाव आहे. गांठ पडेल न पडे, न कळें. म्हणून जरूर जाणून सांडणी खार पा. [आहे] तरी त्यांची आमची गाठ पडता दिसत नाही. त्यांणीच यावेसे काय आहे ? सर्वा गोष्टीची गोष्ट जे केल्या कारभाराचा निर्गम मुदती प्रो जाल्याने न आले तरी चिंता काय ! बरे तूर्त तुम्हापासी लक्ष रुपये दिले आहेत. त्यामध्ये होळकर पवार तेथील तथेच देउन वरकड आमचा येवज आगहा कडे पावता करणे. तुम्ही श्राव तः पाच्या तळावरी *२ करार केलात काये आणि आता लिहिता काये ? तरी केल्या करारा प्रो अमलांत येई ते करणे. लटक्या गुल्या [ग] पाडी मध्ये नफा काये असे ? ' जाणिजे छ १५ रजेव. ११ बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

पौा छ २० रजेव. आषाढ वद्य ७ शुक्रवार.

हा सुतर स्वार.

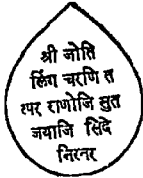
[१७ जुलै १७४७]

लेखांक [६६]

श्री

* संवत् १८०४ भाद्रपद शुद्ध ६

[३० अगस्ट १७४७]

राजश्री बालाजी येशवत प्रात कोटे गोसावी यांसि.

अखडित लक्ष्मी आलकृत राजमान्य क्षोभा जयाजी सिंदे दंडवत सुमा समान
 आर्वेन मया अलफ. तुम्हीं पत्र पाँ ते प्राा जाले. लिा वृत्त कळले. तुम्ही हुंज्याचा हिशेव
 पाा तो पावला. वरकड लिा की आपण यैवज घेउंन चांभारगोद्यास ^{१३} यतों म्हणून
 लिा. तरी वहुंत उत्तम असे. त्याचे त्याणीं आपले बोझे करारा प्रो हळकें केले तर त्यांचेच
 बरे असे. दुसरे साल मजकूर सन सबा पैकीं येक [१] रुपया वसूल जाला म्हणून पूर्वी लिा
 होतेंत. यैशास त्यापैकीं काहं यैवज पाठविलांत नाही यावरून अपूर्व वांटले ! तरी
 सदरहू यैवज परभारेच गवदाराचा ^{१४} त्यांचा त्यांस देउन आमच्या वांटणीचा पैका सत्वर
 पाठवणे. पाठण व कापरणच्या गांवचे साहित्य बरेसे करित असतासे राा पाडुरंगराम
 याणी लिा. तरी सरकारचा मामला सर्वत्र येक. जो माया धरून सरकार कां त [मा] ची
 पेरवी करील तोच आमच्या मायेचा. ज्यांच्या हाताखाले जें असेल ते त्याणे साहित्य पुरवावें
 [त्यात] थोरपणच आहे. जाणजे छ * ४ माहे रमजान. † बहुंत काय लिहिणे हे विनंती.

(१३) चाभार गोदें हे जुनें नाव होय यास हल्लीं श्रीगोंदें असे म्हणतात दक्षिणेंत या वेळी
 शिवाचें हें मुख्य ठिकाण होतें. तेथील पाटिलकी पूर्वपार शिवाची होती पुढें हा संबंघ गांव पेठ भकरंदपूर
 सुद्धा १७५० त इनाम मिळाला तेव्हापासून आजपर्यंत तो सिंदे सरकारांकडे जालत आहे.
 [शकावली पान ५] शिवाच्या कुलदेवतेच्या नांवावरून हें नामकरण झालें असावें व तें पानिपतचे
 पूर्वी झालें होतें [चितोळण १५ जनवरी १७५७]

(१४) गवदार म्हणजे भागीदार असा बोध होतो.

लेखांक [६७]

श्री ५ संवत् १८०४ आश्विन वद्य ४

[११ अक्टूबर १७४७]

श्री जोति
लिंग चरणि त
पर राणीनि सुत
जयाजि सिंदे
निखार

राजश्री बालाजी येशवत प्रात कोटे गोसावी यासि

अखडित लक्ष्मी आलकृत राजमान्य स्तोत्र जयाजी सिंदे टडवत तुमा समान आर्वेन मया अलफ. तुम्ही पत्र पाठविले ते प्रा जाळे. लिहिल्ल अर्थ अवगन जाला. राजश्री माहारावजी काही यैवज देउन रा करणार दसरा जाल्यावरी स्वार होउन येनो म्हणून लाि. 'तरी बहुत उत्तम असे. येणेप्रमाणेच दोन च्यार वेळा लिहिलेत परतु अमलात आणाल तेव्हा खरेसे दिसोन येईल. जेथवरी होइल तेथवरी येन करालच. तुम्ही अलस न करासा भरवंसा असे. पा पाटण व कापरण व दुवळणे वगैरे सरकारचे गाउ याच्या पुस्तवानीविशी तुम्ही रा महाराव यास व उमेसिंगजी यासी सांगोन तसदी त्याजकडून लागो देत नाहीतसे रा पांडुरगराम याणी लाि. तरी सरकारच्या कामास त्या प्राते तुम्हीच असा. न कराल तर अपूर्व आहे. साहित्य केल्याने स्लाय्येता असे. या उपरीही हरकोणा कडून उपसर्ग काडी इतका न लागे ते करणे. भरवंसा तुमचा आहे' जाणिजे छ * १७ सवाल १८ ५ बहुत काय लिहिणे हे विनती.

श्री
मोर्नि
सुद

लेखांक [६८]

श्री

५ संवत् १८०४ कार्तिकमास

[नवंबर १७४७]

श्री जोति
लिंग चरणि त
पर राणीनि सुत
जयाजि सिंदे
निखार

राजश्री बालाजी येशवत कामाविसठार सस्थान कोटे गोसावी यासि.

(१५) ईश्वरसिंगजी हे सवाई जयसिंगजी जगपूर हराचे वजील पुत्र असून वडिलांचे पध्दात गादीवर आले परंतु त्याची कारकीर्द फारच लोकर मंदली त्यानंतर त्याचे घाकटे बंधु माधवसिंगजी राज्यागद झाले [Tod Rajasthan vol. ii. 298-99]

अखंडित लक्ष्मी अलंकृत राजमान्य रानो जयाजी सिंदे दंडवत सुहूरसन समान अर्चन मया अलफ. तुम्ही पत्र पाठविले ते पावले. 'येक लाख रुपये दिले. आणखी सरजाम करून घावा आण आपल्याकडे अम्हास खाना करावे' जैसे रा माहारावजी यांच्या चिंतांत होते. 'जैसे जाणोनच अम्हीही कार्तिक वद्य १ दशमीचे. प्रस्थान करून राहिलो असतां रा ईश्वरसिंगजी' ब्रूदीस आल त्यामुळे च्यार दिवस राहणे जाले.' म्हणोन लिहिले 'तर पा पाटण व तालुका कापरण येथील वदोवस्त उत्तम प्रकारेच करून घेणे.' दुसरे येवज जमा जाला होता त्यापैकी तुर्त हुड्या करून पाठविल्या वि तपसील रुपये.

३१,७९१॥= येवज उजनीस जमा केला.

१८,००० हुड्या खाना औरंगाबाद.

४९,७९१॥=

तु येणे प्रमाणे येकुण पनास हजार सातसे येक्याणो रुपये दाहा आणेच्या पाठवल्या म्हणोन ला तर अद्याप अम्हाकडे उजनीचा जाव व औरंगावादेचा जाव आला नाही. जाव आल्याउपर तुम्हास लेहून पाठउ. † बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

श्री
मोक्ष
सुद

लेखांक [६९]

श्री * संवत् १८०४ मार्गशिर्ष शुद्ध १४
[४ दिसंबर १७४७]

श्री मोक्षि
लिग चरणि त
त्पर राणोजि मुत
नवाजि सिंदे
निरतर

राजश्री बालाजी यशवंत प्रांत कोटे गोसावी यांसि.

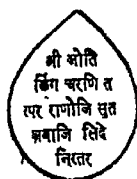
अखंडित लक्ष्मी अलंकृत राजमान्य. स्रो जयाजी सिंदे दंडवत सुमा समान आर्चन मया अलफ. तुम्ही पत्रे पाठविली ती प्रा जाहली. कितेक वर्तमान लिहिले ते कळले. राजश्री माहारावजीनी आपणाकडे थावयासी रा केले आहे. सत्वारिच येतो म्हणून ला. तरी बहुत उत्तम असे. पौष्य मासातच इकडे आलेस तरी रेवे^{१६} अलिंकडे

(१६) नर्मदा नदी 'रेवाया उत्तरे तीरे कालिया दक्षिणेतीरे' हा पौराणिक मंत्र महाराष्ट्रियाच्या नित्य परिपाठतला आहेच.

† १६ नवंबर १७४७.

[२१ दिसंबर १९४७]

राजश्री बालाजी येशवत गोसावी यासि.

अखंडित लक्ष्मी आलक्षित राजमान्य स्तोत्र जयाजी सिंदे दंडवत सुहृदसम समान आर्चन मया आलक्ष. तुम्ही पत्र पाठविले ते पावले. लीला की आपण स्वार होउन मेठीस येत होतो तो राजश्री ईश्वरसिंगजीचे येणे बूंदी प्राते जालें म्हणोन राहणे जालें. तर उत्तम गोष्ट केली. पा पाठण व ता कांपरण कांरे गांव आहेत येथील वदोवस्त उत्तम प्रकारे करणें. दुसरे लिहिले की वैवज उजनीस पाठविला व औरंगाबादेस हुंल्या खाना केल्या म्हणोन लेखन केले. तर आम्हाकडे जाव उजनीचा अथवा औरंगाबादेचाही नाही. तर तुम्हापासी जाव आला असल्या तर लेहून पाठवणे. नाहंतर ज्याचा दुकानची हुडिया करून पाठविल्या आसतील ते त्यास तष्ट लाउन जाव आणून लिहिणे. याउपर ते वर्तमान होत जाईल ते बरचेवर लिहित जाणे. जाणिजे रा छ - २९ जिल्हेज. ११ नव्हत काय लिहिणे हे विनंती.

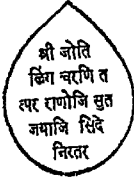

लेखांक [७१]

श्री

* संवत् १८०५ चैत्र शुद्ध १३

[३१ मार्च १७४८]

राजश्री बाळाजी येशवंत गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नेहा जयाजी सिंदे दंडवत सुहूरसंन समान आर्वेन मया अलफ. रा लाल भगवानीदास व जोतसिंग वकील^{१७} दिला माहाराव यांसी रूपयाचे वसुलाविर्सी सांगितले आहे. तर तुम्हीं रा माहाराज यांसी माकूल करून सागणे. जेणेकरून वसूल होउन रूपये हातास येन ते गोष्ट करणें. जाणजे रा छ * १२ माहे रविलाखर. ^१ बहुत काय लिहिणे हे विनंती. उभयताचे हरयेकविर्सी साहित्य करणे. हे विनंती.

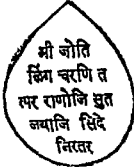

लेखांक [७२]

श्री

* संवत् १८०५ चैत्र वद्य १

[३ अप्रेल १७४८]

राजश्री बाळाजी येशवंत प्रात कोटे गोसावी यासि.

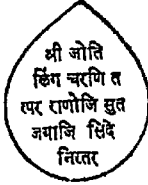
अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नेहा जयाजी सिंदे दंडवत सुमा संमान आर्वेन मया अलफ. तुम्हीं पत्र पाा तेथें लािा की 'राजश्री माहाराजजी सरकारच्या कामाकाजास येकनिष्ठतेने सांप्रत आहेत. पैक्याचा निकाल करून देतों येसे किलेक तपसीले लािा. तरी बहुत उत्तम आहे. यापेक्षां विशेष काय पाहिजे ? यांत त्यांचेच कल्याण असे. आम्हीं तो तूर्त इंद्रप्रस्ता^{१८} कडे गेलो. तुम्हीं त्यास सामंदांम विचारे करून सरकारच्या पैका वसूलात त्वरेने ये ते करणे. ' वरचेवर वर्तमान तपसीलवार लािा जाणे. रा छ * १५ माहे रविलाखर. ^१ बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

(१७) कोटेकराकडील या उभयता वकीलपैकी कोणाचाही पत्रव्यवहार मिळत नाही
(१८) इद्रप्रस्थ हे दिल्लीचें पौराणिक नावही मराठ्यांनी बरेच वेळा वापरलें आहे.

लेखांक [७३]

श्री * सवत् १८०५ वैशाख शुद्ध ११
[२८ अप्रैल १७४८]

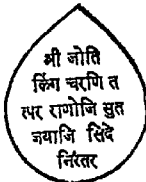
राजश्री घालाजी येशवत गोसावी यांसी.

अखडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य. स्नेहा जयाजी सिंदे दंडवत सुद्धरसनं समान आर्वेन मया अलफ. तुम्ही पत्र पाठविले ते पावले. 'राा महारावजी यानी कित्येक सामान व येक मातवर माणूस तयार केला आहे. आज्ञाप्रमाणे सरजाम करून द्यावा या तजविजेत आहेत. त्याची रखवाली केली पाहिजे' म्हणोन लिहिले. 'तर प्रस्तुत आमचा मुकाम वनास नदी' वरच आहे. येथून ठी चौ रोजा मनसबा करून कूच होईल. कदाचित कोटे प्रांते येणे जाले तर रखवाली केली जाईल परंतु उगेच मुळे लाउनच गोड गोष्टी सांगतात हे कार्याच्या काये आहेत.' आज ताा रूपये किती वसूल जाले ते लेहून पाठवणे जाणिजे. रा छ १० जमादिलावल. १' बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

लेखांक [७४]

॥ श्री ॥ * सवत् १८०५ आषाढ शुद्ध ५
[२० जून १७४८]

राजश्री घालाजी येशवत प्रात कोटे गोसावी यासि.

अखडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नेह जयाजी सिंदे दंडवत सुमा तिसा आर्वेन मयां अलफ. तुम्ही पत्र पाठविले. ते प्रविष्ट जाहले लेखनार्थ अवगत जाला. 'श्रीमंत साहेबी धार मांडवा सरकार खालिसा ठेऊन पवारास चाकर ठेविले. थोडिसी त्यास जागीर दिली. हली बदनावरांत' कविलसुधां पवार राहिल. श्रीमंत खांमी छ ३०१ जमादिलाखरी

(९९) वनास नदी राजपुतान्यातील ही नदी रामेश्वरराजवळ चवळ नदीस मिळते

(१००) बदनावर हा महाल धारकर पवाराकडे पहिल्यापासून चालत आहे माळव्यात सिंदेशाही तहसील वडनगरचे पश्चिमेस व रतलमचे दक्षिणेस हा महाल आहे

१ १६ जून १७४८

नालशा^{१०१} हून कूच करून देशास गेले. आम्हांस हुंजरातर्चा पथकें येसे छावणीस राहवयाची आज्ञा केली. छ ४१ रचेवी चंद्रवारे आम्हीं उजेनीस फौजेसुधां आलो.' तुम्हांस कळावे थारतव लािा असे. प्रांत मां[र]च्या कराराप्रमाणे पैका लौकर उजेनीस छावणीमधे येई तें करणे म्हणजे तुमच्या चाकरीचा मजुरा असे. नाहीं तरी आम्हांस शब्द नाही. येविसी तुम्हांस निरोपाचे समई सांगणे ते सांगितले न् आहे. त्या प्रांतीचे वृत तपसीलवार लेहून पाठवित जाणे. जाणिजे. छ * ४ रजेव. १ राजश्री भल्हारवाकडील वर्तमान वरचेवरी लिहित जाणे. बहुत काय लिहिणे हे विनंती

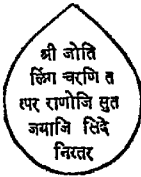

लेखांक [७५]

श्री

* संवत् १८०५ आपाढ शुद्ध ६

[२१ जून १७४८]

राजश्री बाळाजी येजवंत गोसावी यांति.

अखडित लक्ष्मी आलकृत राजमान्य स्नो जयाजी सिंदे दडवत सुहूरसन तिसा आर्जेन मया अलफ. तुम्ही पत्र पाठविले ते पावले. 'राजश्री भल्हारजी होळकर याच्या लस्करांतून राा आबाजी^{१०२} रघुनाथ आले. त्यानी वर्तमान सांगितले ते लेहून पाठविले त्या वरून सविस्तर कळो आले. याउपरही आणखी माणसे त्याच्या लस्करात पाठऊन खबर येत जाईल ते वरचेवर लेहून पाठवित जाणे.' येथील वर्तमान तर 'श्रीमंत तर देशास गेले.

(१०१) नालशा हें मराठी नाव होय मालवी लोक याला नालछा म्हणतात विंथ्याद्री पर्वताच्या माथ्यावर असल्यामुळे हा महाल डोंगराला असून तो धारचे राज्यात आहे

(१०२) याचें उपनाव निगडीकर, शिंदेशाहीतील सुप्रसिद्ध आबाजी रघुनाथ चिटणीस तो हाच होय. यावेळीं तो होळकराचे कमावीसदार कृष्णाजी गोविंद याच्या वतीनें गुमास्तेगिरीवर प्रथम कोठ्यास आला [८ दिसवर १७४३] आणि तेव्हापासून सुमारे २० वर्षे त्याचा होळकराशी संबंध राहिला पुढें याच्या स्वभाविक गुणाची पारख करून आलीजाह बहादुर महादजी शिंद्यानी त्यास आपल्या पदरी ठेवून घेतले व १७६८ त त्याला चिटणीशी दिली त्या पुढील त्याचा प्रकर्ष इतिहासभक्ताच्या परिचयाचा आहे ज्या वयोवृद्ध व अनुभवसिद्ध मुत्सद्यानें सतत पाच तपें मराठेशाहीची निस्सीम सेवा केली व राणोजीपासून दौलतरावपावेतों कारकीर्द पाहिली, त्या धोर पुरुषाविषयी आपल्याला किती अल्प माहिती होती वरें ?

आमची छावणी उजनीस जाली आहे. तुम्ही कोटेकरासी साम दाम दड भेद करून ज्या प्रमाणे राा अखेरामजी करार करून गेले आहेत त्याप्रमाणे वसूल करणे.' जाणिजे राा छ * ५ माहे रजव. १' बहुत काय लािा हे विनती.

लेखांक [७६]

श्री

१ सवत् १८०५ आषाढ शुद्ध ६

[२१ जून १७४८]

पुरा राजश्री बाळाजी येशवत गोसावी यासि.

दंडवत सुहूरसन तिसा आर्वेन मया अलफ. वेदमूर्ति राजश्री विश्वनाथजी शास्त्री फासीकर यांचे सनदेचेविसी लिहिले. त्यावरून श्रीमताच्या सनदा करून पुर्वीच घेतल्या होत्या. त्या हाली पाठविल्या आसे. सनदा पत्रे २.

बार्षिक पत्र भटजीचे नावे ?

बरात राा गोविंद कृष्ण कामाविसदार सस्थान उदेपुर रूपये ५० पनास रूपये सनद ?

येणे प्रमाणे दोन सनदा पाठविल्या आसे, त्या वेदमूर्तीस पावल्या करणे. जाणिजे राा छ * ५ माहे रजव. १' हे विनती.

लेखांक [७७]

श्री

५ आषाढ वद्य १२ संवत् १८०५

[११ जुलै १७४८]

राजश्री बाळाजी येशवत गोसावी यांसि

अखडित लक्ष्मी आलकृत राजमान्य स्तोत्र जगाजी सिंदे दंडवत सुहूरसन तिसा आर्वेन अलफ. तुम्ही पत्र पाठविले ते पावले. राजश्री मल्हारजी होळवर यांचे

वर्तमान लिहिले ते सविस्तर कळो आलं. याउपरीही त्याच्या लष्करांत कासिद पाठउन खबर आणून तपसीलवार लेहून पाठवणे. जाणिजे रा छ * २५ रजव. १ खबर वरचेवरी लिहिल जाणं. यानंतरी येदा छयावणीस राहिले. खर्चास नाही. माहाराव आमचा येवज देतील असे म्हणत होतो. पर ईश्वर त्यासी यश न देई. असो. थोर आहेत. उत्तम [दिसेल] ते कारितीळ. हे विनंती

श्री
मोतब
सुद

लेखांक [७८]

श्री * श्रावण शुद्ध ३ सवत् १८०५
[१७ जुलै १७४८]

श्री नोति
लिग चरणि त
स्पर राणोजि सुत
जयाजि सिंदे
निरंतर

राजश्री बाळाजी येशवंत गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नो जयाजी सिंदे दंडवत सुहूरसन तिसा अर्जेन मया आलफ. तुम्ही पत्र पाठविले ते पावले. राजश्री मल्हारजी होळकर याचे वर्तमान लिहिले ते कळो आले. याउपरीही कासिद जोडी त्याच्या लष्करांत पाठउन खबर आणून लेहून पाठवणे. रा अखेराम करार करार गेले आहेत त्याप्रमाणे अमळात आणून येवज पाठवणे. येदा छवणी माळन्या प्रांते जाली त्यामुळे खर्च भारी लागला आहे. तर येवज सत्वर यउन पोहचे ते गोष्ट करणे. जाणिजे रा छ * २ माहे सावान. १ बहुत काय लिहिणे विनंती.

श्री
मोतब
सुद

लेखांक [७९]

श्री * श्रावण वद्य ८ समत् १८०५
[५ अगस्ट १७४८]

श्री नोति
लिग चरणि त
स्पर राणोजि सुत
जयाजि सिंदे
निरंतर

राजश्री बाळाजी येशवंत गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नो जयाजी सिंदे दंडवत सुहूरसन

तिसा अवेन मया अल्फ. तुम्हीं पत्र पाठविले ते पावले, राजश्री मल्हारजी होळकर याचे वर्तमान लेहून पाठविले ते सविस्तर कळो आले. याउपरही त्याच्या लष्करांत कासिद जोडी मुजरद पाठउन खबर ठीक आणून लेहून पाठवणे, जाणिजे रा छ २१ माहे रावान. १ खबर तहकीक होत जाईल ते वरचेवरी लिहित जाणे, २५ न्हून काय लिहिणे हे विनती

श्री
मोर्गेव
सुद

लेखांक [८०]

श्री + भाद्रपद शुद्ध ९ सवत १८०५
[२१ अगस्ट १७४८]

श्री जोति
रिंग वरणि त
स्पर राणोजि सुत
जयाजि सिंदे
नितर

राज श्री दाळजी येशवन गोसावी यासि.

अखंडित लक्ष्मी आलकृत राजमान्य स्नो जयाजी सिंदे दडवत सुमा तिसा अवेन मया अल्फ. तुम्हीं पत्र पाठविले ते प्रविष्ट जाहले. तेथे राजश्री मल्हारजी होळकर यांजकडील युद्धाचे^{१०३} वृत्त लिहिले ते कळले आणखीही तत्वता वर्तमान वरचेवरी आणवीत जाऊन लेहून पाठविन जाणे, पैक्याचा विचार कांहीच साम्रत लिहित नाही. तरी काये तरदुद करित असा हे लेहून पाठविणे. जाणिजे छ ७ रमजान. १ न्हून काय लिहिणे हे विनती.

श्री
मोर्गेव
सुद

लेखांक [८१]

श्री + सवत १८०५ भाद्रपद वद्य ४
[२१ अगस्ट १७४८]

श्री जोति
रिंग वरणि त
स्पर राणोजि सुत
जयाजि सिंदे
नितर

राजश्री दाळजी येशवत प्रांत कोटे गोसावी यांसी.

अखंडित लक्ष्मी आलकृत राजमान्य स्नो जयाजी सिंदे दडवत सुमा

(१०३) मल्हारजी होळकर यावेळी कोटे व कोणत्या मोहिमेवर होते तसेच हे युद्ध कोणाशी झाले हे कळत नाही

तिसा आवेन मया अल्फ. तुम्हीं पत्र पां ती प्राा जालीं. सविस्तार वृत्तांत कळों आला व राजश्री नारो विठल याणींही सांगितले त्यावरून कळले. याऊपरीही तत्वता वर्तमान वरचेवरी [होळकरांचें] सांगवित जाउन जलदीने लेहून पाठवित जाणे. वरकड राजश्री साहारावजी याजकडील येकानिष्ठतेचा अर्थ लिहिला तरी बहुत उत्तम असे. या गोष्टीत त्याचेच कल्याण आहे. करारप्रमाणे सरकारचा पेना सत्वर देत ते करणे. त रा छ * १७ रमजान. १ वहुत काय लिहिणे हे विनंती.

श्री
मोतिव
सुंद

लेखांक [८२]

श्री * सवत् १८०५ भाद्रपद वद्य १४

[१० पितंबर १७४८]

श्री जोति
रिंग चरणि त
एर राणोसि सुन
ज्यासि सिंदे
निरतर

राजश्री बालाजी येशवंत प्रात कोटे गोसावी यासी

अखडित लक्ष्मी आलकृत राजमान्य स्नेहा जयाजी सिंदे दडवत सुमा तिसा आवेन मया अल्फ. राजश्री येशवंतराव पवार याच्या तर्फेने साल मजकूरी राजश्री कृष्णाजी तानदेव याणी पा मां[र]च्या हिस्साची कमाविस केली असे. तरी पा मा[र]च्या येवजी साल मा[र] सन तिसा बावत येवजपैकी साल दर साल वांटणी बमोजिब हिस्सा त्यांजकडे देवणे. जाणिजे - छ २७ माहे रमजान. १ कृष्णाजीपंत आपले आहेत. तुम्ही व हे येकचित्त राहणे. विषेश काय लिहिणे हे विनंती.

श्री
मोतिव
सुंद

पौ छ २२ माहे शौवाल. आश्विन वद्य ९. वरोवर लक्ष्मणपंत.

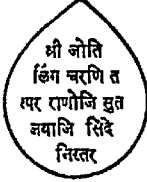
[५ अक्टुबर १७४८]

लेखांक [८३]

श्री

* संवत् १८०७ आपाढ शुद्ध १०

[३ जुलै १७५०]

राजश्री बाळाजी येरावत प्रात कोटे गोसावी यासि.

अवडित लक्ष्मी आलकृत राजमान्य स्नेहा जयाजी सिंदे दडवत सुमा इहिदे खमसेन मया अलफ. तुम्हीं पत्र पाठविलें ते पा जालं. तेथे प्रात मा[र]च्या पैक्या बावत लिहिले की 'राजश्री माहाराजजी याणी तफरीक करून दिन्ही होती त्यास राजा [ले] वगैरे प्रात मारी आले त्याजमुले जो कारभार वसूलत याबा होता त्यास अटकाव जाला' म्हणून किनेक तपसीले लिहिलें. तरी माहाराव साले साल पैका देतात देतात से तुम्ही बारवार लिहितच असता. आणि रुवरुही सांगत असता. त्याजप्रो हे ही गोष्ट रात्यच मानवी ? असो. याउपरी माहारायास पष्टच च्यार गोष्टी सागोन पैका सरकारचा कुली झाडयानसी करारा प्रो त्याजवळ त मागोन घेउन आम्हाकडे सत्वर येणे. राजश्री माहाराव होळकर व आम्हांस फौजसुधा त्या प्रातास^{१०९} श्रीमत राजश्री पत प्रधान स्वायी याणी रवाना केले असे. जल्दीनेच त्या प्राते येणे असे. तरी तुम्ही पत्र पावताच लिहिले प्रो सरकारचा येवज कोटे बावत करार वमोजिव झाडयानसी घेउन आम्हाकडे अडवे^{११०} येणे. ढील सहसा न करणे. जाणिजे छ+ ९ माहे सावान. बहुत काय लिहिणे ! हे विननी.

लेखांक (८४)

श्री

* संवत् १८०७ पौष शुद्ध १३

[०९ दिसंबर १७५०]

यादी जिनस प्रा कोटेपेकी गुा बाळाजी येरावत मा त्रिम्बक सभाजी सुा इहिदे खमसेन मया अलफ सन हजार ११६०. डागीणे रूपाचे वजन करून पोत्यास घेतले बारमासी तोळ.

(१०४) उत्तर हिंदुस्तान.

(१०५) सामोरे

८०९

बाजवट. ३

	कोटेचे वजन.	पाटणीभार.	वारमासीनोले.
प्रा १	२५८	२६८	२५७
प्रा १	२७१	२८२	२७०
प्रा १	२८४	२९३	२८१
	<u>८१३</u>	<u>८४४</u>	<u>८०९</u>

पैकी वजन करारी वारमासी तोले.

३३३ कमल समेत वाटी व घोडा कुली वजन कोट्याचे तोले ३३४

येकुण पाटणी साडे अकरा मासी वजन ३४८ यो वारमासी तोले. ४

११४१

येणे प्रमाणे वजन करून घेतले असे. छ * १० सफर. मुा घाट

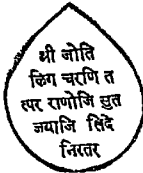
कुसला चमेली.^{१०६}

लेखांक [८५]

श्री

* संवत् १८०७ माघ शुद्ध ७

[२२ जनवरी १७५१]

राजश्री बाळाजी येशवंत गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नेहा जयाजी सिंदे दंडवत सुहृदसम इहिदे खमसेन मया आजफ. जखमी^{१०७} तुम्हा समागमे दिलेहें त्यास खर्चास रूप्ये.

(१०६) घाट कुसला चमेली शिंदेशाहीनच चर्मनवतीचे काठी कोठे तरी असला पाहिजे पण तूर्त त्याचा पता लागत नाही

(१०७) हें युद्ध केव्हा, कोठे व कोणाशी झाले हे कळत नाही जखमी मात्र जयपुरास बाळाजी शुलगुरायाचे हवाली केले, असें समजते [लेखांक ८७] वनास नदीच्या मुकामाहून आलेल्या चितोडकण्याच्या पत्रायत्न कळते की शिंदेहोळकर या वेळीं हुंदी व जयपूर या राज्यात असून त्यानीं सवाईजीपासून माघवासिंग व उमेदसिंग याचे गृते उरकून घेतले व इसरदे सनिध मुकाम केला [२५ मार्च १७५१] अर्थात युद्ध जयपूरकराशी झाले असावे.

३१ चारगीर.

१६ चांदखान जखमी.

१२ जखम बरी होय तो पावेतो दर माह थावे.

४ रो वीस रोजा छ १५ रविलावली.

१६

१२॥ राजजी गायकवाड चारगीर.

१० जखम बरी होय तो पावेतो दरमाह थावे.

२॥ रो छ १५ रविलावलपामून देत जावे वीस रोजा.

१२॥

२॥ निंबाजी जाधव रो छ १५ रविलावल वीस रोज देत जावा.

३१

६ हयात मोहताददार.

५ जखम बरी होय तो पावेतो दरमाह

१ रो छ १५ रविलावलपामून वीस रोजा.

६

१० पाहुणा लष्करचा जखम बरी होय पावेतो देखील पोट दरमाह.

२३॥ सिलेदार.

१० राणोजी ढवळे जखम बरी होय तो पावेतो दरमाह देखील पोट रूप्ये.

१३॥ हरबाजी पवार.

१० जखम बरी होय तो पावेतो दरमाह.

३॥ रो छ ५ रविलावलपामून आठ रोजा देत जावा.

१३॥

२३॥

हरवाजी पंवार येथेच राहिल याचे रूपये तुम्हीं कोणांस कांहीं न देणे. वरकडाचे देणे नेमणूक प्रमाणें पाठवणें.

येणे प्रमाणे जखमेस खर्चास व रोजमरा देत जाणे. दररोज खबर वखवर घेऊन + परामृष्ट ^{१८} करणे. जाणिजे रा छ * ५ रविलावळ ।' वहुत काय लिहिणे हे विनंती.

श्री
मोतव
मुद्र

लेखांक [८६]

॥ श्री ॥

* संवत् १८०८ जेष्ठ वद्य ५

[३ जून १७५१]

श्री जोति
लिम चरणि त
त्पर राणोजि सुत
जयाजि सिंदे
निरतर

राजश्री बाळाजी येशवंत कमाविसदार सांग कोटे गो यासि.

अखंडित लक्ष्मी आलकृत राजमान्य स्नेहा जयाजी सिंदे रामराम सुहृसस न इसने खमसेन मया व आलफ. तुम्हीं पत्र पाठविले ते पावले. आज ता वसूल जाला त्याचा हिजेव लेहून पाठविला आहे. पेस्तरही माहारावजी तरदुदेत आहेत. अखेरामजीस समागमे देऊन रवाना करितो म्हणोन म्हणतात, यास्तव येकटे येतां नये. त्यास समागमे घेउन येतो म्हणोन लिहिले. तर जो करार केला त्याचे साल गुदरोन गेले. दुसरे साल आले हेही अखेर साल जाले. अद्याप गत वर्षीचेंच रूपये वसूल जाले नाहीत. हे कोण गोष्ट आहे? या उपर न पत्र पावताच त्यास तष्ट लाउन दोन्ही सालचा वसूल करून घेणे. येथीट वर्तमान विसी लेखन केले [पाहिजे म्हणून लिहिले.] 'तर दिलीस येउन नवात्र वजीर व नवात्र बहादर ^{१०१} याची भेट जाली. सर्व फौजा दिलीस जमा जाल्याचे वर्तमान आनदालीस ^{१०२}

(१०८) जयाजी सिंदे आपल्या पदरच्या माणसाची किती काळजी बाळगीत असत हे निराळें सांगायला नको भाळवखरकाराने शिंद्याचे हे गुणासुवाद अनेक वेळा गाइले आहेत पदरच्या माणसाची ही गोष्ट झाली इतरांचीदेखील इतकी काळजी वाहिलेली दिसते कीं प्रसंग आला तर प्रत्यक्ष पेशव्याची मनवरीणी कटन त्याची असाध्य कायेंही साध्य कटन देवविली याच गुणावर छुब्ब होऊन जो तो आपला जीव हातावर घेऊन शिंदेसाहीसाठी क्षटत असे शिंदेसाहीचा केवळ स्तुतीपाठ गावयाचा उद्देश नसून जी कल्पना कागदपत्रावरून झाली तिचे येथें दिव्यदर्शन करीत आहे संपूर्ण पत्रव्यवहार प्रकाशित झाल्यावर हा प्रकार कितपत खरा आहे हे आपोआप उघड होईल

(१०९) नयाव वजीर म्हणजे सफदरजंग [लेखांक ९६] नवाव बहादुर म्हणजे नवाव गाजीउद्दीन खान [लेखांक ९८]

(११०) एहमदशाह अबदाली.

कळणांच कूच करून माधारा गेला. पंधरा रोजपर्यंत दिल्लीस राहून सर्व आपले गुंते " उगउन घेतले. त्याचा निरोप घेउन छ १ १४ रजवी कूच केले. समागमे नवाब गाजुदी [न] खान यासही दक्षिणच्या सुभेदारीची बळे देउन घेतले आहेत. याउपर कांही गुंता राहिला नाही. सत्वरिच मजल दर मजल त्या प्रांतास येतो. तुम्हीं दोन सालाचें रूपये वसूल करून ठेवणे. कराराप्रमाणे महाराव याणीं वर्तणुक केली तर उतमच आहे. आम्हासही हिन्दुस्थानात कोटे येथीलच काम आहे. येक वेळच सर्व चाकी भरून घेतली जाईल. चिंता काय आहे.' जाणिजे रा छ * १९ रजव. ' बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

लेखांक [८७]

श्री

* संवत् १८०८ जेष्ठ वद्य ५

[३ जून १७५१]

पुरवणी राजश्री दालजी यशवत गोसावी यांस.

रामराम सुभा इसने खमसेन मया आलफ. यैवज वसूल जाला समाइक हिशेब लिहिला

(१११) अहदनाम्याचे ' १७५० ' ह्यापून जें साल राजवाळे यांचे दिलें आहे [ख १ लेखांक १] त्याची खरी तारीख आता या पत्रावरून स्पष्ट होऊ पाहते नवी तारीख जरी आज ठरविता येण्यासारखी नसली तरी पंधरावडा मात्र निश्चित ठरविता येतो व तो १४ ते २८ मे १७५१ या येईल यापूर्वी ह्याजें १७५० त तो जाऊं शकणार नाही कारण सिंदहोळकरास जुलैचे आरंभी ' श्रीमंतानीं खानां केलें ' [लेखांक ८३] ते उभयता दिसंबरअखेर ' चंचल नदीचे कुलला धाटावर आले ' [लेखांक ८४] अर्थात् १७५० चा उत्तरार्ध चर्मनवतीचे काठीच संपला जनवरी १७५१ मध्ये बबलचे उत्तरेस जयपुरासमीप कोठेंतरी शुद्ध झालें [लेखांक ८५] त्यानंतर ' नवाब वजीर व नवाब बहादुर ' याच्या मध्यस्थीनें सुगड 'बादशाहाची सिंदहोळकराची भेट झाली' त्या वेळी ' उभयतानीं पंधरा रोजपर्यंत दिल्लीस राहून आपले सर्व गुंते उगडून घेतले ' हे 'सुंते' म्हणजेच राजवाळ्याचा 'करारनामा' होय असें चिंती कृष्णाच्या पत्रातील सार व ह्या अहदनाम्याच्या अटी ह्याच्या साम्यतेवरून कळतें यालाच जयाजीचे फर्मान समजावयाचें की काय ? [लेखांक ९०] तें विरालें असावें असें वाटतें ज्याजी शिंद्यानीं बर-नाम्याचा उल्लेख न करिता गुंत्याचा व फर्मानाचा सुसता निर्देश केला आहे पण चितोळानें जो साराश दिला आहे [३ जून १७५१] तो पुढें येणारच आहे त्यावरून याचा पूर्ण उलगडा होईल ' नवाब वजीर व नवाब बहादुर ' हीं दोन्ही नावे एकाच व्यक्तीची होती असें राजवाळ्यानें जे अनुमान केलें आहे तें योग्य वाटत नाही ह्या व्यक्ति एक नसून सिंध होसा ' नवाब वजीर ' म्हणजे सफदरजंग [लेखांक ९६] व ' नवाब बहादुर ' म्हणजे गाजीउद्दीन खान होय [लेखांक ९८]

† २९ मे १७५१.

यापैकी आपली वाटणी किती. त्यापैकी येवज उजनीस^{११२} किती पाविला हे तपसीलवार लेहून पाठवणे. जे लिहिणे ते तपसीलवार लेहून पाठवणे. त्यासारख्या येथून वराता उजनीवर कराव्या लागतात. यास्तव सत्वर तपसील लेहून पाठवणे. जखमी जैनगरीहून समागमे दिले त्यापैकी चांदखान व राजजी भायेकवाड दोघे मृत्यु पावले. राणोजी ढवळे व निवाजी जाधव उभयतां मृत्यु पावले त्यांची तटे येथे आहेत, त्यास खर्चास द्यावे लागते. न द्यावे तर कजिया करितात. येविसी आज्ञा काये म्हणोन लिहिले. तर त्यास आपल्यापासी न ठेवणे. उजनीस^{११३} वाटे लाडन देणे. याउपर त्यास आपल्याजवळ न ठेवणे. खर्चास देऊन आपल्याजवळ ठेवाव तर मजरा पडणार नाही. येसे जाणोन त्याची खानगी करणे. जाणिजे रा छ * १९ रजव. १ हे विनंती.

लेखांक [८८]

श्री

* संमत् १८०८ जेष्ठ वद्य ५

[३ जून १७५१]

पुा राजश्री बाळाजी यशवंत गोसावी यासि.

दंडवत सुमा इसने खमसेन मया अलफ. राजश्री यशवंतराव पवार व रा तुकोजी व जिवाजी पवार याजकडून प्रस्तुत कमाविसदार आले. त्यानी श्रीमंत राजश्री पंत प्रधान स्वामीची पत्रे आणिली आहेत की वाटणी दर सदे

१६. यशवंतराव पवार वाटणी दर सदे.

७. तुकाजी पवार, जिवाजी पवार दर सदे.

२३

येणे प्रमाणे तेथीस रूपये दर सदे वाटणी देणे हाणोन लिहले आहे. येविसी आज्ञा

(११२) १७३१ पामून शिंदेशाहीची राजधानी अवंतिका नगरी झाली ती पुढें १८१६ पावेतो राहिली त्यानंतर लष्कर [समीप ग्वाल्हेर] राजधानी झाली हाणूनच या वेळीं शिंदेशाहीतील सर्व कमाविसदार तेथें भरणे पोहोचवीत होते, जुडातील जखमीही तेथेंच पाठविले जात असून दारुगोळा व बाण तेथेच तयार होत असत उत्तर हिंदुस्थानातून उजनीपावेतों येण्याज्यास कोटा हा नेहमीचा पडाव होता.

काय हणानें लखन केले. तर कोठ्याची खंडणी सोळा लाख जाल्यापासून आज ता चालून आले आहे त्याप्रमाणेच हालीही वाटणी त्यास देणे. पुढे त्याची आमची गाठ पडल्याउपर समाजोन घेतच आहो. तर्त चालते न्या प्राोच चाल देणे. जाणिजे रा छ ५ १९ रजवु १ हे विनंती.

श्री
मोनेव
सुद

लेखाक [८९]

श्री

सवत् १८०८ जेष्ठ वद्य १२

[९ जून १७५१]

पुरा राजश्री बाळाजी येगवत गोसावी यासि

सुमा इसने खमयेन मया अलफ. महाराज राजश्री रामसिंगजी ^{११३} याची कुमक करावी येविसी कोटेकर व सोपारवाले बूदीवाले यास पत्रे लेहून कासिट जोडी तुम्हा कडे पाठविली असे. बुर्दाचीं पत्रे पावतील. सोपारकराचे पत्र तैली पावती करून उत्तर आणउन पाठवणे जाणिजे छ ५ २५ रजेव. १ हे विनंती

श्री
मोनेव
सुद

लेखाक [९०]

श्री

सवत् १८०८ आपाढ शुद्ध ६

[१८ जून १७५१]

श्री जोति
लिंग चरणि व
एर रागोजि सुव
न्यासि सिदे
नित्तर

राजश्री बाळाजी येगवंत प्रात कोटे गोसावी यासि

अखंडीत लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्तोत्र जयाजी सिंदे वडवन सुमा इसने खमसैन मया अलफ. तुम्ही पत्र पाठविले ते पावले लिहिले वर्तमान अवगन जाहले प्रात मारचा येवज कराराप्रमाणे वसूलत अद्यापि येत नाही. अगर मुलकाचीही वाटणी चाक्याचा विचार दिसेत नसे. ह्याणून कितेक तपसिले लिहिले. दुसरे त्याजकडील कारमारी

(११३) हे मारवाडचे राजे रामसिंहजी होत याचा पक्ष उचलून मराठ्यांच्या वर्तीचे जयाजी शिंद्यांनी या वेळी मारवाडचे गादीवर त्यास स्थापन करण्याचे कामी कोटेकर, सोपार व बूदीवाले यास साह्य करण्यासाठी ही पत्रे पाठविली परंतु दंडनीतीचे अवलंबन करण्यापेक्षा सामोपचारे हे प्रकरण आटोपतें घेण्याचा आग्रह या राजपूत राजाचा होता कीं काय हें समजण्यास तूर्त साधन नाही

ही त्यासि करारा प्रा कांही रपट बोळो पावन नाहीं. येणेप्रमाणे लिहिले ते कळले. पैशास
 'ध्याचे वरे तें आ[प]ज्या चिंतांत समजोन करारास अंतर करितात. यांत सरकारचा
 नफाच असे. परंतु तुमच्यानहीं त्यांसि सरकारच्या आज्ञेप्रमाणे न बोलवे हें अपूर्व दिसोंन
 आले ? वरे. थोरा मनसव्यामुळे यदा या प्रांते पठाणाच्या^{११८} मुलकांत छावणी करून
 राहवेसे जाले. प्रांत मार पठाणाबाबत तालुका व क्षेत्र द्वासी^{११९} दरोवस्त जाहगीर
 आपल्याकडे दिले. फर्मान जाले. माहालोमहाली मामलेदार ठेउन मुलकांस कौल देउन
 वशा न हात करवीत असो. वजीर व जाट यसे प्रयागाकडे छावणीस राहिले. आम्ही
 उभैता^{१२०} पौजेसह मउसमसाबादेस^{१२०} छावणी केली. पेस्तर त्या प्रांते आल्यानंतर जे जे
 मस्ती करितात त्यांचेही पारपत्य ईश्वर इच्छेने होईल.' जाणिजे छ ४-५ माहे साबान. 'वरकड
 कितेक मजकूर लिहिला येसियास तुम्हास जाउन सा महिने जाहले तेव्हा तुम्ही दुटपी
 पुरवणी लिहिली. हे अपूर्व आहे ! करारप्रमाणे पैका वसूलत अद्यापवर येत नाहीं
 तस्मात त्याच्या चिंतात सुरळित पैका बावयाचे दिसत नाहीं. अतःपर आम्हावरी शब्द
 नाहीं. अखेराम यासही पत्र पाठविले आहे. त्यास देउन जावसाळ करून उत्तर सत्वर
 पाठविणे. त्यासारखी पैरवी करणे ते केली जाईल. करारा प्राणे पैका ये [त] नसेल तरी

(११४) पठाण म्हणजे नजीबखान व त्याचे अग्रेसरत्वाखालील इतर रोहिले

(११५) 'सफदरजंग श्रीक्षेत्रीची पैरवी होऊ देत नाहीं' [खंड १ लेखाक २९] या वाक्यावरून
 व 'श्रीक्षेत्री' या अनेक वचनी प्रयोगावरून 'काशी व प्रयाग' असे स्पष्टीकरण करून जी पूर्वपरपरा
 राजवाड्याने दिली आहे ती या पत्रावरून निराधार ठरते 'क्षेत्र झणजे काशी व ती जागीर बादशाही
 फर्मानाची' ठरते 'प्रयागाचा' समावेश त्यात नव्हता याची साक्ष हें पत्र देत आहे मग अनेक वचनी
 'श्रीक्षेत्रीची' वाट काय ? तर तो प्रयोग निरर्थक नाहीं पण त्याचा अर्थ मात्र निराळा आहे, इतकंच
 काय ते दाखवावयाचे प्रयोजन आहे राजवाडे याचे अनुमानानुसार काशी हें फर्मानातील एक क्षेत्र
 झालें दुसरे मात्र 'प्रयाग' नसून 'वृंदावन' होते त्यापैकी काशी मुख्य झणून जयाजीनी
 तिच्यापुरताच उल्लेख केला आहे वास्तविक वृंदावनाचाही उल्लेख पाहिजे होता तो 'श्रीकाशी व वृंदावन
 येथील सनद पातशाहाची करून घेतली' या चिंती कृष्ण प्रभुने याच्या वाक्यात पुढे पहावयास मिळणार
 आहे [जून १७५१]

(११६) शिंदेहोळकर

(११७) मउसमसाबाद हें गाव फरुखाबादच्या वायव्य दिशेस गंगेच्या पश्चिमेस ६ कोसाचे
 अंतरावर आहे

दादा हजार पाँच पाठउन तः सुखक मारुन तागज केय जाईल.' उत्तर सत्वर पाठविण ।
बहुत काय लिहिणे हे विनती.

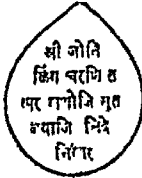

लेखांक [०.१]

श्री

संवत् १८०८ श्रावण शुद्ध १३

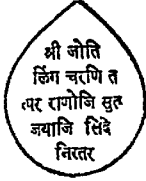
[२५ जुलै १७५१]

राजश्री घाळाजी यगवंत कमाविसदार प्रांत कोटे गोसावी यांसि.

अलंकीत लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नेहा जयाजी सिंदे दडवत सुहूरसन
इसने खमनेन मया आलफ. राजश्री मोहनलाल साहुकार उजेनकर निा लालजी सेठ
औरंगाबादेकर याचे रूपये विसभरजी सूरजकर्ण साहुकार कोट्यामध्ये राहातात त्याजकडे
याचे रूपये किसनसाहे हूरध्यान यावावत हुडीचे रूपये १४०० चौदासे येणे
आहेत [ते] तो देत नाही. नवदीगरीच्या' गोष्टी सागतो म्हणाने साहुकार मजकूर यानी
लेहून पाठविले. त्यावरून हे पत्र सादर केले आसे. तर तुम्ही माहाराव याच्या कानावर
घालून विस्वंबर सूरज कर्ण यासी लाकीद करून चौदासे रूपये वसूल करून देणे.
' साहुकाराचे साहुकारानी बुडविले हे कोठेही तः बैकिले नाही ? येसेच होते तर पृथ्वीचा
नेव्हार कैसा चालता. यास्तव कोटेकर साहुकार यासी जरव देउन चौदासे रूपा वसूल
करून दंणे. येविसीचा बोभाट फिरोन न ये ते गोष्ट करणे. जाणिजे रा * १२ माहे
रमजान. ।' बहुत काय लिहिणे हे विनती.

राजश्री बालाजी येशवंत प्रात क्कोटे गोसावी यांसि.

अखडित लक्ष्मी आलङ्कृत राजमान्य स्नेहा जयाजी सिंदे रामराम सुमा
इसंने खनसैन मया अलफ. जैनगर प्रांते तुम्ही व अखेराम बकसी येसे येउन सरकारच्या
यैवजाचा करार मदार वायेदा करून कितेक विचार बोलोन गेलेस. यैशास 'क्कोटे येथे
गेल्यानंतर अवघ्याच गोष्टी विसरोन सरकारच्या कामाची कांहीच पैरवी न करितां सुस्ती
करून त्या ग्रहस्तासी कांही बोलल न बोलेल. त्याचा जाबसाल्ही फुकाचा न पाठविलात.
हे अपूर्व आहे ! तुम्ही सरकारचे चाकर असोन त्यासी बोलवया तुम्हास त्याची मीड
काय ? कार्यभाग आज्ञेप्रमाणे करार केला त्या प्रांते लाने निर्वाह करून दिल्या तरी तेथे
राहावे. नाही तरी तेथे राहावयाचे फल काय होते ! हे आम्हास कळत नसे. पंतशाही
खालिसा मुलुक वगैरे तमाम श्रीगंगा वरपार^{११} सरकारचा अमल होत आला. मधेच क्कोटे
वाला आम्हास इनामदार आहे की काय ! आमच्या मारफुतीने यैवजाचा वायेदा करार
करून गेलेस तो चुकोन गेला. दसरा सनिध आला. याउपरी आम्हास शब्द नाही. येणे
प्रमाणे त्यासी तुम्ही निर्भिडपणे बोलोन सरकारचा पैका झाडियानसी तुम्हाजवळ देतील
तरीच तेथे राहाणे आणि तपसीलवार प्रत्योत्तर वसूल आल्याचे लेहून पाठवणे. यैवज
तुमच्या हातास न येसे असेल तरी उठोन आम्हाकडे येणे. अखेराम म^{१२} यैथे कितेक
सचोटीच्या गोष्टी बोलोन सनागमे गेला. त्याउपरी अखेराम यानी राजश्री नाहाराव यासी
कांही भाषण जाहले न जाहले हे कांहीच तुम्ही लिहिले नाही. तुम्ही गेलियास सा महिने
जाले. येकदोन मात्र पत्रे आली. हे कोण गोष्ट आहे. आठ पंधरा दिवसाचे अंतरे सविस्तर
वर्तमान लेहून पाठवावे. करारा प्रांते देतात अगर नाही देत याचा कसा काय विचार तो
लेहून पाठवणे. कराराप्रमाणे यैवज देत असतील तर तेथे राहावे, नाही तर तेथे हकनाहाक
राहण्याचे प्रयोजन काय आहे ! अखेराम येथे आम्हाजवळी कितेक भाषण करून तेथे
गेल्यावरी सारेच विसरले. त्याच्या चिंत्तात येत असेल की मागती फौज येईल तेव्हा च्यार

गोड गोष्टी वोलोन काम करून घेऊ. तरी आमचा कारभार येक वचनी. ज्याणे आम्हासी वोलवे तेणे ग्राच करून दाखवावे. तरच वोलवे. नाही तरी कारभारात कशास यावे ! गाहारायास पष्टवादे पुसोन तपसीले लेहून पाठवणे. तशीसारखी पैरवी करणे ते केली जाईल.' रा छ + २२ रमजान. ' वहुत काये लिहिणे हे विनती.

लेखांक [९३]

श्री * सचत् १८०८ कार्तिक वद्य ६
[२० अक्टूबर १७५१]

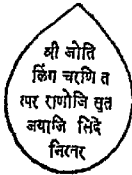
पुरा राजश्री वाछाजी येगवत गोसावी यासि.

सुमा इसने खमसेन मया अलफ. 'आम्ही कार्तिक शुद्ध १३१ त्रयोदशीस श्रीगंगेस पूल बाधून पार उतरलो. पठाण व रोहिळे वीस हजार फौज जमा जाहली आहे. रामगंगेचे^{१२} पलिकडे ते आहेत. आलीकडे आम्ही [आहोत.] त्याचे पायेदळ व काही फौज आलीकडे उतरून नदीच्या तीरी मोर्चे वदी केली आहे. निल त्याची आमची छदाई होत आहे. दाहा वीस घोडे निल पाडून आणितो, दाहावीस माणूस जिवेच मारितो. याउपर रामगंगेस पूल बाधून पार उतरोन ईश्वर झपेनं जनुचा निःपात केला जाईल. पुढे जे वर्तमान होईल ते लेहून पाठव.' जाणिजे रा छ * १९ माहे जिल्हेज. ' हे विनती.

लेखांक [९४]

श्री * संवत् १८०८ कार्तिक वद्य ६
[२० अक्टूबर १७५१]

राजश्री न.छाजी येगवत कादार ग्रा कोटे गोसावी यांसि.

अखडित लक्ष्मी आलङ्कृत राजमान्य म्ना जयाजी सिंदे रामराम सुमा

(१२०) रामगंगा ही नदी गंगेस कन्नोज जवळ मिळते

† २१ अक्टूबर १७५१

इसने खमसेन मया अलफ. तुम्ही पत्र पाठविले ते पावले राजश्री महाराव श्री नाथद्वारास जाता समई कारभारी यास ताकीद करून गेले की कार्तिक १ पूर्णमे पर्यन्त याचे रूपये झाडून देणे त्यास वरून तहसील लागली आहे म्हणून ला. तर पूर्णमा होउन चुकली येवज ही तुमच्या हाताल असेल तो लेहून पठवणे. तपसीलवार वर्तमान रूपये किती आले पुढीस पैकी याची वाट काय केली हे लिहून पाठवणे, जाणिजे सा छ १९ * माहे जिल्हेज. त १ * बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

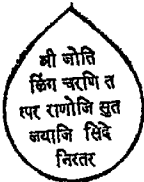

लेखांक [९५]

श्री

* संवत् १८०८ पौष वद्य ११

[१ जनवरी १७५२]

राजश्री बालाजी शेशवंत गोसावी यांसि

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्तोत्र जयाजी सिंदे रामराम सुमा
इसने खमसेन मया अलफ. तुम्ही पत्र पाठविले ते पावले, माहारायाकडील तहसील चाली लागली आहे, पाहावे किती रूपये देतील हे नकले म्हणोन लिहिले, तर करार बमोजिव रूपये दिले तर उत्तमच आहे. नाही तर आम्ही त्या प्रांतास येतो. येथील वर्तमान तर पठान व रोहिले कोणडे आहेत. त्याची रदवदल लागली आहे की लीव^१ जगउन वरकड

(१२१) या अतर्वेदच्या मोहिमेचा 'वृतात यजमानांचे [जयाजी] पत्रीं बखरच पाठविली' होती असे रामाजी अनंत दाभोळकर सांगतो. [१७५१] ती बखर 'संग्रहात' सांपडती तर फार प्रकाश पडला असता शिंदेशाहीत बखरी लिहिल्या जात असत एवढी गोष्ट मात्र निष्पन्न होते. असली अमोल ऐतिहासिक स्ते संप्रांत दृष्टीस पडत नाहीत ही गोष्ट वेगळी आहे अस्तु 'हिंदूधर्मासिमांनी' मराठ्यांनी शरण येणारास मरण न देता 'जिवदान' दिल्याचे हें एक उदाहरण झाले. 'दुसरे हवे असेल तर ते कुंजपुत्र्याचे होय 'मुखीत्रण धरून तुम्हारी गौ येसे म्हणून [सात आठ हजार] मिघोन गेले' असे चितो कुण्याने त्या लढाईचे वर्णन दिले आहे. [८ नवंबर १७६०] राजकीय दृष्ट्या ते क्षम्य असो वा नसो याविषयी प्रस्तुत विचार कर्तव्य नाही कपटघातादि कुटिलनीतीचे अवलंबन न करिता शरवीरास शोभणारे हें अलौकिक औदार्य पाहून महाराष्ट्रियास गाहिवर येणार नाही ?

१ २२ अक्टुबर १७५१.

सर्व घेणे येसी रदनदळ लागली आहे. त' अद्याप आम्ही मान्य केले नाही. येथील निर्गम जाला म्हणजे तुम्हाकडे दर मजलीने येतो.' जाणिजे रा छ * २४ सकर. ' बहुत काय लिहणे हे विनंती.

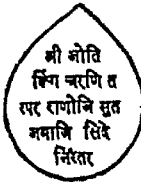

लेखांक [९६]

श्री

* संमत् १८०९ चैत्र शुद्ध ६

[१० मार्च १७५२]

राजश्री बालाजी येशवंत प्रांत कोटे गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलकृत राजमान्य स्नो जयाजी सिंदे रामराम सुमा इसने खमसैन मया अलफ. तुम्ही पत्र पाठविले ते पावले. तेथे सरकारच्या पैक्याचा विचार काहीच लिला नाही. वारंवार तपसीलच लिहता. जे देउ दिलाउं म्हणतात तुम्हास आम्ही कितेक वेळां लिहित गेलो कीं कराराप्रमाणे येवज देतील तरी घेणे. पैका न देत तरी तुम्ही उठोन हुजूर येणे. ते गोष्ट न करिता हरषडी मजकूरच लिहलें, लेहावे. हें अपूर्व असे, ! 'आम्हाकडील कारभार इकडील गुंता उरकला साप्रत अंतर्वेदीत' आले असो. नवाब वजीर अयोधेकडे गेले. पठान व रोहिले याचा सल्लख नवाब्याच विचारें जाला. याउपरी येमुना पार होउन जलदीनेच येत असो. तरी तुम्ही सरकारचा पैका माहारावजी जवळ मागोन कुली झाडीयानसी घेउन हुजूर लष्करास पुढे येणे. जरी येवज न देतील तन्ही आढवे लष्करास येणे. मग जे तरतूद करणे ते केली जाईल. याउपरी सुस्ती येकंदर न करणे.' जाणिजे छ * ४ माहे जमादिलावल. ' बहुत काय लिहणे हे विनंती.

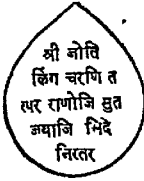

क्रमांक [९७]

श्री

* संवत् १८०९ वैशाख शुद्ध ६

[९ अमेल १७५२]

राजश्री घालाजी येशवंत पाा कौटे गोसावी यांसि.

अलंछित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नेहा जयाजी सिंदे रामराम सुमा
इसने खमसैन मयां अलफ. हट्टु नाइक काहार नोकर सरकार याणे हुजूर विदित केले कीं
आपण बेपारीपणा करित असतां माल घेउन प्रांत मजकूरीं गेले होतो तेथें आपला
माल निस्वत [जिनस]वार वितपसील.

१ रामकृष्ण चौधरी हवलदार दिला राजश्री भाहारावजी वस्ती मौजे दिगोद^{१२३}
पां मार याणे खुशेरजावंदीने माल घेतला विताया रूपये.

४२५ नख्त रूपये ठेवीदाखल त्याजवळ.

१८०० माल दिल्या येकूण किंवा रूपये.

११०० घोडा फुरोखत कुंममेत सिकारपुरचा १ यो

४०० मसरु धान ४० यो रूपा

३० शालाजोडी ६ यो रूपये.

१८००

२२२५

असामी.

१.

१. तुम्हाकडे काहार मजकूर याणे दिले रूपये.

८३ रोख ८० जवळ तुम्हा दिले ३

१॥ कळमदान आगरे बाबत व नासदानी यो

२५० बंगाली दाडी पालखीची १ यो किंवा

८ दोरवा जाम्यास घेतला किंवा रूपये मां ईद्रसिंग खीची असे.

३४२॥.

(१२३) दिगोद हें कोटा राज्यातील याच नावाच्या तेहसीलचें मुख्य ठिकाण असून तें कोल्या
पासून पूर्वेस ६ कोसावर आहे

सदरहू खो कवज [१] उमर २५ सालें तो तुम्ही फुसलाउन ठेविलत तो देण

तुमची आसामी १ सदरहू घेऊन दिगोढवाल्यापासून आपला पैका उगडून घावा लणून वोलते ते काम करणे.

२

येणे प्रमाणे सांगितले तरी हा सरकारचा आहे. सदरहू लिहिल्या वमोजिव रूपये भरून हट्ट मजकूर याच्या पदरी घालून कवज घेणे. व पोरगा याचा यास देणे. ढील है नै सहसा न करणे. येविसी मौजे मारचा हवालदार चौथरी याविसी रा माहारायास हरे वजेने सांगोन त्यास जप्तीत आणून पैका देवणे आणि तुम्हाकडे पैका व पोरगा आहे तेही देणे. जाणजे छ " ५ माहे जमादिलाखर. ' वहुत काय लिहिणे हे विनती.

श्री
मोतिव
सुंद

लेखांक [९८]

श्री

* संवत् १८०९ जेष्ठ वष ३०

[१ जून १७५२]

श्री जोति
लिंग चरणि त
एव राणोजि सुत
जयानि सिंदे
नितळ

राजश्री वालाजी येशवत गोसावी यासी.

अखंडित लक्ष्मी आलकृत राजमान्य खो जयाजी सिंदे रामराम सुहूरसन सलास खमसेन मया व आलफ. तुम्हीं पत्र पाठविले ते पावले. पुर्वी कासिद पाठविल तो पावला नसल्यास्तव हाली कासिद पाठविला आहे. आज्ञाप्रमाणे वर्तणूक करू म्हणोन लिहिले. तर पुर्वी कासीद पाठविला तो पावला. त्याचा जाबसाल लेहून रवानगी केली. तो पावलाच आसेल. हालीचे वर्तमान 'तर राजश्री सावाजी पाटील [सिंदे] व राजेश्री राणोजी भोइटे^{१२४} या समागमे फौज देउन त्म मारवाडात रवाना केले आम्ही दिलीहून कूच छ १९ [रजवी केले. मजल दर मजल देशास जात आहो नवाब गाजुदीखान यासी दक्षिणच्या सुभेदारी[वी]वखे देउन समागमे घेतले आहेत. यास घेउन जात असो. तुम्हाकडे येदा येणे राहिले. तुम्ही मोघम लिहितां की बाहाराव यानी सुसदीयासि आमचे रूपये

(१२४) हा राणोजी भोइटे तडवलैकर वहुभा राणोजी शिंद्याचा आस असावा

† २३ मे १७५२.

धावयाची ताकीद केली आहे म्हणोन लिहिले. तर त्यानी कसी काय तजवीज केली ते तपसीलवार कांहीच वर्तमान न लिहिले. राा अखेरामजी करार करून गेले त्यास आज दोन वर्षे जाली. त्यामध्ये आज ताा तीन रूपये मात्र वसूल दिले. त्याचे प्रमाणिकपण कळू आले. वरे असो. ते गोष्टीची चिंता काये आहे ? येक वेळच पारपत्य केले जाईल. जाला वसूल यामधे आमची वाटणी किती येवज उजनीस किती पावला हे तपसीलवार वर्तमान लेहून पाठवणे.' जाणजे राा छ * २[८१] रजव. ' वहुत काय लिहिणे हे विनंती.

श्री
मोतिव
सुद

लेखांक [९९]

श्री * संवत् १८०९ अधिक आपाढ वद्य १२
[२७ जून १७५२]

श्री जोति
लिंग चरणि त
पर राणोजि सुत
जयाजि सिंदे
भित्तर

राजश्री बाळाजी येशवंत गोसावी यांसि.

अखडित लक्ष्मी आलकृत राजमान्य स्त्रो जयाजी सिंदे दडवत सुहूरसन सलास खपसेन मया व आलफ. तुम्ही पत्र पाठविले ते पावले. 'कोटेकराचे वकील समागमे आहेत. ब्यावऱ्यावर^{१२५} मुकाम करून राहिलो आहो. पुढे कोणत्या मार्गे यावे म्हणोन लिहिले तर लढईक मुकाम आमचा लढेरीच्या^{१२६} नजीक आहे. तुम्हीही त्याच मुकामी मेटीस येणे' जाणजे राा छ * २५ सावान. ' आम्ही दर मजळ देशास जात आहो तरी सत्वर येणे. वहुत काय लिहिणे हे विनंती.

श्री
मोतिव
सुद

लेखांक [१००]

श्री * संवत् १८०९ आपाढ शुद्ध ७
[६ जुलै १७५२]

जमा पोते प्रात कोटे गाा बाळाजी यशवंत सुहूरसन सलास खमसेन मया अलफ. सन

(१२५) ब्यावरा शिंद्याचे माडलिक राजे राजगडकर याचे राज्यातील याच नावाच्या परगण्याचे हे मुख्य ठिकाण आगरा मुंबई सडकेवर चाचव्याचे दक्षिणेस १२ कोसावर आहे

(१२६) लढेरी. नवाब टोक याचे सिरोंज परगण्यांतील हा एक मोठा गाव होय, हे सिरोंजचे पश्चिमेस १५ कोसाच्या अंतरावर आहे

हजार ११६२. मा त्रिवक संभाजी यैवजी सनवाद वाकी पैकी नख्त रूपये १५,००० अंखे पधरा हजार उत्तम पोल्यास भरले असेत. छ * ५ रमजान. मुकाम नजीक बेरसे^{१२०} ग्रा मुपालचा जिन्हा.

वार.

लेखांक [१०१]

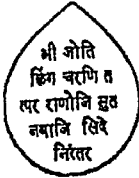
श्री * सवत् १८०९ आषाढ शुद्ध ११
[११ जुलै १७५२]

जमा पोते सस्थान कोटे गुा राजश्री वाळाजी यशवत सुहूरसन सलास खमसेन मया अल्फ सन हजार ११६२ यैवज सनवाद वाकी पैकी मा त्रिवक संभाजी जमा नख्त रूपये १,००० येक हजार रूपये पोल्यास चलनी भरले असे. छ * १० माहे रमजान. मुकाम नजीक वरखेडा.^{१२८}

वार.

लेखांक [१०२]

श्री * संमत् १८०९ आषाढ शुद्ध १२
[१२ जुलै १७५२]

राजश्री गोविंदराव सरखाजी कमानिसदार पा पाटन गोसावी यासि

अखंडित लक्ष्मी आलकृत राजमान्य स्नो

जयाजी सिंदे ढंडबत सुहूरसन

(१२७) बेरसे यास हल्लीं बेरसिया असे म्हणतात एही हा परगना धारवाले पवार याजकडे होता. १८५७ च्या घालमेलीत धारकराकडून दूर कटन भोपाळहूर नवावाकडे इंग्रजानी तो दिला तेव्हापासून तो भोपाळच्या राज्यात आहे शिंदेशाहींतील जागीर सकसूदनगळचे दक्षिणेस व भोपाळचे नैऋत्येस हा परगना आहे.

(१२८) भोपाळ व बेरसियाचे मध्ये कोटे तरी हा असल्या पाहिजे. भोपाळराज्यांत सकर नदीचे कांठी वरखेडा म्हणून एक गांव आहे खरें.

लालाजी बल्लाल गुलगुले,
कोटा येथील शिंदे सरकारचे (दुसरे) वकील

सलस खमसेन मया व आलफ. राजश्री लालजी^{१२९} बलाल यांसी पशजीपासून 'फडनीसी' पाा मारची आहे त्याप्रमाणे करार केली आहे. याचे हाते पाा मारचे फडनीसीचे कामकाज घेउन यासी वेतन नेमणूकेप्रमाणे साल गुा खर्ची पडले त्या प्रोच साल मारी पावते करणे. पाा मारचे येवजी मजरा पडतील याचा हक दस्तूरी भेट पूर्वीपासून आज ते ता चालत आली आहे त्याप्रमाणे परभारे रयेत निस्वत साल गुा व साल मार चे देवणे. याचे वेतन साल गुदस्ताचे अद्याप दिले नाही तेही पावते करणे. [पुढे] साल दर साल देत जाणे. नवीन सनदा [चा] उजूर न करणे. जाणिजे रा छ * ११ रमजान. १' बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

बार.

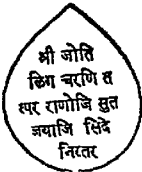
[सनद पाठण की फडनीसीकी छे]

लेखांक [१०३]

श्री

संमत् १८०९ आश्विन शुद्ध ३

[१० अक्टुबर १७५२]

राजश्री बाळाजी येशवंत प्रात कोटे गोवी यांसी.

अलखित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नो जयाजी सिंदे रामराम सुमा सलस खमसेन मया अलफ. तुम्ही पत्र पाठविले ते पावले. तेथे करार प्राा पैका माहाराया कडे मागत आहो. निशा जाल्यानंतर तांवार डुजूर लेहून पाठउ म्हणून लिहिले व बख्तसिंग^{१३०}

(१२९) हा बाळाजी येशवंत गुलगुल्याचा दत्तक पुत्र यास बाळाजीने आपले समक्ष स्वार्जित फडणीशी देवविली व स्वतः बकीलीसहित कमाविसदारी करीत राहिला अशा प्रकारे बाळाजीने बरीच वर्षे बडिल्याचे हाताखाली घालविली आणि अनुभव मिळविला. पित्याचे पश्चात सर्व सृष्टे हातांत आल्याबरोबर त्याने कारभार सुरळीत चालवून काही उणीव भासू दिली नाही. किंबहुना 'बापसे वेढा सवाई' ही उक्ति खरी करून दाखविली, हे त्या संग्रहातील १७६० पासूनच्या पत्रव्यवहारावरून कळणार आहे.

(१३०) हे मारवाडचे राजे बख्तसिंगजी राठोड होत याचे निवृत्तानंतर मारवाडचे गादीविषयी

राठोड मृत्यु पावला म्हणून लिहिले ते कळले, वहुन उत्तम असे. आणखीही जे वृत होत जाईल ते वरचेवरी लेहून पाठवित जाणे. व सरकारच्या पैक्याचा विचार वारंवार तोच लिहित. तरी हे कार्याचे नाही. ज्या प्रो करार करून गेलेत त्या प्रो धंवाज वसूळत येई ते गोष्ट करणे म्हणजे तुमचा मजुरा हुजूर आहे. जाणजे छ * २ जिल्हेज. म १" बहुत काय हे विनंती.

श्री
मोर्जेव
सुद

लेखांक [१०४]

श्री * संमत् १८०९ कार्तिक वद्य ११
[१ दिसेंबर १७५२]

श्री जोगि
रिंग चरणि त
त्पर रागोनि मुठ
व्याधि शिंदे
निरादर

राजश्री बाळाजी येगवंत कमाविसदार प्रांत कोटे गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलकून राजमान्य स्नो जयाजी सिंदे रामराम सुमा सळास खमसेन मया अलफ. राजश्री येगवंतराव पवार याजकडून प्रांत मजकूरची कमाविस दूर करून सोा सोइराजी परगराम मशारनिलेनी पाठविले आहेत. येगास गुदस्तापासून कमाविसदार त्यास असोन त्याचा हिसा त्यास पावला नाही म्हणून विवित जाले त्या वरून हे पत्र सादर केले असे. तरी राजश्री पवार यांचा हिसा जो वाटणी वसेल तेणे प्रमाणे सन इसनेपामूनच बाकी त्याजकडे वमूल पावे ते करणे येविसी दिक्कत न घेणे. आकारास वसूळच्या दर सदे रूपये १६ प्रो त्याचा हिसा आहे तेणे प्रो सन इसनेचे सालचे बाकीपासून त्यांचा वाटणी होईल तो धंवाज सोइराजी परगराम दिमत राजश्री घनसेट करंजे याजकडे पाववगे. जाणजे छ * २४ माहे मोहरम. १" बहुत काय लिहणे हे विनंती.

श्री
मोर्जेव
सुद

गढ उपस्थित होऊन विजयसिंगानीं गाढी बळकाविली ती सिळविण्यासाठीं रामसिंगानीं मराठ्याशी राजकारण करून स्नेह संपादून स्वपक्षाम अनकुल करून घेतले व हे कार्य सिद्धि नें [लेखांक १३६]

लेखांक [१०५]

श्री

* संवत् १८०९ जेष्ठ शुद्ध ५

[६ जून १७५३]

राजश्री बाळाजी येशवंत गोसावी यांसी

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नो जयाजी सिंदे रामराम सुगा आर्वा खमसेन मया अल्फ. वो राजश्री भवानी शकर भठ तैलंग वर्णक्रमी यांची ठेवी-^१ चिंतामण बोहरा याजकडे आहे. त्यास चार वर्षे जाली. रूपये अद्याप यांस पावत नाही म्हणोन वेदमूर्तीनी निवेदन केले. त्याजरून हे पत्र तुम्हास लािा असे. वेदमूर्ती आमचे आश्रित यांचे परम अवश्यक जाणोन बोहरा मा[र] यास ताकीद हरवेजे करून साडे तीनसे रूपये यांचे वाजिबी आहेत ते यांचे यांस देवणे व भटजीची पावती घेउन येथे पाठवणे. ये विसी गै शुद्ध सहसा न करणे. फिरोन बोभाठ येउन देणे. जाणिजे छ * ४ शावान. ^१ बहुत काय लिहणे हे विनंती.

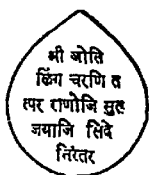
^१ हो रामाजी अनंत नमस्कार विनंती. सिका^{१३१} पुढे गेला म्हणोन [या] कागदावरी न जाहल. तरी उजर न करावा. वेदमूर्ती बहुत थोर आहेत याचे कार्य अगस्वरूप करावे. आनमान कराल तरी तुम्हास बाबाच्या^{१३२} पायाची शपत आहे. हे विनंती.

लेखांक [१०६]

श्री

* संवत् १८१० भाद्रपद १०

[७ सितंबर १७५३]

राजेश्री बाळाजी येशवंत कमाविसदार संस्थान कोटे गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नो जयाजी सिंदे रामराम सुहूरसन आर्वा खमसेन मया व अल्फ. राजश्री तुकोजी पवार व जिवाजी पवार वाटणी पेसजी दर सवे रूपये ७ प्रो आहे. आलीकडे कोट्याची खंडणी जाली त्यामुळे कमी वाटणी वसली होती. हाली खंडणी येवज वसूल होउन चुकला आहे तर साल मा [र] जो वसूल येईल

(१३१) यशवंतराव पवार हे धारवाले होत

(१३२) पायाची शपथ देण्यासारखे हे 'बाबा' बाळाजी गुलशुल्याचें कोण ?

^१ हस्ताक्षर रामाजी आनंत दामोळकर.

त्याची वाटणी दर सदे रुपये ७ सात प्रमाणे देत जाणे. साल गुाची वाकी सन सत्यासची राहिली आसेल त्याची वाटणी लिहिल्याप्रमाणे पावती करणे. येविसीचा वोभाट फिरोन येउ न देणे. जाणिजे छ * ९ जिल्हाद. 1' बहुत काय लिहणे हे विनती.

लेखांक [१०७]

श्री * संवत् १७५३ कार्तिक वद्य ९

[२४ अक्टुबर १७५३]

मा आनाम गोवर्धनदास विन रामचद चौधरी पाा सुसनेर सरकार सारणपुर सूभा मालवा यांसि जयाजी सिंदे सुा आर्वा खमसैन मया व आलफ, समत १८१० निवाडपत्र^{१३३} सादर केलं येसीजे. तुझा व देवचद चौधरी उभयेताचा वडीलधाकुट पणाचा कजिया होता सवत्र हुजूर फिरीद आला. त्यावरून तुम्हास पचाईत नेमून दिले वितागे.

१. हरवाजीराम कमाविसदार पाा बडोद.	१. लाल भिकारीदास दिमत लाल
१. रामाजी दादाजी कमाविसदार पाा.	वोहरा साडुकार.
खिलचीपुर.	१. जीवाजी नरसिंह कुलकर्णी.
१. गिरमाजी जिवाजी कमाविसदार	
पाा. सोयत	

सदरहू पंचाईतानी कजिया मनास आणिला. गोवर्धनदास विन रामचद म्हणतो की महाददास देवचंदाचा पणजा याने आपल्या पणजास वडीलपण दिले त्यावरून तीन पिढ्या खात आले. साप्रत आठ दाहा वर्षे जालीं कजिया देवचद करू लागला. आम्हास खाउ देत नाही. येसे हुजूर विदित केले. त्यावरून पंचाईतास आज्ञा केली आसे तरी हरदोजणाचा कजिया मनास आणोन विल्हे लावणे. येसी आज्ञा जाहली. त्यावरून सदरहू पंचाईत याणी हरदो वादीयासी बोलाउन पुरसीस केली की येणेप्रमाणे सरकारादन आज्ञा जाली आहे. तरी तुम्ही आपलीयासी रजाचंद आसाळ तरी पचाईत करूं. येसे

(१३३) जिंदेशाहीत असलीं अनेक निवाडपत्रे असल्याचा शोध लागतो परंतु ती प्रत्यक्ष पाहावयास मिळालीं नाहीत हें निवाडपत्र वग्याच वर्षांपूर्वी सबंद पाहावयास मिळालें होतें व त्याची नकल ही करून ठेविली होती ती प्रस्तुत उरळय झाली नाही झालून मालकाजवळ जेवढें आता सापडलें त्याचीच नकल दिली आहे

बोलिल्यावर उभयेता वादे रजावंद होऊन जामिनकतवे व राजीनामे लिहून दिल्ले वितपसील.

राजीनामा बो. देवचंद

लिखतंग चौधरी देवचंद वे चौधरी माणक चंद आगे चौधरी गोवर्धनदास वे धरीत सिंग के हमारे वतन के कजियो पढो थो सो सिरकार श्री जीकीसु लाल भिकारी दासजी वगैरे पंच x x करे सो ह [मको] कबूल आनि [करार] सु उदेले सो 'सारा तोरा ['] माहे झूटे. मिती श्रावण सुदी १ आठम संवत १८१०.

राजीनामा बो गोवर्धनदास.

लिखतंग चौधरी गोवर्धनदास व धीरतसिंग आगूं हमारे ओर चौधरी देवचंद माणक-चंदसे वतन के बदले कजियो थो बरस आठ सें सो ब[1]त पंचपर ठैरी. लाल भिकारीदास - वगैरे पंच आनसाफ करे सो कबूल. उजूर नाहीं. उजूर करे तो सारा तोरा माहे झूटा. मिती श्रावण सुदी आठम संमत १८१०.

जामिनकतवा वा रघुनाथ चौधरी.

राजेथ्री लाल भिकारीदासजी वे सत पंच. आगूं लिखतंग करदियो चौधरी रघुनाथ पा दाहोद आगे पा सुसनेरका चौधरी गोवर्धनदास वा रामचंद इनका वे चौधरी देवचंद वे माणकचंद इनका वतन चौधरातका झगडा है इसवास्ते हजूर आगूं आय थे. सवव पंचायेत वाजवी ठैरेगी तिस माफक गोवर्धनदास कबूल करेगा. इनसाफ हुआ उपरांत न माने तो हंम इनका मन मनावे. सावन सुदी आठम मतंग चौधरी रघुनाथ पा दाहोद.

जामिनकतवा बो देवचंद.

लिखतंग पा बडोदका डोडा रामसिंग. आगे चौधरी देवचंद वे चौधरी माणकचंद पा सुसनेरका आगे चौधरी गोवर्धनदास वल्द रामचंदके उतनको कजियो थो सो उतनकी सरकार श्री जीकी माहा करार कियो के पंच लाल भिकारीदासजी वगैरे पंच आनसाफ करे सो कबूल है, जीकी जामिनी हमने लख देवी. आनी करार सेवाये उदले सो हम समजा देणो. मिती सावन सुदी आठम संमत १८१० मतो डोडा रामसिंग उपर लिखे सो सडी.

सदरहू प्रा उभयेतां वादे याचें राजीनामे जामिनकतवे लिहून घेतले. याउपरी हरदोजणास तकरीरा पुसिल्या कीं तुहीं किनिमित्त भांडता ते पंचाचे हजूर सांगणें त्या वरून उभयेतानी तकरीर केली वितो.

तकरीरकद बो.

गोवर्धनदास वा रामचंद लिहून दिल्ले येसीजे. देवचंद याचा वडील माहदास याच्याने मेहनत होईना म्हणोन आपला वडील आमरदास, माहदास याचा धाकटा भाउ यासी वडीलपण देउन कागदपत्र आपणास करून दिल्ले. ते कागद राव रतन [सिंगी] याने आपला गाव सुत्तनेर मारला ते समई जलले. त्यावर आपला पणजा आमरदास व आपला आज्ञा नरसिंगदास व बाप रामचंद व आम्हीं येसे काम कारभार करीत आले. सांप्रत आठ नव वर्ष जाली देवचंद यांने आपणासी कजिया केला कीं वडीलपण आपले तुजला खावयासी समध नाही. येसा कजिया करून जोरावारीने वतन खातं लागले. आपण उठोण श्रीमंत माहाराज राजेश्री आपा साहेब^{३३} सूमेदार याजपासी जाउन फिर्याद जालो कीं आमचा इनसाफ करून देणे. त्यास आपले वडीलपण खरेखुरे आहे याची साक्ष प्राा मजकूरचे पाटील व तक्षीमदार चौधरी यासी वोलाउन पुसणे व कजिये रजिये पडले ते समई आपला बाप कजियात सामिल होउन कजियास खर्चवेच आपण पडिला तो दिव्हा. त्या सनदा वजिनस आहेत. त्याजमचे गोवर्धनदास विन रामचंद जमींदार म्हणोन नांव आहे. ते सनद वजिनस आणोन ह[र]जिर करीन व प्राा मजकूरचे पाटील व तक्षीमदार चौधरी याचे मुखे खरे करून देऊ. न करू तरी भाडण भाडनो हे खोटे. हे लिहिले सही.

तकरीरकद बो.

देवचंद विन सुखदास तकरीर केली येसीजे. वडीलपण आपले. आपला वडील माहदास. त्याज धाकटा आमरदास. त्यास माहदास याणे काही वडीलपण दिल्ले नाही. कामकाज करणे ह्मणोन सांगितले. त्याजवर आमरदास कारभारी निघाला तो कामकाज करीत आला त्यापुढे आपला कोण्ही कजिया करावा तो न केला सांप्रत आठ नव वर्षे जाली. आपण कजिया केला कीं धाकटीयासी वडीलपण खावयासी दरकार नाही ह्मणोन आपण कजिया करितो. यास्तव गोवर्धनदास श्रीयंत महाराज राजेश्री आपा साहेब सूमेदार याजपासी फिर्याद जाला. तरी त्याचे काही वडीलपण नाही वडीलपण आपले आहे. हे खरे करून देऊ व आपल्या वडीलानी काही वडीलपण त्यास दिले नाही. आपलेच आहे. हे खरे करून देऊ. नाहीतरी भाडण भाडतो हे खोटे. हे लिहिले सही.

(१३४) आपा साहेब हें जयाजी शिवाचें दोषणाव होतें. तसेंच जनकोबा 'बाबा साहेब,' महाराजीस 'नाना साहेब' अशी नावें होती हें पुढे कळेल.

येणे प्रा. उभयेताच्या तकरीरा घेतल्या. त्याउपरी पंचाईतानी न्याये दोहीचा मनास आणिता गोवर्धनदासाने लिहून दिले की आपला वडील आमरदास यासी माहदास याने वडीलपण दिले. त्याचे कागदपत्र करून दिले होते. ते गांव राउत रतनसिंग याने मारिला ते समई जळाले परंतु भोगवटा चार पीढ्या चालत आला आहे व कजिया रजिया जेथे पडिला तेथे आपले वडील करीत गेले. खर्चवेचही देत गेले. त्याची साक्ष प्रा मजकूरचे पाटील व आपले तक्षीमदार यासी पुसणे व सनदही आपल्यापासी आहे ते वजिनस दाखउं. येसे लिहून दिले. देवचंद यानेही लिहून दिले. येसीजे वडीलपण आपले आहे. गोवर्धनदासाचे वडील कामकाज करते निघाटे. तेच करीत आले. येसे लिहून दिले. त्याज उपरी पंचाईतानी उभयेताच्या तकरीराची मखलासी मनास आणिता भोगवटी याची व वडीलपण दिल्याची सनद पाहावीसी जाली तेव्हा गोही व साक्ष प्रा मजकूरचे पाटील व तक्षीमदार चौधरी पा मजकूर यासि पुसले विता.

चौधरी दौलतसिंग पा सुसनेर १.	लखजी गुमास्ता दिा. कानगो व चौधरी
चौधरी घासीराम पा सुसनेर १.	पा मार. १
चौधरी पैमसिंग पा मजकूर १.	लालचंद गुमारता दिा कानगो व चौधरी
चौधरी जेचंद पा मजकूर १.	पा मार. १
अनूपसिंग चौधरी पा मजकूर १.	पटेल बिदा मौजे सामपुरा १
चौधरी केशरखा पा मजकूर १.	जगाती मला × × १
	क्रमा पाटील मौजे खनोटे पा मार १
	पटेल सामा मौजे करसूल्या हसतुमे १

सदरह पाटील व जमीदार यासी पुसिले की गोवर्धनदास वा रामचंद याचे व देवचंद वा सुखदास याचे कैसे आहे ते सत्य स्मरोन सांगणे. त्याजवरून त्या सर्वत्रानी सांगितले येसीजे गोवर्धनदास याचा वडील आमरदास व देवचंद याचा वडील माहदास याच्याने कामाकाजाची मेहनत होईनासी जाली. याजकरिता माहदास व आमरदास याची मातुश्री लखा चौधरीने हे व माहदास याणी वडीलपण आमरदासास दिले. त्या दिवसापासून आमरदास कामकाज करून लागला व माहदास यासि गांव दोन मौजे हंडेडा व मौजे वावडीखेडा २ येसे दोन गाव जेभर बीच जमीन दिल्ली. त्याजवर काही आपल्या आपल्यात कजिया जाला नाही. साप्रत मात्र देवचंदाने आठ नव वर्षे कजिया केला. व कजिया रजिया वतनाविशीं पडेल तेव्हा गोवर्धनदासच सामल होता. खर्चवेचही यानेच दिले. येणे प्रा आपल्यास विदित आहे. ते आपणास सांगितले. येणे प्रा जमीदार

व पाटील यांनी सांगितलीयात गोवर्धनदास या रामचंद्र यासी पुढिले कीं मनदा मुक्ता
आमलास त्या दाखवले. त्याम त्याणी सांगितले कीं पर्यंत सनदा पातशाही आंगरीयात
मार्कटासने हवी गाण आले परंतु एक मनद आले. ते येसीजे. मुगलसिंग मोंघ्या याने
जोगमासिंग व सिंगेसिंग यांचे नेत्रा कजिया केला ते समई आपण जाउन वजीराचा
सनद घेउन आलो ते म[1]जि आले. येने मोठ्यावर पचाटानांनी सनद आणविली
मिया मजदूर

सनद फारसी जासे निची नकल.

सनद यामोर वजीरसामान्त आनमाइनात्या नसरत जग कमर्दीखाण
यादर, चारांग म १५ जमादुसानी सन ११ जवृसी. आकि मुनसरीयानी मोहमयात
ह[1] ने इत्यतयात पा मुमनेर गम्कार सारंगपुर गिनमुजाफ सूमे मालवा बिदानंद
दरी निच वरिड धोकलसिंग वंगरे इस्तमास नगूद के रिडमत चौधराई पा मजकूर
नमोता सनद दुग्गाही अहेद हजरत मुगलत खुन्दगमान वाला वाला वमवकलान मुकर्रस्त
आज फज्ज व फरग उमेदवारआमन की सनद जाहली आहेद खिदमत चौधराई मजकूर
सरफराज अवर, अजा अशकि आजख्त शिरस्ते दफतर मोमईलेग वावजूह पेवस्तगी खिदमत
पंथमई पा मजकूर आजआहेद हजरत वाला मोकर्रस्त लेहाजा कलमी मेगईद
की रिडमत चौधराई पा मजकूर वलसबुल जिमत वदस्तर सानकह मारनिलहे वहाल व
मानराज दानस्ते दर दर अमूर मठवर खिजमत मस्तर सरफराज कारदारंद. दरी वाव
माहीद आजीद अनासेद.

तेरीत १९ जमादील्सानी सन रिजरी मुकर्र जिमत खिजमत चौधराई पा
नकद दफतर हजर सुद शेरस्ता तेरिदा २० सुसनर सरकार सारंगपुर सूमे मालवा
जमादुसानी वमोर रसीद. धोकलसिंग वंगर वस्तर सावक बाहल
सरफराज आल

मुगलीजा पुद माफक दफतरआस्त.

नयल सरस्ते सुनेरसीव.

दाखल गाहे हजर जलस मुवारख आजेशसिंग. गौवर्धन- दुलीचद वद
तारीत १५ जमादुसानी. दास वद रामचंद. कल्याणदास.

सनद पाहून मजकूर प्यानास आणिला. पा मजकूरचे जमींदर व पाटील मजकूर
याणीही सांगितले त्याचा आर्थ प्यानास आणिता पचाचे विचारे वेसे दिसोन आले कीं

गोवर्धनदास वा रामचंद हणतो कीं आपल्या वडीलास भाहदास याने आपल्या वडीलास वडीलपण दिल्ले हे सत्य. देवचंद हणतो कीं नाही दिल्लें. हे मिथ्या. येसे दिसोन आळि याउपरी हाजीर मजलसीने देवचंद मजकूरासी पुसिलें की तुझे गोही साक्ष व कागदपत्र दाखवगे त्याजवरून देवचंद मजकूराणे सरकार श्रीमंत राजेश्री सूमेदार साहेबाचे पत्र राजेश्री विठळ येमाजी कमाविसदार पा मजकूर यासी आणिल होते ते दाखविले तो

राजेश्री विठळ येमाजी कमाविसदार पा सुसनेर गोसावीं यासि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्लो. जयाजी सिंदे दंडवत सुमा सित आवैन मया आलफ. गोवर्धन चौधरी कामकाज करीत होता त्यास सरकारात इनसाफ करून हली देवचंद चौधरी व ज्ञाणीकचंद चौधरी यांचे हाते कामकाज घेउन हक दामी दस्तुरी देवणे. जाणजे. रा छ १ २१ रज [व] ह विचंती.

हे पत्र दाखविले. याचा अर्थ ध्यानास आणिला तो कमाविसदार मजकूरास लिहिलें कीं इन[सा]फ करून हक दस्तर देवणे. येसी सनद.आहे. काही निश्चयेपूर्वक वडीलपण ठरले नाही. उधार राहिला याजकरिता पत्रावरून पंचाची निशा जाली नाही. तेव्हां साक्ष कोणते आहेत ते सांगणे म्हणोन पुसिले. त्याने साक्ष पा मजकूरचे पाटीळ व चौधरी त्यानी साफ सांगितले कीं गोवर्धनदास याच्या वडीलास वडीलपण देवचंद याच्या वडिलाणे दिल्ले व दोन गाव शंमर बीघे जमीन देवचंदाच्या वडीलास दिल्ली. हे वर्तमान पूर्वीच गोवर्धनाचे साक्षीचे समई सांगितले. सांप्रतही तेच सांगतो. येसे सांगितल्याउपरी पत्रानीही निशा जाली नाही व साक्षीनही निशा जाली नाही. तेव्हां देवचंद भाडण भाडतो ते मिथ्या. येसे परिछिन्न दिसोन आले. याजउपरी देवचंद यासी पुसिले कीं तुझ्या दोन्ही साक्षी न पुरल्या. येक कागदाची व एक ग्रामस्ताची. याउपरी काय विचार ? तेव्हां देवचंद रजाचंद होउन पूर्वत चालत होते तेणेप्रमाणे मान्य म्हणोन कबूल केले आणि फारखती गोवर्धनदासास दिल्ली व गोवर्धनदास खरा जाला. त्याने पूर्वत प्रमाणे कबूल करून देवचंदास फारखती दिल्ली. येसा उभयेताच्या फारखत्या परस्परे दिल्ह्या. त्याचा तपसीळ.

सूवेदारजी श्री जयाजी सिंदे.

लिखतंग चौधरी देवचंद वा सुत छत्रसिंग वा चौधरी मानकचंद पा सुसनेर सरकार सारंगपुर आगे चौधरी गोवर्धनदास वा रामचंजीके और हमारे चौधरातका बांटाको

कजियो थो सो सिरकार श्री सुवेदारजी इनके दरबार मां रदवदल पंडी सो
हमने हमारी राजी होकर वांटो लियो तिसकी बिदी गांउ तीन सिवाये और बीघा २०।
दोसो येक सिवाय जिसका तपसील मालेत बीघा १८६ येकसे छियासी आडान बीघे
१५ पंधरे लिया तिसका तो।

३ गाव को तपसील चौधरी देवचंद
मौजा हंडेडा १ मौजा वावडीखेडा १ मौजे बहेरा १
सिरकारकी भेटसुदा गांव लिया।
१२६ धरती विगत चौधरी देवचंद।

५६ का सुसनेर नियाई भाईचंद माफक तियाई देणा।
आडान १० मालेत ४६ बीघा।
७० मौजे आमला माहे बीघा तिहाई माफ।

१२६

७५ चौधरी माणकचंद
४५ का सुसनेर माहे तिहाई लेणी
५ आडान
४० मालेत
४५
३० मौजे आमला माहे तिहाई माफ बीघा मालेत।

७५

२०१ गांव ३

आनी करार सिवाये उदले तो दरबार सारा तोरा को गुनेहेगार. पंच्यामां झूटों. मिती
१ सावन सुदी १२ संवत १८१० सन ११६०.

मतंग चौधरी देवचंद उपर लख्यो सो सही. १

सुवेदारजी श्री जयाजी सिंदे.

लिखतंग चौधरी गोवर्धनदास वा रामचंदजी पा सुसनेर सारंगपुर सूमे मालवा
आगे भाई देवचंद वा माणकचंदके वांटाको कजियो थो सो सिरकार श्री सुवेदारजी

श्री जी का दरवार में रदवदल पड़ी सो वावद चौधरात सो हमने राजी होकर वाटो दियो तिसकी वीगत गांव ३ तीन दियो. और धरती वीघा दोसों येक २०१ वीघा तिसकी विगत मालेतु विघा १८६ येकसो छियासी और आडान वीघा १५ पंधरे दिया तिसकी तपसील.

३. गांव की तफसील.

मौजा द्दडेडा १ मौजे बावडीखेडा १ नहेरा १.

सरकारकी भेठसुदां गांव दिया.

२०१ धरती की विगत तपसील.

१२६. चौधरी देवचंद.

५६. का सुसनेर तियाई भाईबदामाफक लेणी.

अडान १० मालेत ४६.

७०. मौजे आमला माह तियाई माफ.

१२६

७५. चौधरी माणकचंद

४५. का सुसनेर तियाई लेणी

आडाण ५ मालेत ४०.

३० मौजा आमला माहे वीघा तियाई माफ.

७५.

२०१

२०४. ता गांव ३ वीघा २०१.

आणि करारसों चूके तो सारा तोरा को गुन्हेगार वे पंचा माहे झूठों. मिती सावन सुदी १२ संवत १८१० सन ११६०.

मतंग चौधरी गोवर्धनदासजी उपर लख्यो सो सही.

सदरहू प्रा उमयेताच्या फारखत्या परस्परें करून देउन उमयेताच्या वगैरे पांतीदार पा सुसनेरचे गांव कुल ८४ चौरियासी बाा.

दौतलसिंग याचे वाटणीस देह ४२

पेमसिंग चौधरी याचे वाटणीस देह १४

एकून देह ५६ छपन. बाकी राहिले देह २८ आठावीस याची वाटणीया केल्या विया गोवर्धनदास वा रामचंद व देवचंद वगैरे याचे भाउवद पा मजकूर येथे वाटणीचे कुल देह राहिले २८.

सुमारी

याची वाटणी केली वित्ता.

गोवधनदास वा रामचंद.

देवचंद गांव ३.

१. मौजा सादलपुर.

१. हडेडा.

१. मौजे घान्याखेडी.

१. बावडीखेडा.

१. मौजे शामपुरा.

१. मौजे वेहरा.

१. मौजे गुराडी.

३

१. मौजे गरडा.

या सिवाये जमीन बीघे.

१. मौजे पटपडा.

१२६. देवचंद.

१. मौजा पाथली दाखली.

५६ का मजकूर मालेत ४६

१. मौजे मगरया.

आडान १०

१. मौजे क्रीटखेडी दाखली.

७० मौजे आमला.

१. मौजे गुराडया.

१२६

१. मौजा परसूल्या बुा

७५. माणिकचंद देवचंद याच्या घरातील

१. मौजा दाबल सोनगीरा.

४५ का मजकूर मालेत ४०

१. मौजे आरण्या.

अडान ५

१. मौजे पगारा.

३० मौजे आमला.

१. मौजे खनोटा.

१. मौजे मुरुखेडी. येथील हक

७५

दिला याचा व सेते भाऊ

बंद याची. × ×

२०१

एकून सदरहू तीन गांव दोनसे येक बीघा

जमी[न]. × × ×

[अपूर्ण]

लेखांक [१०८]

श्री * संवत् १८१० कार्तिक शुद्ध ४
[३० अक्टुबर १७५३]जमा पोते गुा बाळाजी येशवंत कोटेकर सुा अर्बा खमसेन मया अल्फ. सन हजार
११६३ मा त्रिवक संभाजी नखत जमा पोते रूपये.

१९४०० प्राा कोटेपैकी खासगत वाटणी.

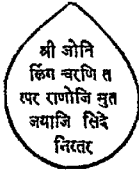
४३०० मोजे गामेच प्राा पाटण. मुकालिया बाा जमा रूपये.

२३७००

तेवीस हजार सातसे रोख रूपये जमा केले आसेत. छ * ३ मोहरम. जमा आसेत.
मुा उजेन^{३३} हवेली.

बार.

लेखांक [१०९]

श्री * संवत् १८१० कार्तिक वद्य ५
[१५ नवंबर १७५३]

राजश्री बाळाजी यशवंत प्रांत कोटे गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नेहा जयाजी सिंदे रामराम सुमा
आर्वा खमसेन मया आल्फ. श्रिमंत राजश्री पंत प्रधान साहेबांच्या सरकारांत उंटे खरिदी
करावयासि भवानीदास दाा माहादसेट सेटे वीरकर पाठविले आहेत. पांच हजार रूपये
पाटणाहून उंटाच्या खरिदीस देविले असेत. त्यास तुमच्या तालुक्यांत हे येतील. उंटे खरिदीस
हर जागां जातील. उंटे खाा करून आणतील. त्यांस जांता येतां तुमच्या प्रांतांत हरकत
न पडे, हांसिखाचा तगादा न होय ते करणे. जाता येतां यांसी बदरका राजश्री माहांरावजी
यांज कडून देवर्तन आपल्या सरहदेपार करून देणे. येविसी है नै सहसा न करणें. न निगा

(१३५) या वेळी जयाजी शिंदे दक्षिणेतून उज्जनीस आले होते.

दास्तीनें उटे व सरकारचे लोक खरिदीस आले असेत [ते] सुरक्षित जात येत ते कारणे.
जाणिजे छ * १९ मोहरम, १ वहुत काय लिहिणे हे विनंती.

श्री
मोर्तेव
सुद

लेखांक [११०]

श्री * संवत् १८१० मार्गशीर्ष शुद्ध १०
[५ दिसंबर १७५३]

श्री जोति
रिंग चरणि त
एर राणोजि सुत
कबाजि सिंदे
निरंतर

राजश्री वालाजी येशवत प्रांत कोटे गोसावी यासि

अखंडित लक्ष्मी आलकृत राजमान्य स्नो जयाजी सिंदे रामराम सुमा आर्बा
खेमसेन मया व आलफ. राजश्री वयाजी सेलार सिलेदार यांसी घोडियांसी खर्चास
रुपये १०० संभर रुपये देविले आसेत. तर [ते] पावते करून त कबज घेणे. घोडी तुम्हा-
पासी राहिली तर त्यासी जागा देउन खबर घेत जाणे. जाणिजे छ * ९ सफर १ वहुत
काय लिहिणे हे विनंती.

श्री
मोर्तेव
सुद

बार.

लेखांक [१११]

श्री * संवत् १८१० वद्य चैत्र १४
[१७ अप्रैल १७५४]

श्री जोति
रिंग चरणि त
एर राणोजि सुत
कबाजि सिंदे
निरंतर

राजश्री वालाजी येशवत प्रांत कोटे गोसावी यासी.

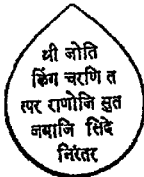
अखंडित लक्ष्मी आलकृत राजमान्य स्नो जयाजी सिंदे रामराम सुमा
आर्बा खेमसेन मयां अलफ. तुम्हीं पत्र पाठविले ते पा जाहले. तेथे वृतांत लिहिला जे
राजश्री माहारावजी नाथव्दारास गेले होते ते माघारे कोठ्यांस आले. पैक्याच्या तजवीजे
सरकारच्या करारा प्रो देउं यैसैं म्हणतात. ताकीदपत्र पाठवावे म्हणून ल्हा. यैशास

पुर्वीच ताकीदपत्र सरकारच्या वैवजाकरितां त्यास बरेवजेने लेहून पाठविलेच असे तें त्या प्रोा देउनं करारा प्रोा वैवज त्याजपासून घेणे. ढील सहसा न करणे. 'वरकड जाटांच्या'^{१३८} ठाण्यास मोर्चे लाविले. जाट जेर केला असे. सांप्रत सल्लुखांच्या विचारावरी आला असे. लौकरच जाटाचा कारमार विल्हेस लागले.' [तुम्हास] कळले पा म्हाणून लािा आहे. जाणिजे * छ २३ जमादिखाखर. ११ सांप्रतही ताकीदपत्र माहारायांस पाठविले असे. छ मार. पवारांच्या बांढणीचा मार. लिहिला त्यास त्यांची वाढणी हिंसे प्रोा वसूला वमोजिव देणे. कोणांचा कड्या येकंदर न ठेवणें. छ मजकूर. १' बहुत काय लिहणे हे विनंती.

लेखाक [११२]

श्री * संवत् १८१० वैशाख शुद्ध ८
[३० अप्रेल १७५४]

राजश्री बालाजी येशवंत प्रांत कोटे गोसावी यासि.

अखडीत लक्ष्मी आलकृत राजमान्य स्नोा जयाजी सिंदे रामराम सुमा आर्वा खमसैन मया अलफ. तुम्ही पत्र पाठविले तेथे वर्तमानविसी लिहिलें. तरी 'आम्हांस शेरीरी ज्वर होता तो सांप्रत दूर जाला असे. आता बरे जाले आहे. चिता'^{१३९} न करणे. वरकड वृतात तरी 'ठाणे कुंभे'^{१३८} प्रांत जाटवाडा येथे मोर्चे संनिध गेले असेत. जाट

(१३६) बदनासिंग जाट याजकडील ठाणे कुंभेरीस या वेळी मोर्चे लागले होते

(१३७) या कुंभेरीच्या मुकामी जयाजी शिवास ज्वराच्या व्यथेने इतके बेजार केले होतें की त्याच्या विषयी सर्वास फार चिंता उत्पन्न झाली, तिचे वर्णन चितोळण व रामाजी अनंत दामोळकर या प्रकारे देतात की, ' [व्यथा] ज्वराची दूर जाली आता कुशलरूप आसे चिंता नसे परंतु शेरीर अस्तिगत राहिले दोही कडून दोर्घांनी धरून उठवावे धरून चालवावे येसे सांप्रत आहे कुवत येईल तेन्हा खरे. यजमानास ज्वराची व्यथा एक मासपर्यंत होती ईश्वर कृपे आरोग्यता जाली यदाचे स्वारीस हाच मोठा लाभ जाला की यजमानास आरोग्य जाले' ! झणून बाळाजीचे चिंतानिवारणार्थ हें पत्र आले होतें

(१३८) कुंभेरी हे भरतपुर राज्यात असून खास राजधानीपासून वायव्य दिगेस ४ कोसांवर आहे.

जेरदस्तीत येउन त्यांचे वकील आले असेत. बहुत वजीद होउन सलुखाची रदबदली करीत असेत. सत्वरिच यांचा गुंता उरकेल. करार मदार ठरल्यानतर तत्वता वृता मागांहून लेहून पां देउं.' जाणजे छ ४ ६ रजेव. ' बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

श्री
मोतव
मुद

लेखांक [११३]

श्री

* सवत् १८१० वैशाख वद्य १
[१३ मे १७५४]

श्री जोति
रिंग चरण १
एर राणोजि सुत
ज्याजि सिंदे
निरतर

राजश्री बाळाजी येववत प्रांत फोटे गोसावी यासी

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य. स्त्रो जयाजी सिंदे रामराम सुमा आर्वा खमसैन मयां आळफ. तुम्ही पत्र पा ते पावले. तेथें लिहिले कीं होळकर व पवार गवहार [१] हे आपली बांढणींचा हिंसा मागतात येविशीं आज्ञा करावी म्हणून लिहिले. तरी ज्याचा रुपया त्यांस सिरस्ताप्रमाणे हिसेरसीद देणे. जिकडे जाजती वतूल पावला असेल तो मनास आणून सिरस्ता प्रो वाढणी वमोजिव जिकडील तिकडे पैसे पाठवणे. वोभाट येउ न देणे. छ ४ १९ रजेव. ' बहुत काये लिहिणे. रूपये काहाराव देत नाही म्हणोन तुम्हीं लिहिलें तरी करारप्रमाणे येवज त्यानीं द्यावा हे उत्तम आहे [न] न देत तरी आपली फळे पावतील. जो जसे करील तसे पावेले. बहुत काय लिहणे हेविनंती.

श्री
मोतव
मुद

लेखांक [११४]

श्री

* सवत् १८१० आपाढ वद्य ८
[१२ जुलै १७५४]

श्री जोति
रिंग चरण १
एर राणोजि सुत
जयाजी सिंदे
निरतर

राजश्री बाळाजी येववत गोसावी यांसी

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्त्रो जयाजी सिंदे रामराम सुहरसन

खमस खपसेन मया व आळफ. 'आम्ही झिल्लून' कूच करून नारनोळ पावतो आलो. येथून पुढे दर मनलीने मारवाड प्रांते जात असो. तर तुम्ही पत्र पावताच म्हाहाराव यांसि च्यार गोष्टी सांगोन त्याची फौजसुधा आखेराम पंचोली व सिवसिंग राठोड याची तयारी करून कूच करणे. मुख्य गोष्ट की जळदीने येऊन सामिल होणे. दिवसगत न लावणे. जाणजे छ * २० रनजान. ' वहुत काय लिहिणे हे विनंती.

श्री
मोतिव
खुद

लेखांक [११५]

श्री * संवत् १८११ श्रावण शुद्ध ६
[२५ जुलै १७५४]

श्री जोति
लिंग चरणि त
स्पर रागोजि सुत
जयाजि शिंदे
किरन

राजश्री बालाजी येशवंत प्रांत कोटे गोसावी यांसि.

अखडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्तोता जयाजी शिंदे रामराम सुमा
खमस खमसेन मया अळफ. तुम्ही पत्र पाठविले ते पावले लिहिले वर्तमान कळले. या प्रो
च तुमची दोन तीन वेळा पत्रे आली. त्यात मजकूर संयुक्तच वारंवार लिहितां. अपूर्व
असे ! प्रत्योत्तरे तरी वरचेवरी देतच असतो. अद्यापि पैका सरकारचा घेतला नसा

(१४०) कुमेरीच्या प्रसंगी जाटाची झालेल्या शिंध्याच्या ' पगडीगदल भाईचा'मुळे ' होळकराची प्रतिज्ञा भग होऊन शिंध्याची तेढ पडली व त्यामुळेच ' कुचाची' नोवत करून कुमेरी सोडून ' शिंदे सरळ मारवाड प्रांतावर चाल करून ' फुटून ' गेले, असा जो समज भाऊ बखरकाराच्या आवातावर राजवाडे [ऐत्र १५] व सरदेसाई यांचा झालेला आहे [नाना पेशवे १३९, १४०] तो अर्थात या पत्रावरून खरा ठरत नाही [लेखांक ११५, ११७] शिंदे होळकराचे विद्रुष्टाविषयी पुढे टीप देण्याने ठरविले आहे ह्यागून येथे चर्चा करीत नाही

(१४१) नारनोळ रेवाडीच्या वायव्येस १६ कोसावर मोठे गाव असून हल्ली पटियाला राज्यात आहे

(१४२) मारवाडचे मोहिमेंत खुद महारावजींनी फौजेसह मदत करावी अशी जयाजींची योजना होती परंतु तत्त. बीम आळ. नाहीं (लेखांक ११२) निदान अखेरामजी वशी किंवा अन्य सरदारा समाने तरी फौज व तोर. पाठविगेविषयी सूचना आल्यावर कोटेकरांनी सिवसिंग राठोड नामी सर सरदाराबरोबर एक हजार सैन्य पाठविले ते घेऊन बाळाजी गुलगुले बुदी, सुन्या, पुष्कर, अजमेरच्या मार्गे मेढन्याजवळ शिंध्यांस येऊन मिळाले [लेखांक ११८]

अगर फौजही निघाली नसे. यावरून काय म्हणावें ! आम्हांकडील वर्तमान तरी ' आपाढ वव ! १३स दिलीहून श्रीमंत [रघुनाथराव दादा] साहेबांची आज्ञा घेउन दर मजलीने सांबरेस^{१४३} आलो. पुढें मेढत्यास^{१४४} सत्तरीच जात असो. श्रीमंतांनीही दाहाबारा हजार फौज हुजरात^{१४५} ची दिल्ली असे. या समयास कौटेकर यांणी बोलल्या प्राा फौज पाठवाची उत्तम आहे. स्नेहाने स्नेह वाढतो. याप्रमाणेच त्यांसी बालोन जरी फौज मातवर पाठवितील तरी घेउन येणे. आणि पेकाही पोक्त मागोन घेउन बराबरी आणणे. ढील सह^{१४६}सा न करणे. येवज [व] फौज घेउन सत्वर सत्वर येणे. ढिल ढालाळ सर्वथा न करणे. आमची खर्चाची बोढी सांप्रत असे. तरी श्रीमाहारायांसी च्यार गोष्टी कळतील त्याप्रो रनेहवादे बोलोन पका पोक्त मागोन वा घेउन येणे. जाणिजे छ * ४ सवाल. ' वहुत काय लिहिणे हे विनती.

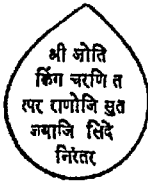

लेखांक [११६]

श्री

संवत् १८११ भाद्रपद शुद्ध ११

[२८ अगस्ट १७५४]

राजश्री बालाजी येशवत प्रात कौटे गोसावी यांसि

अखडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नेा

जयाजी सिंदे रामराम सुमा

(१४३) सावर हे मिठाचे प्रतिद्ध सरोवर राजपुतान्यात अजमेरपासून २० कोसाचे अतरावर ईशान्य दिशेस आहे येथील फौजदारी [अजमेरच्या सुमेदारीसह] मुगल बादशाहकडून नुकतीच मराठ्यास मिळाली होती. [३ जून १७५१] अर्थात हा जो मार्ग शिवांनी स्विकारिला तो स्वसत्तेचा होता असे स्पष्ट होतें

(१४४) मेढता या ठिकाणी मराठे व रजपूत ह्यामध्यें अनेक रणसंग्राम झाले असल्यामुळे हें ठिकाण मराठ्याच्या पूर्ण परिचयानें झालें आहे अजमेरच्या नैऋत्येस २० कोसावर हें गाव असून ते जोधपूर राज्यात आहे

(१४५) ही पेशव्याकडील हुजरातची फौज त्रिबक बापुजी यांचें आधिपत्याखाली जी या वेळीं शिवाबरोबर निघाली व ह्या मुळें त्रिबक बापूजीचा जो परिचय शिवाबांनीं झाला तो पानिपतपावेंतों अबाधित कायम राहिला होता असें समजतें

खंमस खंमसेन मयां अलफ. तुम्ही पत्र पाा तेथें लिहिलें कीं छ २९ सवार्ली † सोमवारें अखेरामजीसह वर्तमान जंमावसुधां वूंदीस आलों. याउपरी दर सजलीने येतच असों. जलदीने येतों म्हणून लािा उत्तम आहे. लांव लांव चालोंन अविलंबेच येणे. दिरंग सहसा न लावणे. राजश्री माहांरावजीस अखेरामजी यांचें पत्र व आपलें पत्र येसैं मुजरद कासीदां बाा पाठवणें की तोफांचे जरूर काम आहे. तरी लांव पल्याच्या तोफा चांगल्याशा १० दाहा जरूर जरूर पाा पाहिजेत. बिजेसिंगा^{११६} जवळ मैडल्यास तोफा असेत. आम्हांजवळ तोफा येकंदर नाहीत. तरी लिहिल्या प्राा. तोफा १० तऱ् अंगत्य अगत्य आणवणे. हे गै सहसा न करणे. जाणिजे छ* ९ जिल्काद. १' पांच सा सेर गोळ्याच्या लांव पल्याच्या [तोफा] असतीळ त्या आणवणे. येविसीं अनमान सहसा न करणे. तुम्ही कोठपावेतो आला हे लेहून सत्वर पाठवणे. बहुत काय लािा. वाटेने खबरदारीन येणे. हे विनंती.

लेखांक [११७]

श्री * संवत् १८११ भाद्रपद शुद्ध १२

[२९ अगस्ट १७५४]

राजश्री बालाजी येशवंत गोसावी यासी.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नोा जयाजी सिंदे दंडवत सुमा खंमस खंमसेन मया अलफ. तुम्ही पत्र पाठविले ते पावले 'नून्यास'^{११७} आल्याचे वर्तमान

(१४६) बिजेसिंगाजवळ तोफाचा भडीमार व स्वसैन्यांत त्याची उणीव आरंभापासून जयाजी शिंथास भासत होती ती सामुग्री कोटेकराकडून त्यांनीं मागविली होती [६ जुलै १७५४] पण ती त्यांना वेळेवर मिळाली नसावी असें दिसतें [लेखांक ११७]

(१४७) या नावाचे गांव मिलत नाही पण 'नेगवा' ह्याणून वूंदीचे उत्तरेस १२ कोसांवर एक मोठे गांव आहे सावरसमीप सामोरें येण्याविषयी सूचना होती त्या मानानें वूंदीनंतर हा दूसरा पडाव समजला जाऊं शकेल, पण अजमेरपासून तो वऱ्याच अंतरावर असल्यामुळें अजमेरकर कमाविसदारास त्याची वातमी सत्वर लागली कशी ? येवढीच काय ती अडचण येते. डाकेची व्यवस्था ठेविली असेल असे ग्रहित धरिलें तर ही भानगड राहत नाही एरवी 'जून्या' ह्याणून जो गांव देन नवीच्या उत्तरेस अजमेर पासून २४ कोस अग्नेय दिशेस आहे तो संभवनीय वाटतो

लेहून पाठविले तेणेकरून संतोष जाला. परंतु तोफ येक न आणिली. हे उत्सम न केले. नून्याहून पुढें पुष्कर^{१४८} च्या हा [हद्दीत] आल्यावर लेहून पाठवणे म्हणजे येथून राउत पाठवून देऊ. त्या बाा येणे. जेथे राहत जाणे तेथे रात्रीची वडत तऱ् चौकसीने^{१४९} राहत जाणे. आपल्या खबरदारीस न चुकणे. केवळ वेमा[फा]म न राहणे'. जाणिजे छ * १० जिल्हाद. १ वडत काय लिहिणे हे विनंती.

श्री
सोलेव
सुद

लेखांक [११८]

श्री * संवत् १८११ भाद्रपद शुद्ध १३
[३० अगस्ट १७५४]

श्री जोति
पिंग वराणि व
वर रागोनि सुव
नवाति शिबि
निधवर

राजश्री बालाजी येशवंत प्रांत कोटे गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य. स्नेहा जंयाजी सिंदे रामराम सुभा खंमस खंमसेन मयां अलफ. तुम्हीं पुष्करच्या मुकामचे पत्र पाा ते पावले. संतोष बाटला. या पत्रा आगोदरच तेथें आलेससें वृत अजमेरकर [कमानिसदार] याणी पत्र लिा होते त्यावरून तुम्हास सांभाळून आणावयासि मातबर फौज राा त्रिवक^{१५२} वापुजी व कैरोजी सिंदे [१] यांसी काली छ १० जिल्हाद १ गुरुवारे पााच असेत. सिवसिंगचे स्वारही त्याज वरोवर दिले आहेत. आमचा मुकाम आजी बडगाव मंडल्याचे दक्षेण भार्गी सा कोसावरी असे. उदहक येथून कूच करून तुमच्याच रोखे मंडते डावे टाकून येतो. तुम्हीं मेढते तऱ् उजवे च्यार पांच कोस टाकांन दुरंनच आम्हाकडे येणे. जल्दीने सांभाळून येणे. छ * ११ जिल्हाद. १ वडत काय लिहिणे हे विनंती.

श्री
मोर्नि
सुद

(१४८) अजमेरच्या पब्लिमेस ४ कोसावर श्रीपुष्करराज तीर्थ सर्वांचे परिचयानें आहे येथे जयाजी शिंद्याची मेळणीय संगमरमरी छत्री सरोवराच्या पूर्वे कीनाऱ्यावर आहे

(१४९) परराज्यात व विशेषत. 'हद्दीले राठोड रजपूतांचे' मुकाबल्यांत सावधगिरी ठेवण्या विषयीच्या या संकेतावरून रणवेका राठोडाचे शौर्याची पूर्ण जाणीव जयाजीस होती असें दिसतें

१ २९ अगष्ट १७५४

लेखांक [११९]

श्री

* संवत् १८११ भाद्रपद वद्य ३

[४ सितंबर १७५४]

जमा पोते संस्थान कोटे गुा बाळाजी येशवंत कोटेकर कादार सुहूरसन खमसे खमसेन हजार ११६४. यैवज सनवादपैकी वसूल जमा नखत जमा रुपये १३५०० सदरद्वे तेरा हजार पांचसे रुपये रोख पोत्यास जमा केले असेत. छ * १६ जिल्काद. मा [त्रि]वक संभाजी रोख पोत्यास यैवज जमा जाला असे. सुा का खडकी ११० प्राा मेढते.

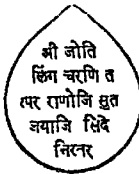
वार.

लेखांक [१२०]

श्री

* पौष वद्य १२ संवत् १८११

[९ जनवरी १७५५]

राजश्री बाळाजी येशवंत गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलकृत राजमान्य स्नोा जयाजी सिंदे रामराम सुहूरसन खंमस खमसेन मया व अलफ. पा पाटण केशवराव याचे प्रांत बूंदी येथील कमाविस पेशजी राजश्री गोंविंद सखाजी याजकडे होती. ते दूर करून साल मा तुम्हाकडे इजारियाने मामलेत सांगितली असे. त्याचा इजारा कुल बाब कुल कानुच्या आमलाचा घ्यार साल करार करून दिल्या असे. साले वितपसील. रुपये.

सन खमस सवत १८११ जमा रुपये सन सित समत १८१२ जमा रुपये २१०००१ दोन लक्ष दहा हजार २१०००१ दोन लक्ष दहा हजार येक रुपये. येक रुपये.

सन सबा समत १८१३ जमा रुपये सन समान समत १८१४ जमा रुपये २१०००१ २१२००१

(१५०) हे गाव नकाशात कोटे सांपडत नाही परंतु करकी [खडकी] झणून एक गांव मेढत्याचे दक्षिणेस १० कोसावर आहे

२००१ इजाद

३००१ इजाद

२१२००१

२१५००१

दोन लक्ष बारा हजार येक रुपये. दोन लक्ष पंधरा हजार येक रुपये.

येणे प्रमाणे चार साळा सन खमसचे रुपये दोन लक्ष दहा हजार येक रुपया. सन सितात दोन लक्ष दहा हजार येक रुपया. सन सवात दोन लक्ष बारा हजार येक रूखा. सन समान दोन लक्ष पंधरा हजार येक रुपये, साल दर साल आखेर साली दरसाल सिध्दी खर्च ४००० चार हजार रुपये वजा करून बाकीचा पैज आखेर साली पावता करीत जाणे. आणि पा मारी यैनमाल व सान्तेयेर व जकात वगैरे कुल बाब कुल कानुचा अमल राखती पा मारी करून उगडन घेणे. रयतीस आवाद राखणे. यासि बाइदेवदी साल मजकुरी रुपये वितपसील

४०००१ माघ मास आखेर.

८०००० वैशाख मास आखेर.

९०००० श्रावण मास पौर्णिमा १५ आखेर.

२१०००१

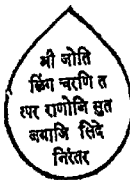
येणेप्रमाणे साल दर साल बाइधाने पावते करीत जाणे. जाणिजे छ * x २५ रविलावल. * वहुत काय लिहिणे हे विनंती.

लेखांक [१२१]

श्री

* पौष वद्य १२ सवत् १८११
[९ जनवरी १७५५]

राजश्री बाळाजी येशवत व राजश्री आबाजी रघुनाथ
कमाविसदार प्रात कोटे गोसावी यांसी

अखडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नो॥ जयाजी सिंदे रामराम

दंडवत सुमा खंमस खंमसेन मयां अलफ. प्रांत मजकूरची सरमजमु राजश्री त्रिंबक
सिवराम याजकडे सांमाइक आहे. त्याप्रांणें करारच असे. तरी मशारनिलेचे वेतन
साल बसाल ज्याप्रमाणे चालले आहे त्याप्रमाणें हलीही चालवीत जाणे. येविसीं
अंतर न करणे. जांणिजे छ * २५ माहे रविलावल. ११ बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

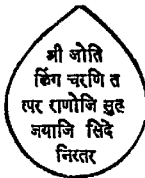

लेखांक [१२२]

श्री

पौष वद्य १२ संवत् १८११

[९ जनवरी १७५५]

ता* जमीदारांन चौधरी व कांन्गो व पटेल पटवारियांन परगणे याठण प्रांत बुंदी
इनको माळूम होवे. आगू श्री गोविंदराव सग्राजीको कमाइस परगने मजकूरकी थीं
सो हाल साल दूरी करीने राजश्री वालाजी येशवंत सो दीइ छे. तो संवत् १८११
के साल सों सवही गांव बगांव को आमल दरोबस्त देखील सायेर व जगायेत सबही
को आमल को वसूल वालाजी येशवते के पास देना. [पुढे मोडित मजकूर आहे.]
वालाजी येशवत के पास सन पंमसब मसेन मया आलफ. तारीख छ * २५ माहे रविलावल.
मीती माघ वदी १२ संवत् १८११.

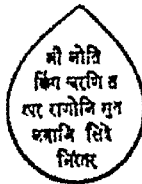

लेखांक [१२३]

श्री

पौष वद्य १२ सवत् १८११

[९ जनवरी १७५५]

तां. जंमीदारान चौधरी व कानूगो व पटेल पटवर्गीयान परगने पाटण प्रांत
बुर्दी को मालूम होवे. आशु श्री बाळाजी येशवंत कों आंमल परगने मारको दयो छे
तो संवत् १८०९ व सवत् १८१०. दोई सालको कचो आंमलको वसूल सवही
गांव बगांव को रामाजी जगंनाथ के आंग श्री बाळाजी येसवतके मार्फत सो लगाये
देना. तागीप छ * २५ रबिलावल.

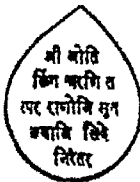

लेखांक [१२४]

श्री

* संवत् १८११ पौष वद्य १२

[९ जनवरी १७५५]

राजश्री बाळाजी येशवंत कमाविसदार पा पाटण
केगवरायाचे गोसावी यांसि.

अखटित नक्ष्मी आलकृत्न राजगान्य स्तो जयाजी सिंदे दंडवत सुहूरसन
खंमस खमसेन मया व आलफ. पा मारी कारकुनाच्या आसाम्या पेगजी पासून आहेत.
स्या साल मारी करार आसंत. त्याचें वेतन सालीना रुपये दोन तक्षीमेच्या येवजी रुपये.

३०० बाळाजी नरसिंह.

२५० बाबुराव गुणाजी.

२५० चिंनो नारायेण काट्टीकर कोतवाल.

आठसे रुपये पेशजीपासून नेमणूक आहे त्याप्रमाणेच करार केलों असें. तर
नुमणूकेप्रमाणे इजाय्यात आठसे रुपये पावते करणे. जाणजे छ * २५ र. रविलाखर, १^१
बहुत काय लिहिणे हे विनती.

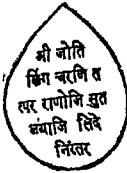

लेखांक [१२५]

श्री

* संवत् १८११ माघ वद्य १२

[८ फरवरी १७५५]

राजश्री बालजी येशवंत गोसांवी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्तोत्र जयाजी सिंदे रामराम सुमा
खंमस खंमसैन मयां अलफ. तुम्ही पत्र पाठविले तें पावले. तेथें रामाजी जगंनाथ याचा
मजकूर लिहिला जे मन माने तैसे भांपण त्यांणी केलें. पुढें तिसरा हिंसा आंमल करूं म्हण-
तात. तरी त्यांचा येखितयार [आहे] राजश्री मल्हारजी होळकर यांजकडील तिसरा हिंशाची
मामलेत ते करितील तरी सुखे करोत. तुम्ही दो हिंशाची मामलेत आपली पा पाटण
ची करणे. दूसरे लिहिलें कीं माहाराज कोटेकर याचा अवलंब आपल्याखेरीज नाही.
आसये यासी दूसरा नसे. सरकारच्या पैक्याचीही विल्हेवाट करावी [तीही] सत्वरीच करणार
म्हणून बोलतात, [त्याच] ततवीरेमधे असेत. यैसे तपसीले लािा. तरी बहुत उत्तम आहे. पैका
वसूलात त्वरेने येई तें करणे. हे नै न करणे. छ * २६ रविलाखर. १^१ बहुत काय लिहिणे
हे विनती.

पैवस्ता छ ४ जमाविलावळ. फाल्गुण शुद्ध ५ बदस्त कोसीद.

[१६ फरवरी १७५५]

लेखांक [१२६]

श्री * संवत् १८११ फाल्गुण शुद्ध ४
[१५ फरवरी १७५५]

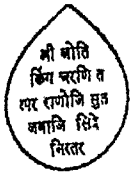
राजश्री बाळाजी येशवंत गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नेहा जयाजी सिंदे रामराम सुहूरसन खमस खमसेन मया व आलफ. गोविंदराव सखाजी मृत्यु पावला, त्याजकडील पाटणाचे रुपये येणे आहेत, तर मारनिलेकडील गुमास्ता राजश्री रामाजी जगनाथ पाटणात आहे, त्याच्या आंगी सन सलासचा व सन आर्वाचा वसूल आंगी लावून करार पैा पावतीची कत्रजे त्यापासी आहेत ती मजरा देउन बाकीच्या रूपयाची निवा करून घेणे. येक रूपया त्याजकडे बाकी न ठेवणे, रुपये देईल तेव्हां त्यासी जाउ देणे. जाणिले न ह छ * ३ जमादिलौवल. १' बहुत काय लिहिणेहे विनती.

पैवस्ता छ १५ जमादिलौवल. फाल्गुण वद्य २ बराबर कासीद सरकार.

लेखांक [१२७]

श्री * संवत् १८११ फाल्गुण शुद्ध ७
[१८ फरवरी १७५५]

राजश्री बाळाजी येशवंत गोसावी यासि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नेहा जयाजी सिंदे रामराम सुहूरसन खमस खमसेने मया व आलफ. तुम्ही पत्र पाठविले ते पावले. माघ वद्य १ पंचमीस पाटणास गेलो. अमलास पहिलेच कारकून पाठविले होते. जागा जागा माणसे ठेउन बंदोबस्ता करणे ते केली. राजश्री रामजी जगनाथ याची भेट जाली. आम्हाकडे आमल जाळ तेणेकरून मालाची बहुत तसनस केळ. साल मारच्या हिसेब पौ मनम-

नेसा खर्चवेच लिहिला आहे व जमा लिहून दिली आहे. त्याचीही रुजूवात पाहणे आहे. दोन हिसेयाचा आमल आम्ही केला. तीसऱ्या हिशाची कटकट करितात की आम्ही मल्हारराउजी होळकर याचे चाकर आहो. त्याचे पत्र येईल तेव्हा तीसऱ्या हिशाचा आमल देईन म्हणोन बोलतात. याचेविशी जसी आज्ञा येईल तैसी वर्तणूक करू म्हणोन लिहिले. तर तुम्हास मामलेत सांगितली तेव्हाच तुम्हास सांगितले की दो हिष्याची मामलेत सांगितली आसे. तीसऱ्या हिष्यासी कटकट न करणे. यैसे रुवरु सांगितले असोन त्यास काये निमित्त तीसऱ्या हिष्यासी कटकट करीत होता ! तुम्ही आपला अमल दोन हिशाचा करीत जाणे. तीसऱ्या हिशासी कटकट न करणे. राजश्री रामाजीपंताकडे सरकारचे रुपये येणे आहे त्याजकडे दुसऱ्याचा वसूल आंगी लावणे. याजकडील यैवज येणे त्याबदल पूर्वी तुम्हाकडे कासिद मुजरद पाठविला आहे. त्याप्रमाणे वसूल करणे. जाणि त्जे छ * ६ जमादिलैवल. १ वहुन काय लिहिणे हे विनंती.

श्री
मोतव
सुद

लेखांक [१२८]

श्री * संवत् १८११ फाल्गुन शुद्ध ७
[१८ फरवरी १७५५]

पुरा राजश्री बाळाजी येशवंत गोसावी यांसि.

रामराम सुदूरसन खमस खमसेन मया व आलफ. प्रात ऋते येथील वसुलासाठी राजश्री माहारावजी याणी आपले टेहलवे^{१११} [पाठविले] आहेत. त्यासी ताकीद केली असे. सत्वरिच यैवज येइल. फोज खांचीवाड्यात पाठविली होती ती माघारी बोलाविले. आपल्या वचनावर दढतर होउन वैसले आसेत. माघारे फिरते समई कार्य करून दिल्ले पाहिजे म्हणोन लिहिले. तर कोठ्याचा यैवजाची तरतूद करून हुंड्या सत्वर पाठवणे. येथे खर्चास पाहिजे. हे तुम्ही दृष्टी^{११२} ने पाहून गोलाच आहा. यास्तव वरचेवर यैवज कोठ्याचा

(१५१) टेहलवा द्वाणजे टेहलणी करणारा.

(१५२) बाळाजी शूळगुले व अखेराम बक्षी मेडल्याजवळ कोटेकराकडील सैन्य सिवसिंग राठोड सह शिष्याचे हवालोकरीन परत कोठ्यास आले होते.

पाठवणे. खीचीवाल्याचे काम करणे आहे. ते येथील कार्य जाल्यानंतर होउन येईल, तेथील कार्यास वहुन रोज लागनात येसा आर्थ नाही. जाणिजे छ * ६ जमादिलौवल. * हे विनती.

लेखाक [१२९]

श्री * संवत् १८१२ चैत्र शुद्ध १
[१३ मार्च १७५५]

पाा राजेश्री बालाजी येशवत कोटे गोसावी यासि.

रामराम सुहूरसन खमस खमसेन मया व अलफ. राजश्री रामाजी जगनाथ दिा गोविंदराव सखाजी याजकडील हिसेव दुसाला त्याच्या अंगी लाउन वाकीचे रुपये वसूल करून घेणे म्हणोन आज्ञा आली परंतु त्याजकडील मातवर पैवज येणे [तो] आब रक्षूनच घेतले पाहिजे. दुसरे राजश्री मल्हारजी होळकर सनिध^{१५३} आले आहेत. त्याच्या मेटीस जावे लागेल. त्यास मना कसे करावे. दूसरे तो तीसऱ्या हिस्साचा मामलेदार कवा [१] करावयासि जावे लागने यास्तव दोन दिवस महकूप केले असे. पुढे आज्ञेप्रमाणच वर्तणूक करु म्हणोन लिहिले. तर पूर्वी हिसेव लेहून पाठविली आहे त्याप्रमाण त्याजपासून निगा करून घेण. दोन सालाचा वसूल त्याच्या आगी लावणे म्हणजे कराराप्रमाणे तोही पैवज तुम्हास देईल. त्याकडील वसूल घ्यावयासि दिवसगत न लावण. वसूल करून पैवज अम्हा कडे पाठवणे. जाणिजे छ * २९ जमादिलौवल. * हे विनती.

पौा छ ८ जाखर चैत्र सुा ९ मंदवार
[२२ मार्च १७५५]

(१५३) या वेळीं मल्हारजी होळकर 'छक्करावशी' कोटे तरी [कोठ्या] नजीक आले होते [लेखाक १३१] व ते अप्रेल १७५५ अखेर रघुनाथराव दादाबरोबर वनास नदीवर होते तेथून ते खातोलीवरून ग्वाल्हेरीकडे गेले [लेखाक १३३]

लेखांक [१३०]

श्री

* संवत् १८१२ चैत्र शुद्ध १

[१३ मार्च १७५५]

पाा राजेश्री बाळाजी येशवंत गोसावी यांसी

सुमा खमसेन मया आलफ. प्रांत कोटे येथील तहसील करणे ते माहाराव ताकीदी-
नेच करवितात. आठा दिवासामधे रुपये देणे ते देतील. त्याप्रमाणे लेहून पाठउ म्हुणोन
लिहिले. तर येथील प्रसंग तुम्ही आपल्या दृष्टिने पाहून गेलाच आहा. खर्चाची बोट
जाली आसे. तुम्ही च्यार गोष्टी माहाराव यासि व आखेरामास सागोन ज्याप्रमाणे
पंचोली येथून करार करून गेले आहेत त्याप्रमाणे आमलात ये ते गोष्ट करणे. आंती
तरी रूपये देतीलच परंतु या समयात दिल्याने खर्चाच्या कामात येतील. आण त्याचाही
स्नेह राहील. रूपये तर आगे मागे येतीलच यास्तव तुम्ही त्यास उत्तम प्रकारे बोध करून
कराराप्रमाणे येवजाच्या हुंड्या करून सत्वर पाठवणे. यातच तुमच्या चाकरीचा मजरा
असे. ' हाती सत्वर येवज येउन पोहचे ते गोष्ट करणे. दिवसगत न लावणे. जाणिजे ह
* २९ जमादिलावल. हे विनंती.

पो छ ८ जाखर. सि. चैत्र सुमा ९ मंदवार.

[२२ मार्च १७५५]

लेखांक [१३१]

श्री

* संवत् १८१२ आपाठ वद्य ३

[३० मार्च १७५५]

पुा राजेश्री बाळाजी येशवंत गोसावी यासि.

रामराम सुहूरसन खमस खमसेन मया व अलफ. 'राजेश्री मल्हारजी बावा लस्करानसी
नजीक आले असता मेटीस जावे लागते. माहाराव याचाही अग्रह पाहिला त्यावरून
आम्ही व अखेरामजी येसे स्वार होउन त्याकडे मेटीस्तव गेलो म्हुणोन लिहिले तर बहुत
उत्तम केले मेट जाल्यावर जे वर्तमान होईल ते व नवल विशेष आढळेल ते तपसीलवार
लेहून पाठविणे. राजेश्री रामाजी जंगनाथ याजकडील रूपये येणे आहेत. त्यासी तगादा
लावावा तर कवा करावयाचे दिवस. माल रयेत खाउन जाइल. कवा कोलच पाहिजे. यास्तव

तुर्त त्याचे वाटे गेलो नाही. दुसरे त्याचे खावद सनिध आले. त्याचे मेठीस त्यासी जावंच लागले. त्यास कजिया कसा करावा यास्तव प्रस्तुत त्यासी वोललो नाही. भ्रकारपूर्वका पासून आल्यावर आज्ञेप्रमाणे करून घेतो म्हणोन लिहिले, तर त्याचा निकाळ करून घेतो म्हणोन जाते समई कन्नूळ केले आसोन आता तपसील. लेहून पाठवितात. हे कोण गोष्ट आहे ? भेट घेउन माघारे आले आसाळ. पूर्वी हिसेव तुम्हाकडे लेहून पाठविला आहे. त्याप्रमाणे रुपयाची निशा करून घेणे. वसूल करावयासि आनमान न करणे. लिहिल्याप्रमाणे त्यासी तगादा लाउन वसूल करणे. जाणिजे छ १६ जाखर. १ हे विनंती.

लेखांक [१३२]

श्री * संवत् १८१२ वैशाख शुद्ध १४

[२५ अप्रेल १७५५]

पूा राजश्री बालाजी येगवंत गोसावी यांसि.

रामराम सुद्धरसन खमसेन मया व अल्फ. राजश्री रामाजी जगन्नाथ दिला गोविंदराव सखाजी याजकडील गुंता रक्ता आहे तो आज्ञाप्रमाणे वरून घेतो म्हणोन लिहिले. तर उत्तम असे. पूर्वी हिसेव लेहून पाठविला आहे त्यामध्ये बाकी लेहून पाठविली आहे. त्या येवजी जो जाना[जमा] असेल तो मजरा देउन बाकीची निशाकरून घेणे. तुम्ही जातेसमई करार केला आहे की मागील दोन सालचे रुपये त्याचे आगी लाउन उगळून घेतो. तोदा यज देत नाही. येसे आसोन अथाप फडशा केला नाही. हे कोण गोष्ट आहे ? अत.पर त्याचा हिसेबाचा फडशा करून बाकी निवाली आहे ते रुपये वसूल करून घेणे आणि सरकारात येवज पाठवणे. कोणे प्रकारा फडगा कराळ तो तपसीलवार लेहून पाठवणे जाणिजे छ * १२ रजबु. १ हे विनंती.

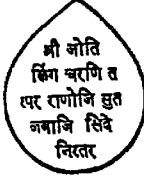
पूा छ १७ रजब. वैशाख वद्य ४

[३० अप्रेल १७५५]

लेखांक [१३३]

श्री * संवत् १८१२ वैशाख शुद्ध १४

[२५ अप्रेल १७५५]

राजश्री शाळाजी येशवंत कमाविसदार ग्राहाय गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नो जयाजी सिंदे दंडवत रामराम सुहूरसन खमस खमसेन मया व आलफ. तुम्ही पत्र पाठविले ते पावले. राजश्री अखेरामजी व आम्ही येसे श्रीमंताच्या लस्करांत बनावेवरी गेलो. राजश्री भल्हारजी बाबाची भेट जाली. त्याज वार खरातोली पावेतो होतो. तेथून आज घेउन घाटणास आलो. आज उबा कोट्यास जाउ. ज्याप्रमाणे अखेरामजीनी आपणापासी करार केला होता त्या प्रमाणे ठराव प्रकारपूर्वकासी करून [कोटेकरांनी] आपला मुल्लूक वाचविला. रूपया सुटणार नाही. येसी रूबरू ताकीद केली. ते ब्यालेरीकडे गेले. फिरते समई रूच्यासी कजिया करावा हे मानस श्रीमंताचे आहे. कोटेकर यानी चार पाच लाख रुपये येवज करून द्यावा या तजवीजेत आहेत म्हणोन लिहिले ते सविस्तर कळो आले. तुम्ही घाटणाहून कोट्यास गेलाच आसाल. कराराप्रमाणे त्यास तगादा लाउन येवज वसूल करून घेणे. कराराप्रमाणे येवज दिल्या तर उत्तम जाटे. नाही तर स्नेह राहणार नाही. येसे त्यास पष्ट सांगोन वसूल करून घेणे येथे खर्चाची वोढ [आहे ती] तुम्ही आपल्या दपटीनेच पाहून गेला आंहा [तरी] पत्र पावतांच कांही तरी तर्त येक लाख पनास हजारच्या हुंड्या जेनगराच्या करून आम्हाकडे पाठवणे म्हणजे खर्चाच्या कामास येतील. येवज पाठावावयास ढील न करणे. कोटेकराचे साहूकाराचे हवाले देउन हुडीया अति सत्वर लिहिल्याप्रमाणे पाठवणे. जाणिले छ * १२ रजबु. १ ववूत काय लिहिणे हे विनंती.

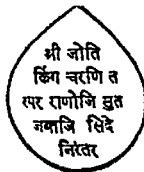

लेखांक [१३४]

श्री

* संवत् १८१२ जेष्ठ शुद्ध ७

[१६ जून १७५५]

राजश्री शाळाजी येशवंत कमाविसदार संस्थान कोटे गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलकृत राजमान्य को जयाजी सिंदे रामराम सुहृत्सन्
सित खमसेन मया व आलफ. तुम्ही पत्र पाठविले ते पावले. माहाराज कोटेकर यांनी पेशजी
समाईक रूपये १,१८,००० येक लक्ष अठरा हजार व प्रस्तुत रूपये ७१,००० येकाहत्तर
येक लाख नव्यासी हजार समाईक वसूल जाला याच्या वाटणीचा येवज पूर्वीच हुत्था दोन
वेळ पाठविल्या. पवाराचा फाजिल येवज मिलोन पाठविले. याउपरही तगादा करावयास
अतर केले नाही. परंतु याचा कारभार दीर्घसूत्री आहे. फौजेच्या दवावाने रूपये
येतील म्हणोन लिहिले. तर येथे अखेराम पंचोली तः यथून करार करून गेले. त्या
प्रमाणे राजश्री मल्हारजी वावानीही मान्य केले. आसो रूपया द्यावयास सुस्ती करितात.
येणेकरून स्नेह कैसा राहील ? येसे पद्य तुम्ही माहाराज यास सांगणे कराराप्रमाणे
रूपये दिले तर उत्तमच जाले. नाही तर समजोन घेउं. चिंता काय आले ? तुम्ही
आपले तर्फेने त्यास तगादा द्यावावयास अतर न करणे. जो वसूल येत जाईल तो वरचेवर
येवज अम्हाकडे पावता करीत जाणे. जाणिले छ ५ रमजान. ११ बहुत काय लिहिणे
हे विनती.

श्री
मोहंन
मुद

पैग छ १३ रमजान
[२४ जून १७५५]

लेखाक [१३५]

श्री * समत् १८१२ जेष्ठ शुद्ध ७
[१६ जून १७५५]

पुा राजश्री बालाजी येगवत गोसावी यासि.

रामराम सुहृत्सन् सित खमसेन मया व आलफ राजश्री चिमणाजी गोविंद व रामाजी
जगनाथ यासि आज्ञापत्रे आली परंतु ते कूच करून राजश्री मल्हारराज याजकडे
कडे गेले. आम्ही पाा पाटण यथील गांव इजारदारास देतो न्याची निगा साड्कारी आजच
सागतात. अनेक प्रकारे प्रगण्यामळे फीतवे फानडे^{१५} करितात म्हणीन लिहिले तर ते
कूच करून गेले तर चिंता काये आहे ? जेथे गाठ पडे तेथे रूपयाची निशा करून

(१५५) फितवे फानडे ह्मणजे भेद, कारस्थान.

घेतली जाईल. गांव चुकाउन देता तें बहुत जुजरसीने^{११६} करून देत जाणे. येका पैण्या चा प्रपंच न केला म्हणजे ते काये करू पाहतात ! जो कोणही गांव इजारा मागत असेल त्यासी गांव चौकसीने इजारा करून देणे. केवळ लुच्या माणसाच्या स्वाधीन गांव न [करणे] मातबर माणूस पाहून सालस आ[सामी] असेल त्यास इजारा करून देणे. 'जो कारभार करीत जाल त्यात तिलभर प्रपंच सोवत्यासी'^{११७} न करणे. तिसरा हिंसा त्याचा त्यास देऊन दोन हिंसे आपले घेत जाणे. म्हणजे कटकट होणार नाही. तुम्ही आपल्या तर्फेने त्यासी कोणे गोष्टीने अंतर न करणे. म्हणजे सहजच ते तुमच्या म्हटल्या प्राा पैकत जानील. येथिसीचे पत्र त्यास लेहून पाठविले आहे. ते त्यासी देऊन आपला सर्व वदोवस्त करून घेणे. रूपया ठिकाणा करावयासि न चुकणे. बहुतच रागा भरले तर आपला वाटा घेतील. आणखी काये करू पाहतील ! मागील दोन सालाचा फडशा होणे त्याचा वसूल काये परगण्यात जाला त्याची रुजुवात केलीच आसेल. नसली केली तर कागज तयार करून ठेवणे. माघारे आल्यावर रुजुवात होईल. गैरवाजवी येकंदर न करणे' जाणजे छ * ५ रमजान. ' हे विनती.

श्री
गोर्निव
सुद

पौा छ १३ रमजान.

[२४ जून १७५५]

लेखांक [१३६]

श्री

- संमत् १८१२ जेष्ठ शुद्ध ११

[२० जून १७५५]

श्री जोति
रिंगि चरणि त
स्वर रागोमि सुत
जयाभि सिंधे
नित्यर

राजश्री बाळाजी येशवंत कमाविसदार सस्थान कोटे गोसावी यांसि

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्त्रो

जनकोजी सिंदे रामराम सुहृसन

(१५६) जुजरसी दणजे चवकशी, काळजी

(१५७) होळकर

सि[त]ी^{१०} स्वमसेन मया व आल्फ. तुम्ही पत्र पाठविले ते पावले. सर्व वर्तमान आगमन जाले. कोठ्याच्या येवजी येवज पाठवित्र आसे विनपसीछ.

१०,००० हुडी जैपूरच्या २ चौा.

५०० वावुराउ विश्वनाथ याजपासून घेऊन जमा करावे.

१५,५००

येणेप्रमाणे साडे दाहा हजार रूपये पाठविले आसेत जमा करून उतर पाठवावे म्हणोन लिहिले. तर दाहा हजार रूपयाच्या हुज्या राजश्री नानाजी नाईक पोतदार याज पासी देउन जैपुरास पत्रे पाठविली आसेत. सही होउन येवज जमा न^{११} जाल्यावर जाव लेहून पाठउ. राजश्री वावुराउ विश्वनाथ याजकडील पाचसे रूपये येणे असे. पाचा दिवसाचा त्यानी वाइदा केला आहे. पाचसे रूपये जमा जाल्यावर त्यास पावती दिल्ली जाईल. येथील वर्तमान 'तर छ ५. १ ७ रमजानी रूपनगर' फते जाले. ठाणे वसले येथील वदोवस्तात्तव येथे च्यार पांच मुक्ताम आहेत. वदोवस्त करून कूच होईल. दर मजलीने कोठ्याच्या मुलकात येणे होईल. राजश्री नाहाराउ याजला च्यार गोष्टी सागोन कराराप्रमाणे वसूल करून करून घेणे. कराराप्रमाणे रूपये दिले तर स्नेह राहील. नाही तर स्नेह राहणार नाही. यसे त्यानी सागोन कराराप्रमाणे वसूल घेणे जाणिजे छ * ९ रमजान. १' बहुत फाय लिहिणे हे विनती.

श्री
मोहिम
सुद

[१६ जून १७५६]

(१५८) असल पत्रात 'मित स्वमसेन' असेव आहे पण तो लिहिणाराचा हस्तदोष असावा असे वाटते कारण अगदी सरळ आहे मारवाडची मोहीम समाप्तकरून परत फिरतेसमयी रूपनगरचा 'वदोवस्त करून चार पांच दिवसात कोठ्यास येण्याचे' लिहिले आहे या वेळी जयाजी जिवंत असून मोहीमेचा निकालच लागला नव्हता, तेव्हा चारपांच दिवसांत येणार कसे ? यासिवाय जयाजी च्या जिवंतपणीं जनकोजींचा सिका असणें अशक्य होतें वास्तविक सन 'सवा स्वमसेन' पाहिजे त्या असुरोधानें या पत्राची तारी ८ जूनस १७५६ येते.

(१५९) रूपनगर अजमेरच्या ईशान्येस १४ कोसावर हें शहर किशनगढ राज्यात आहे

लेखांक [१३७]

श्री * संवत् १८१२ आषाढ शुद्ध ५
[१४ जुलै १७५५]

पुगा राजश्री बालाजी यशवंत गोसावी यांसि.

रामराम सुहरसन सित खमसेन मया व आलफ. आखेराम पंचोली याजकडे रुपये सरकारचे उसणवारी आहेत ते उगवल्यानंतर हुडी करून पाठवितो म्हणोन लिहिले. तर उसणवारीच्या रूपयास इतके ठिक्क काये निमित्त लागले ? कोठ्यास जाताच बावे रूपये ते अद्याप न दिले. आपूर्व आसे ? अथःपर पत्र पावताच त्यास तष्ट लाउन त्याज कडील दोन हजार वसूल करून तो यैवज व सोयैराजी परशराम याज वा यैवज येसे दोही यैवजाची हुडी करून पाठविणे. जाणिजे छ * ४ सवाल. १ हे विनती.

श्री
मोतेव
सुद

पैगा छ १० सवाल.
[२० जुलै १७५५]

लेखांक [१३८]

श्री * संवत् १८१२ आषाढ शुद्ध ५
[१४ जुलै १७५५]

पुगा राजश्री बालाजी यशवंत गोसावी यांसि.

रामराम सुमा सित खमसेन मया व अलफ राजश्री महाराव कोटेकर यानी रुपये बावयाचा करा[र] केल्यापैकी वसूल दिल्या.

१,०८,००० पेशजी वसूल.

७१,००० हाली वसूल.

१,७९,०००

येक लक्ष येकुण असी हजार वसूल जाले. त्याच्या वाटणीचा यैवज आला त्याच्या हुड्या पूर्वीच करून पाठविल्या. बाकी यैवज राहिला त्याच्या वसूलाचा तगादा लावावयास युक्त नाही. रांगड्याचा कारभार दीर्घसूत्री आहे. राजश्री अखेराम पंचोली मुलकात गेले आहेत. सरकारचे रुपये वसूल येतील ते समई पाठउन देऊ म्हणोन लिहिले. तर करारा प्रमाणे लाणी रुपये दिले तरच स्नेह राहील. नाही तर स्नेह राहणार नाही. याप्रमाणे तुम्ही माहारायास उगडन सांगणें. कराराप्रमाणे रुपये दिले तर उत्तमच जाले. न दिले

तर चिंता काये आहे ? अगे मागे रुपये येतील परंतु स्नेह राहणार नाही. तुम्ही बरचेवर तगादा लाउन जो वसूल येत जाईल तो बरचेवर घेत जाणे. आपल्या वाटणीचा येवज जो येत जाईल तो पाठवीत जाणे. येथे खर्चास येवज पाहिजे. यास्तव त्यास सख्त तगादा लाउन वसूल घेणे. आमच्या वाटणीचे रुपये अति सत्वर पाठवणे. येथून ताकीदपत्र ही माहारायास पाठविले आहे. ते त्यासी पावते करून कराराप्रमाणे [येवज] घेणे जाणिजे रा छ * ४ सवाल. १^१ हे विनंती.

श्री
मार्तिव
शुद्ध

पैा छ * १० शौवाल.

[२० जुलै १७५५]

लेखांक [१३९]

श्री * समत् १८१२ आषाढ शुद्ध ११

[१९ जुलै १७५५]

श्री जोति
क्षिप्र करणि त
त्पर रागोनि सुत
नयाजि सिधे
निरतर

राजश्री बालाजी येगवत प्रात कोटे गोसावी यासि.

अखंडित लक्ष्मी आलकृत राजमान्य स्नेहा जयाजी सिंदे रामराम सुमा
सित खमसेन मया आलफ. पा पाडोन जागीर सरकार तेथील गाव करडखोह
साता गांवसुधा पूर्वी कोटेकर याणी दाबली. हाली मोजे आंकला गाव परगणे
मजकूरचा नाहारगडच्या १६० हवालदाराने दाबला. असे हे योग्ये नाही. येसे राजश्री
माहारावजी कोटेकर यासी तुम्ही माकूल करून सागोन पा मारची कमाविस राजश्री
राघो शकर यासी असे. त्यांचा अमल सुरळीत चाले, नालस त्याची न ये येसे सागोन गांव
मारी खीचल न करीत ते गोष्ट करणे गाव दाविले ते सोडून देवणे म्हणजे स्नेहदृष्टी
होईल. राजीनामा येविसी राघो शकर याचा हुंजर येई ते करणे जाणिजे छ * ९ सवाल.
१^१ वहुत काय लिहिणे हे विनंती.

श्री
मार्तिव
शुद्ध

(१६०) नहारगड दप्ते फतेहगड परगणे गुला जिला इसागटच्या नैऋत्येस ८ कोसाचे अंतरावर
असून ते कोटा राज्यात आहे

लेखांक [१३९ अ]

श्री * संवत् १८१० आषाढ शुद्ध ३

[३ जुलै १७५३]

श्रीमंत राजश्री पंत प्रधान स्वामीचे शेवेसी.

विनंती सेवक जयाजी सिंदे कृतानेक विज्ञापना. येथील सेवकाचे वर्तमान ता छ * १ रमजान खांमीच्या आसिर्वादेन यथास्थित असे. यानंतर रा फिर्गोजी^{१६१} सिंदे मौजे पिंगोरी ता निरथडी प्रांत पुणे हे स्वामीचे सेवेसी आम्हांकडे नौकरीस असेत. मशारनिलेचे जेष्ठ बंधु संताजी सिंदे मौजे मजकूरी मोकदमी करीत आहेत. येसास हार्ल याचे भाउवंद संभाजी व सिवजी सिंदे यांसि भाउपणाबद्दल मोकदमीविशीं नवाच कजिया करीत असेत. ये विशीं खांमीचे सेवेसी पुण्यांमधें रुबरूच विज्ञप्ती केलीच आहे. तरी माहाराजानी कृपाव्द पणे हरदोजणांस परीकीथल नेमून देऊन मौजे मार चे समस्त दाहीजण पंच सरकार यांच्या रुईने रास्तीं इनसाफ धर्मता करवणार स्वांमी धणीं संमर्थ असेत. फिर्गोजी सिंदे साहेबचाकरीत हमेशा तत्पर असतात. त्याप्रांीं स्वांमीच्या सेवेसी सत्वर येत तें करणार धणीं संमर्थ असेत. वाजवी इनसाफ विल्हेस लागल्यानंतर स्वांरी वा येतीलसें करावे. १^१ सेवेसी श्रुत होये हे विज्ञप्ती.

लेखांक [१३९ इ]

श्री * संवत् १८१० आषाढ शुद्ध ३

[३ जुलै १७५३]

राजेश्री भाऊ साहेब स्वामीचे शेवेसी.

विनंती सेवक जयाजी सिंदे कृतानेक विज्ञापना येथील सेवकाचे वर्तमान ता छ * १ रमजान यथास्थित असे. यानंतर रा फिर्गोजी सिंदे पिंगोरीकर ता निरथडी प्रांत पुणे हे स्वामिचे शेवेसी आम्हांकडे नौकरीस असतात. मशारनिलेचे जेष्ठ बंधु संताजी सिंदे मौजे मजकूरी मोकदमी करीत असेत. त्यास हली यांचे भाउवंद संभाजी व सिवजी सिंदे

(१६१) हे फिर्गोजी सिंदे पिंगोरीकर [प्रात पुणे] ' छावणीवाले सिंदे ' यांचे पूर्वज होत. या धराण्याचा शिंदेशाहीशी संबंध फार जुना आहे महादजी शिंद्यापासून यांचा जो संबंध तारीख जागीरदारान मध्ये दर्शविला आहे तो या पत्रावरून अर्थात चुकीचा ठरतो [ताजा भाग १ पान २५४] या पत्रास फमासुसार दृष्टिदोषासुल्ले साधितां आला नाही म्हणून येथें हें पत्र दिलें आहे

यासि भाउपणा व मोकठंमीवदल नवाच कजिया उपस्थित केळ असे तरी 'माहाराजानी'^{१६१} कृपावंत होउन हरदोजणास परकीथल नेमून देउन मौजे मारचे समस्त दाहिजण पच सरकार याच्या राईने रास्तीं इनसाफ धर्मता करवणार 'स्वामी धणी' समर्थ आहेत. फिरंगोजी सिंदे साहेबचाकरीत हमेशा नसर असतान. याचा इनसाफ वाजवी होउन स्वारी बराबरी येन ते करणार स्वामी धनी समर्थ असेत. 'गेवेसी श्रुत होय हे बिजती.^{१६३}

(१६२) वस्तुतः हे पत्र लेखाक १३९ अची नकल असल्यामुळे येथे छापण्याचे प्रयोजन नव्हते नाचि नाही विविध कारणांमुळे तसे करणे भाग आले. कृणामुळे वपरपरा रमन आगत्या पत्रव्यवहारात मुख्य प्रधानाग सिंदे नेहमी 'श्रीमंत, स्वामी व धनी' असे लिहीन होते [लेखाक २६, ३६, ७४, ७५, ७६, १०९] या विरहित प्रसंगोपात 'महाराज' या नावाने देखील पेशव्यास त्यांनी विशेषिले आहे [लेखाक १३९ अ] आणि ह्या विवेचनालंकार केवळ मुख्य प्रधानापुरताच मर्यादित होता असे नव्हे तर पेशवे घराण्यातील इतर पुरुषासही तो वापरलेला आहे सदाशिवराव भाऊस 'महाराज' ह्याून संबोधिले आहे याविषयी हे पत्र साजीभूत आहे रघुनाथदादास देखील 'श्रीमंत' असे जयाजी शिंद्यानी उल्लेखिले आहे [लेखाक ११५, १३३] अर्थात मुख्य प्रधानाराह पेशवे घराण्यातील अन्य पुरुषांना 'श्रीमंत, स्वामी, धनी किंवा महाराज' लिहिण्याचा परिपाठच होता मग त्या परिपाठानुसार महादजी शिंद्यानी जर [रघुनाथ दादास] 'महाराज' ह्याने तर त्यात काय नवल झाले ? ह्या सरळ 'महाराज' शब्दावर टीका करण्याची कल्पना राजवाड्याचा का मुचावी त्याचे रदस्य निदान मला तरी उलगडत नाही [खंड १३ व १४ लेखाक ४] या विवेचनावरून महादजीचा हेतु थुरळ पाडण्याचा होता असे अनुमान करिताना राजवाड्याने वरील परिपाठ किंवा दाखला लक्षात घेतला असावा असे दिसत नाही [खंड १ लेखाक ३७, ४९, ५५, ६१, ७३, ७४] आणि त्यामुळे इतिहासाचार्यांचा निष्कारण दुराग्रह होऊन त्यांच्या हातून ही मज्जेमाथी घाली किंवा नाही याविषयी वाचकवर्ग योग्य तो निर्णय करतील 'महाराज' या शब्दभेटीचा जमाखर्च जर [जाजगी-रीतीने] करावयाचा असेल तर या 'भोळ्या' चोपडी सिवाय अन्य वग्यादेखील तयामाव्या लागतील व नंतर अमल्या तसळमानीचे उलगडे करणे प्रशस्त होईल

(१६३) वरील [दोन्ही] पत्रावर सिकाभोर्तव नाही तेव्हा ही पत्रे जयाजीचे हातची असावी असे अनुमान निघू शकते निदान शेवटची 'विज्ञप्ति' तरी त्याच्याच हातची असावी असा ग्रह बळावतो पण प्रत्यक्ष 'पत्राचे व विज्ञप्तीचे' अक्षर इतके वळणदार आहे की ते जगाजीचे असेल की काय अशी शंका वाटू लागते ह्याशिवाय लढाईत जयाजीचा एक हात गोळीने उडाला होता असे डॉड सांगतो [Rajasthan vol. II page 415] तेव्हा हे गोंडवंगाल तरी काय होते ? राणोजीचे समक्षतेत अनेक मोहिमेत राहून जयाजी कारभार करीत होते असा शोध लागतो खरा [शिंद्याची बखर] तथापि विश्वसनीय सूत्राभावी तूतें स्तब्धता स्वीकारणेच सोडवें वाटतें. ह्यामुळेच जयाजीचे इत्ताक्षरासंबंधी विचार केलेला नाही

श्री जयाजी आपा शिंदे याची छत्री, मौजे तावसर समीप नागोर (मारवाड).

ॐ

श्रीमंत जनकोजी बाबा शिंदे

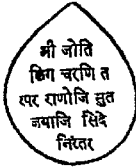
यांचा असल पत्रव्यवहार.

१८१२-१८१७ विक्रमी.

—०३४ ६६०—

लेखांक [१४०]

श्री * संवत् १८१२ श्रावण शुद्ध १
[८ अगस्ट १७५५]

राजश्री बालाजी येशवंत प्रांत कोंढे गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नो॥ जनकोजी^{१६४} शिंदे दंडवत सुमा
सित खमसेन मया अलफ. तुम्ही पत्र पाठविले ते पावले. तेथे लिला वर्तमान अवगत जाले.
'तीर्थरूपास छ १५ † सवाली सुक्रवारे^{१६५} विजैसिंगाने मारेकरास दक्षेणी^{१६६} थाट देउन

(१६४) हे जगाजी शिंढाचे एकुलते पुत्र होत हे वडिलवरोबर मारवाडचे मुहिमेत तर होते
असें कळते खरे पण अतीत समर्थी ते मेडल्यास होते [वखर पान १५, १९] किंवा [वडीलासमीप]
नागोरास होते हे समजण्यास साधन नाही अस्तु यासवंथी पुराबा पुढे येईपर्यंत वखरीवरच भिस्त
देवणे भाग आहे

(१६५) ' ३० जून १७५५ ला जयापा मारले गेले ' असें जे विधान राजवाड्याने केले होते.
[खड १ पृष्ठ १५] ते वस्तुतः खरे नव्हते असें आता नि संगण्य म्हणावे लागते.

† २५ जुलै १७५५

[लष्करांत] पाठउन दगा केला. तेच दिवसी त्यास कैलासवास जाहला. ईश्वरे मोठासा घात केला, असो. याउपरी नागोर घेणे जरूर. बिजैसिंगाचेही पारपल करावे, यातच लौकिक उत्तम असे. तुम्ही हे जाणतच आहां.' फोटेकर श्री महाराजजी व अखेरामजी याणी पत्रे पाठविली असेत. त्यात लिहिले असे जे हली पांच लाख रूपये खर्चास पाठवावेसा करार केला होता

(१६६) मराठी सैन्यांत बाव मिळण्यासाठी ' बिजयसिंगानें मारैकन्यास दक्षिणी बाट देऊन दगा केला ' हें तर आता कळलेच तथापि वकील, बाणी किंवा भिकारी यांपैकी कोणत्या मिथानें ते आत शिरले हें अनिश्चितच राहलें शंकरतात्या फडके याजपेक्षा [शिवाबा हातिहास ४] वखरकाराचा वृत्तांत विशेष संयुक्तिक दिसतो [भाऊवधर १७] ओळखूं न येता बाहेर निसटण्याचें कामी [वकीलीपेक्षा] भिकारी वेयाचीच क्लिप्ति जास्त संभवनीय वाटते वकीली वेपात प्रवेश करता आला नसता असें नाहीं पण तात्कालिन शिष्टाचाराप्रमाणें आगत, स्वागत व दरबारी शिस्तीमुळे अपघात करण्याला व तसेंच निमूटपणें निसटण्याला फार कमी संधी होती दगा केल्यानंतर मारैकन्यापैकी एक निसटून परतही गेला असे जे वखरकार झणतो [पान १७] त्याची पुष्टी जगदीशसिंह गेहलोतकर भारवाडचे इतिहासवरूनही होते या प्रसंगासंबंधी ' खोखर वडो खुराकी, खादो आपा सरिखो डाको ' अशी उक्ति प्रसिद्ध [असून मारैकन्याचें नावही दिलें] आहे [भारवाड इतिहास पृष्ठ १४४] जयाजी आजारी असता मारवाडकर राजचैद्याचे हस्ते औषधोपचार करवून गुण दाखविण्याची डाडची गैली विचित्र आहे मारैकन्यास इनाम देऊन [Rajasthan vol. 1 page 594] खाबर वैद्यकीय औषधोपचाराची रामबाण मात्रा जी डाडचें दिली [Rajasthan vol. 11 page 95] तिचे बलावर वखरप्रभावकास भारतीय कालाचें स्वन पडले तर त्यात नवल नाहीं कल्पनेचा प्रादुर्भावच तसा आहे जयाजी दिव्हीहून थेट मेडता व नागोरपावेतो पोहोचले त्याचे अस्वस्थतेबद्दल चकार शब्दही कोठें ऐकू येत नाहीं जयाजीचे पत्रव्यवहाराची गोष्ट सोडा पण दामोदकर व चित्तेळण्याचे पत्री तरी त्याची वार्ता असावी की नाहीं ? पण त्याविषयी मुळीच संशय नाहीं मग हे वैद्यराज कसे व कोठून आले बरे ? कदाचित् कुंसेरीस जयाजी आजारी असता मारवाडपक्षीय वकीलावरोवरचे वैद्यास असला योग आला असेल तर न कळे कुंसेरीच्या प्रसंगाची हें सूत्र जोडलें असतें तर राजपूत कैदारी डाडची कल्पना संभवनीय तरी भासली असती पण त्यात महती कोणती झाली हे कळत नाहीं महाराष्ट्रीय बांधवास यासंबंधी इतके सामणें आगल्याचें आहे की, जयाजीचा [तावसर समीप नागोर येथें] ज्या जगेवर अंत झाला तेथें त्याची जी छत्री होती ती मोडकळीस आली असता कै सर प्रतापसिंग यानी सिंदे सरकारचे छद्म स्नेहासाठी तिचा जिणोंद्वार करून बाग व विहीर खोदून पूजानैवेद्याची देखील योग्य व्यवस्था केली. पुनर् भारतीय औदार्य म्हटलें तर ते हे होय, व ते चिरस्मरणीय आहे असें कोण म्हणणार नाहीं ? बखतसिंगाशी पराजित होऊन रामसिंगजी रातोरात उज्जयनीस शिवाकडे सहाय मागण्यासाठी पळून आले व जयाजीस बरोबर घेऊन कोठ्यावरून मेवाडातून अजमेरीस आले आणि तेथून मेडता नागोरच्या मोहिमेस आरंभ झाला असें जे कथन डाडचें आहे [Rajasthan vol. 1 page 589-90] तें धर्थात या [भागातील] पत्रव्यवहारावरून सिध्दा ठरते. कारण कुंसेरीचा वेडा संपल्यानंतर दिल्ली व नारनोल बरून जयाजी सरल मेडत्यावर चा करून गेल्यानंतरच मोहिमेस आरंभ झाला असे स्पष्ट आहे

त्यात दोन लाख रुपये पंडिता^{१६७} जवळ दिले, त्यांची रसीद घेतली आहे. बाकी तीन लाख रुपये [राहिले] तेही ततबीर करून सत्बरीच देतो. येसे तुमच्याच पत्रा बाा त्याणी लाा आहे आणि तुम्ही काहीच लाा नसे. हे काये ? याउपरी पां १८ च लाख रुपये त्याजवळ निकडीने मागोन घेउन सर्वाथी सत्वर पाठवणे म्हणजे तुमच्या सेवेचा मजुरा असे. हर इलाजे येवज खर्चाकरिता पोस्त पाठवणे. ढील सहसा न करणे. जाणिजे छ * २९ सवाल. ' बद्धत काये लिहिणे हे विनंती

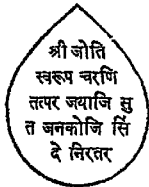

लेखांक [१४१]

श्री

* संवत् १८१२ श्रावण वद्य ५

[२६ अगस्ट १७५५]

१६८

राजेश्री बाळाजी येशवंत

कमाविसदार प्रांत कोटे व पाटण गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलकृत राजमान्य स्नोा जनकोजी सिंदे रामराम सुमा सित खमसेन मया अल्फ. तुम्ही पत्र पाठविले ते पात्रले. तेथे लाा की विपरीत^{१६९} वृत्त येकिले सबब कासीद दुसरा पाा असे, तरी तत्त्वता [वर्तमान] लाा पाहिजे म्हणून लाा. 'तरी तीर्थरूपास खराखुराच दगा विजैसिगाने केला. छ १५ सवाली सुक्रवारे कैलासवास जाला. ईश्वरे मोठासा घात केला. दैवी गतीस उपायेच नसे. याउपरी बदोबस्त असणे तो केलाच असेल. चिंता न करणे.' सरकारचे रुपये तूर्त खर्चास कोठ्याबाबत पाठवितो म्हणून तुम्ही व अखेरामजी बोलोन गेलेत त्यास फार रोज जाले. - अध्यापि ततबीरच करितो म्हणून

(१६७) बाळाजी गुलगुल्यास 'पंडित' या संक्षिप्त नावाने कोटेकर संबोधित होते पंडितपणाची छाप त्याजवर किती पडली होती याविषयी पुढे पूर्ण कल्पना होणार आहे

(१६८) 'सिकामोर्तिव' जर या सुमारास तयार झाला तर जयाजीचे जिवंतपणी पत्रावर जनकोजींचा स्वतंत्र 'सिकामोर्तिव' असणें मुळींच संभवणीय नव्हतें आणि सनाचा स्पष्ट हस्तदोष आहे असें झणावे लागतें [लेखांक १२६ टीप १५८]

(१६९) जयाजीचे 'विपरीत [अपघात] बालेंवर बाळाजी गुलगुल्याचा विश्वास बसेना झणून त्यानें सत्य वर्तमान कळण्यासाठीं मुद्दाम जो दूत पाठविला त्याचें हें उत्तर आलें.

वारंवार लिहित असता. हे तुम्हास योग्ये नाही. याचपरी करारा ग्रा रूपये पांचही सध्या पाठवितोमे बोलला असा ते जलदीनेच पा देणे. ढील सर्वथा न करणे. छ * १७ त जिल्हाद. १ वहुत काये लिहिणे हे विनती.

मोर्तन
सुद्ध

लेखांक [१४२]

श्री

* संवत् १८१२ श्रावण वद्य ५

[२६ अगस्ट १७५५]

पुरवणी राजश्री बाळाजी येशवत प्रांत कोटे व पाटण गोा यांसि.

रामराम सुमा सित खमसेन मया अल्फ पूर्वी पांच लाखाचा करार तर्त खर्चास पाठवितो म्हणून करून गेला. त्यात आजीपावेतो तीन लाख रुपये सिद्द जाले असेत म्हणून पत्रे माहारायाची व तुमची येतच होती. हलीच्या पत्रात येक लाखाची तयारी केली असे म्हणून लिहिता. हे अपूर्व वाटते ! त्यास येथे खर्चाची बोढी वहुतसी असे. हे गोष्टी चित्तात आणून हर तजवीज करून कोठ्याकडून व पाटणाकडून खर्चा करिता येवज पोस्त अम्हाजवळ येई ते गोष्ट करणे. येविसी ढील सहसा न करणे. उजेनी कडून खर्चास येवज आणविला होता. त्यास दिरंग लागला असे सबब लिहिले आहे हा अर्थ चित्तांत आणून हर तजवीजेने पैकां खर्चा करिता सत्वर सत्वर पा देणे जाणिजे छ * १७ माहे जिक्काद. १ तर्त हरयेक येवजी रूपये पनासा हजाराच्या हुड्या करून पाठउन देणे. येक घडीचा विलंब न करणे. हे विनती.

मोर्तन
सुद्ध

लेखांक [१४३]

श्री

* संवत् १८१२ श्रावण वद्य १४

[५ सितंबर १७५५]

श्री जोति
स्वरूप वरणि
तपर जयाजि सु
त जनकोजि मि
दे निरत्तर

राजश्री बाळाजी येशवत
कमाविसदार प्रात कोटे गोसावी यासि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य खो

जनकोजी सिंदे रामराम सुद्ध

सन सित खमसेन मया व आल्फ. तुम्ही पत्र पाठविले ते पावले. 'राजे माधोसिंग'^{३०} यानी अनुसंधाने केली. त्याचे वर्तमान लेहून पाठविले. ते सविस्तर कले आले. ते गोष्टीची चिन्ता काये आहे. ईश्वर कृपेकरून त्याचे पारपत्य केले जाईल.' जन्म अष्टमी जाल्यावर माहाराव लाख रुपयाची निशा करून देतील म्हणोन लखन केले. तर ज्याप्रमाणे अखेराम पंचोली यथून करार करून गेले आहेत त्याप्रमाणे रुपये पावते केले तर पूर्ववतप्रमाणे स्नेह राहील नाहीतर कळतच आहे. यास्तव तुम्ही माहाराज यास समजून सांगोन करारा प्रमाणे वसूल करणे. येथे खर्चाची वोट आहे. जलदीने वसूल करून आपल्या वाटणीने^{३१} चा यैवज सत्वर पाठविणे. पाा पाटण येथील करार तुम्ही करून गेला तो होउन गेला. कराराप्रमाणे रुपये पाठविले नाहीत. हे अपूर्व आसे ? दोन दिवस दुकाने बंद^{३२} जाली. प्रस्तुत हुंड्यापांड्या चालत आसतील तर पाटणच्या बाकीच्या यैवजाच्या हुंड्या करून पाठवणे. जागिजे छ ४ २७ जिल्ह्याद. 'बहुत काय लिहिणे हे विनती.

मोर्तव
सुद

पौ भाद्रपद शुद्ध ९

[१४ सितंबर १७५५]

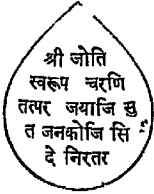
(१७०) हे जयपूरवाले राजे माधवसिंग यांनी जयाजी निजधामास गेले असे पाहून विजयसिंगाचा पक्ष उचलून जनकोजीची मगरमिठी शिथिल करण्याच्या हेतूने शिंद्याचे पिछाडीवर लाडगेतोड करण्याची युक्ति केली आणि त्या कामावर 'अनुरुद्धसिंग खंगारोत' नावे सरदाराची योजना केली. तो फौजेसह 'नारायणावर आला' त्याचे मुकाबल्यास 'राणोजी भोडटे, नरसिंगराव सिंदे व खानाजी जाधव यास पाठविले' त्यांनी 'छ ९ मोहरमी [कछव्याच्या फौजेस] मारून हजार बाराशे घोडे घेतले व तोपखाना घेतला सात आठशे रजपूत कापून काढिले, असे दाभोलकर वर्णन देतो [२३ अक्टुबर १७५५]

(१७१) माधवसिंगाजी जयपूरनाले याशी युद्ध आरंभले त्यामुळे किंवा जयाजीचे निधनानिमित्त कोटेकरांनी 'हरताल' केल्यामुळे ही दुकाने 'बंद' झाली ! हे सांगणे कठिण आहे अशा प्रसंगी उलट व्यवहार झालून 'हरताल' करण्याची जी प्रथा शिंदेशाहींत चालू आहे, तिचा उगम कोठे तरी असलाच पाहिजे. राज्यारोहणासंबंधी ह्या राजकीय व्यवहाराचा सुगावा ज्याप्रमाणे या वेळेपासून स्पष्ट सांपडतो [लेखांक १४६] तर 'हरताल' या चालीचे हें सूत्र नसेल कशावरून ? ज्यासथी शिंदेशाही पाटणचाही उल्लेख आलेला आहे त्यासथी हरतालीचेंच स्वरूप जास्त संभवनीय वाटते.

लखांक [१४४]

श्री * संवत् १८१२ भाद्रपद वद्य ११

[१ अक्टूबर १७५५]

राजश्री बाळाजी येशवत

कमाविसदार प्रात कोटे व पाटण गोसावी यासि.

अखंडित लक्ष्मी आलकृत राजमान्य स्नोता जनकोजी सिंदे रामराम सुहूर-
सन सित खमसेन मया व आलफ. तुम्ही पत्र पाठविले ते पावले. हुंड्या जैपुरच्या

१५,००१ परमाणे पाटणपैकी

१२,००१ प्रांत कोटे येथील यैवजी.

२७,००१

येणेप्रमाणे सतावीस हजार दोन रूपयाच्या पाठविल्या आहेत. रूपये पावल्याचा जाव पाठवावया आज्ञा केली पाहिजे म्हणोन लिहिले. तर सदरहु हुंडीपत्रे राजश्री नानाजी नाईक पोतदार याजपासी देउन जैपुरास पाठविली असेत. सही होउन यैवज जमा जाल्या नंतर रूपये पावल्याचा जाव मागू[न] लहून पाठउ राजश्री माहाराज याच्या [ग] रीरास सावकास नव्हते. ते श्रीने कृपा [के] ली. प्रस्तुत समाधान आहेत अज्ञप्रमाणे [सा]त्तगावे ते रीतिने सांगितले. देहलवीया[स] ताकीद आहे, दडदोर लोकास होतो ल्यास[ही] ताकीदच आहे. रूपये येतील ल्याप्रमाणे शेवटी पाठउन देउ म्हणोन लखन केले, त[री] साळ गुदस्ता अखेराम पचोली येथून तीर्थरूपसि करार करून गेल ल्या प्रमाणे राजश्री मल्हारजी बाबानीही मान्य केले असोन अद्याप रूपये न दिले ? येणे करून स्नेह कसा राहतो ! येसे पष्ट माहाराज यास सागोन कराराप्रमाणे रूपये वसूल करून घेणे. आमच्या वाटणीचा यैवज येत येईल ल्याच्या हुट्या वरचेवर पाठवीत जाणे मारवाडचा प्रसंग सर्व तुम्ही आपले दृष्टिने^{१०२} पाहिलाच आहे. खर्चास यैवज पाहिजे. पत्र

(१७२) मारवाडची मोहीम चालू असता बाळाजी गुलामुले अनेक वेळा आला गेला असें नळते पण जयाजीचे विपरीत वार्तेनंतर तो लगेच गेला होता की काय ? अपघात वार्तेंसरशी 'बछ्याची शोरी वाढली त्याची अनुसंधाने, कोठ्याहून बाळाजी कळवीत होता' त्यावरून हे शक्य दिसत नाही [ले १४३] मागील मेढीचा हा हवाला असवा असें वाटते [लेखांक १२७, १२८]

पावताच पाटणीची बाकी करारपैकी राहिली. आहे ते व गामज यथील बाकी व कोट्याचा वसूल येईल त्यापैा वाटणीचा येवज येत जाईल येसे जमा करून हुडी जैपुरची सत्वर पाठउन देणे. हुडी पाठवावयासि दिवसगत न लावणे. जाणिजे छ * २४ जिल्हेज. १' वहुत [का]ये लिहिणे हे विनंती.

मोतेब
खुद

पैा आसोज सु.

लेखांक [१४५]

श्री * संवत् १८१२ आश्विन वद्य ३

[२३ अक्टुबर १७५५]

पुा राजश्री बालाजी यशवंत गोसावी यांसि.

रामराम सुहूरसन सित खमसेन मया व अल्फ. प्रांत कोटे येथील वसूल आला त्याच्या वाटणीचा येवज वरचेवर पाठविला आहे. करारमधे वसूल होणे आहे त्याच्या विसी तगादा केला आहे. लोकास दंडदोर केला आहे. वसूल जाल्यानंतर देतो म्हणून म्हण[त] जातात. प्रस्तुत माहारावजी श्री [नाथ] जीच्या द्वारास खार होउन जाणार. जातेसमई निर्वाह करून जातील. त्याप्रमाणे सेवेसी लेहून पाठउ म्हणोन लिहिले. तर वरचेवर जावासाळ करितात. येणे करोन त्याचा परिणाम कसा शेवटास जाईल. वहुता प्रकारे तुम्ही त्यास समजाउन सांगोन कराराप्रमाणे वसूल घेणे. वसूल घ्यावयासि सुस्ती न करणे. आमच्या वाटणीचा येवज वरचेवर पाठवित जाणे. जाणिजे छ * १६ मोहरम. १' हे विनंती.

मोतेब
खुद

लेखांक [१४६]

श्री * संवत् १८१२ आश्विन वद्य ३

[२३ अक्टुबर १७५५]

पुा राजश्री बालाजी यशवंत गोसावी यांसि.

रामराम सुहूरसन सित खमसेन मया व अल्फ. माहाराव यानी आम्हा वा

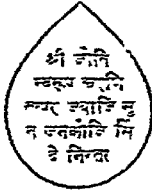
टीका^{१३२} देलून खानगी करितात. सक्तीच घेउन येतो म्हणोन लिहिले. तर उत्तम न्हे आहे. मागोचे बहुत सावत्रपणे वेगो. जाणिजे छ * १६ मोहरम. हे १ दिवसी.

लेखांक [१४७]

श्री नं. १८१२ कर्मिक शुद्ध ६

[९ नवंबर १९४७]

राजश्री शाळाजी यशवंत

कमागिसदार संत्तान कोटे गो गोमी.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य लो जनकोर्ज सिंदे रामराम
सुद्धरसन सित खनमेन मया व अलक, तुन्ही पत्र पाठविले ते पावले. पेगजी हुंड्या
जैपूरच्या रुपये २५,००२ पंचवीस हजार दोन रुपयाच्या पाठविण्या लाचे रुपये जन
जात्याचा जाव लेहून पाठवावा म्हणोन लिहिले. तर हुंड्या गठविण्या लाचे रुपये जम
जाले वानपलील. साल गुा पैा रुपये.

२०,००२ गुा मोर्जीराम हुंड्या ४

१५,००१ पा पाठणपैा

५,००१ पा कोटेपैा

२०,००२

५,००० गुा नानाजी नाईक हुंडी १ पा कोटेपैा

२५,००२

(१७३) टीका इंगले टिका, खनिषेक उत्तर हिंदुस्थानात या नांवाचे जेन विनी म्हाणत आहेत
लानकारासिंदवी नराटन टिकाचा जो विनी होतो त्याम इकडे टीका म्हाणत व राज्याभितेक विनी
टीका अर्सेच म्हाणत: त्याम हाच इकडे देखे म्हाणत आहे राजाजी मुकतेच वारले आणि लानकारासी विदि
गावीवर वसले त्यांच्या हा राज्याभितेक इंसगीं लोपूरकर व लानकार राजे जालकून जम टीके वले
[दामोदर जून १७५६] त्यामामेव कोटेकराकडून हा म्हाणत चालत होता. म्हाणत मित्रमामा-
लील राज्याभितेक प्रसंगी राजतूत व इतर राजेरजवाड्यांकडून हा म्हाणत गेलेलो जेन, जन इले ती
चोटे इतिहासमत्नी लजंत टिकली पाहिजे. पहा टीका ३०

तपसील.

१५,००१ पा पाठण साल गुापैा

१०.००१ ग्रांत कौटे साल गुाचे यैवज

२५,००२

न येणेप्रमाणे पंचवीस हजार दोन रुपये जमा पोते जाले आसेत. परंतु सदरहू हुंड्याच्या टीपा पाहिजेत तर पत्र पावताच पंचवीस हजार दोन रुपयाच्या पेठा लेहून पाठवणे येथे उभयताच्या खाथीन हुंड्या केल्या त्याजपासोन रूपये सरकारात घेतले, परंतु हुंडीपत्रे सही जाली नाहीत. कासिद मार्गी मारला गेला. यास्तव लिहिले आसे. जल्दीने पेठा पाठउन देणे. टीक्याचा हती चांगला व घोडे उत्तम वगैरे सामान समागमे घेउन येणे. मार्ग सुरक्षित चालतो. चिंता नाही. माहाराव यात्रा करून आलाच असेल. कौट्याच्या यैवजी चालीस पंनास हजाराच्या हुंड्या त्याजपासी मागोन घेउन बा आणणे. जाणिजे छ ४ सफर. बहुत काय लिहिणे ! हे विनंती.

मोर्तब
सुद

पौ कार्तिक शुद्ध १२. तेरख ४ सफर.

[१५ नवंबर १७५५]

लेखांक [१४८]

श्री * संवत् १८१२ कार्तिक वद्य १२

[३० नवंबर १७५५]

श्री जोति
स्वल्प चरणि
तत्पर जयाजि सु
त जनकोजि सिं
दे निरतर

राजश्री बाळाजी येशवत

कमाविसदार पा पाठण ग्रांत धूंदी गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नेहा जनकोजी सिंदे रामराम सुमा सित खमसेन मया अलफ. श्रीमंत राजश्री पंत प्रधान स्वामी यांची उंटे २०० दोनसे खरिदीवदल मारफात राजश्री गोविंदराव कृष्ण याजकहून पाठणचे यात्रेस सरकारचे जासूद व सारवान [व] त्यांचा भल माणूस कारकून रा गंगाराम गोविंद येसे खरिदीवदल गेले. तेथे यात्रेत र [ह] बारीयासि पैका उंटाकरिता खरिदीस दिल्या. त्यास तुम्ही दिकत करून

जकात मागता व वेपारीयांसि फिशद करून उठे खरिदी होउ दिल्ली नाहीत. सरकारची दस्तके श्रीमंताची व आमचीही दस्तक येसी [त्याजपार्श] असता हे तुम्ही करावे ! येसी गोष्ट तुम्हास योग्य नाही. दरवारी माणूस तुम्ही असोन येसे येकोन अपूर्व वाटले. याउपरी हे पत्र सहस्र पत्राचे जागा जा[णून] म सरकारचे जासूद व सारवान व अजमेरकर कारकून ज्याप्रो सरकारच्या खरिदी उंटाविशी सांगतील त्याप्रमाणे साहित्य करून जकातीचा तगादा न करिता आपला व कोठेकर याचा बदरका^{१०४} उंटावरावरी सरकारच्या ठेउन माळवे प्रांते उंटे २०० दोनसे सरकारची सुरक्षित पोहचेत ते गोष्ट करणे. याउपरी नाळस काही न ये ते करणे. जाणिजे छ * २५ माहे सफर. १ श्रीमंताचे दस्तक असता त्याच्या उटास खलेल करावे हे आपूर्व आहे ! याउपरी उठा वा माणसे देउन मुकुंदवरी पार करून ठेणे. कोणे गोस्तीचा उजूर न करणे. वहुंत काय लिहीणे हे विनंती.

मोक्ष
मुक्त

लेखांक [१४९]

श्री * सवत् १८१२ कार्तिक वद्य १२

[३० नवंबर १७५५]

श्री जोति
स्वरूप चरणि
तत्पर जयासि सु
त जनकोजि सि
दे विरतर

राजश्री बाळाजी यशवत कमाविसदार साा कोटे गैरे गोा यांसि

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्तोता जनकोजी सिंदे रामराम सुद्धरसन सित खमसेन मया व अलफ. तुम्ही पत्र पाठविले ते पावले. पेशजी हुड्या पंचवीस हजार दोन रूपयाच्या पाठविल्या त्याच्या पेठा पाठविल्या आहेत. घेउन उत्तर पाठवावे. माहाराव याने टीका तयार केला असे समागमे घेउन नेवेसी येतो म्हणोन लिहिले. तर पेठा पाठविल्या त्या मोजीराम साडुकार याचा स्वाधीन केल्या. माहाराव याने टीक्याचे साहित्य करून दिले त्यात घोडे, हाती चागला नसला तर उत्तम पाहून समागमे घेउन येणे. मोजीराम साडुकार याची बरात तुम्हावर पंचवीस हजार रूपये याची केली आहे. तो येवज

(१७४) बदरका हणजे वाढ दाखविणारा, वाढाळ्या [राजवाडे ऐग्र खंड ८ पान ३७२]
हा शब्द पूर्वी आला आहे [लेखांक १०९] पण नजरचुकीमुळे टीप देणं राहिले ती येथं दिली आहे

त्यासी पावता करून कवज घेणे. हरयेक येवजी मजरा दड. वरात माधारी न पाठ तें वणे.
जाणिजे छ * २५ सफर. १ वहुत काये लिहिणे हे विनंती.

मोर्तद
खुद

लेखांक [१५०]

श्री * संवत् १८१२ मार्गशीर्ष वद्य १३
[३१ दिसंबर १७५५]

श्री जोति
स्वरूप चरणि
तत्पर जयाजि सु
त जनकोजि सि
दे निरतर

राजश्री दाळाजी येशवंत
कमाविसदार पाा पाटण प्रात बुदी गोसावी यांसि

अखंडित लक्ष्मी आलकृत राजमान्य खो जनकोजी सिंदे रामराम सुमा
सित खमसेन मया अलफ. हरणाथसिंग व सुरबरसिंग व सग्रामसिंग भारवाडकर हे कामा
करिता प्रात मजकूरीहून मालवे प्रांते पोटे भराबयास जात असता पाटण कसब्यास श्री
च्या मेळ्यास आले होते. त्याजवळ उंट सर २६ व घोडे २ दोन वगैरे वस्तभाव होती. ते
सारेच पाटणामध्ये हिरोन घेतले आहे. तरी गरीबे^{१०५} पोटे भराबयास जातात. त्याजवरी
येणेप्रमाणे करावे पैसा अर्थ नाही. याउपरी उंटे २६ सज्जीस व घोडे २ वगैरे चीज
वस्त जे घेतले असेल त्याप्रमाणे जरा बजरा देवणे. फिरोन नालस हुजूर त्याची न ये
ते गोष्ट करणे जाणिजे छ * २७ माहे रवीलौवल. १ वहुत काय लिहिणे हे विनंती.

मोर्तद
खुद

लेखांक [१५१]

श्री * संवत् १८१२ पौष शुद्ध ६
[७ जनवरी १७५६]

श्री जोति
स्वरूप चरणि
तत्पर जयाजि सु
त जनकोजि मि
दे निरतर

राजश्री दाळाजी येशवंत
कमाविसदार प्रांत कोटे व पाा पाटण गोसावी यांसि

(१७५) भारवाडकराशीं प्रत्यक्ष शुद्ध चाल असता त्याच्या जातभाई प्रजेजी किती सरळ व शुद्ध
वर्तन ठेवण्याबद्दल हें धोरण होतें बरें ?

अखडित लक्ष्मी आलकृत राजमान्य स्त्रो जनकोजी सिंदे रामराम सुमा
सित खमसेन मया अलफ. तुम्ही पत्र पाठविले ते पावले, तेथे लिहिले वर्तमान अवगत जाले,
माहाराजजी पैका सरकारचा देतो देतो म्हणतात. देतील तेव्हां पाठउन देउ म्हणून
वारंवार पत्रे लिहिता. हेच अपूर्व असे ! त्यास तुम्ही निकड करून सरकारचा पैका तुम्ही [३]
अखेरामजी यैसे करार केल्यात त्याप्रमाणे सत्वर मागोन घेणे, हे गै न करणे, जरी त्याणीं
करारा प्रा यैवज दिव्हा तरीच त्याचा आमचा स्नेह राहील. नाही तरी स्नेहास अंतर
पडेल. यैसेच त्यास परिछिन्नवादे सांगोन यैवज मागोन घेउन जल्दी पाा देणे 'येथील
वृतांत सिधांत ठरेल त्याप्रमाणे लेहून पाठविले जाईल, सरकारची उटे श्रीमत साहेब
कडील मकुदवरीपलीकडे पार करून दिव्ही, जकात त्यास माफ केली म्हणून ला. [तरी]
बहुत उत्तम केलेत. जाणिजे छ * ४ राखर, टीका घेउन येतो यैसे फार रोज लिहिता.
अपूर्व असे. याउपरी सामान चांगले व हत्ती उत्तम यैसे सत्तरीच घेउन येणे व पैतका
खर्चाकारिता हर इलाजे मातवरच घेउन येणे म्हणजे तुमचा मजुरा असे छ मार !'
बहुत काय लिहिणे हे विनंती

मोती
सुद्ध

लेखाक [१५२]

श्री

संवत् १८१२ माघ शुद्ध ७

[७ फरवरी १७५६]

श्री जोति
स्वरूप चरणि
तत्पर जयाजि सु
त जनकोजि सि
ंदे निरतर

राजश्री बालाजी येगवंत प्रात पाटण गोसावी यासि

अखडित लक्ष्मी आलकृत राजमान्य स्त्रो जनकोजी सिंदे रामराम
सन सित खमसेन मया अलफ. तुम्ही पत्र पाा ते पावले, ला वृत कळले. हरनाथसिंग व
सरवरसिंग व संग्रामसिंग याचे उठाविसी ला म्हणून त्याची चौकसी करिता ठाकराचे
उंट नव्हते, र[ह]बारी याचे उठ [ठाकरानी] चोरी आणले होते. त्यावरून चौकसी करून
जमींदार व राठोड याचेच मारफातेने ज्याचे उठ खरेखुरे जाहले ते त्याचे त्यास दिले.
त्यांची कन्नजे घेतली. सरकारात तिही हिशात मिळोन उंटे आठ घेतली आहेत. येणे प्रा
काजिया विल्हेस लाविल्य म्हणून लिहिले. ते कळले. बहुत उत्तम केलेत. सरकारची उटे

निगादास्तीने ठेउन ताजी राहत ते करणे. जाणिजे छ * ६ माहे जमादिलौबळ. ११ बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

मोर्तिव
सुद्ध

पैा छ १७ जोबळ.

[१८ फरवरी १७५६]

लेखांक [१५३]

श्री * संवत् १८१२ माघ शुद्ध १२

[१२ फरवरी १७५६]

श्री जोति
स्वरूप चरणि
तत्पर ज्ञासि सु
त जनकोजि सि
दे निरतर

राजश्री बाळाजी येशवत प्रांत कोटे गोसावी यांसी.

अखडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्तो। जनकोजी सिंदे रामराम सुमा
सित खमसेन मया अलफ. कंफजी वोहरा व चिंरंजिव वोहरा हे कसवे बूंदीकर त्याजकडे
सरकारचे रुपये दाहा हजार आहेत. यैशास त्याणी तेथून पळोन तुमच्या प्रांतात कोठ्याच्या
मुलकांत येउन राहिले असेत. तरी त्याजविसी श्री माहारावजी व अखेराम यांसि सागोन
सरकारचे रुपये त्याजकडून देवणे व वोहरे मजकूरही राजश्री विठ्ठलाव गोपाळ या
जवळ देवणे. सरकारचे रुपये सुटणार नाहीत. त्यास आसरा कोटेकर न देत. सरकारचा
यैवज वाजवी मशारानिले घेत. वोहरे यांसिही पूर्वप्रमाणे बूंदीमध्ये आणीत [व] नांदवीत
ते करणे. येविसी है गै सर्वथा न करणे. जाणिजे छ * ११ माहे जमादिलौबळ. ११ बहुत
काय लिहिणे हे विनंती.

मोर्तिव
सुद्ध

लेखांक [१५४]

श्री * संवत् १८१२ फाल्गुन शुद्ध ७

[८ मार्च १७५६]

पुरा राजश्री बाळाजी येशवत गोसावी यांसि.

रामराम सुह्रसन सित खमसेन मया व आलफ. पा पाटण येधील यैवजी हुंड्या

रुपये १०,००० दाहा हजारच्या जैपूरच्या पाठविल्या त्या पावल्या. त्या हुंड्या राजश्री नानाजी नाईक पोतदार याजपासी देउन जैनगरास पाठविल्या आहेत. सही होउन यैवज जमा जाल्यानंतर जाव मागून लेहून पाठउ, पाा मारच्या यैवजी माघ मासचे रुपये येणे चालीस हजार त्यापैा दाहा हजार पाठविले. बाकी तीस हजार रुपये राहिले. ते फ पावतांच सहरहू यैवजाच्या हुंड्या करुन पाठविणे. यैवज खर्चास पाहिजे म्हणोन जरूर जाणोन लिहिले आहे. आधी आधी तीस हजारच्या हुंड्या पाठविणे ठीक कराल तर व्याज बावे लागले. हे जाणोन सदरहू यैवजाच्या हुंड्या करुन पाठवणे. राजश्री मल्हारजी बावा होळकर याजकडील सटवाजी राजोले वगैरे खैरावाद वकानी वगैरे महालात आले आहेत म्हणोन लिहिले ते सविस्तर कळले. पुढे नवल विशेष वर्तमान [त्याचे] येईल तें वरचेवर लेहून पाठविणे. जाणजे छ * ६ जमादिलाखर. ' हे विनंती.

मोर्तव
सुद्ध

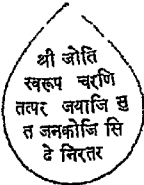
पैा फाल्गुण सुद्ध १३. ताा ११ माहे रविलाखर

[१४ मार्च १७५६]

लेखांक [१५५]

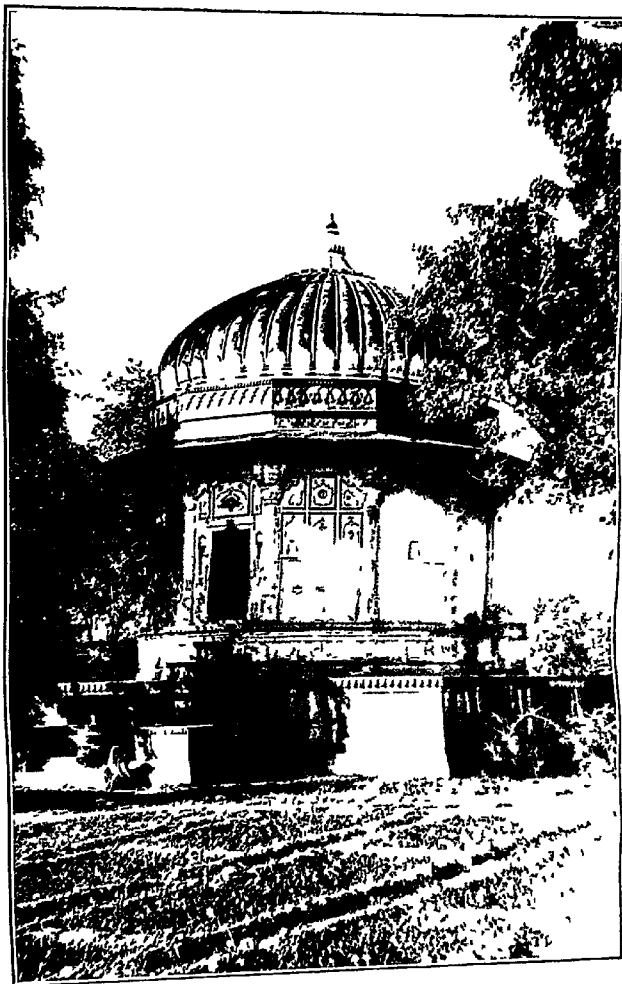
श्री ७ सवत् १८१२ फाल्गुण सुद्ध १०

[११ मार्च १७५६]

राजश्री बालाजी येशवत प्रात कोटे गोसावी यासि.

अखडित लक्ष्मी आलंकृत रोजमान्य स्नोा जनकोजी सिंदे रामराम सुमा
सित खमसेन मया अलफ श्रीमत राजश्री पत प्रधान स्वामी याणी राजश्री रामजी
नाईक भिडे पोतदार यासी पोतदारीच्या यैवजी रुपये १३,००० तेरा हजार वरात
राजश्री मल्हारजी होळकर याजकडून देवविले. ते त्यानी आपल्या वाटणीच्या यैवजी
प्राा मारी राजश्री आबाजी रघुनाथ याजकडून देवविले आहेत. यैशास नाईक
मशारमिले याणी सदरहू रुपये आम्हास देवविले आहेत तरी तुम्ही तेरा हजार रुपयाच्या
हुंड्या राजश्री मल्हारजी बाबाच्या वाटणीबाबत आबाजी रघुनाथ याजकडून घेउन

श्री राणोजी शिंदे यांची छत्री, श्रीक्षेत्र अवंतिका रामघाट, क्षिप्रातीर.
(लेखांक १५६)

जैनगरच्या हुंड्या करून जलदीने आम्हाकडे पाठवणे. येविसी है गै न करणे. जाणिजे छ * ९ माहे जमादिलाखर. ११ वहुत काय लिहिणे हे विनंती.

मोतैव
सुद

लेखांक [१५६]

श्री * संवत् १८१२ फाल्गुन वद्य १०

[२५ मार्च १७५६]

श्री जोति
स्वरूप चरणि
तत्पर जयाजि सु
त जनकोजि सि
दे निरतर

राजश्री रामराव निलकंठ

कमाविसदार पो हवेली उजैन गोसावी यांसि

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नो जनकोजी सिंदे दंडवत सुमा सित
खमसेन मया अलफ. तीर्थरूप कैलासवासी [राणोजी बाबा शिंदे] यांची छेत्री कसवे उजैन
क्षेत्र अवंतीकेस^{१७६} आहे. त्या छेत्रीस दरसाल जाजम १ एक व तेल वजन ४४१ पावसेर
येणेप्रमाणे छेत्री सरकारचीस देवविले आहेत. तरी लिहिल्याप्रमाणे देववीत जाणे. है
गै न करणे. जाणिजे. छ * २३ माहे जमादिलाखर. ११ वहुत काय लिहिणे हे विनंती.

मोतैव
सुद

लेखांक [१५७]

श्री * संवत् १८१३ वैशाख वद्य १

[१५ मे १७५६]

श्री जोति
स्वरूप चरणि
तत्पर जयाजि सु
त जनकोजि सि
दे निरतर

राजश्री बालाजी येशवंत व चिमणाजी गोविंद

कमाविसदार प्रा पाटण गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नो

जनकोजी सिंदे दंडवत सुहृदसन

(१७६) अवंतीकेंतील राणोजीची छेत्री या पूर्वी तयार झाली असावी असें वाटतें 'तीर्थरूप
[राणोजी बाबा शिंदे] असें जनकोजी जरी ह्मणत नसले तरी महादजी शिंदे तसें स्पष्ट सांगतात ते
पत्र पुढे येणारच आहे [२२ सितंबर १७६३] पहा टीप ६६

सित खमसेन मया व आल्फ. पाा मजकूरी कारकून आा २ पेगजीपासून आहेत त्याप्रमाणे
करार करून पाठविल्या आसेत. त्याचे वेतन बारमाही समाइक रुपये.

८००, विसाजीराम सरमजामदार.

७००, गणेश दादाजी.

१५००.

येणेप्रमाणे पधरासे पूर्ववतप्रमाणे तुम्हाकडून देविले आसेत. तर सदहू पधरासे
प्राा मजकूरच्या इजारियाच्या यैवजी साल मजकूर पैा पावते करून पावल्याचे कत्रज घेणे.
जाणिजे छ * १५ सावान. १' बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

मोर्तव
शुद्ध

पैा छ २ माहे शौबाल.

आषाढ शुद्ध ४. शुा बूंदी.

[१ जुलै १७५६]

बार.

लेखांक [१५८]

श्री

४ संवत् १८१३ जेष्ठ शुद्ध ११

[१ जून १७५६]

श्री जोति
स्वरूप चरणि
तत्पर जवाजि शु
त जनकोजि सिं
दे निरतर

राजश्री बाळाजी येशवत प्राा कोटे गोसावी यासि

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नोा जनकोजी सिंदे रामराम सुमा सबा
खमसेन मया व अल्फ. तुम्ही पत्र पाठविले ते पावले. तिकडील सविस्तर वर्तमान लिहिले
त्याजप्रमाणे सविस्तर कळळे. यैसीयास राा नारो बाळाजी यास वरात दिल्ली आहे त्याज
प्रमाणे यैवज त्यास पावता करणे. ज्याप्रमाणे तुम्ही करार केला आहे त्याजप्रमाणे यैवज
सत्वर रवाना करणे. येथे लोकाचे समजाविसीस पैका पाहिजे. राा रामराव नीलकंठ याजकडे
रुपये वीस हजार पावते करून त्याचा जाब पाठविला तो पावला. बाकीचा येवज राहिला
त्याची तरतुद सत्वर करून पाठवणे. राजश्री गोविंद मनाजी तुम्हापासी जाउन निवीत

वसले आहे. बोहरियाचा रुपयाची अथवा तुमच्या खासगत टीपेच्या रुपया पातळठावावयाची तुम्हा उभयेतास चिंता नाही. अपूर्व आहे ! याउपरी तुम्ही खासगत टीप आठवीस हजारची आहे ते रुपये सत्वर पाठवणे. बोहरियापैकी न उगवे तरी खासा खारी सत्वरीच त्या प्रांतास येत आहे. पंनास खार पाठउन सर्वा बोहरीयास धरून आपून व्याजसुधा रुपये घेउ. चिंता नाही. परंतु तुम्ही सख्त तगादा करावयास न चुकणे. त्याचे दारी माणसे वसउन रुपये घेणे. तुमची माणसे फोटेकरानी उठउन दिल्ली तरी मग न मागणे. त्याचे फळ [ते] आविल्ले पावतील. जितकी तजवीज करून रुपया पाठवाल तो [या वेळा] आमच्या मोठ्या उपयोगास पडेल. 'श्रीमत राजश्री दादासाहेबाचे व मल्हारजी हौळकर याचे वर्तमान लिला ते कळले. व याउपरीही वरचेवर लिहित जाणे. देवीसिंग इंदगडवाल्यास उमेदसिंगाने दगा करून मारल्याचे वर्तमान लिला तेही विदित जाले. रांगड्यानी येव्हढे कर्म^{१००} मात्र [खोटे] आनिलविले आहे ! त्यासही येखादा तेच गत करील.' जाणिजे छ * १० माहे रमजान. ! बहूत काय लिहिणे हे विनंती.

लेखांक [१५९]

श्री

* संवत् १८१३ आषाढ शुद्ध ६

[३ जुलै १७५६]

असल बमोजिव नकल.

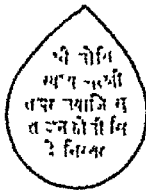
राजश्री बाळाजी वेशवंत कमाविसदार प्रांत पाटण गोसावी यासि.

अखडित लक्ष्मी आलकृत राजमान्य स्नेहा जनकोजी शिंदे दडवत सुहरसन सवा खमसेन मया अलफ. कस्वे पाटण येथे पुरोहित लेपाल [?] याचा पुत्र नाथुराम याची जमीन वीधे सुमार २० वीस वीधे पुण्यार्थ आहेत [ती] हाली पावत नाही म्हणोन विदित

(१७७) जयाजी शिंद्याप्रमाणे अनुचित मार्गाने देवीसिंगाचा शेवट उमेदसिंगाने केला या कर्माबद्दल जनकोजीची ही तिरस्करनीय वाणी सोठी प्रशंसनीय असून मराठ्यास ती भूषणास्पद आहे यात शंका नाही मराठे आपले जिवार खेळले परंतु या कुटिलनीतीचे अवलंबन मात्र त्यानी कधीही केले नाही याबद्दल अमिमान वाटतो खरा.

जगावे. त्यावेळी गदरू निस वीधे जमीन करार करून दिल्ली असे. तरी मुदामन^{१०} भोगवटा मनास आणून पूर्वी हाड्याच्या अमळान चालून असे त्याप्रमाणे तुम्हीही चालवत जाणे. गम्य पत्राची घन वेडून घेऊन मुख्यपत्र भोगवटी यास भटजीस परतोन देणे. साल्टरसाल नूतन पत्राचा अक्षेप न करणे. सदरू निस वीधे जमीन हाड्याच्या अमळान चालून आली आहे त्याप्रमाणे चालवीन जाणे. जाणिजे छ * ४ सवाल. नटून काय शिष्टे हे विनती.

लेण्यांक [१६०]

श्री * संवत् १८१३ आपाठ शुद्ध ७
[४ शुद्ध १७५६]

राजश्री बाळजी येथवन व राजश्री आवाजी रघुनाथ
कमाविसदार प्रात कोटे गोसावी यांसि.

अमडिन लक्ष्मी आलकून राजमान्य स्तोत्र जनकोजी सिंदे दंडवत सुभा
सत्रा भगमेन मया अल्फ. राजश्री येथवनराव पवार याजकडे पा मारी समाइक वाटणीत
रुा सोळा १६ दर सटं आहेत [हे] तुम्हाम दग्वलच असे. येडास त्याणी साल मजकूरी
राजश्री बाळजीराम यासी कमाविस सांगोन पाठविले आहेत. तरी साल गुदस्ताची वाकी
चा येथज व हली मालचा वगुल प्रात मारचा येईल त्या प्राा त्याजकडील येथज
वाटणी वमोजिव वेदिकत नि.प्रपच देत जाणे. तुम्ही व बाळजीराम याजकडील
गुमान्ने राजश्री कृष्णाजी बापूजी हे येकाविचारे अमेन जाउन हरयेक कामकाज करीत
जाणे. वाटणीमधे येके कोजीची नफावत सहसा न करणे. जाणिजे छ * ५ माहे सवाल.

(१७८) जो नवीन प्रदेश क्रिडिय तेथील देवस्थान, धर्मादाय, ब्राह्मण, गोमावी, जोशी, पुरोहित
आदि सत्कर्मा व सत्पात्राकडे जी उपजीविका चालत आली ती बंद न करिता शिंदेशाहीत पूर्ववत्
पाळली जात होती, असें दारुविश्वासाठीच ही पत्रे दिली आहेत. [लेखांक १६१, १८१, १९२ ते
१९५, १९७, २०१ ते २११]

† आषाढ शुद्ध १ पासून जो वसूल येईल त्याची वाटणी देत जाणे. बहुतेक काये लिहिणे हे विनंती.

मोर्तेव
सुद

पौवस्ता छ ५ सवाल. आषाढ शुद्ध ७. वरोवर
रा कृष्णाजी वापूजी गुमास्ते राजश्री बाळाजीराम.
[४ जुलै १७५६]

लेखांक [१६१]

श्री

* संवत् १८१३ पौष वद्य ११
[१६ जनवरी १७५७]

श्री जोति
स्वरूप चरणि
तत्पर जयाजि सु
त जनकोजि सि
दे निरतर

राजश्री बाळाजी येशवत प्रात कोटे गोसावी यांसि.

अखडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नो ज्ञानकोजी सिंदे रामराम
सुमा सबा खमसेन मया अलफ. मोजे खांववदा^{१७९} तपे धनवाडी हा गाव राजश्री सदासिव
बलाळ [१] यासी कासा^{१८०} महाराव हाडे याणी दिलहा असे [ते] तुम्हास दखलच आहे.
सास हाखी राजे अजीतसिंगजी^{१८१} हाडे [कोटेकर] यासी गावाविशी सागोन गाव मार मशारनिले
कडे चाले यैसे करणे. येविशी है मै न करणे रा छ * २५ राखर सुदामत आसे त्या
प्रमाणे करणे. † बहुते काय लि न हणे हे विनंती.

मोर्तेव
सुद

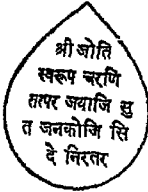
(१७९) खांववदा. हा गाव नकाशान मिळत नाही कोटा राज्यातील सागोद पासून ६ कोसावर
दक्षिणेस 'धनवाड' म्हणून गाव आहे तो पूर्वीचा 'धनवाडी' परगना असू शकेल तर न कळे

(१८०) कासा=मोजनपात्र, ताट या पर्यायाने उदरनिर्वाह असा अर्थ होतो 'पोटगी' हा
मराठी शब्द समानार्थी होईल

(१८१) या अजीतसिंगजीस गादीवर बसवित्यामुळेच '४० लक्षांची मानवर खंडणी' ठरविता
आली त्याचे सविस्तर कारण पुढे दिले आहे [लेखांक १७९-१८०]

लेखांक [१६२]

श्री

* सवत १८१३ पौष वद्य १२
[१७ जनवरी १७५७]

राजश्री बालाजी येशवत कमाविसदार पाा पाटण गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्तो. जनकोजी सिंदे रामराम सुमा सवा खमसेन मया अलफ. राा चितो नारायेण^{१८२} [काष्टीकर] याची आसामी पाा पाटणास दरसाल रुपये २५० अडीचसे माा [महाल] मार पैकी नेमणूक आहे. त्यास सन खमस व सन सित दुसाला रुपये ५०० पांचसे राहिले. ते तुम्ही त्यास आद्यापि दिले नसा. हे अपूर्व असे ! हली देखता पत्र सदरहू रुपये पांचसे देणे आणि सन सवाचेही वेतन रुपये २५० अडीचसे देणे. त्याचा माउ वेंकाजी नारायेण आला असे. त्याजवळ सदरहू रुपये साडे सातसे देणे. हे गै न करणे. जाणिजे छ * २६ राखर. बडूत काय लाि माहळ मजकूरचे पैवजी सदरहू रुपये पाववणे. हे विनंती,

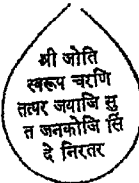
गोर्व
खद

पैा छ २३ जाखर.

[१४ मार्च १७५७]

लेखांक [१६३]

श्री

* सवत १८१४ चैत्र शुद्ध ७
[२७ मार्च १७५७]राजश्री चिमाजी गोविंद व रामाजी जगन्नाथ
पाा पाटण गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्तो

जनकोजी सिंदे दडवत सुमा

(१८२) चितो नारायण उपनाव काष्टीकर, किशोरी पाटण येथील कोतवालीचे कामावर होते [लेखांक १२४] त्याला एक बंधु वेंकाजी असून ते उभयता शिंदेबाहीतच होत असे कळते.

सत्रा खमसेन मया अलफ. तुम्ही पा मजकूरी जाउन गांवगन्नाचे चणे व गहू कापून आणिता, मनमाने तैसी वर्तणूक करितां, कडवे नेता, रयेत लोकास हरत-हेने तसदी देउन नागवीत आसा. सरकारचा परगना खरावीत आणलात. सरकारचे कचेरीत पूर्व प्रो वसोन कामकाज करीत नसा. यैसी कितेका प्रकारची बदफैली करितासे वर्तमान कळले. तरी हे कार्यास येणार नाही. जे जे तुम्ही परगण्यात नुकसानी कराल त्याचा जाव तुम्हासच करणे लागेल. सुटणार नाही हे पष्ट समजोन वर्तणुक करणे. तुमच्या हिसेबाचा फडशा हुजूर जाला त्यात तुम्ही रा न जश्री घालाजी येशवंत याजकडे यैवज निावार लेहून दिल्या आहे. तो त्यासी तुम्ही रुजुवात करून त्याजकडे सरकारचा पैका जमा जाला यैसे तुम्ही लेहून त्याचे कबज घेउन पाठवावेसे केले आहां. त्या प्राचा त्याचा कागद घेउन हुजूर पाठवणे. जरी त्याणी तुम्हास कबज न दिले तरी सदरहू यैवज त्याचे निसवतीस तुम्ही लिहिला असे तो तुम्हापासूनच घेणे जरूर लागेल. सोडणार नाही. हे पष्ट जाणून मशारनिलेची रजावंदी करून यैवज जमा जाला यैसी रसीद त्याची घेउन सत्वर पाठवणे. जरी न पाठवाल तरी हुजूरून वरात करणे जरूर लागेल. मग श्री व्हाल. तुम्हास सोड सुटही फारच देउन रयात तुमची केली. ते तुम्हास उपकारच नसेत. तेथे जाउन रंग आणखीच केलात. असो तुम्हीच फलदेस आपल्याच कर्तुर्वे पावाल, जाणिजे छ * ६ रजेव. बहुत काय लिहिणे हे विनती.

मोर्तव
सुद

लेखांक [१६४]

श्री

संवत् १८१४ चैत्र शुद्ध ७

[२७ मार्च १७५७]

पुरवणी राजश्री चिमाजी गोविंद व रामाजी जगन्नाथ गोा यांसि

सुमा सत्रा खमसेन मया व अलफ. देवीदान मौजे गुंडलेकर^{१८३} याजवर सरकारचे रुयये पांच हजार सरकारचा नजराणा ठरावीक आहे तो त्याणे दिल्या नाही. यैसे असतां

(१८३) मौजे गुंडले हें गाव परगणे चेचट पंकी असून देवीदान हा तेथील जमीदार अथवा जागीरदार असावा समाईक सरकाराची संमती न घेता होळकराकडील कमाविसदार चिमणाजी गोविंद याचा सुमास्ता रामाजी जगन्नाथ याने त्याची स्थापना करण्याचा घाट घातला असे पाहून 'सुदामत नजराणा घेऊन स्थापना' करण्याची संमती शिंद्यानी दिली होती [लेखांक १७२]

त्याची तुम्ही वकप केलीत. गांवावरी त्यास आपलेच मते स्थापिल्यात. तरी हे आम्हांस मानणार नाही. सरकारचे रुपये त्याजकडे आहेत ते त्याजकडून वसूल्यात आणून पाठवणे. जरी हे गै करून मघिलेमधे उडवाउडव करून टावाळ तरी रुपये पांच हजार तुम्हासच देणे सरकारचे येतील. सुटणार नाही. सरकारच्या मामल्यात लटकीच फिशाल तुम्ही मांडली आहे. आंग जोरियानेच वर्तता. [तरी] परिणाम उत्तम पाहोन वर्तत जाणे. सरकारचा रुपया तुम्हाकडे मोबला होता त्यात तुम्हास सोड सूट देउन तुम्हास मोकळे केले. त्याचा उपकार वरचेवरी तुम्ही [या प्रकारे] उगविल्यात. त्याचे संकट काये असे ! जाणिले छ * ६ रजेव. हे विनती.

मोर्तव
खुद

लेखांक [१६५]

श्री

* चैत्र शुद्ध ८ सवत् १८१४.

[२८ मार्च १७५७]

श्री जोती
स्वरूप चरणि
तत्पर जयाजि हू
त जनकोजि सि
दे निरतर ३

राजश्री बाळाजी यशवत

प्रात कोटे व पा पाटण गोसावी यांसि

अखडित लक्ष्मी आलकृत राजमान्य स्नो ज्ञानगोत्रो सिंदे गगराग सवा
खमसेन मया अलफ. तुम्ही पत्र पाठविले ते पावले. तेथे लिहिले वर्तमान 'श्रीमत राजेश्री
[रघुनाथराव] दादाकडील व दिलीकडील व मारवाडातील वृतात लिला त्याप्रमाणे कळले'.
व बोहोरे कोटेकर यांच्या टीपाचे येवजी आठ हजाराच्या हुड्या उजेनीच्या रा रामराव
निलकंठ याजकडे पाठविल्या म्हणून लिला ते कळले. उत्तम असे. हुड्या सकरल्या
नंतर रसीद त्याची येईल. त्याची नकल पाठवणे म्हणजे जाबसाल पाठविला जाईल. वरकड
पा पाटण येथील मार लिला त्या प्रा कळला. त्यावरून त्यास ताकीदीविसी पत्रे लेहून
पा आहेत. त्या प्रा मनास आणून तुम्हीच खासा श्रीमताकडे जाउन त्याचा बदोबस्त
धणीसाहेबाचे विचारेच करून उत्तम प्रकारे करून घेणे. येविसी है गै न करणे आणि
'दिलीकडील पठाणाचे वर्तमान व श्रीमतसाहेब व राजश्री गळहरारावजी [हे] त्याचा
बदोबस्त कसकसा करितात, हे वर्तमान तपसीले करून वरचेवरी लिहित जाणे. आम्ही

ही फौजेची तयारी केली असे. लोकास नांलबंदी^{१८४} दिल्ली. सत्त्वरीच तिकडे येणे होईल. चिंता न करणे. वर्तमान जे जे विशेष आढळेत जाईल त्याप्रमाणे वरचेवरी आम्हास लिहित जावे. ठीक सर्वथा न कीजे'. रा छ * ७ माहे रजेच. बहुत काय लिहिणे हे विनंती. प्रांत कोटे येथील येवज करार प्रा वसूलात सत्वर येई ते करणे. है गै सर्वथा न करणे. सरकारचा पैका कोट्याचा व पाटणचा पैसा वसूल करून ठाकर पाठवित जाणे. येथे आम्हास येदा बोटीचा प्रसंग जाला असे सबब लिहा प्रा वर्तणूक करणे. हे विनंती.

मोर्तव
सुद्ध

पौ छ १२ सावान
[१ मे १७५७]

लेखांक [१६६]

श्री

* संवत् १८१४ चैत्र वद्य ३
[७ अप्रैल १७५७]

पुा राजश्री बाळाजी येशवंत
प्रात कोटे व पा पाटण गो यांसि.

सुमा सवा खमसेन मया अलफ. येथून राजश्री गोविंद मनाजी यास तुम्हाकडे कोट्याचे येवजाकरिता वरात करून मुजरद कारकून [दिऊन] पाठविला आहे. तरी त्याजवळ सनद वरातेची सरकारची आहे त्या प्रा पैका त्यास पावता करणे. है गै सहसा न करणे. येदा बोटी बहुतच जाली आहे सबब लिहिले असे, तरी हरपेलने करून गोविंद मनाजी

(१८४) नालबंदीचा शाब्दिक [सामान्य] अर्थ तर सर्वांच्याच परिचयाचा आहे. पर्याय अर्थ ' [सीवबंदी] सिबंदी सैन्याला ' युद्धास जाते समई खर्चास दिलेली तसलमात अर्थात् मदत खर्च ' असा दिला आहे [फाशाकोश पान १२८] तो येथे लागू होतो खरा पण ती केवळ जमाखर्चा तसलमात नव्हे स्वराज्यभाषेत बोलले तर सरकारी किंवा सरंजामी सैन्यास दिलेली अशी ' रकम ह्मणजे मदत खर्च ' हिला तसलमात ह्मणता येईल पण परराज्यात छावणीस राहिले असता किंवा परराज्य संरक्षणासाठी काम करीत असता मिळालेल्या नगदीस व मुलखासही तत्कालीन पत्रव्यवहारांत ' नालबंदी ' असेच नाव दिले आहे एवढेच नव्हे तर इंग्रजांच्या ' Contingent Force ' सदेखील ' नालबंदी ' या शाब्दानेच संबोधिले आहे ह्या शब्दाची ही व्यापकता विचारणीय आहे

रिकासा न ये ते करणे म्हणजे तुमच्या चाकरीचा मजुरा आहे, जाणजे छ * १७ खेव.
† हे विनंती.

मोर्तव
सुद

पौ छ १० आश्विन, वैशाख शुद्ध ११२.

[२९ अप्रेल १७५७]

लेखाक [१६७]

श्री

* सवत् १८१४ चैत्र वष ३

[७ अप्रेल १८५०]

पुा राजश्री बाळाजी येशवत प्रात फोटे व दाटण गो यासि

सुमा सवा खमसेन मया अलफ. पाा दाटण येथील बाकीचा धैवज राा चिमणाजी गोविंद व रामाजी जगंनाथ यानी आम्हाजवळ तुमचे जिमेस लेहून दिल्ला असे. ला प्राा तुम्हास पूर्वी लिहिल्लच आहे तो पैका तुम्हाकडून सरकारचा येणे ला प्राा पाठवावच परंतु उभयतां दाटणात तुम्हाजवळच आहेत. अंतरवेदीत गेले नाहीत तोच त्यासी आपण रुजुवात करून त्याणी तुमचे जिमेस पैका लाविला असे तो तुम्हाकडे खराखरा करून घेणे. अगर त्याजकडे फलाणे व तुम्हाकडे फलाणे येसे त्याचे हातेच लेहून घेउन फडशा लौकर करून घेणे. जरी ते अंतरवेदीत गेले तरी आम्हास त्याणी लेहून दिधले असे. तो पैका तुम्हास देणे लागला येसे पस्टच जाणून आमचा पैका खराखरा दोही-तून येके जागा कागद पत्र होत ते करून उभयताच्या रुजुवातीने फडशा करून विल्हेवाट होय ते करणे. म्हणजे उत्तम आहे. धैसे असोन हं गै कराल, त्यासी फडशा न कराल तरी आमचा धैवज तुम्हास सुटणार नाही. खामखा देणे लागेल. ते दोवेही दाटणास आहेत तोच सरकारच्या पैक्याचे ठिकाण लावणे आणि त्यांच्या हातचे कागदपत्र करून घेउन लेहून पाठवणे. गुटर^१ न करणे. जाणजे छ * १७ खेव. † हे विनंती.

मोर्तव
सुद

पैवस्ता छ १० माहे आश्विन.

व्वा कासिद छेवीलामजी.

[२९ अप्रेल १७५७]

(१८५) दरगुजर या फारसी शब्दाचा हा मराठी अपभ्रंश होय. दरगुजर म्हणजे दुर्लक्ष, कागदोकाद व सहन करणे

लेखांक [१६८]

श्री

२ संवत् १८१४ वैशाख वद्य १२
[१५ मे १७५७]

पुा राजश्री बाळाजी येशवंत गोसावी यांसि.

रामराम सुरसन सबा खमसेन मया व आलफ. राजश्री ' चिमणाजी गोविंद याणी अपणाकडील गुमास्ता पाा पाटणच्या कामावरी ठेउन आपण रवार होउन गेले. त्याची वर्तणूक पहिल्याप्रमाणे नाही. आपल्याच मते कामकाज करितात. त्यासि कजिया करावा तर [दूर] लैकिक होइल यास्तव गम खातो. प्रस्तुत देवीदान यास मोजे गुडले येथे आपल्याच मते जमाउ म्हणतात. आमचा उजर करीत नाहीत. त्याचेविशी येक पत्र श्रीमत राजश्री दादासाहेबास पाठवावे म्हणजे पूर्ववत प्रमाणे ते चालती[ल] म्हणोन लिहिले. ' तर गवदार कराराप्रमाणे न चालेत तर श्रीमतास कोठवर^{२८} पत्रे ल्याहावी'। येक ताकीदपत्र यथून त्यासी लिहिले आहे ते त्यासी प्रविष्ट करणे त्यानी पूर्ववत प्रमाणे वर्तणूक केली तर उत्तमच जाले. न करीत तर आम्ही सत्वरीच उजनीस येतो. मग त्यासी समजोन घेतले 'जाईल. जाणिजे रा छ * २६ सावान. ' वहुत काय लिहिणे हे विनती.

मोर्तब
सुद

पौा छ २० रमजान.

[८ जून १७५७]

लेखांक [१६९]

श्री

* संवत् १८१४ वैशाख वद्य १२
[१५ मे १७५७]

पुराा राजश्री बाळाजी येशवंत गोसावी यांसि.

रामराम सुदूरसन सबा खमसेन मया व अलफ. राजश्री चिमणाजी गोविंद याचा हिजेवाचा फडशा केल्या त्यां वा आम्हाकडे सा निघाले ते देणे येतील येविशीचा न्याये

(१८६) सोवतीस्नेहशिथिलतेसंबंधी शिंध्याचे हें मानसिक सूत्र समजले पाहिजे या सूत्रानुसार शिंध्यानी समेट करण्याच्या हेतूने स्वसेवकास सरळ सांगून, स्पष्ट समजावून व निश्चल ताकीद कटन स्वपक्ष निर्दोष करण्याची सावधानी घेतली होती [लेखांक १२५, १२७, १३५] समेटाची सुचिन्हं दिसेनात झणून श्रीमतास श्रुत करण्यापर्यंत पाळी गेली [लेखांक १६५] मुख्य स्वराज्य सूत्रघात्याकडून ताकीदी पलीकडे जेव्हा ' समजावोस ' पटेना तेव्हा अर्थातच स्वपक्षीय सत्य प्रस्थापित करण्याचा हा निर्धार झालेला दिसतो.

मनास आणोन जे आज्ञा करणे ते खबरूच करावी. त्याप्रमाणे वर्तणूक केली जाईल म्हणोन लिहिले'. तर मारानिलेच्या हिशेबाचा फडशा केला तो चौथे^{१८७} कमाविसदरा वसउनच केला. अवघ्याचे मतेकरून जितके तुम्हाकडे रुपये लावावयाचे तितकेच ठाविले. जाजती कांही ठाविले नाहीत. जे रुपये तुम्हास लहून पाठविले ते रुपये ता तुम्हास देणेच आले. येक वेळ न्याये जाला तो कसा फिरेल. जे पचार्ना केले ते बावेन लागेल. हे परिछिन्न चित्तात आणोन पूर्वी तुम्हास लहून पाठविले आहे त्याप्रमाणे यंत्र सरकारात पावता करणे. येविसीचा बोमाट येउ न देणे.' मारानिले तेथे तुम्हापासी पाटणी आले होते ते तुम्ही येक मासपर्यंत येके ठिकाणी होतेस. तेव्हां त्यासी तुम्ही न्याये करून कायेल करावे [यांस] होते. ते कूच करून गेले आण आता बोलता हे अपूर्व असे! त्याचा न्याये जाला तो ठीकच आसे. सरकारचे रुपये तुम्हाकडे निघाले ते पाठउन देणे. जाणिजे छ * २६ सावान. बहूत काय लिहिणे ! हे विनती.

मोर्तव
दुद

पैवस्ता छ २० रमजान.

[८ जून १७५७]

लेखांक [१७०]

श्री :- संवत् १८१४ वैशाख वद्य १२
[१५ मे १७५७]

पुरा राजश्री बालाजी येशवत गोसावी यासि.

रामराम सुहृदसन सत्रा खमसेन मया व आलफ. कोटेकराचा मजकूर तरी बोहरे याच्या टीपा पा वसूल आला तो पहिलेच पाठउन दिल्या. 'आलीकडे सामदाम टड भेद करून पाहिला परंतु धावपोषण मात्र करितात. रुपया देत नाहीत. बोहरे यासी कजिया करावा तर रांगडे सांगोन पाठवितात की त्यासी कजिया न करणे. बोहरे यासी कजिया करून माणसे पाठवाव तर उठउन लावू[न] देहू. ऐसे करिता कजिया करावा तर सिग्दी चा विचार कळतच आहे. म्हणोन लिहिले. तर बहुत उत्तम आहे. त्याचे पारपत्ये होणे ते

(१८७) निदेशार्हंत कमाविसदारी हिसेबाचे फडसे करण्याचा प्रघात त्या काळी राग दोना तें ग पत्रावरून कळलें. केवळ सरकारी अधिकारी सांगतील ती पूर्व दिना अन्नातला घात नमून द्याय काय कमाविसदाराच्या संमतीनें तडजोड केली जात असे

ईश्वर कृपेकरून होउन येईल. आमचे फौजेची समजा]वीस जाली. सत्तरीच कूच करून त्या प्रांतात येतो. येथायुक्त पारपत्य होउन येईल. केल्या कराराप्रमाणे त्याणी रुपये दिले तर उत्तम जाले. न देत तर तैसेच फळ पावतील. चिंता नाही. तुम्ही राज्यास आनेक प्रकारे समजाउन सांगोन त्याचे डोळे उघडून आपले कार्य करून घेणे. तुम्ही तर आपल्या तर्फेने त्यासी सांगावयासि व तगादा लावावयासि आंतर न करणे. जेथवर साम दाम दंड भेद करून वसूल येईल तेथवर घेणे. खासी शेवेसी न चुकणे. रांगडे हराम जादगी^{१८८} करतील तर त्यास समजोन घेतले जाईल', जाणिजे छ * २६ सावान. बोहरे याची निशा तर तुम्हीच सरकारात केली आहे. त्याचे रांगड्याकडे काये आहे? तुमची खासगत टीप रुपये २८,००० अठावीस हजारची आहे व तुमच्या गुमास्त्याची टीप रुा १०,००० दाहा हजारची आहे. यकुण अडतीस हजार रुपयास गुंता काये आहे? अडतीस हजार रुपये तर देणे टीपाचेच रुपये [होतात] तर तुम्हासच [ते] द्यावे लागतील. हे समजोन टीपा वाा यैवज पाठउन देणे. जाणिजे छ मजकूर. वहुंत काय लिहिणे हे विनंती.

मोर्तव
सुद

लेखांक [१७१]

श्री * सबत् १८१४ वैशाख वद्य १२
[१५ मे १७५७]

पुरा राजश्री बालाजी येशवंत गोसावी यांसि

रामराम सुहरसन सवा खमसेन मया व आलफ. जव्हाहीर^{१८९} कोठ्या वा आम्हा जवळ आहे ते वाटेच्या धामधूमे करिता उजनीस न पाठविले म्हणोन लिहिले. तर उत्तम गोष्ट केली. प्रस्तुत तर मार्गामध्ये धामधूम नाही. याउपरी तऱ्ही जव्हाहीर तुम्हापासी आहे ते उजनीस राजश्री रामराव नीलकंठ याजपासी उजनीस पावते करणे. राजश्री गोविंद मनाजी याची वरात कोठ्याच्या यैवजी व पाटणचे यैवजी करून पाठविली आहे. त्याप्रमाणे हर प्रयत्न करून त्याची रवानगी सत्वर करणे. येदाचा कारभार आमचा वहुंत

(१८८) हपमजादगी हा फारशी शब्द मात्र अगदी शुद्ध वापरला आहे. याचा अर्थ वेईमानी, नष्टाई, कुचराई असा आहे

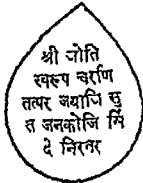
(१८९) या वेळीं खंडणी पेटे जवाहिर कसे घेतले ते कळत नाही. कारण शिंबांस असली पद्धत संमत नव्हती अशाविषयी अनेक पत्रे 'संग्रही' पहावयास सापडतात.

च बोढी खाले पडला आहे. यास्तय मारनिलेसे येवज पावउन जलदीनेच पाठउन देणे. 'श्रीमत राजश्री दादासाहेबाचे व राजश्री मल्हारजी होळकर' याचे वर्तमान लहून पाठविले ते कळो आले. याउपरही जे वर्तमान येत जाईल ते बरचेवर लिहित जाणे. पठाणाचे आलिकडे वर्तमान आले आसेल ते सत्वर आम्हास लेहून पाठवणे. या कामास सहसा न चुकणे'. जाणिजे छ ॥ २६ सात्रान. ' वहुन काय लिहिणे हे विनती.

मोर्तप
छ

लेखांक [१७२]

श्री संमत १८१४ वैशाख मास
[मे १७५७]

राजश्री चिमणाजी गोविंद

कमाविसदार पा पाटण दिमत होळकर गोसावी यांसि.

अखडित लक्ष्मी आलकृत राजमान्य स्नेहा जनकोजी सिंदे दंडवत सुद्धर-
सन सवा खमसेन मया व आलफ.' पा पाटण येथे कमाविसदार पूर्वीपासून आज ताा
राहिले ते येका विचारे करून कामकाज करीत होते. हाली तुम्ही सतनतरच काम कार-
भार करू म्हणता तर हे कसे कार्यास येईल. देवीदान यास बलेच मोजे गुडले येथे ठेउन
आपल्याच मते जमाउ म्हणता म्हणोन विदित जाले. तर हे उत्तम की काये ? ते गोष्टीस
आम्हाकडील कमाविसदाराचे समत नसले तर जमाउ कसा पावतो दूसरे त्याजकडे
सरकारची नजर रुपये ५,००० पाच हजार रुपये बावे तेव्हां त्याने गावावर यावे
येसा रीत आहे त्याप्रमाणे निशा करून देत असला तर उत्तमच जाले. पाच हजार
रुपये न देता तुम्ही त्यासी गावावर वसवीत असाल तर पाचहजार रुपये आमच्या सरकार
चे तुम्हाकडे लागले. ते तुम्हास खुद निस्त्रत देणे येतील. येसे पट समजोन त्यासी
गावावर वसवणे. जे कानकाज करीत जाल ते आज ताा ज्याप्रमाणे चालत आले असेल

(१९०) या वेळी मल्हारजी होळकर जावद प्रात मेवाडातून रघुनाथराव दावाबरोबर जयपूर-
समीप आले होते [राजवाडे खंड १ लेखांक ६३, ६६].

(१९१) या जुन्या रीतीप्रमाणे पांच हजार नजराणा घेऊन देवीदानास प्रस्थापित करण्याची समती
शिवांनी दर्शविली आहे

त्या प्रमाणे करीत जाणे. लढकाच कजिया कराल तर उत्तम नाही. परिणाम सुध होणार नाही. धैसे पद्य समजोन पूर्ववनप्रमाणे वर्तणूक करून कामकाज करीत जाणे. येविसीचा बोभाट फिरोन येथवर न ये ते गोष्ट करणे. ' वहुत काय लिहिणे हे विनंती.

गोर्तव
सुद

लेखांक [१७३]

श्री

* संमत् १८१४ जेष्ठ शुद्ध १५

[२ जून १७५७]

श्री जोति
स्वरूप चरणि
तत्पर जयाजि सु
त जनकोजि सि
दे निरतर

राजश्री बालाजी येशवंत गोसावी यांसि.

अखडित लक्ष्मी आलकृत राजमान्य स्नेहा जनकोजी सिंदे रामराम सुमा समान खमसेन मया अलफ. तुम्ही पत्र पाठविले [की] देवीसिंग इंदगडवाले याची ली कौट्यास आली आहे. तिणे कितेक वोलणे करार केले आहे. ते वर्तमान रा राघो^{११२} जनार्दन सेवेसी विदित करतील. म्हणून लाि ते कळले. यैसीयास रा राघो जनार्दन हजूर आल्यानंतर जे अज्ञा कर्तव्य ते केली जाईल. जाणिजे छ १४ रमजान. ' वहुत काय लिहिणे हे विनंती.

गोर्तव
सुद

लेखांक [१७४]

श्री

* संवत् १८१४ आपाढ शुद्ध १४

[३० जून १७५७]

श्री जोति
स्वरूप चरणि
तत्पर जयाजि सु
त जनकोजि सि
दे निरतर

राजश्री बालाजी येशवंत कमाविसदार पा पाटण गोसावी यासि.

अखडित लक्ष्मी आलकृत राजमान्य स्नेहा

जनकोजी सिंदे रामराम सुमा

(१०२) राघो जनार्दन हे बूंदी किंवा शोप् येथील शिद्याचे कमाविसदार अथवा वकील असावेत

समान खमसेन मया व अलफ. पा मजकूरी पेगजीपासून वेतणे राजश्री गणेश दादाजी व राजश्री विसाजीराम या उभयताची नेमणूक सालावाद चालत आली आहे. त्याजप्रमाणे साठ दरसाल देत जाणे. आटकाव न करणे. नूतन पत्राचा अक्षेप करीत न जाणे. छ * १२ माहे सवाल. १ वहुत काय लिहिणे हे विनंती.

गोर्तव
सुव

पैवस्ता छ १ माहे सफर
[१५ अक्टूबर १७५७]

लेखांक [१७५]

श्री * संवत् १८१४ श्रावण शुद्ध १४
[२९ जुलै १७५७]

श्री जोति
स्वरूप धरणि
तापर जगानि तु
त जगकोनि सि
दे निरतर

राजश्री बाळाजी येशवत प्रा फोटे गोसावी यांसि.

अखडित लक्ष्मी आलकृत राजमान्य छो जनकोजी जिंदे रामराम सुमा
समान खमसेन मया व अलफ. तुम्ही पत्र पाठविले ते पावले लिहिंते वर्तमान सविस्तर कळले.
राजश्री गारो बाळाजी यास वरात दिली आहे. त्याजप्रमाणे त्यास यैवज पावता करितो
म्हणून लिहिले. थोडा वहुत यैवज त्यास पावता केला. बाकी राहिल्या तोही पावता करू
येसे लिहिले. त्यास वहुत उत्तम असे. बाकी यैवज जो राहिल्या त्याचीही तरतद करून
सत्वर पाठविणो म्हणून पत्र लिहिले. त्यास यैवज सत्वर पावता करणे. येथे लोकांचे देणे
आम्हास आहे. तरी यैवज सत्वर येउन पोहचें तो अर्थ करणे सावकारी व्याजे आम्हा
बरी चढते हे का तुम्ही जाणत नसाल ! बोहऱ्याकडील यैवज काही हातात आला काही
राहिल्या आहे. तोही ताकीद करून उगउन घेतो म्हणून लेखन केले. त्याज बोहरे मजकूरास
वरचेवरी ताकीद करून यैवज उगवे ते करणे. येविसी है मै सहसा न कीजे. रा
चिमणाजी गोविंद व रामाजी जगन्नाथ हे कितेक पा मजकूरी धामधूम करितात. आम्ही
लोकास दिलासा देतो आणि ते नाना प्रकारे उपद्रव देतात म्हणून लिहिले. त्यास त्याचा
बंदोबस्त करणे तो आम्ही त्या प्रांते आल्याबरी सर्व होउन येईल. तुम्ही विवेककरून
सांगत जाणे. नाकैत तरी त्याचे पारपस्य होणे ते होउन येईल. चिंता न कीजे. श्रीमत

राजश्री दादासाहेबाकडील व राजश्री झळारजी बाबा होळकर याजकडील मजकूर लिहिला. त्याजप्रमाणे सर्व लिहित जाला. 'थेंसेच निरंतर मारवाड^{११३} प्रांतीचे बंगरे वर्तमान तपसीन्वार लिहित जाणे.' पा पाटणचा येवज आडियानसी पाठउन देणे. दिरंग लावायाचे प्रयोजन नाही. जाणिजे छ * १२ माहे जिल्काद.' बद्धत काय लिहिणे हे विनंती.

मोर्तेव
सुद

पैमा ६ माहे जिल्हेज

[२२ अगष्ट १७५७]

लेखांक [१७६]

श्री * संवत् १८१४ आधिक आश्विन वद्य १०

[७ अक्टुबर १७५७]

श्री जोति
स्वरूप चरणि
तत्पर जयाजि सु
त जनकोजि सि
दे निरतर

राजश्री बालाजी येशवंत कमाविसदार संस्थान कोटे गोसावी यांसी.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य खो जनकोजी सिंदे रामराम सुद्धरसन समान खमसेन मया व आलफ. राजश्री यशवंतराव पवार याजकडे श्रीमत राजश्री पंत प्रधान स्वामीचे रुपये १८५००० येक लक्ष पंच्याआसी हजार रुपये आहेत. त्याच्या येवजी पवाराच्या वाटणीचा येवज कोत्रा पा श्रीमंतानी सरकारात ठेउन त्याच्या वसूलास राजश्री रावो केाव कारकून संस्थानची खडगी साल गुदस्ता जाली त्यापां बाकी येणे व साल मजकूराचा येवज येणे आहे त्यापेकी जो वसूल येत जाईल त्याची वाटणी दर सदे रुपये १६ प्राा करून जे वाटणी होत जाईल ते कारकून मजकूराच्या पदरी घालीत जाणे. पवाराच्या तर्फेने कमाविसदार कोट्यात आसेल त्यास साफ सागोन उठउन लावणे. आण पवाराच्या तर्फेचे कमाविसीचे कामकाज सरकारचे कारकून आले आहेत हे करतील.

(१९२) 'शिवाशी आपला सलोखा करून बाबा. चाकरी साहोर प्रयागपर्यंत ध्यावी परंतु रामसिंगास राज्य देऊ नये,' या विजयसिंगाच्या बोलीचालीचा भावार्थ बाळाजी गुलशुनाने कळविला असेल की काय ? [राजवाडे खंड १ लेखांक ६६]

हे तुम्हापासी येवून पावतील. त्याची आवी वसूल जाला असेल त्याची वाटणी पवाराच्या कमाविसदारास देणे असेल आणि येवज तुम्हापासी आभोगत असेल तो देखील येवज याच्याच पदरी घालणे. कमाविसदाराने वसूल नेला असेल तर उपाय नाही. देणे असेल तर त्यासी न देणे. यासच पावते करणे. सदरहू येक लक्ष पंच्यासी हजार याच्या पदरी पडेत तोपावेनो हस्त्याकडे येक रुपया न देणे. रुपये फिटे तोपावेतो सरकारच्याच कारकनास पवाराच्या वाटणीचा येवज देणे. यास परचरणाचा येका पैप्याची न करणे. जसा वसूल येन जाईल नसी वाटणी देन जाणे. जाणजे छ * २२ मोहरम. ' बहुन काप लिहिणे हे विनंती.

(मोर्तब
खुद)

पा छ ८ रावल.

[२१ नवंबर १७५७]

लेखांक [१७७]

श्री

* सवत् १८१४ आश्विन वद्य २

[२१ अक्टुबर १७५७]

पुरवणी राजश्री बालाजी येशवंत गोसावी यासि.

रामराम तुम्हा समान खमसेन मया व आल्फ. राजश्री भल्हारराव होळकर याजवडील कमाविसदार राा चिम्पणाजी गोविंद याचा गुमास्ता आहे तो पा मजकूरीं नाना प्रकारे उपद्रव करितो म्हणून लिहिले व मगारनिलेकडून हाती दोन आले आहेत, त्याचा उपसर्ग प्रगणियास वहुंत लागतो. त्यावरून पंत मशारनिलेस पत्र लिहिले आहे. हे घेउन त्याजकडे पाठवणे. जाणजे छ * १५ माहे सफर. ' हे विनंती.

(मोर्तब
खुद)

पा छ ८ रावल.

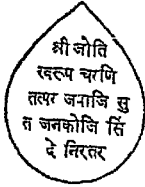
[२१ नवंबर १७५७]

लेखांक [१७८]

श्री

* संवत् १८१४ आश्विन वद्य ३

[३० अक्टुबर १७५७]

राजश्री क्षिमणाजी गोविंद गोसावी यासि

अखडित लक्ष्मी आलकृत राजमान्य खो जनकोजी सिंदे दंडवत सुमा समान खमसेन मया व अलफ. पा एटण येथे तुम्हाकडील गुमास्ता राहतो पा मजकूरी नाना प्रकारचे उपद्रव करितात आणि तुम्हाकडून हाती दोन आले आहेत त्याचाही उपसर्ग फारच लागतो म्हणून हाजर बोमाट आला त्यावरून हे पत्र लिहिले आहे. तर याउपरी पा मजकूरचा बोमाट येऊ न देणे. हातीवाल्यास ताकीद करणे. कडव घेउन चारीत जाणे. पाणीयास तसवी न देणे. उत्तम प्रकारेच ताकीद करणे. जाणजे छ * १६ माहे सफर. १ वहुत काय लिहिणे हे विनंती.

मोर्तेव
सुद

पाँ छ ८ रौबल.

[२१ नवंबर १७५७]

लेखांक [१७९]

श्री

* संवत् १८१४ कार्तिक शुद्ध ७

[१८ नवंबर १७५७]

पुरवणी राजेश्री बालाजी येशवत गोसावी यासि

दंडवत सुमा समान खमसेन मया अलफ. संस्थान कोटे येथील जो करार जाहळा असे त्याजपैकी श्रीमंतानी आम्हापासोन घेतले रुपये दाहा^{११} लक्ष. वाकी जे रुपये

(१९४) महाराव दुर्जनसालजीचे पश्चात् हे कोटा राज्य नामशेष होण्याची संधी आली होती परंतु राणावतजी [या नावाच्या त्याच्या विवा] राणीने मोठ्या चातुर्याने ती टाळून राज्य रक्ष्य केलें तें असे की, महाराणा जदेपुरची राणावतजी ही मुलगी होती तिला औरस संतती झाली नारी अशा दिगतीत दुर्जनसालजी वारले तेव्हा सहजच गांधीविषयी प्रश्न उपरिथत झाला बिशनसिंग अंतावाले जवळचे वारिस होते खरे पण त्यांचे वंशजापैकी दत्तन घेण्यास दोन नडी होत्या प्रथम ही की,

राखिले ते हिसेरसीद ज्याचे त्याणी घ्यावे. त्यास जे तुम्हावरी बरात जाली आहे, तो यैवज व बोहऱ्याकडील रुपये येसे उजेनीस राजश्री रामराव नीलकंठ याजवळ पावते करणे. याउपरी रुपये सहसा न ठेवणे. येथे खर्चाची बोढ बहुत असे. पा पाटण व फोटे येथील यैवजी तुम्हावर बरात रुपये १,००,००० येक लक्ष रुपयाची केली आहे. तो यैवज उजेनीस पावता करणे. तुम्ही खासगत फौज्याचा हवाल घेतला आहे. त्याची बाकी व बोहरे यांची बाकी वगैरे फोटेकराकडील तहसीलेचा यैवज आला असेल त्याचे वाटणीचा यैवज शिलक येसा कुली व पाटण पौ येसे मिळोन लाख रुपये उजेनीस आधी आधी पावते करणे. न द्याल तर व्याज तुम्हास द्यावे लागेल. तुम्ही म्हणाल की हमेशा येसेच लिहितात तर त्याजवर न जाणे. येदा बोढीखाली कारभार जाला असे. व्याज जाल्या मुदतीचे सुटणार नाही. येसे पट समजोन वराते प्रमाणे यैवज उजेनीस

विश्वनासिंगाचा नातू अजितसिंग हा राणावतजीपेक्षा वयाचें जास्त होता झणून दत्तविधानाची सवळ नव्हती त्याचा मुलगा ध्यावा तर तत्कालिन परिस्थिती लाला झेपेल न झेपेल ही विवचना होती. 'सरळ वारसा' तर ठरविता येणें शक्यच नव्हतें कारण तो हक्क विश्वनासिंग स्वतःच पूर्वी गमावून बसला होता विश्वनासिंग हा महाराव किशोरसिंगजीचा वडील पुत्र या नात्याचें गादीचा नैसर्गिक वारिस द्वाप पण 'वडिलाची आज्ञाभंग करून सुहिमेस तो निघाला नाही' झणून किशोरसिंगजीनी त्याचा 'वारसा' कायमचा 'खुटित' करून गादी त्याचे धाकटे भावास [झणजे दुर्जनसालजीचे आज्ञे रामसिंगजी यास] दिली होती [Tod Rajasthan vol ii page 411] असा दुहेरी पॅच वारिसासंबंधीच होता त्यात कोटा ही सिंदी, होळकर व पवार यांची जहागीर पडली. त्रिवर्गपैकी होळकराचे मानस प्रतिकूल होते अद्या कच्चादीत ही अवला येऊन फसली. स्वतःचे शुद्धिबलावर किंवा महाराणा उदेपूरकर याचे प्रोत्साहनामुळे असो तिने एक मजेंदार तोढ काढली. शिंद्याकडे 'राखीबरोवर' राज्याची जोपासना करण्याची तिने विनंती केली कोटेकरांची राणी व उदेपूरकराची मुलगी अशा प्रकारें गवाय्या होऊन भविनी या नात्याचें राज्य अर्थात् बंधाऱ्यांची नेट मागीत असता आणि पूर्वापार कोटेकराशी 'भाईचारा' चालत आला असता तिजकडे दुर्लक्ष करणें शिंदेस अशक्यच होते एवढे सिद्धे हे राणावतजीचे 'रक्षकवक्त्र' बंधु झाले आणि हें नातें राणावतजी जिवंत असेपर्यंत महादजी शिंद्यानी तसेच राखिले हें पुढे पहावयास मिळेल. अस्तु 'निर्वाहमुर्वितलम्' हे तत्त्व सराव्याच्या राजनीतीस पारखें होतेंच होळकराची समजूत करण्यासाठी ही 'मातवर खडणी' ची योजना अमलात आली, आणि अजितसिंगजी वडिलोपार्जित शापापासून मुक्त होऊन कोट्याच्या गादीवर आले व प्रायश्चित्तादाखल ही संजणी लाना द्यावी लागली कोटा ही 'जागीर', असल्यामुळे ह्या खंडणीत पेशव्याचा वाटा नसावा असे त्रिवर्गाने झणणें होतें [लेखक १८०] व तें पेशव्यानी कबूलहि केलें. पेशव्याच्या अडचणीमुळे त्यांना दहा लक्ष दिले ही मोठ्ठा भिन्न आहे

पावता करून कवज घेणे. येविसीचा बोभाट फिरोन येउ न देणे. जाणिजे छ सफर.
१ हे विनंती.

पौ छ * ५ रोवळ.

[१८ नवंबर १७५७]

लेखांक [१८०]

श्री

* संवत् १८१४ कार्तिक शुद्ध ७

[१८ नवंबर १७५७]

यादी साा कोटे निा

याजकडे टीक्या^{१९५} वा नजर करार सन सित खमसेन ४०,००,००० रुपये

(१९५) अजीतसिंगजींच्या शापमुक्तेच्या प्रायश्चितादाखल जरी झटलें तरी ही खंडणी सकृत्दर्शनी जरा जड झाली असें झटल्यासिवाय रहावत नाहीं किंबहुना 'मातवर' या विशेषणावरून खंडणी कायम करणारासही अद्या रीतीचा भास झालेला स्पष्ट दिसतो त्यावरून मराठे वेसुमार खंडणी घेत असत असा जर कोणी अक्षेप घेऊं पाहील तर तो टिकणार नाहीं मराठ्यांच्या हातून पंशासंबंधी असली अनग्वित काही कृत्ये घडलीं असलीं तर तीं अपवादोक्तकच झाली असतील त्याच्या राजनीतीचें तें ठराविक अंग झणून झणता येणार नाहीं त्यासंबंधी येथे थोडा विचार कर्तव्य आहे. 'चाळीस लक्षाची' रकम कदाचित् ज्यास्त वाटत असली तरी 'निर्बीरमुर्वितलम्' च्या तत्त्वापेक्षां दुलनात्मक दृष्टीनें केव्हाही ती सौम्य या सदराखालीच घालावी लागेल व त्या दृष्टीनें ती अक्षेपाहर्त वाटत नाहीं पण ज्या मराठ्यांचा औदार्य हाच बाणा होता त्यामानानें ही खंडणी थोडी फाजील झाली असें झणता येईल ही जाणीव तत्कालीन मराठ्यांस झोवल्यासिवाय राहिली नाहीं, व त्यामुळेच बरील साकेतिक विशेषण सापडतें त्याचा अर्थ विपर्यास मात्र होऊ नये एवढीच काळजी घेणे आगल्याचे आहे ही खंडणी ठरविताना शिवास भागीदाराचे आग्रहास वळी पडालें लागलें हें नाकारिता येणार नाहीं पण अजीतसिंगजींनंतर छत्रसिंगजींचे वेळी वाटेकच्यानी पुन्हा असाच गळ घालण्याचा घाट घातला. प्रत्यक्ष येऊन भीड घालण्याचा यत्न केला तरी शिवास तो प्रकार मानवला नाहीं. 'महाराव अजीतसिंगजींचा काल जाला. त्यावरून चित्त खिन्न जाले ईश्वर सत्ता प्रमाण हे वर्तमान कळल्या नंतर श्रीमंत महाराजजी बाबाचे मानस बहुत आहे जे तत्र स्थलास जावे. दवाबन चार रुपये घ्यावे आपले यजमानास चला [असे] म्हणत होते परंतु यजमान यांनी टाळा दिला जे आम्हास मारवाड व दिल्लीकडे जाणे जरूर आहे दुर्जनसाल मृत्यु पावले त्याप्रमाणें अताचा प्रसंग नाहीं त्यांनी उत्तर दिले जे भाउवंद कारभारी सुधा हाडेतीची सूत्रे आम्हाकडे आली आहेत. साठ लक्षा सिवाय मुळक सोडवितो यजमान धोलिले जे बहुत उत्तम. नेत आसतील तर आम्ही मना करीत नाहीं सुखरूप

पैकी सरकारची वाटणी दर सदे रुपये ५३१= प्राा रुपये	२१,३५,०००
पौा पेशजीचे झा सन सळास खमसेन ताा सन सित चौसाळा हिसेमी	
जमा झाले रुपये	१०,००,०००
वाकी येणे रुपये	११,३५,०००

तपसील.

५,००,००० 'सरदार म्हणतात की कोटे सरजामात आहे. खडणीचा हिंसा

सरकारात नसावा परंतु मातवर खडणी जाहली यास्तव

सरकारात बावयाचे केले रुपये ' १५,००,०००

पैकी पेशजी चौसाळा हिसेमी जमा रुपये १०,००,०००

वाकी रुपये

६,३५,००० जाजती वाटणीचे शिरस्ते प्राा होतात ते

११,३५,०००

घ्यावे. परंतु आम्हास बावयास फावत नाही' असे चितोळण स्पष्ट सांगतो [६ सितंबर १७५८]. इतकेंच नव्हे तर त्या वेळी केवळ दोन लक्ष टीक्याबद्दल नजराणा घेउन 'दिलासानामा' देऊन कोटेकरांची सोडवणूक केलेली आहे [लेखांक १९६, २१२] आणि हेंच धोरण पुढें शुमानसिंगजी च्या टीक्यासंबंधी कायम ठेवले आहे त्यावेळून टीका व नजराण्याविषयी मराठ्यांचे विरोधत शिवाचे कोणतें धोरण होते हें निराळें सांगायलास नको इतोंतर चिकित्सकांचे ममाधान नच झालें तर त्यास उपाय नाही. मराठ्यांच्या औदार्याविषयी प्रचीतीचा प्रकार पाहण्याचा अनेक तर या टीका नजराणा व खंडणी संबंधीच थोडी चिकित्सा करून काय निष्पन्न होणे तें पाहूं चाळीस लक्षाची खंडणीची योजिली ती पूर्ण वचल केली नाही. दोन लक्ष सुदीदारल सोडले जाहेत वाकी रकम एकवट न घेतां हतेबंदीची सवळ दिली आहे ही सोन या टीका नजराण्यापुरतीच होती असें नव्हे तर वार्षिक खंडणीसाठीं सुद्धा ती केली होती. [लेखांक ५८] फार काय कोठ्याकडून साडेचार लक्ष वार्षिक खंडणी जी प्रथम येत होती त्यापैकीं एक लक्षावर नेहमीं करिता याणी सोडून बाकी साडेतीन लक्ष [इतक्या अल्पवधीत] कायम करून नजराण्याचा प्रश्न उद्भवला असता त्याचे प्रमाण व ते खंडणीच्या अवरोधानें [उत्पन्नाचा मोह सोडून] ठरविण्याचें उदाहरण मराठेगाहीसिवाय अन्यत्र प्राथित्य पाहण्यास मिळेल आणि 'सुतालकी' च्या नात्यानें त्याचें श्रेय ओघानेंच शिवायुडे येत

लेखांक [१८१]

श्री शंकर - संवत् १८१४ कार्तिक वद्य ३
[१८ नवंबर १७५७]

हिसेब प्रा कोटे नजराणा टीका राजा अजीतसिंगजी बाबत समाइक करार
रुपये ४०,००,०००

पैकी वजा सूट रुपये २,००,००० बाकी संवत् १८१३ सन सत्रा खमसेन
रुपये ३८,००,०००

पैकी वजा श्रीमत राजश्री पंतप्रधान स्वामीची नजर रुपये १०,०,००००
बाकी रुपये २८,००,०००

पैकी वसूल रुपये

२,००,००० श्रीमत राजश्री सुभेदार मारफत सुटवाजी राजवले

२,००,००० श्रीमत राजश्री बाबासाहेब मारफत सिवाजीदास

४,००,०००

बाकी रुपये २४,००,०००

पैकी वाटणिया केल्या त्याचा वसूल रुपये

६,१५,००० वाटणी येक समाइक विद्यमान श्रीमत राजश्री

बाबासाहेब गुजरात साबाजी पाटील समत १८१४

२,३६,७७५ श्रीमत राजश्री सुभेदार.

२,३६,७७५ श्रीमत राजश्री बाबासाहेब

२,०७,७७५ वसूल

२९,००० बाकी येणे

२,३६,७७५

१,४१,४५० श्रीमत राजश्री पवार

यशवंतराव पवार दर सदे १६ प्रा

तुकोजी व जीवाजी दर सदे रुपये

७ प्रा.

६,१५,०००

२,५०,००० वाटणी येक संवत १८१६ चे सालामधे

९६,२५० श्रीमंत राजश्री सुमेदार.

९६,२५० श्रीमंत राजश्री घावासाहेब.

९,२८७८॥ वसूल.

८६,९६२॥॥ वाकी येणे.

९६,२५०

५७,५०० पवाराकडे

यशवंतराव. [पवार]

तुकोजी व जीवाजी पवार.

२,५०,०००

२०,००० पवाराकडे तसलमात बाळाजीराम वसूल

८,८५,००० येकुण वसूल येकदर रुपये १२,८५,०००

वाकी रुपये.

१५,१५,०००

१४,००,००० खडणी झा सवत १८१३ ताा संवत १८१७ साले ५ पैकी

नजराणाचे साल १ वजा वाकी साले ४ दर साल ३,५०,००० प्रमाणे

२,६०,००० व्याज आठा लाखाचे सुमेदारानी ठहराविले.

२५,००० सुकेतचे गडी जुजली लाचे.

३२,००,०००

पैकी वसूल श्रीमंत राजश्री सुमेदाराकडे २,९५,०००

रुपये

याची वाटणी होणे आहे वाकी रुपये

२९,०५,०००

२०,००० तसलमात बाळाजीराम निा पवार

यशवंतराव.

२९,२५,०००

बाकी वाटणी पैकी येणे

रुपये

२९,००० वाटणी रुपये ६,१५,००० पैकी हिंसा २,३६,७७५ पैकी
वसूल २०,७७५ बाकी.

८६,९६२॥१॥ वाटणी रुपये २,५०,००० पैकी हिंसा ९६,२५० पैकी
वसूल रुपये ९,२८७८॥१॥ बाकी

१,१५,९६२॥१॥ राजापासून घेणे

वसूल श्रीमंत राजश्री सुमेदाराकडे रुपये २,९५,०००
पैकी हिंसा रुपये १,१३,५७५ घेणे आहेत.

लेखांक [१८२]

श्रीशंकर

१७५७

हिसेव पा कोटे 'सरकार' श्रीमंत राजश्री जनकोजी सिंदे सुमेदार छुा समान
खमसेन मया अलफ संमत १८१४. उरमाल^{१९६} बाबद घांस दाण्याचे रुपये १०,०००

यास पावती.

२२२५ उरमालेमध्ये दिले गुा रा राणोजी भोईठे

७७७५ मा राजश्री साबाजी बाबा पाटील मिति मा[र]

३००० रोजमुन्यावदल घा

४७७५ रोख दिले ८७७५ पैकी घाटण बा ४००० बाकी.

७७७५

१००००

बाकी

रुपये

(१९६) उरमाल हे गाव आज नदीच्या पूर्वेकाठवर असून ते झालरापाटण या राजधानीपासून
वायव्य दिशेस १४ कोसांवर आहे हल्ली ते झालवाड राज्यांत आहे.

अखडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्त्रो जनकोजी सिंदे रामराम सुमा
समान खमसेन मया व अलफ. तुम्ही पत्र पाठविले ते पावले. लिहिले वर्तमान सविस्तर
कळले. 'याननर आम्ही आमदावादेस जान होतो. त्यास आमदावादवाला भोगल याणे
आमची दहशेन खाउन राजश्री सदासिव रामचद्र [१] यासी सला केला. खुवायेत' 'दरोवस्त
व नगद रूपये लक्षे भोगलास दिले. नेव्हां त्याणे आमदावादेचे ठाणे खाली करून दिले.
उपरांत आम्ही दरमजलीने मालज्यांत आलो आजचा आमचा मुकाम मोजे सिंदोद २००
पा हासलपुर येथे आहे त मजल दरमजल तुम्हाकडे येन अमो. तुम्हीही पुढे सामोरे
दर्शनाम येणे 'जाणिजे छ * १२ माहे रजत्र. ' 'प्रस्तुत फौजसुधा क्कोटयाम यावे लागने.
चालीस लाख रुपये खडणी जाहली त्यापेकी दाहा वसूळ जाहले. बाकी तीस लाख
रुपये व दो ती वर्षाची माम[ल]त तैसीच राहिली. आम्ही कर्ज काहाइन फौजा ठेवाव्या.
आणि रांगडे पैका देत नाही. याजकरिता च्यार दिवस मेहनत करून क्कोटयांचा दरोवस्त
मुळक सोडवावा लागतो. याजकरिता तुम्ही पत्र पावताच स्वार होउन येणे तुम्हाजवळ
घाटणचा येवज आहे तो नेथेच अमो देणे. क्कोटयाच्या राजान आलियावर घेऊ. ' बहुत.
काय लिहिणे हे विनती.

मोर्तव
डव

पा छ ८ सावान

[१७ अप्रेल १७५८]

लेखांक [१८५]

श्री

संवत् १८१४ फाल्गुन वद्य ११

[४ अप्रेल १७५८]

श्री जोति
स्वरूप चरणि
तत्पर जयाजि सु
त जनकोजि सि
ंदे निरन

राजश्री घालाजी येशवंत प्रांत क्कोटे गोसावी यासि.

(१९९) या खंवावत अहमदाबाद मनेरासंबंधी ही माहिती मकसूदावादेच्या पराभवाप्रमाणें
नवीनच असे

(२००) मांजे सिंदोद हा गाव हासलपुर [होळकरशाही] चे पश्चिमेग ८ कोसांवर असून जागीर
नागोर [सिंदेशाही जिले अमरेल] पासून १६ कोनावर दक्षिणेग आहे अर्थात् दुसरा मुकाम सागोराम
प्रांत असे ओघानेच कळते

अखंडित लक्ष्मी आलंकरण राजमान्य स्तोत्र जनकोजी सिंदे रामराम सुमा
नगमान खमसेन मया अलफ. तुमचे पत्र फाल्गुण बहु. ७ † सप्तमीचे आले ते उजनीच्या
मुकागी पाचवे रोजी छ २५ † रजेची प्रविष्ट जाहले. लिहिले वर्तमान अवगत जाहले.
नेथे लिहिले की लष्कर कोणे प्राणे जाणार हे वृत्त लेहावे म्हणून लिहिले. येगास येवून
कूच येकाडोन दिवशी होईल. तदनंतर तुम्हाकडे कोटे प्राणे येत आहे. [तुम्हास] कळावे यास्तव
लिहिले असे. सगवार्ण्या येवजाची सिध्दा करून अमणे. तो आम्हीही येउन पोहोचतो.
गा छ * २५ माहे रजव. † बहुत काय लिहिणें हे विनती.

लेण्याक [१८६]

श्री

* सवत् १८१५ वैशाख वद्य †

[२३ मे १७५८]

हत्ती राजमाणीक^१ राजश्री वाळाजी यशवंत कोटे[कर] याकडे ठेविला. त्यास
नेमणूक.

दरगेज रत्तीव झा वैशाख वद्य प्रतिपदा झा श्रावण सुध प्रतिपदापासोन पुडा दर
छ रमजान. ता आपाट वद्य आमवाद्या गेज वजन पके.

छ वजन पके दररोज.

०॥० कनीक.

०॥५ कनीक.

००१॥० तप.

००१ तप.

००२ गूल.

००१॥ गूल.

००१ मीठ

००१ मीठ.

०॥३॥०

०॥७॥०

(२०१) मारवाट प्रकरणी जगाजी शिद्याचे मूचनेप्रमाणे कोटेकराकडील सैन्यासह स्वतः दोन
वेळा येऊन गये प्रकारे साहित्य केले जगप्रकाराची भारस्थान वेळशीर उषटकीम आणिली त्यावर
सुष्ठु होऊन जगतोनी शिद्यानी वाळाजी यशवंत गुलगुले याम हा हत्ती ठेऊन मरदारी दिली.
हाच हत्ती अयेगम पचोलीरा वक्षिम ठेवविला आहे खरा [लेपार २२६] पण त्यामुळे शंका
वेणाचे मारण दिमत नाही वकील या गालाने ना वक्षिसाचे हत्तीची योजवायेखील त्याबच
कगनी लागली अमती हे लजान घेतले अमता बहुता त्याचेच मूचनेचा हा परिणाम अर्ध शत्रुतो एरवी
'देवीळाचे' लागी 'ठेविला' असे असेत

† ३१ मार्च १७५८

† ४ अप्रेल १७५८

पावणे चौतीस सेर

पावणे आठवीस सेर.

चाकर दरमहा.

६ म्हात १.

४ गडकरी २.

१०

दाहा रुपये.

सामान लागेल ते करावे.

लेखांक [१८७]

श्री

संवत् १८१५ जेष्ठ वद्य १३

[३ जुलै १७५८]

सनद बमोजिब नकल.

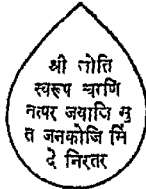
राजेश्री बालाजी येशवत कमाविसदार प्राा कोटे गोसावी यांसि.

अखडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य खातो जनकोजी सिंदे रामराम सुमा तिसा खमसेन मया व अलफ राजश्री गोविंद मनाजी यास कोटेवाले माहाराव याणी भिकारीदासाचे रुपयेचे यैबजी सायेर दिल्ले. त्याचा कारकूनी मारनिलेस करार करून तुम्हाकडे पाठविले आसेत. मारनिलेपासून सायरेचे कारकूनीचे काम घेउन यास वेतन सालीना रुपये ३०० तीनसे परभारे सरकारचे जमेसिबाय माहारायाकडून पावते करणे. येविसी सिवासिग^{३०३} झाला व आखाराम पंचोली यास लिहिले आहे. त्या प्रमाणे ताकीद करून देवणे. जाणिजे छ * २६ माहे सवाल. ११ वहुत काये लिहिणे हे विनंती.

(२०२) सुप्रसिद्ध राजा जालमसिंगजी झाला यांचा हा सिवासिंग वडील बंधू असून उभयता कोटेकराचे अनुयायी होते कोटा राज्यास नामशेष करण्याचे कामी या 'सिवासिंग झाल्याची सज्जे मल्हारजी होळकराकडे' लागली होती असें चिंती कृष्ण सागतो [६ सितंबर १७५८]

लेखांक [१८८]

श्री

संवत् १८१५ आपाढ शुद्ध ३
[८ जुलै १७५८]

राजेश्री बाळाजी येशवत प्रांत कोटे गोसावी यासि

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नो। जनकोजी सिंदे रागगम सुमा
तिसा खमसेन मया अलफ. राजश्री येसवतराव पवार याच्या वाटणीचा येवज श्रीमत स्वामी
साहेबी कर्जात आपले जप्त करून त्याच्या वसूलास राघो केगव यासी पाठविले होते.
येगास त्यास येवज माल व नक्त बावायाविसि मकुदबारीचे^{२०३} मुक्कामी तुम्हास जे
सांगणे ते सांगितलेच होते. येगास सांप्रत येकिले जे राघो केगव यासि कोट्यात दैवज्ञा
जाली परंतु तुम्ही काहीच लिहिले नसा. अपूर्व आहे ! यापउरी त्याचा येवज काये कैसा
केला असा, त्याची तरदुद कंभी आहे त्यास पावले काये हे तत्व न ना लेहून पाठवणे
श्रीमंताचा पैका सुटणारच नाही. हे तुम्हीही जाणत असा. आजी तामायेत येवज त्याचा
काये जमा जाला. हेही तपसिलवार लेहून पाठवणे. त्यासारखी त्याची पेरवी कारणे ते
केली जाईल. येवज त्याचा काये जमा जाला आहे पुढे काये होणार. हे तपसिले लिहिणे
श्रीमंताचा पैका सुटावयाचा नाही. जाणिजे छ * २ जिलकाट. १ वहुत काय लिहिणे
हे धिन्ती.

लेखांक [१८९]

श्री

संवत् १८१५ आपाढ शुद्ध ७
[१२ जुलै १७५७]

नकल यथाप्रत.

राजश्री बाळाजी येशवत कमानिसदार पाा पाटण प्रांत बूंदी गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नो। जनकोजी सिंदे रामराम सुहर-

(२०३) उज्जेनीहून मुकुंदबारी [कोटा] वरून जनकोजी आले होते असे सिद्ध होते

सन तिसा खमसेन मया व अलफ. वौ राजश्री कृष्ण जोशी त्रिवाडी मेवाडा साकीन
बुंदी याची इनाम जमीन मा मजकूरी वीचे सुार.

४१ का पाटण.

४१ मोजे तीरथ.

१०२ मोजे सुवासा.

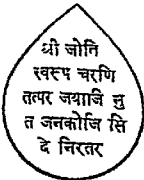
१८४

येकसे चौन्हासी वीचे सुदामत आहे. त्याच्या सनदा श्रीमंत राजश्री दादासाहेबाच्या व
राजश्री झलहारजी वावाच्या व तीर्थरूप कैलासवासी [जयाजी] आपासाहेबाच्या नावाच्या असोन
तुम्ही ब्राम्हणाची इनाम जमीन चालू देत नाही म्हणून विदित जाले. त्यावरून हे सनद
सादर केली आहे तरी साल मजकूरीपामून सालदरसाल येकसे चौन्हासी वीचे जमीन
ब्राम्हण मजकूराची चालवीत जाणे. सदरहू वीव्याच्या हासिलाचा वाजवी रुपया होईल
तो समाइक येवजी मजरा दिलहा जाईल. याउपरी ब्राम्हणाचा बोभाट हजूर न ये ते
करणे. प्रति वर्षी नूतन पत्राचा अक्षेप न करणे. हे पत्र ब्राम्हणास भोगवटी यास देणे.
याची नकल तुम्ही लेहून घेणे. समाइक येवजीस सालदरसाल पावीत जाणे. जाणिजे
छ - ६ माहे जिल्काद. बहुत काये लिहिणे हे विनंती.

वार

लेखांक [१९०]

श्री * संवत् १८१५ श्रावण शुद्ध ६
[१० अगस्त १७५८]

राजेश्री बाळाजी येशवंत प्रांत कोटे गोसावी यासि.

अखडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य खेा जनकोजी सिंदे रामराम सुमा
तिसा खमसेन मया अलफ तुम्ही पत्र पा ते पावले. तेथे पाचा लाखाचाच तपसील लिा त्या

प्रा कळऊ. परंतु त्यापैकीही जे बाकी राहिली दोन लाख बत्तीस हजार हिसे[व]वार जाऊन ते कोणे मुदतीस धावे काये विन्हे त्याची हे लिहिलेच नसा. सध्या पांच लांश धावे न्याची हे गन. 'राजश्री सावजी पाटील यासी सदरू पांचा लाखाकारिता आणा प्रमाण शेफता करून नेलेत. त्यासही खराब केलेत. अपूर्व असे ! बाकी सात लाख रुपये आपादी पोर्णिमेपावेतो धावे. त्याची विन्हे करार मदार कवी देतात हें काहीच न्हा नसा. यावरून काये म्हणावे. याउपरी नन्ही ते व तुम्ही येके जागा वसोन याचा जावसाण तावार् लेहून पाठवणे म्हणजे त्याची पेरवी करणे ने केली जाईल.' जाणिजे छ * ५ जिल्हेज. ते 'राजश्री मन्हारजी बाबा होळवार याची व आमचा भेटी' घोणार आहे. सत्तरीच होईल. यैशास न्यासी तन्ही आम्हाम ग्यरेसुरे बोलले पाहिजे. तरी पांचा लाखाचीही विगत सुधी तुम्ही लिहिली नसा आणि सात लाखाचे तरी तुम्हास विरगणच पडलेसे दिसते. तरी लक्ष्मण रांगडे [१] व तुम्ही येकत्र होउन सर्वही तपसीलवार लेहून पाठवणे. म्हणजे त्यासी आम्ही जे बोलणे ते बोलोन मग उभयनाच्या विचारे करून जे तरतूद फोटेकराची करणे ने करू. याचा जाव सत्तरीच पाठउन देणे. दील येके घडीची न करणे, छ मार. ' बहुन काये लिहिणें हे विननी.

मोर्तिन
सुद

लेखाक [१९१]

श्री

* सवत् १८१५ श्रावण वद्य ३
[२१ अगस्ट १७५८]

सिका स्वारी.

राजश्री बाळाजी येशवंत

कमाविसदार पा पाटण प्रांती बूदी गोसावी यासि.

आखडित लक्ष्मी आळंकृत राजमान्य स्नो

जनकोजि सिंदे रामराम सुरसन

(२०४) 'जन्माची सागड होती तोपावेतो आमचा वचक होता. किलेक कामकाजें असाध्य ती साध्य होती.' [चक्र पान ४५] हा वित्तशुद्धतेचा चमत्कार बराच आला होता म्हणून मल्हारजी होळकरांनी जनकोजीची भेट घेतली त्या भेटीचा परिणाम ते स्वत आपल्या ३० आगष्ट १७५८ चे पत्रांत आबाजी रघुनाथ तिगडीकरास अद्या प्रकारें दर्शवितात की, 'जनकोजी सिंदे याच्या आमच्या भेटी झाल्या परस्परें सारख्य होऊन कोणेविशी संशय राहिला नाहीं त्यास तुम्ही व बाळाजी यशवंत [गुलगुले] पूर्ववत प्रो एकत्रित राहून कामकाज करीत जाणें आणि हिशोब तीनसाला सविल्लें लिहिणें. सारांश नाखिन्न येऊं न देणें. त्याचा आपला समाईक कारभार चालत आल्या प्रो चालविणें'

तिसा खमसेन मया व अलफ. देणे राजश्री नारो विठळ याची आसामी पूर्वीपासून परगणे मजकूरी आहे. त्याप्रमाणे हाकी करार केली आहे. याचे वेतन सालीना रूपये ५०० पांचसे रूपये करार केले आहे. तर पा मजकूरच्या इजारियाचे वैवजी मारनिळेस पांचसे रूपये पावते करीत जाणे. रूपये पाव न ते करावयास दिकत न करणे. दरसाल नेमणूके प्रमाणे पावते करीत जाणे. जाणिजे छ * १६ जिल्हेज. बहुत काय लिहिणे ॐ हे विनंती.

वार

लेखांक [१९२]

श्री * संवत् १८१५ भाद्रपद शुद्ध १

[३ सितंबर १७५८]

येथाप्रत

राजेश्री बाळाजी येशवंत कमाविसदार प्रा पाटण गोसावी यांसी

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नोा जनकोजी सिंदे रामराम सुमा तिसा खमसेन मया अलफ. गोसावी देवगीर व ज्ञामगीर वास्तव्ये का मजकूरी यानी हुजूर येउन विदित केले की प्रा मारी केशवरावजी सालगराम बिंदार ब्राम्हण व सन्यासी व भगत वगैरे यासी पाई साडे पंचेतालीस त्याची सई अडीच दररोज निमे सहा महिने शाळू जोरी व निमे सहा महिने उन्हाळू गहू येणे प्रा पूर्वी छतरसाल^{२०१} हाडे याजपासोन वाटत आला. त्यास सरकारचा अमल जाल्यापासोन वंद जाला आहे. तो चालविला पा म्हणजे श्री पासी सदावर्त चालवून काळक्षेप करून तुमचे अमिष्टचितन करून सुखरूप राहू. म्हणोन त्यावरून श्री चे सदावर्त चालविल्या श्रेयेस्कर जाणून येकुण सालाचा येक हिसेव मनास आणता केली बारूले चौसेरी मापे अठरा खंडीचा अजमास जाला त्या पा निमे श्रीप्रिलेथं करार करून हे पत्र तुम्हास सादर केले असे. तरी पा मजकूरपैकी समाइक वैवजी निमे शाळू निमे उन्हाळू धान्ये खंडी नव आपल्या अमलापूर्वी भोगवटा चालत आल्या प्रा ज्याचा त्याजकडे लंगर^{२०२} चालवणे. हिसेवामुळे दोन मण अथवा तीन

(२०५) वूरीकर रावराजे छत्रसाल हाडा

(२०६) लंगराचे अनेक अर्थ होतात पैकीं श्रंखला किवा साखळदंड हा अर्थ सर्वश्रुत आहेच जहाज, हत्ती, अस्त्राढा व नवसाचे लंगरात श्रंखलेची कल्पना अंतरभूत होती तशी येथें मात्र नाही. नित्यदान, नित्यमिक्षा भिक्षावळ विशेषत शिषा सामुग्री असा येथें भावार्थ आहे त्याअर्थीच 'लंगर-राना' [अन्नघन] हा शब्द प्रचार पावला आहे

मण अधिक उणे होतील त्या प्राा देणे. सदरहूपैकी सरकार हिसा होईल तो तुमच्या इजारिया येवजी मजरा असे. प्रति वर्षी नवीन पत्राचे अक्षेप न करणे. या पत्राची नगळ घेउन असलपत्र भोगवटी यास परतोन देणे. सदरहू नव खंडी वारूले मापे दाणे सपाक येवजी पावीत जाणे. जाणिजे छ २९ माहे जिल्हेज. वहुत काये लिहिणे हे विनती.

लेखांक [१९३]

श्री संवत् १८१५ भाद्रपद शुद्ध १

[३ सित्तबर १७५८]

नकल

राजश्री घालाजी येकावंत कमाविसदार प्राा पाठण गोसावी यासि.

अखंडित लक्ष्मी आलकृत राजमान्य स्नेहा जनकोजी सिंदे रामराम सुा तिसा खमसेन मया अलफ. वेदमूर्ती राजश्री नाथूराम भट द्वुवे वास्तव्य प्राा मजकूर यानी डुजूर येउन विदित केले [की] मोजे नांदणे प्राा मजकूर येथे आपल्या तीर्थरूपास रावराजे बुधसिंग^{१००} यानी धरती बीघे सुमार १०१ येकसे येक बीघे पुन्यार्थ गिल्ली ते चालत आली. आलीकडे आपल्या अमलापासून वंद जाली असे. तरी सुदामतप्रमाणे येकसे येक बीघा जमीन चालविल्या कालक्षेप चालउन अमिष्टचितन करून म्हणोन लाजवरून हे थोर ब्राम्हण याचे चालविल्या श्रैयेस्कर जाणोन पेशजी प्राा येकसे येक बीघा सुदामत करार करून दिले असे. तर येकसे येक बीघा धरती ब्राम्हणाची चालती करणे. तुम्हास समाइक येवजी मजरा दिव्हा जाईल. जाणिजे छ २९ माहे जिल्हेज. या पत्राची प्रत लेहून घेणे असलपत्र भठजी मजकूरस भोगवटी यासि परतोन देणे. जाणिजे छ मजकूर. वहुत काये लिहिणे हे विनती.

(२०७) हे दंडीचे राजे बुधसिंगजी हाडा. कोटेकरास जसे 'महाराव' तसेच दंडीकराम 'रावराजा' ही पदवी आहे [लेखांक १९७, २०३, २०८]

लेखांक [१९४]

श्री संवत् १८१५ भाद्रपद शुद्ध १
[३ सितंबर १७५८]

असल वमोजिव नकल

राजश्री बाळाजी येशवंत कमाविसदार प्राा पाटण गोसावी यांसि

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजनान्य स्नोा जनकोजी सिंदे रामराम सुा
तिसा खमसेन मया व अलफ. बाौ राजश्री संभू भट या [न्या]स अग्रहोत्रो यानी हुंजूर येउन
विदित केले की गोजे रिंडी च्हीवी प्राा मार यथे अम्हास रावराजे दलेलसिंग^{२०८} यानी
धरती धर्मार्थ दिल्ली वीघे सुमार ५० पनास ते चालत आली. आलिकाडे आपल्या अमला
पासून वंद जाहाली असे. तरी सुदामतप्रमाणे पनास वीघे जमीन चालविल्या कालक्षेप
चालउन अमिष्टचितन करू. म्हणोन त्याजरून हे ब्राम्हण थोर याचे चालविल्या
श्रेयेस्कर जाणून पेशजीप्रमाणे पनास वीघे सुदामत करार करून दिल्ली असे. तरी पनास
वीघे धरती समाइक यैवजी ब्राम्हण मजकूरा चालवीत जाणे. तुम्हास समाइक यैवजी
मजरा दिले जातील. जाणिजे छ * २९ माहे जिल्हेज. या पत्राची प्रत लेहून घेउन असल
पत्र भटजी नजकूरा भोगवटी यांस परतोन देणे. जाणिजे छ मजकूर. वहुत काये लिहिणे
हे विनंती.

लेखांक [१९५]

श्री * संवत् १८१५ भाद्रपद शुद्ध १
[३ सितंबर १७५८]

नकल

राजश्री बाळाजी येशवंत कमाविसदार प्रगणे पाटण गोसावी यांसि.

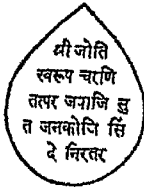
अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नोा जनकोजी सिंदे रामराम सुद्ध
सन तिसा खमसेन मया अलफ. बी राजश्री भंसाराम जोशी वास्तव्य प्राा मजकूर यानी
हुंजूर येउन विदित केले की गोजे रावासे प्राा मजकूर येथे रावराजे दलेलसिंग यानी

(२०८) रावराजा दलेलसिंग वंदीवाले कोव्याप्रमाणेच वंदीचून ही करवर [करवाल ?] शाखा
निघाली त्या गाखेंतील हा दलेलसिंग होता. त्याला सवाई जयसिंगजी [जयपूरकर] यानी आपला
जामात करून बुधसिंगजीचे जागी वंदीचे गादीवर काही काळपावेतो प्रस्थापित केले होते असे दाढ
सागतो [Rajasthan vol II page 394.]

धर्मार्थ धरती बीघे सुमार ५० पनास दिल्ली ते चालत आली. आलीकडे आपला अमल जाल्यापासोन बंद जाली असे, तरी सुदामतग्रामाणे पनास बीघे जमीन चालविल्या फालक्षेप चालउन अभिष्ट चिंतन करून म्हणून त्याजरून हे ग्राम्हण थोर याचे चालविल्या श्रेयेस्कर जाणून सदरहू पनास बीघे धरती ग्राम्हण मजकूरास समाइक यैवजी चालवीत जाणे. तुम्हास समाइक यैवजी मजरा दिल्या जाईल. जाणिजे छ * २९ माहे जिल्हेज. या पत्राची नकल लेहून घेउन असल पत्र भटजीस मोगवटी यासी परतोन देणे. प्रति वर्ष नूतन पत्राचा अक्षेप न करणे. जाणिजे छ मजकूर. बडुत काये लिहिणे हे विनंती.

लेखांक [१९६]

श्री * संवत् १८१५ भाद्रपद वष ६
[८ सितंबर १७५८]

राजश्री बाळाजी येशवंत प्रांत कोटे गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्त्रो जनकोजी सिंदे रामराम सुमा तिसा खमसेन मया अलफ. तुम्ही पत्र पाठविले ते पावले. तेथे लिहिले वर्तमान कळो आले. अजीतसिंग [कोटेकर] मृत्यु पावले. त्याचे पुत्र छेत्रसिंगजी उमर तिसा वर्षाचे आहेत त्यास राज्याविशीं दिलासेनामा^{१०९} पाठवावे म्हणोन तपसीलवार लाि. त्यावरून त्यास राज्या विशीं दिलासेनामा पाा आहे. हा त्यास देणे. हुंड्या राजश्री साबाजी या सिंदे याजकडे कोटे [व] पाटण मिळोन चालिसा हजारान्या १५ पाठविल्या म्हणून लाि [तरी] बडुत उत्तम असे. रा छ * ४ मोहरम. १' बडुत काय लिहिणे हे विनंती.

मोर्तब
हु

(२०९) दिलासेनामा मूल फारसीत हा प्रयोगच पहावयास मिळत नाहीं मग मराठीत कसा आला कळे. याचा अर्थ समाधानपत्र असा आहे

लेखांक [१९७]

श्री

* संवत् १८१४ भाद्रपद शुद्ध ६

[८ सितंबर १७५८]

नकल यथाप्राप्त

राजश्री बाळाजी येशवंत कमाविसदार पा पाटण गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्त्रो जनकोजी सिंदे रामराम सुभा
तिसा खमसेन मया व अलफ. वेदमूर्ती राजश्री इंद्रजी व संतोकराम पिता जैनाथजी
अग्निहोत्री अवदीच कौसीक गोत्री शाका आश्रमालयन याणे हुजूर यउन विदित केले की
रावराजे बुधसिंग याणी भोजे सुवासा पा मार पौ जमीन बीघे ४१ येकतालीस धर्मार्थ
दिल्ली होती. ते अलीकडे चालत नाही म्हणोन ब्राम्हण मजकूरानी येउन निवेदन केले
की आपला कालक्षेप चालत नाही. तर कृपाळू होउन पूर्व प्राा जमीन बीघे एकतालीस
चालविल्याने कालक्षेप चालउन आपले अभिष्टचिंतन करू. त्यावरून ब्राम्हण थोर श्रेष्ठ
याचे चालविल्या श्रेयस्कर जाणोन पेशजी प्राा जमीन बीघे ४१ एकतालीस करार
करून सनद दिल्ली असे. तर समाइक यैवजी चालवीत जाणे. प्रति वर्षी नूतन पत्राचा
अक्षेप न करणे. या पत्राची नकल लिहून घेणे आणि हे पत्र भट मजकूराला भोगवटी यास
देणे. सदरहु एकतालीस बीघे जमीन समाइक ब्राम्हणास देउन चालती करणे. जाणिजे
छ * ४ माहे मोहरम. बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

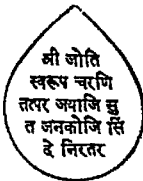
बार.

लेखांक [१९८]

श्री

* संवत् १८१५ भाद्रपद शुद्ध ११

[१३ सितंबर १७५८]

राजश्री बाळाजी येशवंत प्रांत फोटे गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्त्रो जनकोजी सिंदे रामराम सुभा
तिसा खमसेन मया व अलफ. तुम्ही पत्र पाठविले ते पावले व देवजीलाल [१] हे आले. त्याणी

सविस्तर अर्थ सांगितला त्यावरून कळले. यैशास त्याचा जावसाल जो सांगणे तो देवजीलास सांगितला असे. त्याच्या लिहिल्यावरून कळेल. तरी तुम्ही तेथे हे पत्र आमचे पावताच क्षिणी खार होउन आखेरामास बराबरी घेउन रात्रीचा दिवस दो मजलीने आम्हाजवळ येणे. मुहुर्त^{११०} पाहावयाचा गुता सहसा न करणे. सुदिन पाहो म्हणून म्हणाल तरी मग छांव पडेल. [तुम्हास] आटोपणार नाही. सवब आन्ने प्रोच पत्र पावताच खार होउन आखेराम व तुम्ही आड वस्तीनेच येउन लौकर दाखल होणे. जाणिजे छ = ९, माहे मोहरम. ११ बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

मोर्तब
मुब

लेखांक [१९९]

श्री * संवत् १८१५ भाद्रपद शुद्ध ११

[१३ सितंबर १७५८]

श्री जोति
स्वरूप करणि
तत्पर जवाजि छ
त जनकोजि सि
दे निरतर

राजश्री बाळाजी यशवत प्रांत कोटे गोसावी यासि.

अखडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्तोता जनकोजी सिंदे रामराम
सुमा तिसा खमसेन मया अलफ. तुम्ही पत्र पाठविले तेथे प्रात मजकूरचा मजकूर लिहिला.
यैशास पैसा टका दिलहा खेरीज लठकी माया ममता काये कार्योची ! हे तुम्ही जाणतच
आहा आणि बारबार लिहिता अपूर्व असे ! असो. त्याणी करार मदार करून गेले त्यासी तर
ते सचोटीस उतरले नाहीत. आता तन्ही त्यास परिछिन्नवादे विचारे लाउन पुसणे. जे
बाकी पैकी काये देतात व हाकी साला कारणे काये देतात. हे सत्यच त्याणी बोलवे.
यैसा करार त्यांचा विचारून आम्हास लेहून पाठवणे म्हणजे आम्ही आमच्या चित्तानरूपच
ते बोलतील तरी मग राजश्री मल्हारजी बावास पत्र लेहून पाठव. जे रेणे प्रोच विल्हेस
छावावे. येणे प्रोठ ठराव कसकसा चिता सारखा बोलतात ते लिहिणे म्हणजे जे आज्ञा करणे
ते केटीली जाईल. तेथे तुमचे त्याचे बोलणे न बनेल. चित्तानरूप ते बोलत नसेत.

(२१०) बाळाजी शुलगुल्याचा जोतिषशास्त्रावर विश्वास असून ते मुहुर्त पाहिल्याखेरीज निषत
नसावेत अशा अनुभव शिब्यास असल्यामुळे ही सूचना केली आहे [लेखांक ६३, ६५] कोणते
निकडीचे काम या वेळीं पडले होते ते समजण्यास मात्र साधन नाही

येसेच तुमच्या विचारे होईल तरी सितावीनेच^{२११} त्यास घेउन आम्हाकडे येणे. येथे करारमदार करून राजश्री मल्हाररायास लेहू. त्याप्रागेच त्याजकडूनही अमलात आणउ. येविसी सितावीच करणे. हैगैवरी येकंदर न घालणे. ' जाणिजे छ * ९ मोहरम. ' बहुत काये लिहिणे हे विनती.

मोर्तब
शुद्ध

लेखांक [२००]

श्री

* संवत् १८१५ भाद्रपद वद्य ८

[२४ सितंबर १७५८]

श्री जोति
स्वरूप चरणि
तत्पर जगजि सु
त जनकोजि सि
दे निरतर

राजश्री बाळाजी येशवंत

कमाविसदार प्रा पाटण गोसावी यांसि

अखंडित लक्ष्मी आलकृत राजमान्य स्नो जनकोजी सिंदे रामराम सुमा तिसा खमसेन मया व अल्फ राजश्री शायो हरी याची आसामी प्रा मार सुदामत प्रा चालत आली असे त्याप्रा चालवीत जाणे. कोणेविसी दिकत न करणे. जाणिजे छ * २० मोहरम. ' बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

मोर्तब
शुद्ध

बार

लेखांक [२०१]

श्री

* संवत् १८१५ आश्विन शुद्ध ८

[१० अक्टूबर १७५८]

श्री जोति
स्वरूप चरणि
तत्पर जगजि सु
त जनकोजि सि
दे निरतर

राजश्री बाळाजी येशवंत प्रांत कोटे गोसावी यांसि

अखंडित लक्ष्मी आलकृत राजमान्य स्नो

जनकोजी सिंदे रामराम सुमा

(२११) सितावीने म्हणजे त्वरेने, घाईने

तिसा खमसेन मया अलफ. वेदमूर्ती राजश्री नरसिंह शास्त्री याचे कर्ज कोठ्यात लोका
कडे आहे. त्याची खतपत्रे शास्त्रीजवळ आहेत. वीताा रुपये मुदल रूा

५०० मोहनराम ब्राम्हण त्रिवाडी.

४११ रायाजी देवकर.

४०० सहदेव ब्राम्हणावरी.

४०० मोहनसिंग रजपूतावरी.

१,७११

येणेप्रमाणे मुदल आहे. तरी तुम्ही त्यास ताकीद करून समस्तासही व्याजानसी
हिसेब करावयासि सांगोन आपल्या रूबरूच त्याजपासून रुपये सदरद्व प्रो व्याजानसी वे
मुलाहिजा देवणे. येविसी है गई सर्वथा न करणे. जाणिजे छ * ७ माहे सफर. १ बहुत
काये लिहिणे हे विनती.

मोतेब
सुद

लेखांक [२०२]

श्री * संवत् १८१५ कार्तिक शुद्ध ९
[९ नवंबर १७५८]

नकल

कमाबिसदार वर्तमान भावी प्राा रायगड गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी अलंकृत राजमान्य स्नोा जनकोजी सिंदे सुद्धरसन तिसा
खमसेन मया व अलफ. वो राजश्री वासुदेव भट जोतिसी यासी धर्मार्थ सरकारावन दर
रोज रूा १० पावला करार करून दिलहा असे. तरी साल्दरसाल चालवीत जाणे. नूतन
पत्राचा आक्षेप न करणे. भट मजकुर यासी दररोज पावलाप्रमाणे येकसाल रुपये ९०
नवद प्राा पाववीत जाउन कवज घेणे. जाणिजे छ * ७ रावळ. बहुत काय लिहिणे हे
विनंती.

लेखांक [२०३]

श्री * संवत् १८१५ कार्तिक शुद्ध १५
[१५ नवंबर १७५८]

नकल यथाप्रत

राजश्री बालाजी यशवंत कामाविसदार प्रा पाटण गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्त्रो जनकोजी सिंदे रामराम सुभा
तिसा खमसेन मया व अलफ. श्रीमलजी गोसावीजी यानी हुजूर येउन विदित केले की
आम्हास पूर्वी रावराजे दलेलसिंग यानी धरती धर्मार्थ वीधे सुमार दिल्ली होती बीता.

२७५ गांव तीर्थ पा मार.

१२१ गाव चांदण प्रा मजकूर

३९६

येकुण तीनसे शाहाणो वीधे चालत आली. अलीकडे आपल्या आमलापासून वंद
जाहली. तरी कृपा करून सुदामतप्रमाणे तीनसे शाहाणो वीधे चालविल्या कालक्षेप चालउन
अभिष्टचितन करून म्हणोन त्यावरून याचे चालविल्या श्रेयस्कर जाणून निमे धरती
वीधे सुमार १९८ करार करून दिले असेत. तर दोही गांवावर येकसे अठयाणो वीधे
चालवीत जाणे. तुमच्या इजारियात समाइक यैवजी मजरा दिले जातील. हे पत्र गोसावी
मारास भोगवटी यास देउन या पत्राची नकल लेहून घेणे. प्रति वर्षी नवीन पत्राचा आक्षेप
न करणे. बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

पौ छ * १३ रावल. कार्तिक शुद्ध १५ सं १८१५
[१५ नवंबर १७५८]

लेखांक [२०४]

श्री * संवत् १८१५ कार्तिक वद्य १०
[२५ नवंबर १७५८]

नकल यथाप्रत

राजश्री बालाजी यशवंत कामाविसदार प्रा पाटण गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्त्रो

जनकोजी सिंदे रामराम सुभा

तिसा खमसेन मया व आल्फ. वो रा रामकृष्ण श्रोत्री व वो भागीरथ श्रोत्री व वो जीधनराम श्रोत्री वास्तव्य बूंदी याणी हुजूर यहुन विदित केले की मौजे लकवासा पा मजकूर येथील धरती धर्मार्थ रावराजे दलेलसिंग यांनी इनाम बीघे सुमार १८० यक्ते ऐसी दिल्ली त्याप्राा चालत आली असता आमल सरकारचा जाला त्यादिवसापासून बंद जाली, तरी कांही जमीन इनाम चालविल्या त्याजवर कालक्षेप चालउन अभिष्ट चिंतन करू. म्हणोन त्यावरून हे थोर विद्यापान ब्राह्मण याचे चालविल्या श्रयेस्कर जाणून पा मारी धरती बीघे सुमार ९० नवद बीघे धर्मार्थ करार करून दिल्ली असेत, तरी सदरहू प्राा नवद बीघे पा मजकूरी समाइक यैवजी भटजीकडे चालवणे, त्याप्राा समाइक यैवजी इजारियात मजरा असे. प्रती वर्षी नवीन पत्राचा अक्षेप न करणे. या पत्राची प्रत घेउन असलपत्र भटजीकडे भोगवटी यास परतोन देणे. जाणिजे छ * २३ माहे रावल. बहुत काय लिहिणे हे विनती.

बार

लेखांक [२०५]

श्री * सवत १८१५ कार्तिक वष ११

[२६ नवबर १७५८]

नकल

राजश्री बाळाजी यशवंत काादार प्राा पण्टण गोसावी यासि.

अखडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्ये स्त्रो जनकोजी सिंदे रामराम सुहूर सन तिसा मया व अल्फ. वो राजश्री बाळकिसन त्रिवाडी वास्तव्य काा मजकूर याणी हुजूर येउन विदित केले की आम्हास पूर्वी दलेलसिंग हाड्यानी धरती उदक बीघे सुमार ५० पनास मोजे अरनिटा येथे दिल्ली होती ती चालत आली. आलीकडे सरकारचा आमल जाहला त्यापासून बंद असे. त्याजवरून आमचा कालक्षेप चालत नाही, त्यास इनाम पैकी जे धरती आपण देतील तिजवर कालक्षेप करून अभिष्टचिंतन करीत जाऊ. म्हणून त्याजवरून ब्राह्मण थोर विद्यापान याचे चालविल्या श्रयेस्कर जाणून मोजे मारपैकी धरती उदक बीघे सुमार २५ पंचवीस करार करून दिल्ली असे. तरी सदरहू प्राा पंचवीस बीघे धरती मारलुलेकडे समाइक यैवजी पूर्वीचा भोगवठा मनास आणून भटजीकडे चालवीत जाणे. समाइक इजारियाच्या यैवजी मजुरा असे. या पत्राची नकल घेउन असल

पत्र मारनुलेस भोगवटी यास देणे. प्रति वर्ष नवीन पत्राचा आक्षेप न करणे. जाणिजे छ * २४ रोवळ. बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

बार

लेखांक [२०६]

श्री * संवत् १८१५ कार्तिक वद्य ११
[२६ नवंबर १७५८]

श्रीकेशवराय

नकळ यथाप्रत

राजश्री बाळाजी यशवंत कादार पा पटण गोसावी यांसि

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजगान्य स्त्रो जनकोजी सिंदे रामराम सुा तिसा खमसेन मया व अलफ. वो राा उदाराम व जैकिसन सेवक श्री यांणी हुजूर येउन विदित केले की पूर्वी रावराजे दलेलसिंग हु.डे यानी कस्वे मारच्या सायेरावर रोजीना टके दोन करून दिले आहेत त्याप्रमाणे चालत आले. आलीकडे सरकारच्या आमलात बंद आसे. त्यास कांही उपजिविका करून द्यावी. त्याजवरी कालक्षेप चालउ. श्री केशवरावजीस पोषाग करून अभिष्टचित्तन करू. म्हणून त्याजवरून हे ब्राम्हण थोर याचे चालविल्या श्रेयैस्कर जाणून कस्वे मारच्या सायेरावर रोजीना टके सुा २ दोन येकुण पैसे च्यार समाइक यैवजी करार करून दिले आहेत. तरी सदरहू प्रमाणे भोगवटा मनास आणून दोन टके मारनिलेकडे चालवीत जाणे. समाइक यैवजी मजुरा आहेत. प्रति वर्षी नवीन पत्राचा आक्षेप न करणे. याची प्रत घेउन आसल पत्र मारनिलेस भोगवटी यासी देणे. जाणिजे छ * २४ रौवळ. बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

लेखांक [२०७]

श्री * संवत् १८१५ कार्तिक वद्य १२
[२७ नवंबर १७५८]

नकळ यथाप्रत

राजश्री बाळाजी यशवंत कादार प्रा पटण गोसावी यांसि

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्त्रो जनकोजी सिंदे रामराम सुा तिसा खमसेन मया व अलफ. तपोनिधी सुजानिया वना[थ?]त वास्तव्य भोजे लाडपूर यास भोजे

मारी बुधसिंग हाडे याने उदक धरती बीघे पौणसे [दिली] होती [ती] चालत आली. हाली सरकारच्या अमलात बंद जाहली म्हणोन हुजूर विदित जाहले, त्याजवरून जमीन सरकारात ठेउन दर बीघा रुपये १ प्राा रुपये ७५ पाउणसे करार करून दिले आहे. तर समाइक बैवजी सालदरसाल रुपये ७५ पाउणसे देत जाणे. प्रति वर्षी नूतन पत्राचा आक्षेप न करणे. या पत्राची नकल घेउन असलपत्र नाथ मारीयास भोगवट्यास देणे. सहरहू ७५ पाउणसे रुपये समाइक बैवजी मजरा पडतील. पुरातन भोगवटा मनास आणून लिहिल्याप्रमाणे रुपये देत जाणे. जाणिजे छ * २५ रोवळ. बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

चार

लेखांक [२०८]

श्री * सवत् १८१५ मार्गशिर्ष शुद्ध १०
[९ दिसबर १७५८]

नकल यथाप्रत

राजश्री वाळाजी येशवंत कमाविसदार प्रांत पाटण गोसावी यांसि

अखडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्त्रो जनकोजी सिंदे रामराम सुा
तिसा खमसेन मया व अलफ. वो रा जंगनाथ वोझे वास्तव्य पा मजकूर याणी हुजूर
येउन विदित केले की मौजे लाडपुर पा मजकूर येथे उदक धरती बीघे सुमार २१
येकवीस पूर्वी रावराजे किसनसिंग^{११} याणी इनाम करून दिली त्या प्राा चालत आली.
आलीकडे सरकारच्या आमलात बद आहे. त्यास कांही जमीन चालविल्या कालक्षेप
करून अभिष्ट चिंतन करू. म्हणोन त्याजवरून हे ब्रान्हण कुदुबवत्सल याचे चालविल्या
श्रयेस्कर जाणून मोजे मजकूरी उदक धरती बीघे सुमार ११ आकरा करार करून दिली
असे. तरी आपल्या आमलापूर्वीचा भोगवटा मनास आणून सदरहू धरती बीघे आकरा
मारनिलेकडे समाइक बैवजी चालवीत जाणे. त्याप्रमाणे समाइक इजारियात मजरा
असेत. प्रति वर्षी नवीन पत्राचा अक्षेप न करणे. याची प्रत घेउन असलपत्र मारनिलेस
भोगवटी यास देणे. जाणिजे छ * ७ राखर. बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

(२१२) हे रावराजे किसनसिंगजी बूंदीचे असावे असे अनुमान निघते पण टॉबन हे नाव कोठे
दिसे नाही

लेखांक [२०९]

श्री * संवत् १८१५ मार्गशिर्ष शुद्ध १२
[९ दिसंबर १७५८]

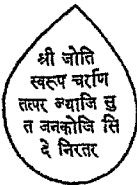
नकल यथाप्रत

राजश्री बाळाजी यशवंत कादार प्रांत पाटण गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नेहा जनकोजी सिंदे रामराम सुा
तिसा खमसेन मया व आलफ. वो राजश्री बुधराज दिक्षित द्वासीकर वास्तव्य का पाटण
याणी हुजूर येउन विदित केले की मोजे सवासा पा मार येथील धरती धर्मार्थ दुल्लेखसिंग
यानी इनाम बीघे सुमार २५१ दानसे एक बीघा दिल्ली होती. त्या प्राा चालत आसता
आमल सरकारचा जाहला त्यादिवसापासून बंद जाहली. तरी कांही जमीन इनाम
चालविल्या त्याजवरी कालक्षेप का [चा]ळउन अमिष्ट चितन करू. म्हणोन त्यावरून हे थोर
विद्यापात्र ब्राम्हण याचे चालविल्या श्रयेस्कर जाणून पा मजकुरी पो धरती बीघे सुमार
१०१ एकसे एक बीघा धर्मार्थ करार करून दिल्ले असत. तरी सदरहु प्रो एकसे एक बीघा
पा मारी समइक यैवजी भटजीकडे चालवणे. त्या प्रो समाइक इजारिया यैवजी मजरा
असे. प्रति वर्षी नवीन पत्राचा अक्षेप न करणे. या पत्राची प्रत लिहून घेउन असलपत्र
भोगवटी यास परतोन देणे. जाणिजे छ * ७ राखर, बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

वार

लेखांक [२१०]

श्री * संवत् १८१५ मार्गशिर्ष वद्य ८
[२३ दिसंबर १७५८]

राजश्री बाळाजी यशवंत कामाविसदार संस्थान कोटे गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नेहा जनकोजी सिंदे रामराम सुरसन
तिसा खमसेन मया अलफ. तुम्ही पत्र पाठविले ते पावले. कोट्याचे यैवजी साहुकाराचे
पंनास हजार रुपये देविले ते त्यास पावते करून तीन चिठ्या पाठविल्या त्यावरून कळो
येईल म्हणोन लिहिले. तर पंनास हजार रुपये पावते केले [तरी] उत्तम केले. राजश्री

अखेराम पचोली यानी तीर्थस्वरूप राजश्री दाका बाबासी^{१९३} रुपये बायबाचा करार केला आहे त्याचा बायदा होउन गेला. तर कराराप्रमाणे येवजाची हुडी करून सत्वर पाठविणे, जाणिजे छ * २१ राखर. * बहुत काय लिहिणे हे विनती.

लेखांक [२११]

श्री

संवत् १८१५ मार्गशीर्ष

[दिसेंबर १७५८]

नकल यथाप्रत

राजश्री बाळाजी येशवंत कादार प्रा पाठण गोसावी थांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य श्रो जनकोजी सिंदे रामराम सुा तिसा खमसेन मया व अलफ. श्री गोपालराम व्यास^{२१४} यानी हुजूर येउन विदित केने की पूर्वपासून धरती वीचे सुमार २०० टोनसे पा मजकूरी वगैरे गाव चालत आली. आलीकडे आपला आमल जाल्यापासून बद जाहाली. तरी कृपा करून सुदामतप्रमाणे धरती चालविल्या काळक्षेप चालउन अभिष्ट चितन करू. म्हणोन त्यावरून हे ब्राम्हण थोर याचे चालविल्या श्रेयेकर जाणोन सुदामतप्रमाणे दानसे वीचे जमीन करार करून दिली असेत. तरी सुदामत प्रो चालवीत जाणे. हे पत्र भटजी मारास भोगवडी यास देउन या पत्राची नकल लेहून घेणे. समाइक येवजी तुमच्या इजारीयात मजरा दिल्ली जाईल. बहुत काय लिहिणे हे विनती.

लेखांक [२१२]

श्री

* संवत् १८१५ मार्गशीर्ष

[दिसेंबर १७५८]

हिसेब संस्थान कोटे सरकार राजश्री जनकोजी सिंदे सुमेदार सुा तिसा खमसेन मया

(२१३) जयाजी शिंदे याचे कनिष्ठ [सहोदर] वडु दत्ताजी यास जनकोजी 'काका' इयात असत. 'बाबा' हे सम्मानार्थी विशेषण तात्काळीन रढीप्रमाणे लाविलेले दिसते

(२१४) गोपालराम व्यास हे पुढे शिवाकडे राजकीय कारभारात कोटेकराकडून घेत जात असत ते पुढे कलणारच आहे

अल्प. समत १८१५ श्री भाहाराव सत्रसालजीच्या टीक्या वावत नजराणा उभयेता	
सरदाराचा	२,००,००० रुपये
पैकी वजा श्रीमंत राजश्री झहाराव होळकर याणी परभारे घेतले	१,००,००० रुपये
बाकी सरकार [जनकोजी शिंदे]	१,००,००० रुपये

यास पावती.

३३,९०० कबज छ २९ रविलौवल

३१,००० जमा पोते छ २६ रविलौवल मुक्ताम झपायता [१]

२४,५०५ नख्त

६,४९५ मोहरा नाणे सुमार ४४३ दर १५- प्रमाणे

३१,०००

२,९०० परभारे नख्त

२,४०० खरेदी घोडे रास २ देणे गुा मीर दुला

येकुन कीमत शा

१,३०० निळा घोडा.

१,१०० कुमयेत घोडा.

२,४०० रास २.

५०० ता मनसूर चोपदार^{३१} कोंठ्यात सामान
करावयास दिले.

२,९००

३३,९००

६५,६०० किता कवज दुसरी छ २०. माहे रविलौबल हुंड्या लस्करात दिल्या मुकाम झपायता मा राधो जनार्दन.

६८॥ छ ३० रविलौबल मा मनसूर नोपदार बरहुकुम कवज सूत वजन पके
४३।७ मुकरा [१] रुपये

९९,५६८॥

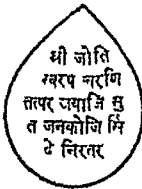
वाकी

४३१॥ रुपये

लेखांक [२१३]

श्री

संवत् १८१५ पौष वद्य ८
[२१ जनवरी १७५८]

राजश्री बाळाजी येशवत प्रांत क्रीटे गोसावी यांसी.

अखडित लक्ष्मी आलकृत राजमान्य स्नेहा जनकोजी सिंदे राम सुमा तिसा खमसेन मया अलफ. तुम्ही पत्र पाठविले तेथे खिचीकरारा ताकीदपत्रे आणविली आ वरून बलभद्रसिंगरा^{११} व चकसी त्रिथीराजारा^{१२} ताकीदपत्रे पाठविली आहेत. पूर्वी ही या प्रोच पाा असेत व हालीही दुसरी पाठविली आहेत. ही त्याजकडे पाठवणे जाणिजे छ * २१ माहे जमादिलौबल. १' बहंत काय लिहिणे हे विनती.

(२१६) सुप्रसिद्ध खीची या जुन्या राजपूत घराण्याचा साग्रत ज्या तीन शाखा शिंदेशाहीत आहेत त्यापैकी ठिकणे मकसूदनगड या शाखेचे हे राजे बलभद्रसिंगजी उत्पादक होत. या शाखेचा निर्वंश झाला असता हे राज्य शिंदे सरकारानी खालसा व करिता ठराविक दांका ठरवून सगोत्रजांपैकी रतनसिंग नामें मुलगा दत्तक घेण्याची परवानगी देऊन राज्य रक्षण केलें आहे.

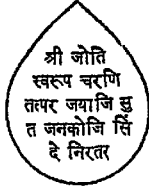
(२१७) हा पृथ्वीराज जातीनें रजपूत असून खीचीचा तो बघी ह्याजें सेनापती होता. सहाय्य झाल्या अशी त्याची कीर्ति या देशात आजवर आहे.

लेखांक [२१४]

श्री

* संवत् १८१५ माघ शुद्ध १

[२९ जनवरी १७५९]

राजश्री बाळाजी येशवंत प्रांत कोटे गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नोा जनकोजी सिंदे रामराम सुमा तिसा खमसेन मया अलफ. सौभागसिंग व भैरवसिंग हाडे वस्ती कोटे येथे राहतात त्याज कडे मथुरेस असता घेमराज सावकार याणी कर्ज रुपये दिलहे होते. त्यास ते बाबयासि नवदीगर करितात. तरी तुम्ही सरकारचेच रुपये आहेत ऐसे जाणून मशारानिलेकडून भला माणूस पाठविला असे. याजवळ दामदाम खतापत्राप्रमाणे व्याजसुधा हिशेब करून सरकारच्या जोन्याने देवणे. सावकार मार याचे जरूर जाणून लिला आहे. तरी तुम्हीही अवयवेकता धरून आज्ञे प्रो रुपये उगवेत ते करणे. है गै न करणे. जाणिजे छ * २९ जावळ. ' बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

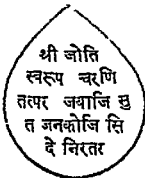

लेखांक [२१५]

श्री

* संवत् १८१५ माघ शुद्ध १३

[९ फरवरी १७५९]

राजश्री बाळाजी येशवंत प्रांत कोटे गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नोा जनकोजी सिंदे रामराम सुमा तिसा खमसेन मया अलफ. तुम्ही पत्र पाठविले ते पावले. तेथे लिहिले की 'प्रांत मारी वखेडा बलभद्रसिंग खिची याने धूम केली आहे. सबब पैक्यास दिरंग लागला असे म्हणून कीतेक तपसीले लिहिले. तरी त्याचा वखेडा तो काये ! त्यासी तंबी करितील सारखा भरवसाच आहे. त्यामधे राजश्री सुटवोजी राजोले याचीही फौज त्या प्रातेच नजीक तुम्हास आहेत. त्यांचा व आमचा समाइकच पैका येणे, तरी त्यास पत्रे त्यांची व आपली पाठउन त्याजकडून बलभद्रसिंगास शिक्षापूर्वक ताकीदपत्र व त्यांचा एखादा मला माणूस त्याजकडे पाठउन आपले प्रांतात त्यांची धामधूम न होये

यैसे करणे आणि सरकारचा पैसा लौकरीच वसूळत येई यैसे करणे. वरचेवरी वर्तमान लिहित जाणे. रांगडे लोक लबाड आहेत. जाणतच असा. तरी यैवज वसूळत जलदीनेच आणणे. हे गै न करणें. जाणिजे * छ १० माहे जमादि अखर. १' बहुत काये लिहिणे हे विनती.

मोर्तब
सुद्ध

लेखांक [२१६]

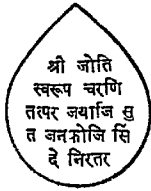
श्री * संवत् १८१० माघ शुद्ध १४
[१० फरवरी १७५९]

पुा राजश्री बाळाजी येशवत गोसावी यासि.

स्नोा जनकोजी जिंदे रामराम सुरसन तिसा खमसेन मया अऊफ. तीर्थस्वरूप राजश्री काकाबाबा कोट्याहून आले. ते समई अखेराम पंचोली वगैरे कारभारी यानी तुमच्याच भारपातीने दोन लक्ष रुपये देउ केले. त्यापैकी आमची खासगत वाटणीचा यैवज तर पंधरा रोजानी रुपये ७७,००० सत्याहतर हजार रुपये पाठउन देतो यैसा करार करून कागदपत्र लेहून दिले. [तो] वाहदा ठळोन गेअ. म्हणोन यथून राजश्री मोजीराम सावकार याची वरात तुम्हावर सत्याहतर हजार रुपयाची करून पाठविली. ते तुम्ही वेतली [नाही.] माघारी टाकून टिळी. हे अपूर्व असे ! 'आमच्या दरबारची सनद आजता कोण्ही तन्ही माघारी टाकली आहे की काये ! तुम्ही काये समजोन सनद टाकली "न कळे ! बरे जे केले ते उतमच केले. याउपर सनदेचा बोमाट यउ न देणे.' ज्या साहूकारास मारविजेने रुपये देविले आसतील त्यासी सत्याहतर हजार रुपये [देऊन] कवज झुडूर पाठवणे. येविसीचा बोमाट फिरोन येहू न देणे. लिहिल्याप्रमाणे यैवज आषी आषी पावता करणे. जाणिजे छ * ११ जाखर. १' हे विनती.

मोर्तब
सुद्ध

(२१८) बाळाजीसारख्या मुत्सद्धारने अशा प्रकारे [शिवाची वराती] सनद टाकावी याचें कारण काय असावें बरें ? किरकोळ साहुकारी पन्नावरून हे लोक पशासाठी वरेच स्वष्ट ल.बीत असल्याचें बळतें तसल्याच काहीं तरी प्रकार घडला असावा एरवी हे प्रकरण वरेंच विक्रीपास गेलें असत 'याउपर बोमाट येऊ न देणे' एवढ्यावरच ज्याअर्थी तें संपलें तेव्हा कारण झुळक असणेंच संभवते. निंबहुना मोजीराम साहुकाराचे अतिशयोक्तीची ही मोजक समजली पाहिजे.

राजश्री ब्राह्मजी येशवंत प्रांत कोंढे गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्त्रो जनकोजी सिंदे रामराम सुहूरसन सितेन मया अलफ. तुम्ही पत्र पाठविले ते पावले. तेथे प्राा मजकूरचे व पां पाटणचे वर्तमान तपसीलवार लिहिले त्यावरून अवगत जाहले. कोंढ्यावात्रत पैका अद्यापि वसूळत न आला. 'खिचीकरासी व यासी वधवैर'^{११} लागले असे. सबब सर्वही कारभारी खिचीच्या ह्देत जाउन लडाय़ा करितात. अ.खेराम पंचोली [परत] आले आहेत. सिवसिंग आल्या नंतर सरकारच्या यैवजाची विल्हेवाट कैसी करितातसे [पाहून] मागाहून लेहून पाठवून लिहिले. तरी सर्वही विचारे सुस्ती तुम्हापासूनच दिसते. तुम्ही त्यासी तगादा सख्त करिते तरी पैका सरकारच्या कधीही राहणार नाही. तगादाची है गै तुम्हापासूनच आहे. त्याजवळ पैका आहे तो सिवंदीस खर्च करितात. सिवंदी मातवर ठेवितात ते आणि आपस'^{१२} मधे भाडण भाडतात. सरकारच्या पैक्याची त्यान तरी काळजीच नसे आणि तुम्हास तरी निकडीने त्याजवळ मागणेच नाही. तसदी सख्त जाली ह्मणजे सहजेच यैवज देत जाते. असा अद्यापि तज्ही हैगैवरी न घालणे. यैवजाविशी त्यास त्वष्ट वरेवजेने लाउन सरकारचा पैका वसूळत लैकर येई ते गोष्ट करणे. दरगुजर सहसा न करणे. नवळ विशेष वर्तमान आदलेल त्याप्रमाणे वरचेवरी लेहून पाठवित जागे. जाणजे छ - २१ माहे सवाल. ' बहुत काये लिहिणे हे विनती.

(२१९) खींची व कोटेकर यांचे परस्पर 'हाडवैर' असण्याचे मुख्य कारण हें होते की, कोटेकरांनी खींचीचा बराच मुलख बळकाविला होता त्यामुळे या उभयतांमध्यें भाडण जुंपणस फारसें जड जात नसें जयाचींच्या जिवनपणीं खींचीवर गेलेली फौज परत बोलावून घेतली होती [लेखांक १२८] पण या वेळी परस्पर दोन हात झाल्यासिबाय राहिले नाहींत.

(२२०) खडणी वेळचीर पदत नसल्याविषयी राजेरजवाडे आपापली असमर्थता नाना प्रकारें प्रस्थापित करण्याचा आव घालून सवडमूट मराठ्याकडून सांगित असत हें जर खरे मानिलें तर सिवंदी खर्च वाढवून तें परस्पर जीं युद्धें करीत त्याकामी त्यांना पैशाची तूट का पडूं नये हा कदाच या पत्राचा आहे.

लेखांक [२१८]

श्री

* संवत् १८१६ ज्येष्ठ वद्य ७

[१७ जून १७५९]

पुरवणी राजश्री बाळाजी येशवंत परगणे कोटे व पाटण गो यांसि.

सुरसन सितेन मया अलफ. पा पाटण येथे कर्ज पटी बावत रुपये पांच हजारची वरात हुजूरून श्रीमंत स्वामीकडून आली आहे म्हणून लिहिले. त्यास पा मारीच्या यैन जमापैकी तरी करारात येक पैसा देता येत नसे. हे तुम्ही जाणताच असा. तरी परभारे रयेत निस्वत गावगनापैकी सदरहू पांचा हजाराची पटी कर्जाबावत म्हणून करून रुपये वसूल करून घेणे. येविसी है गै सहसा न करणे. आळा [हि] दा जमा सिवाये कर्ज पटी म्हणून रुपये खामखा गावगना पैकी वसूलात लौकरीच येत ते गोष्ट करणे. जाणजे छ * २१ सौवाल. ' हे विनती.

मोर्तब
शुद्ध

लेखांक [२१९]

श्री

- संवत् १८१६ आषाढ शुद्ध ७

[३१ जुलै १७५९]

पुा राजश्री बाळाजी येशवन प्रांत कोटे व पा पाटण गोसावी यासि.

सुमा सितेन मया व अलफ. पा पाटण येथे पांच हजार रुपये कर्ज पटी श्रीमंतानी घातले आहेत. यैशास समाइक सारेच गांवाकरी पांच हजार रुपये यैन बेरीजे सिवाये पटी घालोन सदरहू रुपये वसूल करून पांच हजार रुपये पा मारी गांवगनाडून घेउन जमा तुम्हाजवळ असो देणे. पुढे आम्ही लेहून पाठउन देऊ. तेव्हां श्रीमंताकडे रवाना करणे. राजश्री मल्हारजी बावा होळकर याजकडील अमलदार कांही खटखट करितील तरी घण्याचा परगणा आहे. त्याणी पांच हजार रुपये समाइक पा मारी मागितले तो यैवज कर्ज पटीचा सुटणार नाही. परगणाही त्याचेच सरकारचा आहे. तुम्हास व आम्हास मुकासा देणे घण्याचाच असे. यैसे त्यास हेच पत्र दाखउन पाच हजार रुपये समाइक वसूलात आणून तुम्हाजवळ जमा असो देणे. जाणजे छ * ६ माहे जिल्हेज. ' हे विनती.

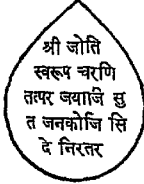
मोर्तब
शुद्ध

लेखांक [२२०]

श्री

* संवत् १८१६ पौष वद्य १३

[१६ जनवरी १७६०]

राजश्री लालाजी बलाल प्रांत क्नोटे व पा पटण गोसावी यांसि.

अखडित लक्ष्मी आलकृत राजमान्य स्तोत्र जनकोजी सिंदे रामराम सुमा
सितेन मया अलफ. 'दिलीवरी गिलच्या'^{२२१} व रोहिले आले. त्यांची व आमची लडाईं
जाली. छ २० । जमावली गुरुवार जाहली. त्यास तीर्थरूप काकाबाबा यास गोळ्या
लागोन लडाईतच^{२२२} राहिले व आम्हासही उजवे दंडावरी गोली लागली. थोडकीच
असे. त्याउपर आम्ही बुनग्यात येउन सर्वही बुनगे सामाळून गांव क्नोट पुतली^{२२३} प्रांत

† १० जनवरी १७६०

(२२१) गिलच्या हे नांव अहमदशाह अवदालीस उद्देशून मराठ्यानी वापरले आहे

(२२२) अवदालीसी बडाकचे घाटावर जी बांधाची दुसरी लडाईं [१० जनवरी १७६० रोजी]
झाली त्यांत 'गोळ्या लागोन दत्ताजी सिंदे लडाईतच राहिले' असे स्पष्ट आहे तेव्हा [दत्ताजी] 'पाटील
रणात जिवंत सापडले पेंढारी उचलून लष्करात घेऊन आले' [राजवाडे खंड १ लेखांक १६५] हे शब्द
ऐकीव [वाजारी] वर्तमान होतें असें आता निर्विवाद ठरते

(२२३) कोटपुतली हे गाव रेवाडीचे वायव्य दिशेस २४ कोसावर आहे. जनकोजी 'घायाळ'
झाल्यावर ते प्रथम 'बुनग्यात' आले व समागमे बुनगे घेऊन नंतर कोटपुतलीस आले तेथे जवळच
मल्हारजी होळकर होते ते या मुकामी येऊन जनकोजीस भेटले असा या पत्राचा जो ओघ आहे त्याचें
साम्य बखरीशी बरेच जुळतें [पान ९२] 'दहावे दिवशीं चमेलीस आले किया कर्म करून झुवारी
नदीवर मुकाम केला तेथे तेरा दिवस करून दिले तो रात्रौ भागीरथी बाईस पुत्र जाहला' असें जे
बखरकार सांगतो ते सध्या तरी जुळत नाही [बख पान ९६] किंवा '४ फरवरी १७६०' अशी
जी तारीख राजवाळ्याने दिलेली आहे तीही जमत नाही [खंड १ लेखांक १६२] 'बुनगे येखादे
जागा लाउन सडे फौजेनसी' जाण्याचे मानस उघड होते त्याअर्था सिंदे होळकराचे बुनगे एकत्र
निघाले असतील व [फाल्गुण वद्य ३ स] सबलगडास 'पाविले' असतील पण ते 'दहावे दिवशीं' बहुधा
पोहोचले नसावेत ही कालमर्यादा अशक्य कोटीतील नव्हती पण बखरकारापेक्षां बुनगे 'पहावयास'
प्रत्यक्ष आलेल्या दसमाची साक्ष [नवीन पुरावा पुढे येईपर्यंत] केव्हाही विश्वसनीय मानावी लागेल.
या दृष्टीने राजवाळ्याचें वरील पत्र मननीय आहे खरें पण त्याच्या शिरोभागी '४ फरवरी १७६०'
अशी जी तारीख त्यानें ठरविली आहे ती समाधानकारक वाटत नाही 'फाल्गुण वद्य ३ रविवार' ही
पत्रातील तारीख खरी मानली तर मोडकाचे जंत्रीनुसार त्या दिवशीं '४ मार्च १७६०' ही तारीख
येते. मग ही '४ फरवरी' आली कशी ? कदाचित् लिहिणारा चुकला असेल असें ध्यानें तर 'फाल्गुन

जेपूर येथे आलो. तो येथेच राजश्री मल्हारजी बाबा होळकरही फौजेसहवर्तमान आले. त्याची व आमची भेटी जाहली. याउपरी बुनगे येथेदे जागा काउन आम्ही उभयता सडे फौजेनसी दिलीकडे रोहिले व शिलच्यास तबी करावयास येका दो रोजात जातो. शत्रूस नेस्तानावृत करितो. चिंता न करणे. तुम्ही आपले मामलियात मजबूदीनेच^{२२६} असणे आणि आपले कामांत काज करीत जाणे. वरचेवरी वर्तमान लिहित जाणे. जाणिजे छ * २६ माहे जोबल. १' बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

मोर्तब
सुध

पै छ १७ जोबल माघ वद ४

[५ फरवरी १७६०]

लेखांक [२२१]

श्री * संवत् १८१७ कार्तिक वद्य १३

[५ दिसवर १७६०]

श्री जोति
स्वरूप करणि
तत्पर जयाणि सु
त जनकोजि सि
दे निरवर

राजश्री लालाजी बलाळ

कमाविसदार पा एटण केशवरायाचे गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नो जनकोजी सिंदे रामराम सुरसन

इहिदे सितेन मया अलफ. राजश्री बाबुराव गुणाजी याची आसामीचे वेतन रुपये २५०

वद्य ३ ' असे स्पष्ट दोन वेळां झटले आहे आणि 'पैवन्ती' देखील 'फाल्गुन वद्य १२' ची आहे नरें सप्तशेळ चूक आहे असें ग्रहित धरिलें आणि फाल्गुनाचे जागी माघ वद्य ३ पाहिले असें मानिले तरी त्या दिवशीं 'रविवार' येत नाही माघ किंवा फाल्गुन महिन्याचे शुद्ध किंवा वद्य पक्षात त्रितीयेस रविवार मुळीच येत नाही रविवार हवाच असला तर तो माघ [शुद्ध किंवा] वद्य २ स येतो व ती तारीख '३ फरवरी' येते फाल्गुना ऐवजी माघ वद्य ३ कोणत्या आधारावर राजवाड्याने ठरविली हें कळत नाही. एवढेंच मला सुचवावयाचें होतें दृष्टीदोष अथवा मुद्रणलीला [Printer's Error] झणावी तर 'पंचविसावे' रोजी दत्ताजीस पुत्र झाला असें आचार्य स्वयंम दोनदा झणतात [खंड १ लेखांक १६२, १६७. टीप २३५, २४५]

(२२४) या अपजयामुळे कोटेकराचे कदाचित् डोळे फिरले तर सावधानी ठेवून सज्ज राहण्यासाठी हा संकेत असावा असें वाटते.

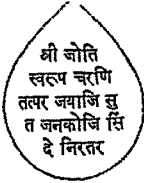
अडीचसे नेमणूक पाा मारी आहे. बाळाजी शशवंत मृत्यु^{२२५} पावला. नवी सनद पाहिजे हा ग्रंथ ये तुमच्या चित्तान आला आहे. त्यावरून हे पत्र सादर केले आहे. पुरातन नेमणूक आहे त्याप्रमाणेच करार आहे. नेमणूकेप्रमाणे मारानिलेचे वेतनाचे रुपये आडीचसे रुपये पावते करणे. पुढे सालदरसाल चालवीत जाणे. दिकत न करणे. जाणिजे छ * २६ TC 1 राखर. बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

मोक्ष
सुद

पौषस्ता छ २५ माहे जमादिवाळ,
[३ जनवरी १७६१]

लेखांक [२२२]

श्री ७ संवत् १८१७ मार्गशीर्ष वद्य १३
[४ जनवरी १७६१]

राजश्री लालाजी बलाल कमाविसदार प्रा कोटे गोसावी यांसी.

अखंडित लक्ष्मी आलकृत राजमान्य स्तो जनकोजी सिंदे रामराम सुमा
इहिदे सितेन मया व अल्फ. तुम्ही पत्र पाठविले ते पावले. कोटेकराचे व पा पाटण
येथील वर्तमान लिहिले ते सविस्तर कळले. त्यास सेत्रुचे पारपत्य जाल्यानंतर कोटेकर
वगैरे रजवाडे सर्व पादाक्रान्त होतील. चिता न कीजे. पा पाटण येथील वर्तमान लिहिले.
त्यास गारा नेरवा ह्याच परगण्यावरी पदल्या असा अर्थ नाही. ज्याप्रमाणे वरकड परगण्याची

(२२५) बाळाजी शशवंत गुलगुल्याचे मृत्यूची ही तारीख नक्की नव्हे. बाळाजीनंतर त्याचे दत्तपुत्र
लालाजीचे नावे पहिले पत्र १६ जनवरी १७६० चे आहे अर्थात् त्यापूर्वी बाळाजी वारले असावेत
अनटकर १७५९ चे सुमारे त्याचे 'जरीरो आरोग्य नव्हते. प्रस्तुत काही आरोग्य आहे थोडीशी
शे[से]त आल्या शेवेसी येईन' असे मल्हारजी होळकराचे पत्रावरून कळते. [१ नवंबर १७५९]
स्वास्थ्य होऊन नेदीची पाटीच आली नसावी आणि नवंबर किंवा दिसंबरचे पूर्वांच त्याचा अंत झाला
असावा असे वाटते कोटपुतळीचे तळावरून पहिले पत्र लालाजीचे नावे येते तेव्हा बाळाजीचे
मृत्यूची वार्ता त्यापूर्वीच शिधास होती असे निष्पन्न होतं

वाट होईल त्याजप्रमाणे ह्या परगण्याचीही केली जाईल. इकडील वर्तमानाविशी लिहिणे. 'व्यास दोन' वेळा अवदालीसी व आम्हासी जुझ जाले. पांच सात हजार रोहिणे जिवेच मारिले. तीन हजारपर्यंत जखमी केले. तीन च्यारसे निशाणे आणिले. हत्ती १ आले. छ २१ । माहे जमादिलौबली भोगल कूच करून दिलीच्या मार्गावरी आम तेंच समोर राहिल्ल आहे. तुम्हास कळावे यास्तव लिहिले आहे.' जाणिजे छ - २६ माहे जमादिलौबल. सारांश गोष्ट की तोटा नफा तुमचा तुम्ही साभाळावा. वतारा प्रा नये सरकारात यावे हेच उत्तम आहे. बहुत काय लिहिणे । हे विनती.

मोनेब
सुट

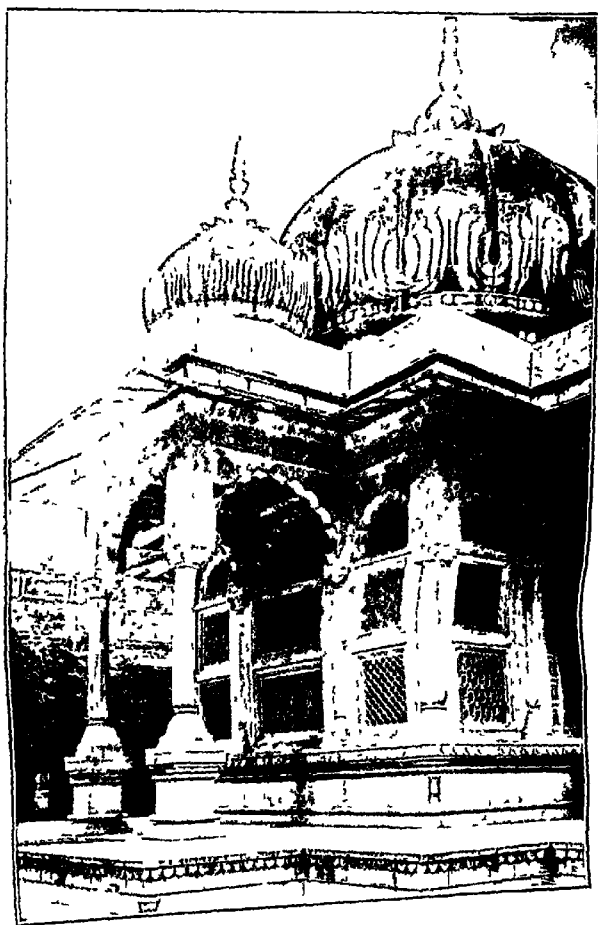
पैवस्ता पौष सुध द्वितीया. छ १६ । जमादिलौबल.

[८ जनवरी १७६१]

(२२६) जनकोजी शिवाजी अवदालीसी केलेल्या दोन ठावा ३० दिवस १७६० पूर्वी धार्या एवढे या पत्रावरून कळते पण नक्या तारखा मात्र दिल्या नाहीत. आयदालीशी शिवाजी परिकी लढाई '२३ नवंबर' आणि दुसरी '७ दिसंबर १७६०' रोजी झाली असे माना फजणीमाने या पत्राधारें राजवाडे मागतात [खंड १ पान ३७५] त्यात थोडा घोडाळा दिगनो. [एम पान ८३, ८४] या पत्राखेरीज त्याविषयी अन्य उलट पुरावा उपलब्ध झाला नसून राजवाड्याने पत्रावरून त्या भास होतो एवढे मुचवावेमें वाटते. बाळाजी जगद्वान फजणीमाने पत्र '११ जमादिलौबल' म्हणजे २८ दिसंबर १७६० चे आहे 'एके दिवशी अवदालीकडील फौज बाह्यन जाली शिवाजीकडील लोकानी त्यांना गोद्यांत नेऊन घातले. सहजें पावेता जखमी व थार साजऱ्यांक लागे. सार्वनर पत्रा दिवशी चंद्र २८ रविलाररी श्रीमंताकडील मोर्चावर चालून लढाई होऊ लागली ते दिवशी पल्लवगण गणना याम छातीत गोळी लागली, तसेच घोड्याखाली पडले साजऱ्यांक वीठ हजार थार आपला भाग्यता पुढे पडले होते. त्यापुढे फिती होते ते कळवेंच नाही.' २८ रविलाररी' म्हणजे ७ दिवस साजी लढाई झाली ती श्रीमंताचे मोर्चावर बळवंतरावजीशी झाली. शिवाजीची नव्हे शिवाजीच्या पुत्र तर या मामों पंचग दिवसांपूर्वी [२३ नवंबर] जालें होतें अशी साक्ष हें पत्राच देत आहे. म्हणून पहिली शिवाजी लढाई २३ नवंबरला झाली असे मानिता येईल. पण दुसरी जी लढाई साजी ती ७ दिवसानी होनी अशी या पत्राधारें झगता येईल काय ? [भाऊ बयर पान १३७] कदाचित राजवाड्याने मताप्रमाणे ७ दिवसानी शिवाजीची लढाई समजली तर दोन्ही लढायांत अवदालीकडील थार व जरागांनी संख्या ६००+१०० = ७०० अशी फजणीमाने दिली आहे तिचा गेल तरी या पत्रांनीं घडायची नाही. 'पुढे फिती होतें' कळवेंच नाही. या वाक्यावरून तितकेच अर्थितरी मंथना सुकून नाही. माना फजणीमाने प्रताप लू करणान्या जनकोजीचे हें पत्र केव्हांही माननीयच ठरेल.

↑ ३० दिसंबर १७६०

। या मिनिया ६ जमादिलौबल १६ नवंबर.

श्री जयाजी आपा दिदे यांची छत्री, श्रीक्षेत्र पुष्कर.

श्रीमंत जनकोजी बाबा शिंदे

यांच्या नांवें

उत्तरपानिपतीय पत्रव्यवहार.

१८१८-१८२३ विक्रमी.

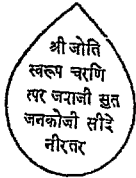
—०३३+६६०—

लेखांक [२२३]

श्री

* संवत् १८१८ जेष्ठ वद्य ८

[१८ जून १७६१]

राजश्री लालजी बखल

कमाविसदार प्राा कोटे गोसावी यासि.

अखंडित लक्ष्मी आलकृत राजमान्य स्तोत्रा

जनकोजी^{२२७} सिंदे दंडवत सुरसन

(२२७) जनकोजी शिंदे भाऊगदीत राहिले मग त्याच्या नावानें हा 'पानिपतोत्तर' पत्रव्यवहार कोटून आला अशी स्वाभाविक शंका येते त्याचें उत्तर वसैं आहे कीं या महायुद्धातून माघारे आलेल्या वीर मुत्सद्याची तशी कल्पना नव्हती या धुमशक्तीतून जसे ते निसटले त्याप्रमाणेंच जनकोजी अन्य मार्गानें निघून गुप्तस्थे येत असावेत अशी खास बरीच आगा होती 'चीरजीव' [सदाशिवराव] भाऊ व जनकोजी शिंदे हे उभयता लढाईतून निघोन आले ते [भाऊ] अजमेर, रूपनगर प्रांत आले. [बाळाजी पेशवे १५ फरवरी] [जनकोजी] जाट्याच्या मुलकातून लखे जंगलाकडून विहारेकडे गेले बहुतांश लखे वर्तमान आहे शोधात कासिद जोच्या पाठविल्या आहेत. [७ मार्च १७६१] श्रीमंत यजमानाचे [जनकोजी] वर्तमान तर कसे विजेपूर सबलगडपलीकडे बैरागीयाचे मठी रात्रीचे वस्तीस होते राजेश्री विठ्ठल सिवदेव याचा खिजमतगार कुमाजी खामकर × × विठ्ठलरायाचे पुतण्याचे शोधास जात होते तेवें वस्तीस राहिले तो श्रीमंतास वळखोन रामराम केला. करोली वरून आले. जाठपारी मथुरेस दाखल आले. मानसानी सांगितले. ठकरानें इनामें दिलीं आनंद केला आम्ही व राजश्री गंगोजा तात्या [चंद्रचूड] नी पुसले तर वर्तमान सिद्धात सांगितले. यजमान गुप्तस्थे जाताना. उजनीस जाण्यास एक मास पाहिजे [चिंती कृष्ण २८ मे १७६१] पोहरीपुढें सात पाठ कोणावर [येऊन मुकाम केला तो] वर्तमान आले की, जनकोजी शिंदे विजेपुरास आले दोनजलीनें लफ्फांत येणार जनकोजीची मेट झाली ह्मजे रामपुत्राचे सुनारे येतो [मरहाराजी

इसने पितेन मया व अल्फ. श्री साहाराव छेत्रसाल^{१२८} याच्या पोपाखाच्या रानगापैकी
जे मिळाली नाहीत त्याचे कीमतीचे रुपये

४५ श्री छेत्रसालजीकडील,

४५ जामेवार १

० लग

४५

३५ राणावतजी^{१२९}

३० कीम [न] खाप १

५ चोली १

३५

८०

होळकर २ अप्रेल १७६१] या विवंचनेत राज्यकारभार चालविण्यासाठी त्याचे जीवित्याच्या
आशेवर हा पेंच प्राप्त होऊन प्रथम प्रचार पावला पश्चात् तोतया जनकोजीचे खळ उपस्थित झाले
ते प्रत्य बरेंच दिवस माजले. शेवटी 'तोतया' रघोजी थोरुत चाडोलीकर निघाला [लेखाक
२७८] याच मुसारास रघुनाथराव दादासाहेवास उर्बाचे ग्रह आले त्याचे राज्यकारभाराच्या
भरातीत प्रथम शिंयाची 'मुतालकी' सपुष्टात आली [शकावली पान ८] त्यानंतर दिवाणगिरीची
'चोली' लागली आणि शिंदेसाही 'नजरे' बर डोळू लागली [शकावली ८, ९, ११,
१४, १६] अशी अनेक गडातरे आली त्यासर्वातून पार पडण्यासाठी ही प्रथा बरीच वर्षे
महाराजी शिंधाना लाववावी लागली हें रहस्य या 'उत्तरपानिपतीय पत्रव्यवहाराचे' आहे संख्येच्या
दृष्टीने पत्रे जरी कमी असली तरी त्याचा कालमान कल्पनेच्या बराच वाहेर गेलेला आहे असे
ह्मणावे लागते.

(२२८) अजितसिंगजीनंतर त्याचे पुत्र छत्रसिंगजी यास 'समाधानपत्र' जाऊन दीक्षाबद्ध
नजराणाही वसूल झाला होता. [लेखाक १९६, २१२] अशा स्थितीत या पोपाखाचे प्रयोजन
बरोबर प्रगट होत नाही 'राखी किंवा भाऊवीजे' वें सून जोडावे तर पक्षमासत्वा मेळ वसत नाही.
पानिपतचे महायुद्धात गुंतल्यामुळे कदाचित् हा दिरगाईचा प्रसंग प्राप्त झाला असेल तर असेंभवनीय
नाही.

(२२९) हीच राणावतजी महाराणा उदेपूरची मुलगी व महाराव दुरजनसालजीची राणी
शिंयाची 'रक्षावधक' भगिनी झाली होती [ले [क १७९ टीप १९४]

येकुण आसी रुपये संस्थान मारच्या येवजी आमच्या हिसेवी खर्ची लिहून सनगे येणे, मजुरा आसेत. जाणिजे छ + २५ जिल्ह्याद. बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

मोर्तव
छद

वार

पैवस्ता छ २८ माहे जिल्ह्याद.

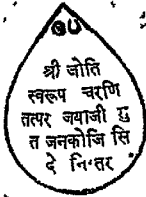
मि. जेष्ठ वद्य आमवाशा संमत १८१८

[२ जुलै १७६१]

लेखांक [२२४]

श्री * सवत् १८१८ कार्तिक शुद्ध १०

[८ नवंबर १७६१]

राजश्री लालाजी बलाल कादार साा क्कोटे गोसावी यांसि

अखंडित लक्ष्मी अलंकृत राजमान्य लो जनकोजी सिंदे रामराम सुरसन दंडवत विनंती उपरी. येथील कुशल जाणून स्वकीय लिहिणे विशेष. राजश्री यशवंतराव पवार याजकडे श्रीमंत स्वामीचे खासगीचे कर्ज आहे. त्यास पेशजी राजश्री मल्हारजी होळकर सुभेदार याणी व तीर्थरूप कैलासवासी दत्ताजी पाटील [शिंदे] याणी साा मजकूरची खडणी चालीस लक्ष केली. त्याचा हिसा व महालचा येवज मशारनिलेचा येणे. त्यायेवजी त्याणी वरात रुपये १,८५,००० येक लाख पच्यासी हजारची दिल्ली. त्याचे वसूलास नेहमी तेथे गणेश^{३०} अनंत आहेत. त्यासी येवजाचा निकाल अद्यापि होउन येत नाही. 'त्यास प्रस्तुत श्रीमंत स्वामीदी यशवंतराव [पवार] याचा सरंजाटम कुल त्याचे पुत्र राजश्री खुबेराव^{३०} याजकडे करार केला आहे. तरी पेशजीच्या खडणीचा हिसा व हाल

(२३०) पवाराकडील कर्ज वसूलीसाठी राघो केगव आला होता तो मृत्यु पावला [लेखांक १८८] त्याचे जागी हा गणेश अनंत आला होता असें दिसते.

(२३१) पानिपतचे अपजयामुळे नानासाहेब पेशवे 'भ्रात जाहाले' त्यास ' बुद्धीभ्रम जाला ' असें जें बदरकार सांगतात [पाणीपत बत्तर ४६. भाउबत्तर १६३] त्यासबंदी आतां -

सालचे खंडणीचा हिंसा व महालचा येवजपैकी वरातेप्रमाणे येवज व्याजसुधा गणेश अनंत याचे पदरी पडे ते करणे. आम्हीही राज्या[जा]स पत्र लिहिले आहे. तरी पत्र राज्यास देऊन तुम्ही च्यार गोष्टी स्वाम सागोन जेणेकरून याचे पदरी येवज पडेल ते करणे.' ' बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

मोर्त
खुद

पैवस्ता छ * १० माहे, रविलाखर सुा इसने सितेन
[८ नवंबर १७६१]

लेखांक [२२५]

श्री * सवत् १८१८ मार्गशिर्ष वष १२
[२२ दिसंबर १७६१]

श्री जोति
स्वरूप चरणि त
स्पर जयाजी सुत
जनकोजी सीदे
नीरतर

सिक्का थोडा फाटला आहे.

राजश्री लालाजी बलाल कमाविसदार पाा पाटण यासि.

अखंडित लक्ष्मी आलङ्कृत राजमान्य स्त्रो जनकोजी मिंदे दंडवत सुरसन

कागदोपजी पुराचाही पुढें येऊ पहात आहे ' हिंदुस्थानची मसलत बिघडली श्रीमताचे शरीरी समाधान नाही यामुळे प्रवृत्त विलक्षण झाली पवाराचे महाल जस केले उजनीस शिवाकडील येवज नक्त कापड व जवहीर घेतले इतुरी इत्यसाधना न झाली प्रयत्न करावयाचा तितका करून पाहिला सुभेदार याजकडील महाल देशाचे जप्त केले श्रीमंत सिरोजेहून साघारे फिरल्यावर पूर्वलोभास अंतर केले चाकरानी सेवा करावयास अंतर केले नाही जे लडाईत होते त्यांनी निवेदन केले असेल मोठल्या हुंजाची [आम्ही] शिफारस क्वास त्याहावी ! शिंदे पवार पूर्वीपासून चाकर साहेबक्रामावर [आले] त्याच्या या गती ! आज पावेतो सेवा केळी त्याचे फळ हे ! पुढें केलिया फळतय आहे ! [पारसनीसकृत ऐचर्या पान २ ते ५] मल्हारजी होळकर व नरोदंकर राजेवहादुराचे बरील वर्णनेन्द्राविपयी पवाराच्या मोकळीकेचें हे दुसरे प्रत्यक्ष प्रमाण पहावयास मिळते ' रत्न प्रावरणा ' सिवांग विंठाच्या जप्तीचा स्पष्ट उल्लेख अद्याप सापडत नाही ' तुकोजी बिंदे याचा भाऊ महादजी शिंदे आरंभकर याचे नावे सरदारी करावी रामचंद्र गणेश [कानडे ?] दादासाहेबापाशी होते त्यास दिवाणगिरी सांगायी येई घटत आहे ' असा ओझरता उल्लेख आला आहे [राजबाडे खड १ लेखांक २९२] त्यापेक्षा किंचित् अधिक स्पष्टीकरण शकावली ध्वनित करते [पान ८] परंतु गुलगुले संग्रहातून मात्र पुष्टी मिळत नाही इतकेच नव्हे तर उघट पुरावा पहावयास येतो. तो असा की साबाजी बिंदे म्वाल्हेर भोपूर कडील बंदोबस्त करीत होता तर खानाजी जाधवराव कोटा बंदी कडील गवस्था लावीत होता त्यावरून उत्तर हिंदुस्थानातील जप्तीची पाटी आली नसावी असे अनुमान निवू शकते दक्षिणेतील महालाची गत काही वेगळी झाली असेल तर असे

इसने सितेन मया आलफ. पा मारी धर्मार्थ ब्राह्मणास उदक धरती व रोजीना पूर्वी
पासून सरकार तर्फेने साळाबाद चालत आले आसेल. या [त्या] प्रमाणे सनदपत्रे मनास
आणून सुदामत सरकार आमळात चालत आसेल त्याप्रमाणे चालवणे. जाणिजे. छ
* २४ * जमादिलाखर. बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

मोर्तब
सुद

वार

लेखाक [२२६]

श्री केशव

* संवत् १८१८ पौष शुद्ध २

[२८ दिसंबर १७९१]

सिका

नकल

राजश्री लालाजी बलाल कमाविसदार साा कोटे गोसावी यासि

अखडित लक्ष्मी आलकृत राजमान्य स्नोा जनकोजी सिंदे रामराम सुरसन
इसने सितेन मया अलफ. सुा समानचे साली खासा स्वारी कोटे प्रांती आली. ते समई
साबाजी पाटील सिंदे याजकडील हाती तुम्हापासी ठेविला होता. त्यास तो हाती
राजश्री मल्हारजी बाबा होळकर व आम्ही मिळोन कोटेकर अखेराम पंचोली यासी बक्षीस^{२३२}
दिल्हा तर हत्ती मारनिलेस देणे. जाणिजे छ * १ जमादिलाखर. बहुत काय लिहिणे हे
विनंती. मोर्तब सुद.

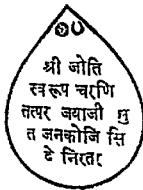
वार

लेखाक [२२७]

श्री

* संवत् १८१९ चैत्र वद्य १

[९ अप्रैल १७९२]

राजश्री लालाजी बलाल कादार साा कोटे गोसावी यासि.

अखडित लक्ष्मी अलकृत राजमान्य स्नोा

जनकोजी सिंदे दडवत सुमा

(२३२) हा हस्ति कोणत्या महत्त्वाच्या कामगिरीप्रीत्यर्थ बक्षीस दिला हें कळत नाही तथापि
तारखेच्या मागने पहाता असा तर्क सुचतो की पानिपतानंतर व 'देशी येवनाचा विघाड झाला'
अन्ता उत्तर हिंदुस्थानात सिरारयावरत. करणाचे कामी कोटेकराच्या वतीने या अखेराम पंचोलीने
सहायता केली असावी तत्संबंधी ही त्याची संभावना केली असे दिसते.

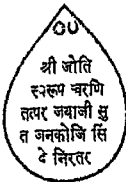
इसने सितेन मया व अल्फ. विशेष. तुम्ही चैत्र सुध । अष्टमीचे पत्र [पा] ठविले ते छ १० । रमजानी साहकाल x x [चार] घटिका दिवसा मुकाम सावेर^{३३} येथे पावली ' कितेक राजे माधोसिंग व जैनगरवाला वगैरे याजकडील वर्तमान लिहिले ते सविस्तर कळले. वरकड आम्ही फौजसहवर्तमान मुकाम भारी दोन प्रहरा आले. उदईक येथून कूच करून उजनीस दाखल होणार तेथे येक मुकाम होईल. तदनंतर दुसरे रोजी कूच करून सडे कै[।]जेनिसी त्वरेने येतो. आठा दाहा रोजात येतो. ते तुम्ही माहारावजी कडील फौज वगैरा सरंजाम जुजाचा तयार करून राहणे. येसियास तेथे आल्यावर सर्व पारपत्य करून बंदोबस्त केला जाईल. ' जाणजे रा छ ४ १३ रमजान. ५ आम्ही पैघ दर पैई तुम्हापासी येउन कैवकर पोहचतो. भेटी लंतर परस्पर वर्तमान कळेल. त्याप्रमाणे बंदोबस्त केला जाईल. त्या प्रांताचे वर्तमान वरचेवर लिहित जाणे. ' बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

मोर्तब
सुध

लेखाक [२२८]

श्री

* सवत् १८१९ चैत्र वद्य ७.
[१५ अप्रेल १७६२]

राजश्री खानाजी^{३४} जाधवराव सेनापतजी गोसावी यासि.

अलखित लक्ष्मी आलकृत राजमान्य स्नेहा जनकोजी सिंदे रामराम निनती.

(२३३) सावेर इंदोराहून वत्तरेस ९ कोसावर असून तेथील गणपतीचे स्थान मालव्यात प्रसिद्ध आहे
(२३४) सिंदेशाही इतिहासांत या जाधवराव सेनापतीचे नाव नवीन आहे नवल विशेष हे की राजघराण्यातील व्यक्तिप्रमाणे यांनं सरकारी विकासमोर्तब वापरलें आहे [लेखाक २६३, २६७, २७१] तेव्हा हा कोणीतरी समतेतील आपोष्ट असला पाहिजे क्षीरसागर हें नांव देत नाही ' बायजाबाई जाधव देऊलगावकर बावाजी जाधन याची स्तन ' असा निर्देश करितो [वंशावली ४] मग बावाजी जाधवाचा हा खानाजी पुत्र कोण काय ? ' सौवती बायजाबाई जाधव सिंदखेडकर कैलास यासी भागिर्थावाई सिंदे याची नात ' असे एका सनदेंत ह्मडलें आहे खरें. त्याचा मेळ क्षीरसागराशी बसतो पण गावाचें नाव सुलत नाही कदाचित् देऊलगाव ही सिंदखेडचीच शाखा अशी तर न कळें

† ९ अप्रेल १७६२.

† २ अप्रेल १७६२.

उपरी. येथील कुशल जाणून स्वकीय कुशलार्थ लेखन करित जावे. धानंतर आपण पत्रे चैत्र शुद्ध १२ १ ची पाठविली ती आम्हास उजेनीच्या मुकामी छ १८ १ रमजानी बुधवारे प्रविष्ट जाहली. वृतात तपसीले लिहिला त्याप्रमाणे साधे [त] कळले. 'त्यावरून सडी फौजेची निवड करून मातबरच लोकास पुढे रवाना केले आहेत. जलदीनेच आपणा जवळ येउन पोहोचतील. आम्हीही मागाहून दरकूच येत आहो. क्लेश्याने^{२३५} पुनरोक्त शोकी^{२३६} केली असे. त्यासी तूर्त आपण गांठ घालावयाचा विचार न करावा. पुरताच त्यासी पुढे पुढे येऊ द्यावा. म्हणजे त्यास अचाणकच गाठोण नेस्तानाबूद करणे तो केळा जाईल. आम्ही व सडी फौज येई तोपर्यंत त्यासी साम दाम विचारे [नाही] लाउन घ्याय रोज आपण असिले पाहिजे. उतावली सहसा केली न पाहिजे. पोस्त सामान आल्यावरी पारपल शत्रुचे करणे अगाध नसे. वरचेवरी वृतांत लिहित असिले पाहिजे.' रा छ * १९ रमजान. १' बहुत काये लिहिणे हे विनंती

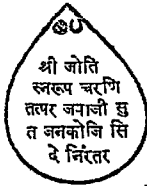
मोतीन
सुद

लेखांक [२२९]

श्री

* संवत् १८१९ भाद्रपद वद्य ५

[८ सितंबर १७६२]

राजश्री लालाजी बलाल गोसावी यासि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य लो जनकोजी सिंदे रामराम सुरसन सलास सितेन मया व अलफ. पा मजकूरची मामलत पेशजीपासोन तुम्हाकडे आहे. हाली साल मजकूरी कमाविस सरकार हिसाची सांगितली आहे. तरी इमाने इतवारे सेवा

(२३५) जगपूरचे राजे माधोसिंग जातीचे कलत्राय रजपूत असल्यामुळे त्यांना उद्देशून हे विशेषण विशेषायाम् योजिले आहे

(२३६) मूळ फारसी शब्द 'मोखी' असा असून त्याचा अर्थ उद्धटपणा, उदामपणा असा आहे.

† ५ अप्रेल १७६२

† १४ अप्रेल १७६२.

करुन आपले उजित करुन घेणे, जाणजे छ * १९ माहे सफर, तः । बहुत काये लिहिणे हे विनंती.

मोहिन
छव

बार

लेखांक [२३०]

श्री * संवत् १८१९ आश्विन शुद्ध ३
[२० सितंबर १७६२]

श्री जोति
स्वरूप चरणि त
स्पर जयाजी सुत
जनकोजी सिंदि
नंतर

राजश्री लालाजी वलाळ
कमाविसदार सस्थान कोटे गोसावी यांसी.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य को जनकोजी सिंदे दंडवत सुहृत्सल सलास सितेन मया अलफ. राजश्री मल्हारजी बाबा होळकर देशास श्रीच्या दर्शनास गेले. त्यासी माघोसिंगासी व कोटेकरासी वैशमता पडली म्हणोन राजश्री खानाजी जाधव यांसी फौजसह ठेविले. त्यासी कोटेकरांनी करार केला की खर्चास खंडणी वैवज १,००,००० पैकी परभारे करवड पिंपळदे खातोली इंदगड याजकडोन रुपये २५,००० पंचेवीस देवड. बाकी ७५,००० पचाहतर नस्त कोठ्यास गेल्या [नंतर] रुपये देड त्यापैकी पंचेवीस परभारे राजश्री मुलतानजी लांबहाते दिला मल्हारजी होळकर त्यासी देखिले रुपये २५,००० पंचविस हजार. तः बाकी वैवज स्वारी झाडा राजश्री खानाजी जाधव राड मुा कोटे त्यात जमा भरणा वितो.

१४,२०० छ १३ जालेखर गुा राघो ४,००० छ ३० सावान मो राघोबा
त्रिंबक

४,९९३ छ १९ जोलाखर गुा दौलजी २,६०० मोह रमजान
१,२०० छ १ रोज गुा दौलजी
८,००० छ २७ जोलाखर गुा मारनिले १,४०० छ २८ रोज गुा राघोबा
२,६००

(२१७) 'श्री' झणजे जेजुरीचे 'श्रीखंडोबा'. होळकराचे हें कुलदेवत होय.

१,१८० छ १८ रजव गुा मारनिले ४१॥= छ २९ सवाल गुा राघोवा
 ५,००० छ ३० रजव गुा राघोवा ४८५॥= छ ४ जिल्काद गुा राघोवा
 ९,००० छ १० सावान गुा कोटे ५०० छ ९ जिल्काद गुा सदाशिवपंत
 गुा मजकूर चिठी

४२,३७३

७,६२७

५०,०००

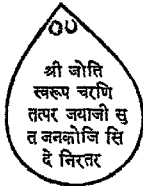
सदरहू पंनास हजार रुपये जमा पोते आसेत. संस्थान मजकूरचे स्वारीचे खंडणीपैकी मजरा येतील. जाणजे छ १ माहे रावल. सुा [१] मजकूर. १ बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

मोर्तव
सुद

वार

लेखांक [२३१]

श्री * संवत् १८१९ आश्विन शुद्ध १०
 [२७ सितवर १७६२]

राजश्री लाळाजी वळाल

कमाविसदार पो पाटण केशवराईजीचे गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य रनो जनकोजी सिंदे रामराम सुमा
 सल्लास सितेन मया व अलफ. तुम्हास नेमणून सालीना वेतन रुपये
 १,००० कमाविस साल मजकूरापासून सांगितली वेतन सालीना.
 ४०० पो मजकूरची फडनीसी पेशजीपासोन तुम्हाकडे करार आहे तेणेप्रमाणे वेतन
 सालीना पेशजी आनवये.

१,४००

येणेप्रमाणे थक हचार च्यास्ते रुपये १२ सालीना नेमणूक करून दिली आहे. सदरहू

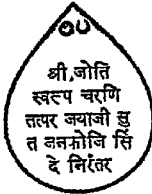
यैबज पा मजकूरी उगउन घेणे. हिसेवी मजरा असेल. जाणिले रा छ * ८ माहे रोवळ. ११ बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

वार

लेखांक [२३२]

श्री * संमत् १८१९ आश्विन शुद्ध ११
[२८ सितंबर १७६२]

राजश्री लालाजी बळाल
कमाविसदार पाटण श्री केशराईजीचे गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्तो जनकोजी सिंदे रामराम सुमा
सलास सितेन मया व अल्प. पो मजकूरी समार्क तिन्ही हिसे सिवदी वगैरे खर्च
नेमणूक सालीना. रुपये.

१३,१४० स्वार् आसामी ७५

- २५ मारनुलेकडील राउत आसामी पचवीस
- २५ चिमणाजी गोविंद.
- २५ अयवकराव सिवदेव.

७५

आसामी पाऊणगे तैनात सालीना दर आसामीस रुपये १७५ प्रमाणे येकूण
निवळ रुपये

२०,२०० सिवदी बरकदाज आसामी सुमार ६०० तैनात.

८,८०० गदी कसवे मजकूरी लासी आसामी २०० तैनात दर आसामीस
दरमाह रुपये ४ प्रमाणे. चाकरी नेहमी घाग्माही तल्ल आकार
माही येकूण रु.

४,९५० ठाणी गावगंना यासी आसामी १५० दरमा[ह] दर आसामीस

तैनाती रु. ३ प्रमाणे दरमा[हा] येा रुपये ४९० प्रो बारमाही
चाकरी तलब आकर माही येा रुपये.

१,६५० तहसीलेस प्यादे आसामी ५० तैनात दर आसामीस दरमा[हा] रुपये
३ प्रमाणे दरमा[हा] रुपये १५० नेहमी चाकरी बारमाही तैनात
आकार माही येकूण रु.

४८०० शाहणे^{३८} गावगंना माल रखवाठीस आसामी २०० तैनात दर
आसामीस रु. ३ प्रमाणे दरमा [हा] रु. ६०० प्रमाणे आठमाही रु.

२०,२००

१,००० भोजन खर्च समाइक येकंदर सालीना रु.

३४,३४०

श्री केशराईजीचा खर्च पेशजीपासोन चालत आला आहे त्या
प्रमाणे करार असे व रोजिनदार ब्राम्हण सुदामतप्रमाणे व लंगर वगैरे

३४,३४०

येणेप्रमाणें चवतीस हजार तीनसे चाळीस रुपये सालीना समाइक नेमणून करून दिव्ही आसे
व याज खेरीज श्रीजीचा खर्च वर्षसनावरहुकूम करार आते. पो मजकूरी समाइक झडतीस
खर्च लिहिणे. हिसेबी मजुरा पडतील. ठाण्याची बंदोबस्त उत्तम करीत जाणे. जाणिजे
रा छ * ९ माहे रावळ. गढी व ठाण्यांत दाख गोळी प्रसंगान्नरूप लागेल ते कार्या
कारण खर्च करणे. मजुरा पडतील. जाणिजे छ मजकूर. ' वहुत काय लिहिणे हे विनंती.

मोर्तब
सुद

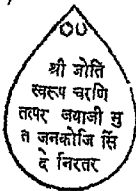
बार

(२३८) शाहणे मूळ रान्द 'सेहेना' असा असून त्याचा अर्थ टेहळणी करणारा, चौकीदार
असा आहे.

२०६

लेखांक [२३३]

श्री * संवत् १८१९ मार्गशीर्ष शुद्ध १
[१८ नवंबर १७६२]

राजश्री आखेरामजी [पचोली] गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नो जनकोजी सिंदे रामराम सुत-
सन सलास सितेन मया व आलफ. देणे 'हुजूर पागा' वगैरे किरकोळ व तोफखान्याकडे ता
राजश्री आपाजीराम^{२३} पागेनीस याजकडे खर्चाबदल तुम्हाकडोन येवज देविल्ल
येणेप्रमाणे बीा रुपये.

१०,००० उसणवारी कर्जाउ येवज तुम्हाकडे येणे दाहा हजार.

९,६८२ बूदी संस्थान येथील खंडणीचा करार आहे त्याऐवजी.

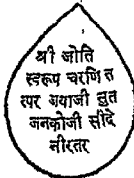
१९,६८२

येणेप्रमाणे एकोणीस हजार सासे व्यासी रुपये तुम्हाकडे[न] देविले आसे.
तरी त सदरहू रुपये मारनुलेच्या पदरी येकुणीस हजार सासे व्यासी रुपये घालोन
पावल्याचे कवज घेणे. जाणजे रा छ * १ माहे जावळ. ' बहुत काये लिहिणे हे
विनंती.

लेखांक [२३४]

श्री * संवत् १८१९ मार्गशीर्ष शुद्ध ४
[१९ नवंबर १७६२]

सिका दुर्वाच्य आहे

राजश्री लालाजी बलाल कादार प्रा पाटण केशोरायाचे यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नो जनकोजी सिंदे दखत सुरे.

(२३९) आपाजीराम शिंदेसाहेब पागेनीस होता असे तर उघड आहे. पण त्याचे अडनाथ
'पागे' की 'बायोळकर' हे गूढ उलगावत नाही. दोनी नावे मात्र सोपडतात एवढी गोष्ट निर्विवाद
आहे. हा आपाजीराम बहुधा 'पागे' असावा असे वाटते. कारण की 'आपाजीराम, राधोराम
[पागे] याचे बंधू' असा एक विप्लवनीय शोध लागतो [२८ दिसेंबर १७९४] दुसरे राधोराम

सन सलास सितेन मया अलफ. सरकारात सरंजाम पाहिजे म्हणोन मकाजी म्हणून व सजनाजी गुजाल यैसे पाठविले आहेत. यासी जिनस बितपसीळ खरीद करून मारानिलेस देणे.

५०० खादिया सनगे धान.

१०० नालमेख रुपये शंभराचे बाजार निरख कडून [लाउन] खरीद करणे.

[५००] १००

म्हणून सदरहू पांचसे खाद्या लांब रुद घट व नालमेख चागली रूपये शंभराची यैसे खरीद करून मारानिलेस पाठणीहून अथवा कोठ्यातून घेउन देणे आणि कवज घेणे. जाणिजे छ २ माहे जावळ. बहुत काये लिहिणे ' हे विनंती.

बार

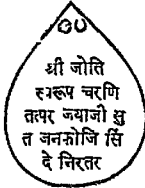
मोर्तन
हुद

लेखांक [२२५]

श्री

* संवत् १८१९ भाष शुद्ध ७

[२१ जनवरी १७६३]

राजश्री लालाजी बलाल व चिमणाजी गोविंद
कमाविसदार पो घाटण गोा

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नो जनकोजी सिंदे रामराम सुद्धर-
सन सलास सितेन मया व अलफ. पो मजकूरी रखवालीस पागा सरकारच्या पाठविल्या आहेत. यासी रोजमरा चंदी येणेप्रमाणे देणे.

२५७ रोजमरा झा छ २६ जाखर ता छ २० रजत्रपरियेत देणे.

६७ पागा सजनाजी घुले.

९० पागा खुंडोजी कोलथे[लहे]^{२४०}.

पाग्याच्या वंडान याचें अग असल्यामुळें त्याजकडील पागानेसी जाऊन ती बाळाजी अनंत पिगे यास मिळाली व पुढें ती त्या घराण्याकडेच स्थिरावली भारतेतिहास मंडळ त्रैमासिक वर्ष ९ अंक २ लेखांक १२ तील 'आपाजीराम दामोळकराशी' देखील याचें सूत्र जाऊन मिळूं शकते पण त्याबरोबर राघोरामाचें 'पागे' हे अडनाव नमून पदवी होती आणि मूळ उपनाम 'दामोळकर' होतें असें गृहीत धरावें लागेल. उपनामाचा छाप होऊन असली पदावुगामी अनेक नावे प्रचार पावली आहेत. अस्तु. प्रत्यक्ष पुरावा पुढें येईपर्यंत या तर्कवितर्काचें वाच्यार वाढून जाण्याचें कारण नाहीं

(२४०) हा सिंदेशाहींतील एक शिलेदार असून त्याचेकडे स्वतंत्र पागा होती लष्करात 'कोलथाची पागा' झगून जी जागा आहे तिला नाव पडण्याचें कारण हेच होत.

६२ पागा हैवतराव गुंजाल.

३८ [पागा] विठोजी गव्हाणे.

२५७

४३॥१२ चंदी झा छ २८ जाखरपासोन देत जाणे. दररोजी वदी कैली बरुले मण चौसेरी मापे.

४१४१ सजनाजी धुले.

४१११॥ खंडोजी कोळथे[न्हें]

४॥१ हैवतराव गुंजाल.

४॥१॥ विठोजी गव्हाणे.

४३॥१२

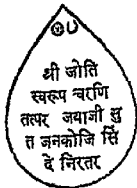
तेल सजनाजी धुले यासि दररोज छ २८ जाखरपासोन बजनी ४४९ दीड पाव देणे.

॥ येणेप्रमाणे रोजभरा चौवीस रोजा दोनसे सतावन रुपये व चंदी दररोज कैली बरुले मण चौसेरी मापे तीन मण अकरा पाहली देत जाणे. पो मजकूरच्या समाइक घैवजी खर्च लिहिणे. हिसेवी मजुरा पडतील. जाणिजे रा छ * ६ माहे रजव. बहुत काय लिहिण हे विनती.

मोर्तब
दुप

लेखांक [२३६]

श्री

* संवत् १८१९ माघ शुद्ध ८
[२२ जनवरी १७६३]

राजश्री लालाजी बलाल व चिमणाजी गोविंद
कमाविसदार पो पटण प्रात बुदी गोसावी यासि.

अखंडित लक्ष्मी अलंकृत राजमान्य स्नेहा जनकोजी सिंदे रामराम मुरसन
सुखास सितेन मया व अलफ. पो मजकूरी रखवालीस त्वार पागेचे पाठविले तेथे पंढारी व.

[त्यासी] कहीवर^{२४१} ताकीद करता लडाईं जाली. ते रामईं जखमी लोक जाले. त्यासी खर्चाबदल देविले येणेप्रमाणे रुपये.

१० पागा सजणाजी घुले.

३ शंकराजी घुले याच्या तोडावर धोडा लागला सवव

४ नगारच्यास भाला मानेस लागला सवव.

३ सकोजी नावळे हातात भाला लागला सवव.

१०

५ पागा हैवतराव गुंजाल याजकडील मळ माणस तरवार हतास उजव्या लागली सवव.

१५

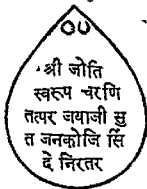
त येणेप्रमाणे पंधरा रुपये तुम्हाकडेन पा मजकूर यैवजी देविले असेत. तर सदरहू रुपये मारनुलेच्या पदरी पंधरा रुपये घालोन पावल्याचे कवज घेणे. समाइक यैवजी खर्च लिहिणे. हिसेवी मुजरा आसेत. जाणिजे राा छ २७ माहे रजव. वहुत काये लिहिणे ! हे विनंती.

मोर्तव
शुद्ध

लेखांक [२३७]

श्री - संवत् १८१९ फाल्गुण शुद्ध १

[१३ फरवरी १७६३]

राजेश्री लालाजी वलाल कमाविसदार पो दाटण गोसावी यांसी.

अखडित लक्ष्मी आलकृत राजमान्य स्नेहा जनकोजी सिंदे रामराम सुरसन सलस सितेन मया व आलफ. हरीसिंग नारदी^{२४२} याजकडील माणसे शेडग्याच्या^{२४३} जुंझात

(२४१) कही झणजे दाणा, चैरण आणणारी लष्करी तुकडी [फार्शाकोश ३१]

(२४२) गारवी झणजे कवाईत शिकलेला सिपाई या वेळी निदेशाहून त्या प्रकारचें सैन्य थोडे का होईना पण होते असें अनुमान ओघानेच करावे लागते त्याचा विस्तार पुढें कळेल

(२४३) कहीवर जे रखवालीस त्वार गेले होते त्याचा पुढारी किंवा नेता शेडगे किंवा सेंडगे अडनाबाचा मराठा असला पाहिजे.

मोजे हिंगोजे^{२४४} प्रो लाखेरी^{२४५} येथे जाले. ते समई जखमी जाले. त्याजला पाटणी केलेले. त्यास खर्चावदल रुपये ३०० तीनसे तुम्हाकडोन पाा मजकूरच्या पैकी देखिले अंतेत. तरी सदरहू तीनसे रुपये गारद्याच्या पदरी घालोन पावल्याचे कवज घेणे. जाणिले रा छ * २९ माहे त्त रजव. बहुत काये लिहिणे । हे विनंती.

वार

पैवस्ता छ ८ माहे सामान.

मिती फाल्गुण सुद ९ संवत १८१९

[२२ फरवरी १८६३]

लेखांक [२३८]

श्री

संवत् १८२० भाद्रपद शुद्ध ३

[१० सितंबर १८६३]

नकल

राजेश्री लालाजी बलाल कमावित्तदार पाा पाटण गोसावी यांसी

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य खो जनकोजी सिंदे रामराम सुद्ध सन अर्वा सितेन मया अलफ. देणे गुलराज व नंदराम वकील दिमत शाहा अवदालीचे श्रीमंत राजश्री दादासाहेबानी देविले वितपसील.

२,५०० वकील गुलराज रु[प]ये १३,००० पैकी बुंदीवर वरात रु[प]ये १०,५०० वाकी तुम्हाकडून दविले.

१,००० कापड शाहा वाा रुपये.

(२४४) हिंगोजे हे गांव नकाशांत मिलात नाही. पण ते बहुधा नेस नदीच्या उत्तरीती वसले पाहिजे

(२४५) शिंध्यांच्या व होळकरांच्या सैन्यात परस्पर वितुष्ट गहून ज्या जागेवर उभयतात उद झाले ती ही लाखेरी इतिहासमच्छाच्या परिचयाची आहेच हल्ली ती बूंदी राज्यात मोडते.

२,००० हती झाडावली खान रुपय^{२४६} रुपये ३,५०० पैकी परभारे खाचरोद उजन
५०० रुपये येकूण रुपये १,५०० बाकी रुपये दोन हजार.

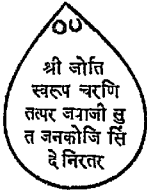
५,५००

येणेप्रमाणे पाच हजार पांचसे रुपये तुम्हावर साल मजकूरचे पाा मजकूरपैकी
देविले असेत. त्यास पाा मजकूरच्या येवजी येवज सत्वर यासी देउन पावल्याचे कवज
घेणे. जाणिजे रा छ * २ मोहे रविलेवल. बहुत काय लिहिणे हे विनती.

लेखांक [२३९]

श्री * संवत् १८२० भाद्रपद वद्य ११

[३ अक्टुबर १७६३]

राजश्री लालाजी बलाल

कमाविसदार पाा घाटण गोसावी यासि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्तोा जनकोजी सिंदे रामराम सुरसन
आर्वा सितेन मया व अलफ. पाा मजकूरची मामलत तुम्हाकडोन दूर^{२४७} करुन साल मजकूर
पासून राजश्री अनंदराउ रुद्र याजकडे सांगितली असे. तरी तुम्ही अमळ दखल न
करणे आणि साल मजकूरी पोा मजकूरचा वसूल तुम्ही घेतला असेल तो मारनिलेकडे
देणे. जाणिजे रा छ * २५ माहे रविलावल. आणि खर्च नेमणूकेपैकी मजरा घेणे.
जाणिजे छ मार. ३ बहुत काये लिला हे विनंती.

वार

पाा छ ७ माहे रविलावर.

मिती अस्विन सुय ९ मंदवार.

[१५ अक्टुबर १७६३]

(२४६) हा अहमदशाहा अबदालीचा वजीर होता [वखर १४६ राजवाडे खड १ लेखांक २४६]
एवज संवधी दुसरे सिक्किमोहरी पत्र आहे ते येथे दिले नाही.

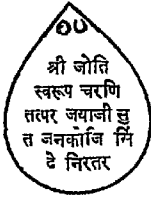
(२४७) या वेळी कोणत्या विशेष कारणांमुळे लालाजी गुलगुले याजवर रोष होऊन ही लाजकडील
कमावीन दूर साली होती हे वर्त सांगता येत नाही तथापि ती सत्वरच परत मिळाली. [लेखांक २४०]

लेखांक [२४०]

श्री

* संवत् १८२१ आषाढ वद्य ९

[२२ जुलै १७६४]

राजश्री लालाजी वलाल प्रांत कोटे गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्त्रो जनकोजी सिंदे रामराम सुरसन खमस सितेन मया व अलफ. पा मजकूर येथील मामलेत राजश्री आनंदराव रुद्र याज कडून दर करून साल मारी तुम्हास कमाविस सांगितली असे. तर इमाने इतवारे स्वामी सेवा करून माहाली वसूल होईल त्यापैकी नेमणूकेप्रमाणे माहाल मजकूरचा खर्च घेउन बाकी येवज सरकारात पावता करणे. माहाली आमची तिसरी तकशीम आहे. जो अकार कच्चा पा मारी होईल त्यापौ हिसेरसीद तुम्ही येवज घेउन सरकारात पावता करणे. जाणिजे छ * २२ मोहरम. ११ बहुत काय लिहिणे हे विनती.

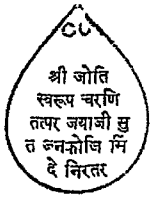
बार

लेखांक [२४१]

श्री

* संवत् १८२१ आषाढ वद्य १२

[२५ जुलै १७६४]

राजश्री लालाजी वलाल कमाविसदार
प्रा पाटण केशवरायाचे गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्त्रो जनकोजी सिंदे रामराम सुरसन खमस सितेन मया व अलफ. तुम्हास नेमणूक सालीना वेतन रुपये. १,००० कमाविस साल मजकूरापासून सांगितली वेतन रु. ४०० प्रा मारची फडनीसी पेशजीपासोन तुम्हाकडे करार आहे. तेणे प्रा वेतन

पेशजीप्रमाणे

रुपये.

१,४००

येणेप्रमाणे येक हजार च्यारेसे रुपये सालीना नेमणूक करून दिल्ली आसे. सदरद्वयैवज प्राा मारी उगउन घेणे. झडतीस खर्च लिहिणे. मजुरा आसे. पहिली सनद हरवली सवब दुसरियाने करून दिल्ली. सदरद्वयप्रमाणे खर्च लिहिणे. जाणिजे छ . २५ मोहरम. १ वहुन काये लिहिणे हे विनंती.

मोर्तव
सुद

वार

लेखाक [२४२]

श्रीरामजी • सवत् १८२१ मार्गशीर्ष शुद्ध ४

[२७ नवंबर १७६४]

नकल

तः सीधश्री सर्ववोपमा विराजमान महाराज महारावजी श्री छत्रसालजी जोग. लिखतं राजश्री जनकूजी सीदे केन जश्री जीकी वंचजो. अठाका समाचार श्री जीकी कृपासे भला छे. आपका समाचार भला चाहीजे. अपरंच. गोपालराम व्यासजीकी मारफत र[ह]वारीकी पाससे सरेकार मे खरीदे उठ नफर २५ पचीस लिये है तिसके रु. ३,६२० छतीससे बीस सरकारकी वाकी तुम्हारे तरफ हे. तिसमे सहरद्व रु. व्यास जीकी मारफत र[ह]वारीकू पोहचाई कवज लेणा. सरकारकी वाकीमे मजरे आवेगे. जाणिजे छ ३ जाखर सुगा खमस सितेन मया व अलफ. मिति अगन सुद ७ संवत् १८२२. सुकाम भुगावली^{२४८}. मोर्तव सुद.

वार

(२४८) ही भुगावली कोणती ? हे निश्चित ठरवितां येत नाही पण या नावाचे गाव इसागढ [शिंदेगाही] जिल्ह्यांत विन्याहून पश्चिमेस ७ कोसांवर आहे.

लेखांक [२४३]

श्री

संवत् १८२२ वैशाख शुद्ध ५

[२५ अप्रैल १७६५]

असल वरहुंकूम नकल

सिका

राजश्री लालाजी बलाल कमाविसदार पा पाटण गोसावी यासि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नो जनकोजी सिंदे रामराम सुरसन
खमस सितेन मया अलफ. राजश्री बाळाराव^{२४९} गोविंद यासी पा मजकूरची वक्षगिरीची
आसामी साल मजकूरी करार करून दिल्ली असे. यासी सालीना वेतन रुपये ३५०
साडे तीनसे केले असेत. तर पा मजकूरचे वक्षगिरीचे कामकाज मशारनिलेच्या हाते
घेउन सालदेरसाल वेतन रुपये साडे तीनसे पाववीत जाणे. हिसेवी मुजरा असेत.
वेतनासिवाये भेट गांवगना परभारे फडनीसाप्रमाणे देवीत जाणे. जाणिजे छ * ४
जिल्काद. बहुत काये लिहिणे हे विनंती. मोर्तव सुद.

वार

लेखांक [२४४]

श्री

संवत् १८२२ वैशाख शुद्ध १०

[३० अप्रैल १७६५]

नकल

राजश्री लालाजी बलाल

कमाविसदार प्रा पाटण प्रांत बुंदी गोसावि यासि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नो जनकोजी सिंदे रामराम सुरसन
खमस सितेन मया अलफ. प्रा मजकूर येथे पेशजीपासोन आसाम्या आहेत येणेप्रमाणे
ल्यास वेतने समाइक वैवजपैकी रुपये.

(२४५) हा बाळाराव गोविंद [वक्षी] पुढे फार सोळा सुत्सवी म्हणून प्रतिष्ठा पावला. त्याने
महादजी शिर्षांची विवागिरी पण केली. याला 'रावजी' या संक्षिप्त नावानेही पुढे संबोधिले आहे.

७०० गणेश दादाजी हली पुत्र आनंदाराज गणेश.

८०० विसाजीराम मजमदार.

१,५००

येकुण पंधरासे रुपये समाइक येवज पौ दरसाल देत जाणे. पूर्वीपासून समाइक येवजी सदरहू वेतनाचे रुपये पावतात त्याप्रमाणे हलीही पावते करीत जाणे. जाणिजे छ * ९ माहे जिल्काद. बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

लेखांक [२४५]

श्री

* संवत १८२२ आषाढ वद्य ७

[९ जुलै १७६५]

राजश्री लालाजी बलाळ कामाविसदार संस्थान कोटे गोसावी यांसि

स्तोत्र जनकोजी सिंदे दंडवत सुा सित सितेन मया व अलफ. देणे सिवराम मोरेश्वर कारकून उमेदवार^{२५} रो दोन येकुण रुा ६० तुम्हाकडून देविले असे. तर संस्थान मारच्या येवजी मारनिलेस साठ रुपये करून कवज घेणे. जाणिजे छ * २० मोहरम. हे विनंती.

मोर्तिव
सुद

वार

(२५०) उमेदवार कोणत्याही खात्यात नोकरी मिळण्याच्या आशेवर [विनपगारी] काम करणारा हा अर्थ सर्वश्रुत आहेच पण पानिपतोत्तर काळी याचा उपयोग विशिष्टार्थी केलेला दिसतो राजकीय पत्रव्यवहार करणारासच हें नांव मराठी पत्रव्यवहारात लाविलेलें आहे ' X कारकून उमेदवार होळकराचे लष्करात वकीली कामावर असतात [७ मे १८००] X कारकून उमेदवार इंग्रजाकडील वकील मेजर मिलकिन [Malcolm] याजपासी जावसाळाचे कामकाजास आहेत त्यास रोजमुरा [१७ फरवरी १८०४] X कारकून उमेदवार पातशाही लिहिण्याचे कामावर होते त्यास वेतन [४ फरवरी १८०६] X कारकून उमेदवार होळकराकडे वकीलीचे कामावर पाठविलें त्यास रोजमुरेवदल [१४ जनवरी १८०९] वरील वेच्यावरून अलीकडील ' Political Attache ' चा भावार्थ रुढ झाला होता असे स्पष्ट होतें तसेंच उमेदवारी विनपगारी नसे हें वेगळे सांगान्यास नरो आणि त्याच अर्थी येथें हा प्रयोग आलेला आहे [लेखांक २४६, २५३]

२१६.

लेखांक [२४६]

श्री

* संवत् १८२२ आषाढ वद्य ७

[९ जुलै १७६५]

राजश्री लालाजी बळाळ

कमाविसदार संस्थान कौटे गोसावी यांसी.

स्नाा जनकोजी सिंदे दडवत सुहूरसन सित सितेन मया व अल्फ. देणे विठ्ठराव देशमुख श्रीगोंदेकार कारकून उमेदवार याजळ रोजसुरे दोन येकुण रुपये ३१० येकुण तीनसे दाहा तुम्हाकडून देखिले असेत. तर सदरद्व तीनसे दहा रुपये संस्थान मारच्या पैबजी मारनिलेस पावते करून कवज घेणे. तीनसे दाहा पावते करणे. जाणिले छ २० मोहरम. हे विनती.

मोर्तेव
छर

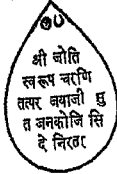
वार

लेखांक [२४७]

श्री

* संवत् १८२३ आषाढ शुद्ध

[२० जुलै १७६५]

राजश्री लालाजी बळाळ

कमाविसदार प्राा पाटण केशवरायाचे गोसावी यांसी.

अवंडित लक्ष्मी आलकृत राजमान्य स्नाा जनकोजी सिंदे रामराम स्नाा सित सितेन मया व अल्फ. तुम्हास नेमणूक सालीना वेतन बारमाही येकुण रुपये. १,००० कमाविसदार वेतन पेशाजी गुदस्ता प्राा रुपये ४०० प्राा मारची फडनीसी पेशाजीपासून तुम्हाकडे आहे. वेतन पूर्ववत प्राा रुपये ३५० बाळाजी गोविंद बक्षीगिरी रुपये २५० बाबूराव गुणाजी कारकून पेशाजी प्राा रुपये २,०००

येणे प्रा दोन हजार रुपये सालीना नेमणूक करून दिल्ली असे. सदरहू यैवज उगडन घेउन झडतीस खर्च लिहिणे. मजरा पडतील. जाणिजे छ * १ माहे सफर. ११ बहुत काये लिहिणे हे विनंती.

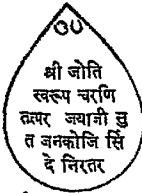
मोर्तब
५५

बार

लेखांक [२४८]

श्री * संवत् १८२२ श्रावण शुद्ध २

[२० जुलै १७६५]

राजश्री लालाजी बलाल

कमाविसदार प्रा घाटण केशोरायाचे गोसावी यांसी

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नो ज्ञानकोजी सिंदे रामराम सुरसन सित सितेन मया व अलफ. प्रा मार येथील मामलत पेगजीपासून तुम्हाकडे आहे. त्याप्रमाणे हली साल मजकूरी कमाविस आमच्या हिशाची तुम्हास सांगितली आहे. तर इमाने इतवारे सेवा करून आपले उर्जित करून घेणे. माहाली वसूल होईल त्या पैा नेमणूकी प्रा महाल मजकूर खर्च घेउन वाकी यैवज सरकारात पावता करणे. माहाली आमची तिसरी तकशीम आहे. जो आकार कचा होईल त्या ११ प्रा हिसेरसीद तुम्ही यैवज घेउन सरकारात पावता करणे. जाणिजे छ * १ माहे सफर. ११ बहुत काये लिहिणे हे विनंती.

मोर्तब
५५

बार

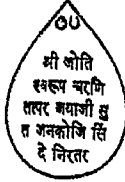
लेखांक [२४९]

श्री

* संवत् १८२२ श्रावण शुद्ध १

वेदक

[२२ जुलै १७६५]

राजश्री लालाजी बलाल कादार सस्थान कोटे गोसावी यांसी.

अखडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्ये स्नेहा जनकोजी सिंदे रामराम तुा
सित सितेन मया व आलफ. देणे राजश्री आचुतराउ^{५५९} गणेश याणी खासगत घोडा १
बौ रो निल्यानंद भटजी [कोटेकर] याजपासून घेतला. त्याची कीमत रु० २,०००^{५००}
तुम्हाकडून देविले आहेत. तरी सस्थान मार येथील खंडणीचे ऐकजी भटजी मार यास
दोन हजार रु० देउन कबज वेणे. जाणजे छ * ३ माहे सफर. ११ नव्हत काय लिहिणे
हे विनंती.

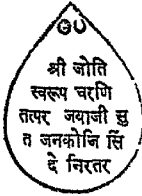

बार

(२५१) रामचंद्र गणेश याची योजना काहीं कारणामुळे तात्काळ होऊ पावली नाही व पुढे केली
असता ती शिर्षास कितपत रुचेल याचा विचार होऊन नारोसंकराची [नामधारी] सुतालकी ठेवून त्याचे
घतीनें या अच्युतराव गणेशाची स्थापना झाली नारोसंकर राजेवहादुर यास स्वत मुतालकीची
कालसा नसून काही खास कारणास्तव ही गोष्ट त्यानीं स्वीकारली असावी असें वाटतें यापदल पुढें
बोध्य स्थली विचार केला जाईल.

(२५२) तात्कालीन मुत्सद्दी लोभास घोळ्याची किती आवड होती व ते त्याकरिता किती पैसा
खर्च करित असत याची बरीच कल्पना या पत्रावरून करता येते वाढाजी गुलगुले याच्या वेळे
पासून कोटा हें शिंदेशाहीस लागणाऱ्या घोळ्याचें केंद्रच झाल्यासारखें होतें स्वयं शिंद्यासाठीं तर तेथून
घोडे येतच असत [लेखांक २, ४, ५६] पण सरदार, मुत्सदी यांची घोडेखरेदीदेखील तेथेंच होऊं
लागली व ती इतकी की, महादजी शिंद्यानीं आपल्यासाठीं एक स्वतंत्र बाबुकस्वार ठेवून सैन्याकरिता
घोडे तेथून भागविण्याचा प्रबंध करावा लागला होता; ह्या संबंधनें पुढें बोधानेंच स्पष्टता होणार आहे.

लेखांक [२५०]

- श्री * संवत् १८२२ श्रावण वद्य ११.
[१२ अगष्ट १७६५]

राजश्री लाळाजी ब्रलाल कादार ग्रा पाटण गोसावी यांसी.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य को जनकोजी सिंदे रामराम सुहूरसन
सित सितेन मया व आलफ. देणे कारकून वेतन समाइक

८०० विसाजीराम^{२५३} मजमदार

७०० अनंदरान गणेश [१]

१,५००

येणेप्रमाणे पंधरासे रुपये पूर्वीपासून चालत आहेत. त्याप्रमाणे करार केले असेत.
तर सालदरसाल समाइक तीन वाटणीत पावत आहे त्याप्रमाणे देणे. दुसाल रुपये.

१,५०० सन खमस साल गुदस्ता.

१,९०० सन सित

३,०००

तीन हजार रुपये सन मजकूरी समाइक पैवजी देणे. पुढे दरसाल पंधरासे रुपये
समाइक तीन वाटणीत पावते करीत जाणे. जाणिजे छ * २४ सफर. १८११ बहुत काय लिहिणे
हे विनंती.

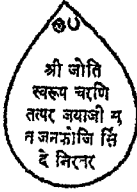

बार

(२५३) ' विसाजी ब्रिंबक, विसाजीराम व विसाजी रामचंद्र ' ह्या नावाच्या तीन व्यक्तींपैकी हा
विसाजीराम मजमदार कोणता हे निश्चयात्मक सागतां येत नाही.

लेखांक [२५१]

श्री

* संवत् १८२२ फाल्गुन वद्य ९
[५ मार्च १७६६]

राजश्री लालाजी बलाल

कमाविसदार सस्थान कोटे व पा पाटण गोसावी यासि

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्ये स्तो जनकोजी सिंदे रामराम सुहृत्सुन
सित सितेन मया व अलफ. देणे राजश्री बाळाजी गोविंद धकील यास रुपये.
५०० श्रीमंतानी देविले ते वरात पेशव्याची रुपये.
५०० आर्जवात्र

१,०००

एक हजार रुपये तुम्हाकडून देविजे आहेत. तर मशारानिलेस दाहासे रुपये हर
येक ऐवजी पावते करून कवज घेणे. जाणिजे छ * २३ रमजान. ' बहुते काय लिहिणे
हे विनति.

बार

लेखांक [२५२]

श्री * संवत् १८२३ अधिक चैत्र वद्य ४

[३० मार्च १७६६]

नकल यथाप्रत

राजश्री लालाजी बलाल कादार सस्थान कोटे गोसावी यांसी

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्तो जनकोजी सिंदे दडवत सुमा सित

(२५४) बाळाजी गोविंद या नांवाच्या अनेक व्यक्ति असून त्यापैकी एकाची वरीच पत्रे संग्रही
आहेत पण तुम्ही ही व्यक्ति अमुरुच वसावी असे निश्चयात्मक सांगता येत नाही पुढे योग्य स्थळी याचा
अ.पोअर उलगाडा होईल.

(२५५) आर्जवात्र ह्याज्ये मेठ, नजर, मदत, इनाम या परिघाये नैतिकीत देणगी असा अर्थ होतो.

सितेन मया व अल्फ. देणे पागा पथके यासी अर्जवाव

रूपये

६,००० पा राघो हरी [१]

४,००० पा विसाजीराम.

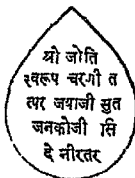
१०,०००

यकुन दाहा हजार रूपये तुम्हाकडून देखिले असेत. तर साल मजकूरच्या घांस दाण्याचे येवजी सदरहू रूपये मारानिलेस पावते करून कवज घेणे. जाणिजे छ ॥ १८ माहे सवाल. ' बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

लेखांक [२५३]

श्री * संवत १८२३ अधिक चैत्र शुद्ध १४

[२५ मार्च १७६६]

राजश्री लालाजी बलाल कादार सस्थान कोटे गोसावी यांसी

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्त्रो

जनकोजी सिंदे रामराम सुा

सित सितेन मया व अल्फ. तुम्हाकडून येवज आला वितपसील

रूपये

२०० अंताजी कारकून उमेदवार अर्जवाव

रूपये

१०० कुमाजी ग.ढवे^{२५६} सिलेदार हुजरात नालवंदीच्या बरातेपैकी

५६१॥ कापड आले त्याज वा

रूपये.

(२५६) कुमाजी गाढवे हा शिंदेबाहीत शिलेदार होता हे तर या पत्रावरून कळते. इतकेच नव्हे तर 'हुजरात' पैकीं अमन्यामुळे तो साधारण शिंदेदार नसावा असा भास होतो. 'फकीरजी गाढवे' या नावाचे एक घरणें शिंदेबाहीत बरेच प्रतिष्ठेस आले होते त्याचा कार्यक्षेत्रसंबंध विशेषतः रुखन मारवाडकराशी राहिल्यामुळे तें तसें होणें अगदीं स्वाभाविक होते त्या ऐतिहासिक घराण्याशीं या

१५३,॥ किरकोळ जिनस बा

रुपये.

१,०१५४०.

येकुण येक हजार सवा पंधरा रुपये सरकारात परभाण्याकडे जमा असेत, सस्थान मजकूर येथील हिसेवी मजुरा दिल्ले जातीळ. जाणिजे छ १ १३ माहे सवाल. १' बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

मोर्तव
सुद

बार

कुमाजीचा कोणी संबंध होता किंवा काय हें सांगण्यास आता साधन राहिले नाही. हे घराणें निर्वग आल्यामुळे त्याचें कागदपत्र भिलण्याची देखील फारशी आशा वाटत नाही

—६—

ॐ

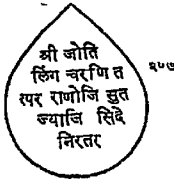
श्रीमंत दत्ताजी पाटील शिंदे
यांचा असल पत्रव्यवहार.

१८१०-१८१६ विक्रमी.

—०४१६—

लेखांक [२५४]

श्री * संवत् १८१० आश्विन शुद्ध ३
[२९ सितंबर १७५३]

राजश्री नारो गोपाळ गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी अऊकृत राजमान्य स्तोत्रा दत्ताजी^{२५८} शिंदे दडवत. सुमा
अर्वा खमसेन मया अलफ. तुम्ही पत्र पाा ते पावले. तेथे प्रात कोटेकर झाहारावजी याज

(२५७) दत्ताजी पाटील शिंद्यानी जे हें ज्याज्यांचें ' सिकाभोर्तव ' वापरले आहे त्यावरून असें दिसते कीं शिंदे राजघराण्यातील पुरुष आपापले सिक्के मोर्तव निराळें तयार करीत नसत राज्यकर्त्या व्यक्तीचाच सिका उपयोगात आणीत होते किंवा प्रसंगविशेषी राजमुद्रप्रमाणे ठसे वेगळे तयार करवून वापरीत असत [लेखांक २६३, २९५] हा प्रघात केवळ पुरुषापुरताच होता असें नव्हें तर राज-स्त्रियांनींयसुद्धा तोच क्रम स्वीकारिला आहे [लेखांक २६१]

(२५८) ज्याजी आपा शिंद्याचे सहोदर धाकटे बंधु होत राणोजीचे हे द्वितीय कीं त्रितीय पुत्र यासंबंधी अजून वाद आहे दत्ताजी द्वितीय पुत्र होते असें इतिहासकार झणतात. पण क्षीरसागरानें

कडील मार व राजश्री मटवोजी राजाले याचा मार लिहिला तो तपसीले कळला. यैशास आमचे लोक त्या प्रांते यावयास तयार जाले असेत. राजश्री सदासिब गोपाळ [कमाविसदार] बुंदीकर याज बराबरी सीधच राा होत आहेत. सरकारच्या पैक्याची तयारी करउन सत्वर पाठवितात म्हणून ला। तरी उत्तम आहे. पैका जलदीने आला तर त्याचेच बरे असे. पैकज सत्वर येईल ते करणे. राजश्री बालाजी येशवंत [महायात्रेहून परत] आले^{५५} म्हणोन ला। तरी खास सांगोन कोट्यास येताच हुजूर येणे म्हणून सांगणे. लौकर पाठवणे. छ* १ जिल्हेज. बहुत काय लिहिणे हे विनती.

श्री
मोर्तब
सुद

लेखांक [२५५]

श्री

* संवत् १८१० आश्विन शुद्ध १०

[७ अक्टुबर १७५३]

श्री जोति
लिंग चरणि त
त्वर राणोजि सुत
जयाजि सिंदे
निरतर

राजश्री बालाजी येशवंत प्रांत कोटे गोसावी यांसि.

राजमान्य स्तोा दत्ताजी सिंदे रामराम. सुमा अर्बा खमसेन मया अल्फ. तुम्ही पत्र पाठविळे ते पावळे. तेथे प्रांत मजकूरचा पैका सिंद जाहला आहे. सत्वरीच रवाना होणार असे म्हणून लिहिळे ते कळले व श्री महायात्रा करून घरी आला. भेटीस येतो म्हणून लिहिले. तरी बहुत उत्तम आहे. सरकारचा पैका मातवर हुजूर येईल ते करणे. येविली हे न करणे. जाणजे छ * ९ माहे जिल्हेज. बहुत काये लिहिणे हे विनती.

श्री
मोर्तब
सुद

वंशावलीत तसें काहीं हाटलें नाहीं तो हें [द्वितीय] स्थान जोतिबास देतो [वंशावली पान २] आणि ही कल्पना शाकावलीस संमत असावी असें वाटते [पान ३, ५] जोतिबाचा उल्लेख १७३४ पासून अगून दत्ताजीचा १७५० सात येतो आणि तोहि जोतीबा सिंदे [बरबासागर प्रांत ओरसे येथें] लढाईत पडल्याचे 'सचीम' आला आहे अर्थात् जोतीबाच्या पश्चात् दत्ताजीस प्राप्तुस्य आले असावे अस्तु उभयतांचा छिया त्याच्या पश्चात् बरीच वर्षे जिवत होता. त्याचा पत्रव्यवहार जर मिळाला तर याचा निर्णय शक्य आहे

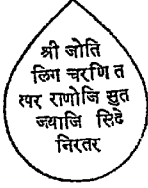
(२५९) बालाजी येशवंत गुलशुल्कास महायात्रेसाठी फार दिवस लागले नाहीं त्यांचें पश्चात् कोटा येथील वकीलीचें काम नारो गोपाळ करित होते असें समजते. [रामाजी अनंत दामोदर २९] सितंबर १७५३ व लेखांक २५४]

लेखांक [२५६]

श्री

* संवत् १८१० कार्तिक शुद्ध ८

[३ नवंबर १७५३]

राजश्री बाळाजी येशवंत प्रांत कोटे गोसावी यांसी.

अखडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नो दत्ताजी सिंदे रामराम सुमा अर्वा खमसेन मया अलफ. तुम्हाकडून राजश्री त्रिवक सभाजी हुजूर आले. याणी कितेक प्रकारे वर्तमान सांगितले. यावरून कळले. 'हुजूर दर्शनास [तुम्ही] येत होता त्यास श्रीमंत राजश्री [रघुनाथराव] दादासाहेब व राजश्री मलारराव होळकर जैसे शैल्यसहवर्तमान प्रांत मारी गेले सवब खोळवा^{२६०} जाहला. म्हणून कितेक अर्थ सांगि [त] त्या ग्रा कळो आले. आम्ही मुहूर्त करून त्या प्राते यावयासी उजेनीहून कूज करून निघालो असो. तीर्थरूप राजश्री दादा साहेबही^{२६१} रेवे^{२६२} वरी आलेसी त्याची पत्रे आली. जलदीनेच लस्करास येणार असेत. लस्कर मकुंदवारिया सन्नीध आल्यानंतर तुम्ही पुढे मेटीस येणे. सविस्तर वृतात त्रिवक सभाजी तुम्हास लिहितील त्यावरून कळेल. 'जाणिजे छ * ७ मोहे मोहरम. वहुत काय लिहिणे हे विनती.

(२६०) 'थालनेरीहून उभयता मरदारसहवर्तमान हिंदुस्थान प्राती येत असो.' [राजवाडे खंड १ लेखांक २७] याचा अर्थ दत्ताजी सिंदे दादासाहेबाबरोबर आले [व ते उज्जयनीस थाबले] असा होतो कारण जयाजी तर देशीच मार्गे राहिले होते ते या वेळी 'रेवेवरी' [किंवा हिरवेवरी ?] आल्याचें दत्ताजीच सांगतात तेव्हा 'जयाजी थेट हिंदुस्थानात जातो [दत्ताजी थालनेरास x मिळतो हें खरे पण] सर्व मिळून रजपुतान्यात जातात' असे जें अनुमान राजवाड्यानें केलें आहे ते शिवापुरते तरी बरोबर नाही [ऐप्र पान १५]

(२६१) 'तीर्थरूप दादासाहेब' ह्मणजे जयाजी आपा सिंदे होत. दत्ताजी हे जयाजीस 'दादा साहेब' ह्मणत-असत असें आता स्पष्ट कळतें

(२६२) 'दादा साहेबही रेवेवरी आले' किंवा 'हिरवे वरी आले' असें वाचावें? बहुधा 'रेवेवरी' असावे असें वाटतें. कदाचित् 'हिरवे' असलें तर ते ताळके पाचोरे जिला खानदेश यातील 'हिरवे' तर नव्हे ?

लेखांक [२५७]

श्री * संवत् १८१५ आश्विन वद्य २
[१८ अक्टुबर १७५८]

सिका स्वारी

नकल

राजश्री बाळाजी यशवत कामाविसदार प्रा फौटे बंगरे गो.

अतांतिन लक्ष्मी अलंकरण राजमान्य जो दत्ताजी सिंदे रामराम सुा
निसा खमयेन गया व अन्फ. तुम्ही पत्र पाठविणे ते पावले. लीा वर्तमान सविस्तर कळते.
' राजश्री मल्हाराउ होळकर याचा गिरोप जोटेकर रागडियासी मुकुंदवारी गेल्याखेरीज
घेत नाही. त्याची गरावेरी आम्हास आता घेतली पाहिजे. यास्तव मुकुंदवारीपावेतो लस्करा
समागमे येणो. उपरानीका साहेबाफडे येणो म्हणोन लीा. तरी रैन्यासमागमे मुकुंदवारी
पावेतो येणे. तेथून आता घेउन उजनीस येणे. आम्ही आमझरि ते या कडे गेले
आहोन. आमझरियाचा राजा आमझरियाहून स्थानभ्रष्ट होउन गेला. मेटला नाही. त्यास
आमझरियास ठाणे ठेउन बंदोबस्त करून उजनीस येतो. मेटीनंतर वर्तमान कळेल'. प्रा
पाटणचा हिस्सेव पाठवित तो पावला परंतु तुम्ही आल्याखेरीज प्रा मजकूरच्या हिस्सेवाचा
फदशा घेत नाही. हुडिया सोला हजारच्या उजनीच्या पाठविल्या त्या पावल्या. येवज
उजनीस जमा जाल्यावर पावल्याचा जान पाठउ. लाला देवीदास [यास इकडे] पाठविला
म्हणोन लीा. त्यास मारानिले येथे आला नाही. कळले पाहिजे. जाणिजे छ * १५ सफर.
बहुत काय लिहिणे हे चिन्ती. मोर्तव सुद.

पैा आश्विन वद्य ११ शुक्रवार.

[२७ अक्टुबर १७५८]

(२६३) या नावाचे एका लहानसे राज्य मालव्यात धारानगरीचे पश्चिमेस असून ते शिवांचे
अंकित होते १८५७ चे बंडात ते सर्वस्वी रालसा गाले. तेथील राजा जातीचा रजपूत राठोड होता.
दत्तागांववाले स्वतास त्याचे वंशज म्हणवितात.

लेखांक [२५८]

श्री * संवत् १८१५ आश्विन वद्य १०
[२६ अक्टोबर १७५८]

राजश्री बाळाजी यशवंत कादार प्रांत कोटे गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्त्रो दत्ताजी सिंदे रामराम सुहृत्सन
तिसा खमसेन मया व अलफ. राजश्री कृष्णाजी पवार व राजश्री जिवाजी पवार यासी
यांच्या हिशाची वरात पेशजी तुम्हावरी दिल्ली आहे व हाली चिरंजीव राजश्री जनकोजी
सिंदे यानी सन समानची वरात तुम्हावर दिल्ली आहे. त्यास पेशजी वरातेचा पैवज बाकी
राहिला आहे. तो व हल्ली वरातेचा पैवज वाटणीप्रमाणे मारनिलेचे कमाविसदारास पावला
नाही म्हणून विदित जाले. तरी मारनिलेची वाटणीचा पैवज पावता करून कवज घेणे.
याविशी फिरोन बोमाट येउ न देणे. वरातेप्रमाणे रूपये देणे. जाणिजे छ * २३
सफर. बहुत काय लिहिणे ॐ हे विनती^{२६४}.

बार

लेखांक [२५९]

श्री * संवत् १८१५ कार्तिक शुद्ध ८
[८ नवंबर १७५८]

सिका खारी

राजश्री बाळाजी यशवंत गोसावी यासी.

अखंडित लक्ष्मी अलंकृत राजमान्य स्त्रो दत्ताजी सिंदे रामराम सुहृत्सन
तिसा खमसेन मया व अलफ. चिरंजीव राजश्री जनकोजी सिंदे यानी करार मदार केला.
त्याचे वायदे बाधून दिले आहेत. वायेद्याप्रमाणे ताकीद करून पैवज सरकारात पावता
कीजे. करारामधे तफावत पडली तर उत्तम नाही येसे रागव्यास समजोन सांगोन करार
केला आहे ते रूपये पाठउन देणे. वाड्यात तफावत न पडे ते करणे. ' आमच्या दरवार

(२६४) हे पत्र मुळीच महत्वाचे नाही पण त्यानील ' हे विनती ' ह्यामू दत्ताजी शिंद्याची आहे.
त्यावरून दत्ताजीस लिहिता वाचता येत होते इतकेच नव्हे तर जगाव्याची कामी ते बरेच स्थळे
होते असे दाखविणारी अनेक किरकोळ पत्रे संग्रही आहेत.

चा^{२६} कारभार प्रमाणिक आहे. त्याप्रमाणे राजगड्यानीही वर्तणूक केली तर उत्तम असे. करारप्रमाणे वर्तणूक न करी [त] तर सर्व गोष्टी कळतच आहेत. तर उत्तम जाणाल ते करणे.' जाणिजे छ * ६ रावैल. ' बहुत काय लिहिणे हे विनती. मोर्तब खुद.

लेखांक [२६०]

श्री * संवत् १८१५ मार्गशीर्ष शुद्ध १
[१ दिसंबर १७५८]

राजश्री बालाजी यशवत कादार प्रा पाटण गोसावी यांसी.

अखडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य लो दत्ताजी सिंदे रामराम सुहृदसन
तिसा खमसेन मया व अल्फ. तुम्ही सरकारात जिनस दिल्या वितपसील.

२,९०२ जामदारखान्याकडे रुप्याचे व सोन्याचे दागिने दिले असेत रुपये.

१,४१० श्रीमंत राजश्री पाटील बाबा^{२६६} च्या देवपूजेकडे दागिने.

(२६५) ही आत्मस्तुति, अतिशयोक्ति किंवा स्पष्टोक्ति म्हणावी ? राणोजीनीं हाच भावार्थ जर निराळ्या शब्दांनी प्रगट केला आहे. 'आपणाकडील कारभार अवघाच अकराजिम ' असे जयाजीनीं तर सरळ उच्चारिले आहे. [लेखांक ५१] रामचंद्र मल्हार सुखठणकराने असेच उद्गार काढले आहेत आणि बखारकार देखील राजपूत, जाठ, गोसावी व सुसलमान यांच्याशी आलेल्या निरनिराळ्या प्रसंगांचा संबंध दाखवून शिंदे 'दरबारची' छाप कशा प्रकारे होती त्याचे गौरवपर वर्णन देत आहे. [भाऊबखर पान ५, ८, ८६] अशा स्थितीत ही अभिमानपुरस्सर अतिशयोक्ति किंवा शुद्ध स्पष्टोक्ति हे वाचक वर्गानेच ठरवावे.

(२६६) जयाजी व जोतिबा शिंदे यांच्या पश्चात् दत्ताजीने हे विशेषण कोणास अनुलक्षून घेतिले आहे ? वयमान पाहता साबाजी शिंदे तर वडील होतेच पण शकावळीसुद्धा तुकोजी देखील वयमान वडील संभवतात [पान ३] आणि हे दोघेच काय ते ह्या वेळी जिवंत होते मग तिसरी अन्य व्यक्ती कोण असावी ? तुकोजीविषयी कोणास कांही कल्पविकल्प असला तर त्यांना जाऊं द्या पण त्याचे जागी साबाजी तर येतील की नाही ? आणि जयाजी व दत्ताजी या उभयतांचे वर्णनास पात्र होतील की नाही ? [लेखांक ५० टीप ८२] किंवा त्या जागी महादजी शिंदे जेजें पहातात ? हा दृष्टिकोण वाचकवर्गांनीं लक्षात असू द्यावा इतिहासकारांनीं साबाजीला 'सगोत्रीसुद्धा' मानिले नाही मग त्याचा राजघराण्याशी जिन्हाळ्याचा निकट संबंध तरी कसा झुळावा ? अथवासून इतिपर्यंत शिंदेसाहीशीच याचा संबंध होता याविषयी सुट्टीच मतभेद शक्य नाही त्याचा नातू धारराव शिंदे यास 'चिरंजीव' असे स्पष्ट महादजी शिंदे यांनी अनेक पत्रां संबोधिले आहे तेव्हा 'सगोत्रत्व' सिद्ध होते राणोजीचे पश्चात् जयाजीनीं व तदोत्तर दत्ताजीने ' [तिर्थरूप] श्रीमंत पाटीलबाबा ' असे जर म्हटले आहे आणि दत्ताजी,

४९८ नंदीवरील कमल रुप्याचे १.

५६१ बाजोट रुप्याचा १.

३५१ तबकडी सोन्याची १.

१,४१०

१,२३२ दुसरे देवपूजेचे साहित्य.

केदारजी, रवलोजी व मातोश्री निंबाबाई ह्या राजधराण्यातील व्यक्तीप्रमाणे साबाजी गिद्याने ज्याअर्थी सरकारी सिक्कामोर्तेब नापरले आहे तर त्याचा अर्थ काय निघतो ? [लेखाक २६८, २६९, २७०] खानाजी जाधवासाराखा सिक्कामोर्तेवासवंधी हा अपवाद वाटत असला [लेखाक २६३, २६४, २६६, ते २७१] किंवा जयाजी व जनकोजीप्रमाणे नाते दाखविणारे विशेषण दत्ताजीचे पत्नी साबाजीचे नावावरवर स्पष्ट सापडत नसले [लेखाक २६१] फार काय साबाजी शिंदे याचे ' श्रीमंत ' व ' सरकारीपत्राचे ' प्रयोगामुळे सिन्नत्वाचा भास होत असला [लेखाक २६२] तर तो सर्वस्वी तर्क यमत्कार समजला पाहिजे ' कैलास [वासी] तीर्थरूप साबाजी पाटील शिंदे आमचे आज्ञे यांचे बडसीचे आमचे बंधु तीर्थरूप धारराव शिंदे व चिरजीव रघुनाथराव शिंदे व नारायणराव शिंदे व रवलोजी शिंदे व आमचे चुलत [बंधु] भागीरथराव शिंदे ' असा मानाजी शिंद्याने एका पत्नी उलगडा केला आहे [२४ जून १७८६] आणि त्याच सुमारास ' आमचे चुलते तीा नरसिंगराव [मानाजीचा बाप] शिंदे व भागवंतराव शिंदे व बयाजी शिंदे [आणि] चुलतबंधु धारराव शिंदे व मानाजी बाबा शिंदे आणि चुलतबंधु भागीरथराव शिंदे मोकदम मोजे कनेरखेड संमत कोरेगाव प्रात वाई ' असे रवलोजी त्रिन निंबाजी शिंदे याने आपल्या उपनामासह मूळगावाचा स्पष्टोच्चार केला आहे [८ अक्टुबर १७८६] त्यावरून साबाजी व त्याचे वंशविस्तारासंबंधी शंकाच राहत नाही. तसेच महादजी शिंद्यानी धाररावास ' चिरंजीव ' लिहिल्याचे कारण कळते व परस्पराचे नाते दगोचर होते, ऐतिहासिक ' चिटोरे ' द्वार्ती लागल्याखेरीज संशोधकास चकार शब्दही काढिता आला नसला तरी भाडवखरकारा-विषयी मात्र तसे झणता येत नाही ' साबाजी शिंदे यांचा पुत्र बयाजी शिंदे ' असे त्याने स्पष्टीकरण जेथे केले आहे तुकोजी, महादजी व बाळाजी शिंदे यांची उत्पत्ति दिली आहे [पान ४३, ७६] तेथे साबाजी संवंधीच संदिरवता का असावी ? महादजीचे नाते ज्ञात व साबाजीचे अज्ञात होते असे मानावयाचे की काय ? सद्गदर्शनी वखरकाराच्या या कटाक्षावद्दल साहजिकच शंकास्पद आश्चर्य वाटते. हा भास मलाच नव्हे पण चितामणराव वैद्यास प्रथम झाला आहे [मराठ्याचे क्षत्रियत्व पान १६] अस्तु त्याविषयी दोषारोप त्यावर ठेवीत नाही असल वखरच जर उपलब्ध नाही तर नकलकाराचे ' नकलेचा ' दोष वखरकाराचे माथी मारणे उचित होणार नाही ओघाने जो विचार आला तो सुचविला आहे वखरकारास प्राधान्य दिले तर ' श्रीमंत पाटिलबाबा ' चे हे कोडे उलगाटावे लागेल. भविष्य भाकीताच्या अविचार नाही. ऐतिहासिक पुराव्याच्या पाठिव्यावर असे झणता येते की, हे विशेषण बहुधा तुकोजी किंवा महादजी गिंदे यांपैकी एकास द्यावे लागेल मग ते कोणास ' गोड की ' कड ' वाटो त्यास निरुपाय आहे [राजवाडे खंड १३ विषयप्रवेश पान १ आणि नाना पेगवे पान ३८] मातोश्री सखुबाई शिंदे या माउलीने ' चिरजीव ' [विजयीभव] असा जो मायेचा आशिर्वाद

४९७ गरूडाचे कमल १.

४१७ बाजोट रुप्याचा १.

३१६ तक्कडी सोन्याची १.

१,२३२

२५९

चंद्र रुप्याचा १.

२,९०२

६,१५७ गुा हाहादाजी गंगावर व तदासिव छ [स]भाजी.

५,६५१ खरीदी उंटे ४६.

१७१ गोणपाट २०६.

१५ सुतली वजन.

११ कांबळे २२ दर.

८९ खाद्या सुार ६६.

१८८ खारवे सुार १२६.

८ चंदी दाणा दौरे.

२२ रसे सुताचे वजन.

६,१५७

५० धिंगेजी पवार सिलेदार इजरात घोड्याबदल सिरपाव जमीदार पाटणकर
परवानगी श्रीमत राजश्री पाटील साहेब रसानगी रामराव नारायण भुंसी.

९,११०

येणेप्रमाणे नव [हजार] येकसे सवा दाहा रूपये तुम्हास सन समानच्या झडती
खर्चा मजुरा दिले आहेत. जाणजे रा छ * २९ सोवळ. वहुत काय लिहिणे हे
विनंती.

वार

महादजी शिंदे यास दिला आहे [राजवाडे खंड १३ पत्रांक १७] तो वायफळ जाईल असे नादत
नाही. तोतयाप्रकणी आप्तेष्टभोजनाचा प्रकार जसा द्योत्पत्तीस येतो [खरे भाग २ लेखाक ३८९]
तसेच महादजी शिंदे याचावरील प्रोक्त व निराधार आक्षेपासंबंधी प्रमाण पहावयास मिळतें [शिंदे-
शाही पत्रव्यवहार भाग ४, ५ लेखाक २४, १२६]

लेखांक [२६१]

श्री * संवत् १८१५ मार्गशीर्ष शुद्ध १

[१ दिसेंबर १७५८]

राजश्री बाळाजी येशवंत गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नो दत्ताजी सिंदे रामराम सुहृदसन
तिसा खमसेन मया व आल्फ. प्रा उरमाळ येथील साल गुदस्ताच्या घांसदाण्याचा हवाला
तुम्ही सरकारचा घेतला होता. त्या पो सरकारा[त] येवज दिल्या वितपसील.

२,२२५ गुा राणोजी भोईटे मुा काा उरमाळ. सन समान छ २६ सावानी वा
कवज १.

७,७७५ गुा साबाजी सिंदे याजकडे कोट्याच्या मुकामी भरणा दिल्या. सन
समान छ २७ रमजान प्रा कवज १.

१०,०००

येकुन दहा हजार रुपये हवाल्याबाबत सरकारा [त] गुजारतवार दिले. मारानिलेच्या
कवजा सरकारात घेतल्या आसेत. जाणिजे छ * २९ रोबल. ' वहुत काय लिहिणे
हे विनंती.

वार

लेखांक [२६२]

श्रीनाथ^{२६७} * संवत् १८१७ कार्तिक शुद्ध २

[९ नवंबर १७६०]

राजश्री लालाजी बलाल गोसावी यांसी.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नो साबाजी सिंदे दंडवत विनंती.

(२६७) ह्या पत्राखेरीज अन्य किरकोळ पत्री केवळ साबाजी सिंदे ह्याने 'श्रीनाथाचे स्मरण केले
आहे पूर्वपानिपतीय पत्रव्यवहारात इतरांनी श्रीनाथाचे स्मरण केलेले नाही. [पहा लेखांक ३, दीप ८]

येथील कुशल ता छ * ३० रविलावल सुा षाणीपत जाणून स्वकीय लेखन कीजे, विशेष, भाद्रपद वदी आमवाइयेचे पत्र तुम्ही पाठविले ते पावले. हुंडी करातेचा मजकूर लिहिला तो काळ्या. त्यावरून श्रीमंतास सांगायचे ते सांगितले.^{१६८} सरकारचे पत्र तुम्हास लिहिले आहे. त्यावरून सर्वे कलो येईल. तूर्त आम्हासी आणि अवदालीसी प्रसंग पडला आहे. हे उरकलियावरी त्या प्रांती सत्वरच येऊ. वहुत काय लिहिणे लोभ असो दीजे हे विनती.

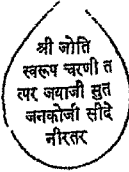
राजश्री नारो गोपाल यासी दडवत विनती. तुम्ही लिहिल्याचा मजकूर वरील पत्री लिहिला आहे. त्यावरून कलो येईल. वहुत काय लिहिणे हे विनती.

लेखांक [२६३]

श्री

* संवत् १८१८ श्रावण शुद्ध १

[५ अगष्ट १७६१]

राजश्री लालाजी बलाल प्रात कोटे गोसावी यांस

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्तोत्र साबाजी सिंदे व खानाजी जाधव रामराम विनंती उपरी. येथील कुशल जाणून स्वकीय कुशल लेखन करीत जाणे विशेष. 'ठाणे नेणवे येथे लोकांच्या वेगमीस्तव तुम्हांकडून हाली मा[म]लेते वावत आगाऊ वायेद्यापैकी रुपये दा [हा] हजार देवविले असतां अद्यापि ठाणे मजकूरास पैका पावविलात नसा. हे गोष्ट उत्तम न केलीत. ठाण्याचा विचार नाजुक. ठाणे मारी फळेव्यांचे लोक येउन मोर्चे त्यांचे बैसिले म्हणून काळले. लोकां भक्षावयास नसेल तर दगा होणार. हे तुम्ही चिंतांत संमर्जोन बदनामी तुम्हावरी न ये येसे जाणोन हर इलाज करून कोटेकरांस ही माकूल करून च्यार गोष्टी बोलोन तः त्यांकडून जरी दिरंग लागलाच तरी तुमचे तजवीजेने दाहा हजार रुपये नेणव्यास राजश्री सदाशिव गोपाल यांजवळ सत्वर पावे ते गोष्ट खांमखा करणे. याउपरी तेथे रुपया न पावला म्हणजे ठाणे मारीची बदनामी

(२६८) लालाजी गुलगुल्याने बराती व्यक्तिरेखे विशेष काय लिहिले होते व ते 'श्रीमंतास' झणजे 'शिंद्यास' किंवा सदाशिवराव भाळ यास सांगितले हे कोडे सुद्धा नाही 'सरकारी पत्रालुखे' श्रीमंत म्हणले बहुधा सिंदेच असावेत असे वाटते.

तुम्हावरच येईल. हे पष्ट चिंतांत आणून जलदीनेच रुपये सदरहू तेथे लौकर पावेत तें करणे. म्हणजे या समयांत तुमचा मजुरा आहे. ठाणे तुम्हीच राखिलेसे होईल. हर तरवूद तुम्ही का[ळ.] ठाणे मारी दाहा हजार रुपये जरूरच पाववा[ळ]सारखा भरवसा तुमचा जाणून हे बरात तुम्हावरी दिल्ली आहे. तरी तरवूदेस ढील न करिता रुपये ठाणे मारी लौकर पाठउन त्याची रसीद सत्वर पाठवणे.' रा छ * ४ मोहरम. ' बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

मोर्तम
घुप

पैबस्ता छ २४ माहे मजकूर.

[२५ अगस्ट १७९१]

लेखांक [२६४]

श्री

* संवत् १८१८ आषाढ वद्य १

[१९ अगस्ट १७९१]

श्री जोति
स्वरूप चरणी स
त्पर जगजी सुत
जनकोजी सिंदे
नीरव

राजेश्री लालाजी बलाळ

कमाविसदार प्रांत कोटे गोसावी यांसी

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नेहा सावाजी सिंदे व खानाजी जाधवराव रामराम विनंती उपरी. येथील कुशल जाणून स्वकीय कुशल लेखन करित गेलें पाहिजे विशेष. हाथीच्या मामलतीत हालीचाच वायेदा पहिला येणे. त्या यैवजी प्रांत मार पैकी ठाणे जेणव्याचे वेगमीस तुम्हाकडून देविले रुपये दहा हजार. जरूर काम जाणून मायेने तुम्ही हर तजवीज करून त्यांस यैवज सदरहू पाववाल. हा भरवसा जाणून देवविले. परंतु त्यांस अद्यापि पैका न पावला म्हणून राजश्री सदासिवपंतांचीं पत्रे ठाण्यांहून येतात. तरी हे गोष्ट तुम्हास विहीतांत की काये ! हर इलजें करून नाजुक काम ठाणे मारचें येंस जाणून थोडकाच यैवज असता तुम्हांस चाली जाली नसे. तेव्हां पुढे लाखोंलाख रूपयाची निल्लेवाट कैसी कराल ? तुमचे बडिलानी याप्रमाणे सरकार कामे थोर थोर कितेक करीत आले आहेत. हेही चिंतांत तुम्हीं आणून याउपरी तरी थोरपणा धरून सहस्त पत्राचे जागां हें पत्र जाणून पत्र पावतांच क्षिणी रुपये दहा हजार ठाणे मांरी तजवीजेनेच तुमच्या पावेत तें तो अर्थ करणे. म्हणजे तुमचा मजुरा धण्याजबळ

आहे. ठाणे तुम्हीच राखिलेसे होईल. तुमचा भरवसा जाणून वारंवार पत्रे लिहितो. या उपरी ठाणे मार बोमाट न ये ते गोष्ट केली पाहिजे. हे काम बदनामीच आहे. यैसेच राव अखेरामजीसही सांगोन ते वं तुम्हीं येकाविचारे होउन पैका सदरद्व लौकरीच तेथे पावे तो विचार हस्तेपरहस्ते हर इलाजे करून होये यैसे करणे म्हणजे उत्तम आहे. रा छ * १५ माहे मोहरम. † याउपर यैवज बावयासी दिवसगत न लावणे. वहुत काय लिहिणे हे विनंती.

मोहंन
छद

पो छ १ सफर.

[१ सितंबर १७६१]

लेखांक [२६५]

श्री

* संवत् १८१८ श्रावण वद्य

[२६ अगष्ट १७६१]

श्री जोति
स्वरूप चरणी त
स्वर जवाजी सुत
जनकोजी सीदे
नीरतर

राजश्री लालाजी बलाल

कमाविसदार प्रा छोटे गोसावी यांति.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्तो सावाजी सिंदे व खानाजी जाधव रामराम विनंती उपरी. येथील कुशल जाणोन स्वकीय कुशल लेखन करीत जाणे. यानंतर तुम्हीं पत्र श्रावण शुभ † नवमीचे पाठविले तें येथे वद्य ११ † येकादसीस पावले. त्यात मजकूर तपसीले काढून लिहिला त्याप्रमाणें कले आले. 'राजे माधोसिंग झळेवा व दिलीकडील व शाहाजाद्याचे वृत तपसीले लिहिले ते कळले. पुढे आणखीही विशेष वृतांत पाटणचे देखील लिहिणे. आळस न करणे. ठाणे [नेणवे] येथे वरात रुपये दाहा हजारची ठाणे मारचे बेगमीस तुम्हाकडून देवविले होते. ते अद्यापि त्यास पाविलेत नसा अपूर्व आहे ! दुष्टांचा शह त्या ठाण्यास आला असता तुम्हां हा कालवरी सुस्ती केली असा यावरून कोये म्हणजे ! हस्तेपरहस्ते हर इलाजे करून ठाणे मांरी सदरद्व दाहा हजार रुपये सनद वरातेची पावताच तेथे पाववावे. हा तुमचा भरवसा जाणूनच तुम्हाकडून पैका नाजुक कांमाकरितां देवविले होते. त्यास या प्रकारचा विचार केला अतःपर तरी योरपणा चित्तांत धरून हर इलाजे कडून वरातेप्रा दहा हजार रुपये ठाण्यास सत्वर

पावेत ते गोष्ट करणे. म्हणजे तुमचे सेवेचा मजुरा असे. तें वरकड रांगड्याचां कारभार आम्हास ठावकाच आहे. मुख्ये भरवसा तुमचा जाणूनच हे वरात नाजुक कामाची तुम्हा कडे ठिल्ली होती. याउपरी तऱ्हा लिहिला अर्थ चित्तांत आणून सदरहू रुपये लैकरीच ठाणे मजकूरी पावे ते करणे. ढील सहसा न करणे. रा राव अखेरामजी यासीही ताकीद पत्र पाठविले आहे. हे त्यांस देणे आणि पहिला वायेदा पंधरा रोजाचा होता त्यास फार रोज होत आले. तो पैका त्यासी तगादा करारा ग्रां मागोन घेऊन लेहून पाठवणे. जाणिजे छ - २५ माहे मोहरम. !' बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

मोर्तब
सुद

पैवस्ता छ २ माहे सफर.

[२ सितंबर १७६१]

लेखाक [२६६]

श्री

* सवत् १८१८ भाद्रपद शुद्ध ७

[५ सितंबर १७६१]

श्री जोति
स्वरूप चरणी त
त्पर जयाजी सुत
जनकोजी सादे
नीरतर

राजश्री लालजी बलाल प्रांत कोटे गोसावी यासि

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नेहा खानाजी जाधव रामराम विनंती उपरी. येथील कुशल जाणून स्वकीय कुशल लेखनं करीत गेले पाहिजे विशेष. तुम्ही पत्र पा ते पावले. तेथे लिला मार कळो आला. 'जेव्हाच्या गर्मीचा' मार लिला. त्यास याउपरी ही त्याची वातमी आपले तर्फेने ठीकठाक राखोन तत्वता वर्तमान येत जाईल त्या ग्रा वरचेवरी लेहून पाठवित जाणे. ढील सहसा न करणे. आम्हीही स्वार व प्यादे [पा]ठविलेच आहेत व श्रीमंत राजश्री सुमेदार साहेबाकडीलही फौज यैसे मातवरच फौजेने तुमच्या खबरीसारखे सत्तरीच सुकुंदवारीकडे येतो. चिंता न करणे. राव अखेरामजीस ताकीद रुपये आठा हजाराची नेणण्या वावत वरातेची वाकीची लिहिली आहे. तरी तुम्हीही त्यास

(२६९) - गमां झणजे उक्ताडा, उष्णता पण हा अर्थ येथें नसून तेजी, प्रचलता, जाज्वलता असा आहे

निकड करून मागोन घेउन ठाणे मारी येवज जळदीनेच पावे येसं करणे. हे गै संहसा न करणे. रां छ * ५ सफर. ' बहुत काये लिहिणे छेभ असो बीजे A हे विनंती.

मोर्त
हर

लेखांक [२६७]

श्री * संवत् १८१८ भाद्रपद वद्य ११
[२६ सितंबर १८६१]

श्री जोति
स्वरूप चरणी त
पर नवाजी सुत
जनकोजी सदि
नीरतर

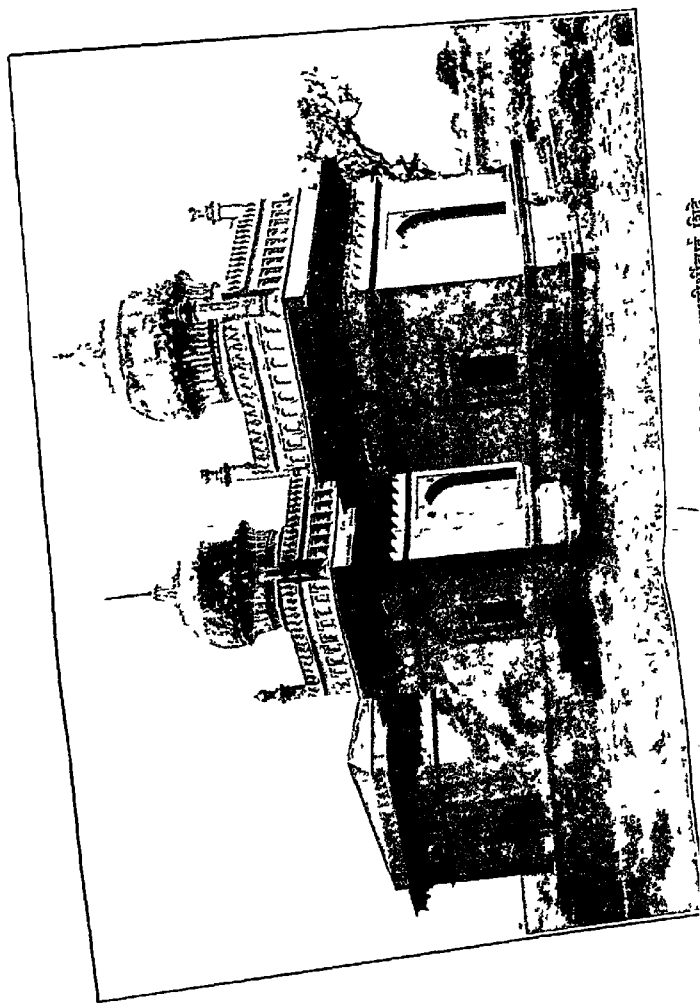
राजश्री लालाजी बलाल

कमाविसदार प्रांत कोटे गोसावी यासी.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्तोत्र खांनाजी जाधव रामराम विनंती
उपरी. येथील कुशल जाणून स्वकीयं कुशल लेखन करित गेलें पाहिजे. यानंतर तुमचें
पत्र पूर्वी आलें होते. त्याचे जाबसाल तुमच्या कासिदाजवळ देउन रां केले होते. त्यास तें
कागद त्याजवळून हारवले म्हणून हें पत्र आणखी छिा असे. त्या पत्रांत मार तुम्ही छिा
होता. जे नणवे ठाण्यांस हर इलाजें कडून रुपये सात हजार पाठविले. बाकी
राहिले तेही पोंहोंचवितो म्हणून छिा तें कळलें. बहुत उत्तम केलेंत. बाकीचाही येवज
यां समयांत त्यांसी जैकरीच पावे तें करावें. हे गै केली न पाहिजे. 'दुसरे कळेण्यानी उणें
चा' सद्ध करून सुरेत रामास पाठणास पाठविला आहे व ठाणे नेणवेंस तोफखाना व
फौज पाठवणार म्हणून ऐकिले. त्यावरून श्रीमत राजश्री सुभेदार साहेबांनी व आम्हीं
मिलोन घ्यार पांच हजार फौज इकडून रामपुरे प्रातें वर्त रवाना केली आहे. पुढें देसची
ही फौज आणखी आणविलीच असे. सत्तरीच शेत्रुच्या पारपल्यास येतो. चिता केली न
पाहिजे. वरचेवरी वर्तमान अमित्रांचें वगैरे तत्वताच मनास आणून लिहित जाणे. छिा
येकंदर न करणे. जाणजे छ * २६ माहे सफर. ' बहुत काये लिहिणे A हे विनंती.

मोर्त
हर

(२७०) उणें [नियारा] हें गांव जयपुर राज्यांत असून अजमेरच्या ईशान्येस २० कोसावर आहे.

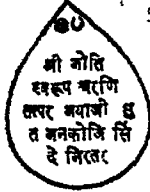

मातो-जी निवावाई जिंदे । २० सकुवाई जिंदे । ३ भागीरथीबाई जिंदे
 [श्रीगोविंद विल्हा नुसखे]

लेखांक [२६८]

श्री * संवत् १८१८ कार्तिक शुद्ध १०

[७ नवंबर १७९१]

राजश्री लालाजी बल्लाल गोसावई यांसि.

अखंडित लक्ष्मी अलंकृत राजमान्य प्रति पूर्वक मातुश्री निंबाबाई^{२७१} सिंदे विनंती उपरी. येधील कुशल जाणून स्वकीय लिहिणे विशेष. तुम्ही पत्र पाठविले ते पावले. तिकडील सविस्तर अर्थ लिहिला तो कळो आला. येसियासी प्रस्तुत देशी येवनाचा^{२७२} विवाद आहे. त्यामुळे फौजाचा अटकाव जाहाला. त्यास इकडील बंदोबस्त लौकरच होउन राजश्री नारोपं ते त नाना व रा. सटवाजी [१] बाबले^{२७३} फौजेसह त्या प्रांते आळियाउपरी सर्व बंदोबस्त होउन येतील. तुम्ही बरचेवर तिकडील वर्तमान लिहोन पाठवित जाणे. ' जाणिजे रा छ * ९ माहे रबिळाखर. सन इसने सितेन. बहुत काय लिहिणे.

मोती
सुंद

(२७१) निंबाबाई ह्या राणोजी शिंखांच्या ज्येष्ठ पत्नी होत. त्याचे पोटी तीन पुत्र व चार कन्या झाल्या असे क्षीरसागर सांगतो. राणोजींच्या दुसऱ्या पत्नी चिसाबाई सिचाय तिसरें एक नाव 'मैनाबाई' असें बखरीत आढळते. दोघीपैकी एकीची तें असलें पाहिजे. रानवडे निंबाबाईचें नाव देत नसून मैनाबाई असें नांव देतो. ह्यावरून निंबाबाईचेंच माहेरचें नांव 'मैनाबाई' असेल तर न कळे. 'निंबाई जयाजीची आई २२ अक्टूबर १७५५ रोजी मृत्यु पावली' असें जें शकावलीकार म्हणतो तें या पत्रान्वये निराधार ठरतें. [पान ८]

(२७२) येवन म्हणजे मोगल, निजाम हैदराबादवाले. यांशीं लढाई दक्षिणेंत चालू होती. [चंद्रचूड लेखांक ५२, ५३]

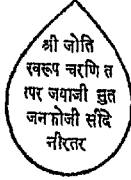
(२७३) संताजी [सटवाजी] बाबले जातीनें मराठा असून तो शिंदेसाठीं शिंदेदारी पयकदार होता. अबदालीच्या युद्धांत जनकोजी शिंदे घायल झाले असता त्यांस जानवा बाबले घेऊन आला असें बखरकार सांगतो. [भाऊबखर पान ८२] पण त्यास अन्य देखी आधार अद्याप पुढें आला नाही. लष्करात सरदार घोस्पडे हल्लीं ज्या बाब्यांत राहतात तो पूर्वी बाबल्यांचा होता. साप्रतही या घराण्याचे वंशज शिंदेसाठीं आहेत. पण त्यांचे पूर्ववैभव आता राहिलेले नाही.

लेखांक [२६९]

श्री

* संवत् १८१८ पौष शुद्ध १४

[९ जनवरी १७६२]

राजश्री लालाजी बल्ल बाला [दार] पा पाटण गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य रमो खानाजी जाधवराउ दडवत विनती उपरी. येथील कुशल जाणोन स्वकीय कुशल लेखन करणे विशेष. राजश्री सुलतानजी लांबहाते यासी रा सुभेदारानी [होळकर] आपल्या तीसरे हिशावर बरात पाच हजार रुपयाची दिली. त्यास प्रा मजकूरी येवज वसूली आला थोडका. मारनिलेस थावयास येवज नाही आणि त्याजला खर्चाची थोड. जाणोन त्याणी आम्हास सांगितले. त्याजवरून तुम्हाकडोन देखिले. त्यास प्रा मजकूरपैकी १२ वसूली येवज येत जाईल तो समाप्त झालून पांच हजाराचा मारनिलेचे पदरी घालणे. राजश्री चिमणाजी गोविंद कमाविशदार द्या होळकर त्याचे पदरी पांच हजाराचा येवज आधी घालणे. पुढे येवज प्रा मजकूरी वसूल होईल तो आपले हिशात घेत जाणे. जाणजे छ * १३ माहे जाखर. १ बडत काय लिहिणे हे विनंती.

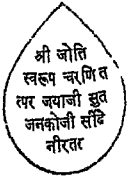
मोर्तव
शुद्ध

लेखांक [२७०]

श्री

संवत् १८१८ पौष वद्य ३०

[२५ जनवरी १७६२]

राजश्री नारोबा नाना गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य खो खानाजी जाधवराउ दडवत विनती उपरी. येथील कुशल जाणोन स्वकीय कुशल लेखन करीत असिले पाहिजे. तदनंतर तुम्ही पत्र पाठविले ते पावले. लिहिले वर्तमान कल्ले आले. राजश्री सुलतानजी बाबा [लांबहाते] नी प्रा पाटणाची देखरेख करावयासी राजश्री अमृतराउ व चिमणाजीपंत पाठविले आहेत म्हणोन आपल्याकडीलही गृहस्थ पाठउन बाबा म्हणोन लिहिले. त्यास आमचा इतबार

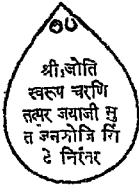
पूर्वपासोन कमाविसदारावर आहे. हाली कांही गैरइतबार जाला जैसे नाही. आमचे इतबारी कमाविसदार आहेत. त्यास सर्वेस्वे तुम्ही आम्हाकडून आहात. आपली खतरते जमा राखोन प्रगण्याची देखरेख करणे. कोणे गोष्टीचा गैरविश्वास येकंदर चित्तात न आणणे. आपले कामकाज करिता ते करीत जाणे, जाणिजे छ * २९ भाहे जालाखर, बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

मोर्तव
सुद

पौवस्ता छ मजकूर

लेखांक [२७१]

श्री * संवत् १८१९ मार्गशीर्ष वद्य २
[३ दिमबर १७६२]

राजश्री राजाजी बलाल गोसावी यांसी.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य ज्ञो खानाजी जाधवराठ रामराम विनंती उपरी. येथील कुशल जाणून स्वकीये लिहिणे विशेष. राजश्री राये अखेरामजी [वि] सा रोजाचा करार रुपयाचा करून गेले आहेत. त्याजबद्दल राजश्री सिंदो योगीराज व विसाजीराम याजला पेशजी पाठविलेच आहे. त्याजपासी येवज पाउन लक्ष रूा देणे. बाकी करारा प्रा येवज राहिला तो झाडून राजश्री राघो शंकर व सदासिव गोपाल पाठविले आहे यांच्या पदरी घालणे. येवजास दिवसगत न लावणे. येथे खर्चाची जरूर बहुतच आहे. ते तुम्ही जाणततेच आहां. तरी कराराप्रमाणे वेदाची झाडियानसी रूा देणे. यानंतर राजश्री संताजी घावले याज समागमे फौज देउन हुंवेळखंडात^{३४} रवानगी जरूर करावी लागती. त्याजला खर्चास पाहिजे म्हणून उभयेता तुम्हाकडे पाठविले आहे. तरी कोठ्यात सावकारापासोन येक लक्ष रूा मेळउन देउन उभयेतास सत्वर रवाना

(२७४) घुबेलसंडात पानिपतानंतर गर्दी झाली होती खरी पण कोट व काय कारणांमुळे सताजी पावसाची योजना सली हे तूतें तरी करत नाही पुढें कदाचिन् सुगावा लागेल,

करणे. सावकारास उजेनीहून हुडी आणून देऊ. तर येविशी अनमान न करणे, जरूर जाणून काम सत्वर करणे. जाणिले रा छ * १६ माहे जावळ. कें बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

मोतेप
घुव

पैा मार्गशिर्ष वष २ संवत् १८१९. छ १७ मनीहू.
[४ दिसेंबर १७१२. १]

लेखांक [२७२]

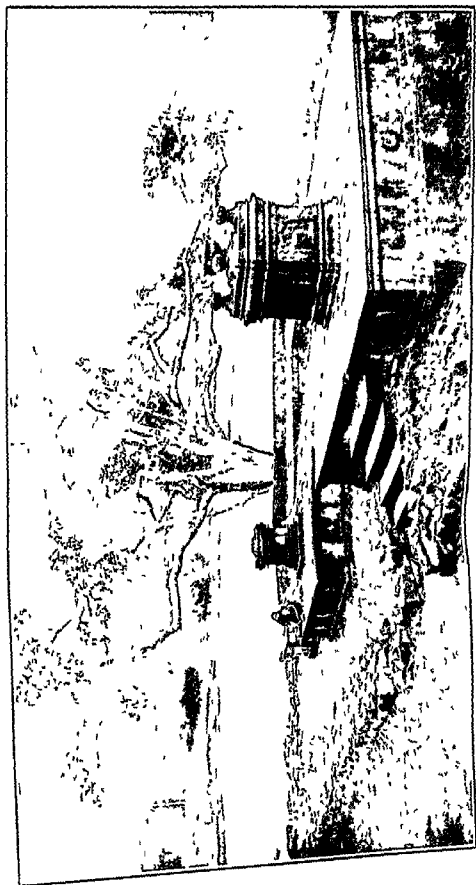
श्री

[१७१५. १]

राजश्री जाल्मसिंग^{१०५} गोसावी यांसी.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य को खानाजी जाववराउ रामराम विनंती उपर. येथील कुशल ता छ २६ माहे जाखर जाणोन स्वकीये कुशल लिहित आसिले पाहिजे विशेष. आमच्या वराता कोठ्यावर आहेत तो येवज अद्याप पावला नाही. तुम्ही कारभारात आसोन आमचे कार्य न व्हावे. हे गई करावी हे उत्तम नाही. स्नेह तुमचा आमचा पूर्वीपासून आहे. तरी वरातेप्रमाणे येवज देविळा पाहिजे. याउपर दिवसगत न लावावी. कार्ये सत्वर होये ती गोष्ट करावी. बहुत काये लिहिणे लोभ कीजे हे विनंती.

(२७५) हा जाल्मसिंगजी झाला महाराव गुमानसिंगजी कोटेकरांचा नात्याने मामा होता अजानपणी पेशवाईची सर्व सूत्रे जशीं नाना फडणवीसाचे हातीं आलीं तद्वत् कोटेकराचे बाल्यावस्थेत [व तदोपरांत बराच काळ] कोठ्याचा कारभार या जाल्मसिंगजीकडे आला. आणि ही सत्ता त्यानें केवळ आपल्या बुद्धीबळावर सतत ६० वर्षे गाजविली या अवधीत स्वतःचें प्राबल्य वाढवून इतकें स्तोम माजविलें कीं पुढें त्याचे सोईसाठीं झालापाटणचें स्वतंत्र राज्यच निर्माण करवें लागलें राजस्थानच्या इतिहासांत टोंडनें या झाल्याचे गुणाजुवादेपर मोठे झोंकदार पोवाडे गाईले आहेत. किंबहुना आपल्या काव्याचा तो ' भारतीय चाणक्य ' होता असें व ठरविलें आहे [Rajasthan vol. II page 399, 403, 423] ' झाला और लाला [जी गुलगुले] करे सो मला ' अशी देशोफिद्दि प्रचलित आहे. याचेंचेंचें मराठी पत्रग्वहदर काय प्रकाश टाकणार आहे तें पुढें आपोआप कळेल.

। उनी साहुवाई सिदे उनी केदाली सिदे.
[औस समीप, पुणे]

ॐ

श्रीमंत केदारजी पाटील शिंदे यांचा असल पत्र व्यवहार.

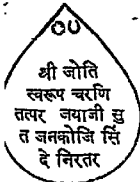
१८१९-१८२४ विक्रमी

—०४३६०—

वेर्खांक [२७३]

श्री

* संवत् १८१९ चैत्र वद्य ५
[१३ अप्रैल १७६२]

राजश्री खानाजी जाधवराउ सेनापती गोसावी यासि.

अखंडित लक्ष्मी अलंकृत राजमान्य स्नेहा केदारजी^{२७६} सिंदे रामराम विनंती उपरी. येथील कुशल जाणून स्वकीये लिहित गेले पाहिजे विशेष. तुम्ही पत्र पाठविले ते पावले. लिहिले वर्तमान सविस्तर कळले. 'आम्ही उदईक उजनीस दाखल होणार तेथे

(२७६) हे तुकोजीचे ज्येष्ठ पुत्र व राणोजी शिवाचे पौत्र होत जनकोजी शिवाचे जीवित्वाची निरांगा झाल्यासरशी महादजी शिंदे याचे नाव प्रथम जरी पुढे आलें तरी वडीलपणा केदारजीकडे होता. पण त्याचें वंगी राज्यशाकट चालविण्याची शक्ति नसल्यामुळें 'सरदारी उभयताचे नावे झाली सिके मोर्तव [ही] दिल्ले गेलें, तथापि काहीं विशिष्ट कारणांमुळें तें फारसें प्रचारात आलें नाहीं. 'तारीख २० जनवरी १७६३' पावेतो शिंदेसाहीचें 'घोंगडें भिजत पडलें होते सरदारी कोणाला घाबयाचा निराळ झाला नव्हता' असें जें विधान राजवाड्याने केलें आहे ते या पत्रव्यवहारावरून योग्य दिसत नाहीं [खंड १३ विषयप्रवेश पान २ पत्रांक १] तत्संबंधी पुढें सविस्तर स्पष्टीकरण होईल

एक मुकाम करून दुसरे दिवसी दरकूच फौजसुद्धा खासा खारी सडे होउन येतो. पुढे फौज दाहा पधरा हजार पाठवावी म्हणून लिहिले. त्यास फौज नाही पाठवीत. आम्ही आठवे दाहावे रोजी सामील होतो. दरकूच लैवकर येतो. तुम्हास कळावे. '१' बहु तंत काय लिहिणे हे विनंती.

मोक्ष
सुद

लेखांक [२७४]

श्री

* संवत् १८१९ चैत्र वद्य १०

[१८ अप्रेल १७६२]

७७

श्री जोति
स्वरूप नरणि
तत्पर जयानी सु
त जनकोनि सि
दे निरंतर

राजश्री खानाजी जाधवराव सेनापतजी गोसावी यांसी.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य खोा केदारजी सिंदे रामराम विनंती. येथील कुशल ता छ - २२ माहे रमजान जाणून सक्तीय कुशल लेखन करीत गेले पाहिजे विशेष. आपण पत्र पाठविले ते पावले. तेथे लिहिले वर्तमान कालो आले. 'त्याचा जावसाल आपल्यास तीर्थरूपानी [महादर्जा शिंदे] लिहिले आहे त्यावरून कालो येईल. लौकरीच सडी फोज या पत्रा मागोमाग पावेल. आम्हीही मागाहून लांब लाव मजली करीत येत आहो. तोपर्यंत आपण जलदाई न करावी. गनीमी काव्याने च्यार रोज असिले पाहिजे. उनावली सहसा न करावी.' ॐ बहुत काये लिहिणे हे विनंती.

मोक्ष
सुद

लेखांक [२७५]

श्री

* संवत् १८१९ वैशाख शुद्ध ११

[४ मे १७६२]

७७

श्री जोति
स्वरूप नरणि
तत्पर जयानी सु
त जनकोनि सि
दे निरंतर

राजश्री लालजी बलाल प्रांत कोटे गोसावी यांसी.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य खोा केदारजी सिंदे दडवत छ्वा

(२७७) केदारजी शिंयांस लिहितां वाचतां येत होते असें आता साधार छिद्र होतें

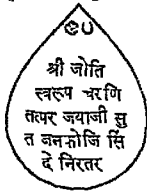
इसने सितेन मया अलफ, तुम्ही पत्र पाठविले ते पावले. लिहिले वर्तमान विदित जाले. साबन्त अर्थ राजश्री खानाजी बाबा [जाधव] यास लिहिला आहे. त्यावरून सविस्तर वृत्त कळो येईल. ॥ रा छ * ९ माहे सवाल. ॥ बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

मोर्तव
सुद

लेखांक [२७६]

श्री * संवत् १८१९ मार्गशीर्ष शुद्ध १४

[३० नवंबर १७६२]

राजश्री लालाजी बलाल

कमाविसदार प्रांत पाटण प्रांत बूंदी गोसावि यासि.

अखडित लक्ष्मी आलकृत राजमान्य स्नेहा क्नेदारजी सिंदे रामराम सुहूरसन सलास सितेन मया व अलफ. परगणे मजकूरी तीसरा हिंसा राजश्री मल्हारराव होळकर यानी राजश्री त्रिंबकराव शिवदेव यासी दिल्हा. यैसियासि श्रीमन राजश्री [रघुनाथराव] दादासाहेब खामी यानी आम्हास सनद पाठविली. ती पूर्ववतप्रमाणे दोन्ही हिस्से करारच असे. तुम्ही दूसरियासी आमल न देणे म्हणोन त्यावरून दोन्ही हिंसायाची सनद पूर्ववत प्रमाणे लिहून आला[हि]दा पाठविली असे. त्याप्रमाणे ॥ तुम्ही आमल करणे. त्रिंबकराव शिवदेव याचे कारकून पो मजकूरी असतील त्यासी आमल घेउ न देणे. दोन्ही हिंसायाचा अमल करणे. जाणजे छ * १३ माहे जौवल. ॥ बहुत काये लिहिणे हे विनंती.

मोर्तव
सुद

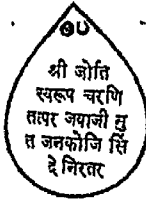
पैा छ १८ माहे जमादिलावल

मिती मार्गेश्वर वद्य ५ समत १८१९.

[६ दिसंबर १७६२]

लेखांक [२७७]

श्री

* संवत् १८२० चैत्र शुद्ध ९
[२३ मार्च १७६३]

राजश्री लालाजी बलाल

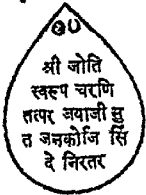
कमाविसदार प्रा पाटण गोसावी यांसी.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्त्रो केदारजी सिंदे रामराम सुहा सलास सितेन मया व अलफ. तुम्हाकडे पूर्वी रा कासीबा वीराचे^{१०८} घोडीविपई येक दोन वेळी लाले असता अमलात येत नाही म्हणोन विदित जाले. त्यास हाजी मा [रनि] छे चे घोडीचा पूर्वी लाह्या प्रमाणे वैरण दाणा व माणसास सेर देत जाणे. येविशी अनमान सहसा न करणे. मा [रनि] छे पदरचा जाणून लाले आसे. रा छ * ७ रमजाणे. ११ बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

लेखांक [२७८]

श्री

* संवत् १८२० कार्तिक शुद्ध
[६ नवंबर १७६३]

राजश्री लालाजी बलाल कादार प्रा कोटे गोसावी यांसी.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्त्रो केदारजी सिंदे रामराम सुहा सन अर्धा सितेन मया व अलफ. तुम्ही पत्र पाठविले ते पावले. पांच लक्ष रुपये कोटेक पासून ध्यावयाविशी व आपल्या खासगत खर्चाविशी व पा पाटणच्या हिशेबाविशी लिहिले त्यास पांच लक्ष रुपये ध्यावयाविशी माहारायास व अखेरामास व तुम्हास सज्जनीच

(२७८) 'रघोजी थोरात चाडोलीकर हा आपले नांव जनकोजी ह्याणून सांगत होता ह लबाडीत हा कासिबा वीरही होता.' [वाड रोजनिशी भाग ७ पान २०७] त्याला महादजी शिंद्यान ममतेत घेऊन तोतयाची सर्व विंगें बाहेर काढिली असावीत असें वाटते.

मुकामी [हून] पत्रे लिहिली होती. ते पत्रे राज्याची व अखेरामाची फाहून टाकिली. दुसरे पत्रे लेहून पाठविली. तुमचे. [त्याचे ?] पत्र तुम्हाकडे चुकोन गेले. त्याजवर न जाणे. आम्ही त्या प्रांती आल्यावर रुपये घेतले जाईल. तर्त तुम्ही रुपयाची चर्चा न करणे. तुमच्या खासगत खर्चाबिशी राज्यास व अखेरामास लिहिले आहे. ते तुम्हास खर्चास देतील. तुम्हा कडील पाटणचा हिशेब येणे आहे. तो अम्ही हिंदुस्थान प्रांती आल्यावर समजोन घेतला जाईल. इकडील वृत्त ' तर श्रीमंत राजश्री पंत प्रधान स्वामीची भेट गंगातीरी^{१७९} छ १ ११ राखरी जाली. मानसन्मान पूर्ववत्प्रमाणे जाला. छ १ २५ राखरी पुण्यास आलो. जनकोजी सिंदे होउन आले होते. त्याची वासपूस जाली. तो रघुजी थोरात^{१८०} चाडोलीकर

(२७९) गंगा हणजे 'गोदावरी' की 'कृष्णा' हे निश्चयात्मक सांगता येत नाही भेट १९ अक्टूबर रोजी जाली त्यापूर्वी भिरज कृष्णातीरी केदारजी व महादजी शिंदे होते असे राजवाच्याने म्हटलें आहे [खंड १३ पत्रांक १]

१ १९ अक्टूबर १७६३

१ २ नवंबर १७६३

(२८०) जनकोजी शिंदे हे १४ जनवरी १७६१ चे भाऊमर्दीत राहिले किवा पुढे त्यांचे काय झालें हे त्यावेळी कोणास कळू शकले नाही तथापि 'ते लढाईत निघून जाटाच्या मुलकांतून लखे जंगल, बीकानेर, अजमेर प्रांते आले' अशी एक वदंता होती दुसरी बातमी अशी आली की 'बीजेपूर सबलगडापलीकडे बैरागियाचे मठी रात्री वस्तीस होते विठ्ठल शिवदेव याजकडील खिजमतगार विठ्ठलराव याचे पुतण्याच्या बोधास जात होते तो रात्रीचे बैरागियाचे वस्तीस राहिले तेथे खिजमतगाराचे दावासाहेबास वळखोन रामराम केला तेव्हां एकाती बोलावून व लष्कराची व मरदाराची नावे घेऊन वर्तमान पुसलें तो जाटाची माणसे होती त्यांनी [ही] तर्क करून रामराम केला तेव्हा त्यावर राग केला. ते दूर सरकून वसले प्रात काळी माणसे निद्रस्थ सोडून कूच केले माणसाना बैरागियास पुसले, माणसे करोलीवरून मथुरेस दाखल झाले त्याजवर ठाकरांचे इनामें दिली आनंद केला आम्हीही खुशबकि केली दुसरे दिवशीं खिजमतगारास आम्ही व गंगोबा तात्या [चंद्रचूड] शपथ फिरया करून पुसले तो जहालें वर्तमान सिद्धात सांगितलें त्यास दिवसगत लागली, लष्करास पोचालियाचे पर्वतमान येत नाहीं यामुळे चित्तार्णवी आहो वर्तमान येईल तो सुदिन असे यजमान नित्यानी दोन तीन कोस चालतात गुप्तत्पे जातात उजनीस जावयास एक मास पाहिजे लष्कर दरमजल गेले म्हणोन गाठ न पडली जिवंत आहेत बहुतांनी दष्टीनी पाहिले, चित्ता न करावी' [चिंती कृष्ण २८ मे व २७ सितंबर १७६१] ही दुसरीच बातमी मल्हारजी होळकर यास साहाजिकच लागली. त्यावरून त्यानी खोळंबाकरून मार्गप्रतिका केली पोहरीचे व विजेपुरचे फारसे अंतर नव्हतें मल्हारजी होळकर शोध घेतल्यावाचून राहिले नसतील तथापि हे 'राजश्री' अगदी जवळ असूनही 'गुप्तत्पे जात' असल्यामुळे भेटीची पाळी आली नसावी तेव्हा साहाजिकच शंका उत्पन्न झाली त्यासबंधी चिफित्ता होजें लागली. ती इतकी की 'सितंबर १७६१' चे सुमारास हा 'शक पुराव्यास आला'. तथापि त्याच्या 'सोक्षमोक्षाची घटका येईना. तोतया दोन वर्षांनंतर 'कुरकुमास जातो तो दहा चारा हजार फौजेचे तैनात जावते करितो. दोन हजार फौज जमा होते. खाणाखुणाहि त्याजला

निघाला. त्याजला कैद केले. समागमे लोक होते त्यास कैद करून घोडी व वस्त्राभावा गरकारात टाविली. प्रा प्राटण येथील मामळेत तुमची तुम्हाकडे खमसचे सालापासून दिल्ली जाईल. जाणिजे छ १९ राखर. 'वहुत काय लिहिणे हे विनंती.

मोर्तब
सद

पैवस्ता छ २० माहे जमादिलावल.

[२६ नवंबर १७६३]

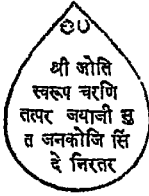
होला. मनुष्यास ओळखावे. साक्ष पुरवावी दिनकरपंत जोशी व भुलोजी ढमढेरे त्याचबळ गेले. नेथून श्रीगोबास जाऊन अगावरील रूण [विचारून पाहिली तर ती] उत्तम मिळाली [लामुळे] मोठा भ्रम सर्वत्रास पडला तदोत्तर पवाराच्या कवटप्रानजीक संगमामध्येच उतरविला. तेथे भापकर, गराडे, [?] सरलप्कर, गाटवे, खानाजी जाधव आदिकरून सात आठशे मराठे त्यास ओळखून एक ताटी जेवले. कोणाचाही तर्क हा लटका नच चाळे असे जाळे दुसरे दिवशी वांडोपंत पुरंदरे व गोविंद शिवराम [यानी] तहकीकात करिता 'थोरात रघोजी असा ठराव झाला.' कैद करून ठेविला. भले लोक होते ते पळोन गेले काही सापडले ते अटकेंत आहेत. लोकास मोठी दुराशा होती पण तो तोतया निघाला त्याला 'कोणी भर दिली' हे विचारें असे मानून आहे त्याचे आईबाप व नायको आलेवर अवघे तऱ्हा असेल तें ठरेल गिरगाजीपंत बोकिळाचा बंधू तोतयाचा कारभार करित होता' [खरे भाग २ टक्का ३८० ते ३८३] या पलीकडे तऱ्हा असाप कळलेंच नाही हे खूळ उपस्थित करून खेळ खेळावयाची कल्पना कोणत्या तरी सुपीक मैदूतून निघाली असावी असे हल्लीच भासतें असे नव्हे. तर तत्संबंधी त्याकाळींमुळा प्रच्छा झाली होती. ते कोणें उघडे झालें असो वा नसो पण एवढी गोष्ट स्पष्ट दिसतें की तोतया स्वभावतः चाणार होता सधी मिळताच त्याने आपल्या चेहेरेपट्टीच्या साम्यतेचा उपयोग करून घेतला आणि तो इतका नाटकी, बेमालस केला की लामुळें भापकर, गाढवे, गराडे [गऱड ?] सरलप्कर व खानाजी जाधव या सारखे जनकोजीच्या प्रत्यक्ष सहवासातील अनुभवी गडी देखील त्याचे मोहजालात सपशेल फसले महादजी शिंद्यानी जर थोराताच्या दोळीतून कासिबा विरास भमर्तेंत घेऊन या मायेचे मर्म जाणून ते साधून ठेविलें नसतें तर हा पाताळयंत्रो डाव नि संशय यशस्वी झालाच असता तोतयासंबंधी साक्षकतेचा धनी प्रथम चितो कृष्णाचें पत्री येतो. [सितंबर १७६१] त्याअर्थी त्याचें अग तावत्काल पर्यंत तरी नसावें असे अनुमान करणेंच न्यायाचें होईल. त्यानंतर कदाचित् त्याचा पाय घसरला की काय ? 'शक पुराव्यास आल्या मितीपासून' त्यांचा पत्रव्यवहार बंद झाला. ही गोष्ट उघड आहे. मग तो 'पयकाची फडनीसी त्यास मिळाल्यामुळे [राजवाडे खंड १३ पत्रांक ५] किंवा कदांत त्याचा द्वात असल्यामुळे झाला हें सांगणें फार कठिण आहे तोतयाचे घटस्फोटगबोबर त्याची फडनिशी जावे. [राजवाडे खंड १३ पत्रांक ५] हा केवळ काकतालीय न्याय तर नव्हे ? किंवा राधोराम पाय्याचें बंदाचा रहस्याला दाखविणारी ही मनोभूमिका समजावी ?

लेखांक [२७९]

श्री

* संवत् १८२० माघ वद्य ७

[२३ फरवरी १७६४]

राजश्री लांलाजी बलाल गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नो॥ केंदारजी सिंदे रामराम सुहूरसन
अर्बा सितेन मया अलफ. तुम्ही पत्र पाठविले ते पावले. राजश्री रुद्राजी खंडेराउ पा पाटण
येधील सिंबदीबदल खर्च मजरा दिलहा. कमाविसदाराची नेमणूक मजरा देत नाहीत म्हणून
लिहिले. त्याजवरून आनंदराउ रुद्र यासी ताकीद पत्र पाठविले आहे. ते देउन खर्च
मजरा घेणे. वरकड राजकारणी मजकूर लिहिला तो कळला. यैसेच सदैव लिहित
जाणे. म तुम्ही देसी यावयाविसी लिहिले. त्यास खासा स्वारी हिंदुस्थान प्रांती लौकर^{२८१}
च येणार. स्वारी त्या प्रांती आल्यावर मग तुम्ही देसी घेणे. जाणिजे छ * २० शाबन. १
वहुत काये लिहिणे हे विनंती.

लेखांक [२८०]

श्रीरामजी

* संवत् १८२२ आषाढ शुद्ध १०

[२८ जून १७६५]

सिका.

नकल.

सौधश्री सर्वबोपमा लाएक ठाकूर राजश्री जालमसिंघजी वा पुंडरीक व्यासजी श्री
गोपालरामजी जोग. लिखाइतंक सुभेदार राजश्री केंदारराव सिंघे वा पटेल राजश्री
माधवराव सिंदे केन वंचा. अठाका समाचार भला छे. राजका सदा भला चाहीजेजी.
अपरंच. पंडत धरमराव तमाजीकू रू. दोई हजार वरखासन श्रीमंत राजश्री पंत प्रधान
जी ने करदिया. सू साल गुदस्ताका रू. पोंहचा न्ही इस तरे जाहार हई. तिसे राजने

(२८१) दक्षिणेंत पदवर्धन, मोसले व निजाम ह्या त्रिवर्गावरील मोहिम समाप्त झाल्यावर उत्तर
हिंदुस्थानात परतले.

लखा छा. सू साल गुदसतका रु. दोई हजार पोहचाई रसीद हुजूर मेज दीजो. आंगिसू साल मजकूर मे दोइ हजार को गांव वसूली पंडत मजकूरकू दीजो. आंकी फेर नालीस न आवे. याकी रजावंदी को कागद हुजूर आवे सो कीजो. जाणिजे छ * ९ मोहरम. सुा तिसेन मया व अलफ. मित्ती आसाढ सुद्ध १० समत १८२२. सुा उरमाल प्रांत कोटे. मोर्तेव सुद.

वार

लेखांक [२८१]

श्री

* संवत् १८२३ जेष्ठ शुद्ध ६
[१३ जून १७६६]

सिका खारी.

नकल

राजश्री लालाजी बल्लल कादार पाा पाटण गोसावी यांसि.

अखडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नो केदारजी सिंदे रामराम सुमा सवा सितेन मया व आरुफ. मोजे दइता पाा भार हा गांव सिवसिंग राठोड याज कडे इजारियाने समाइक आहे. त्यास तीन साला गांवचा रुपया दिल्या नाही या करिता राजश्री तुकोजी^{२२} होळकर याणी आपले कमाविसदाराकडून गावची जपती करविली आहे. तरी तुम्हीही जपती करून तीन साला येवज न राहिल्या असेल त्याच्या निकाळ करून घेणे. पुढे इजारिया प्रौ येवजाची सावकारी निशा करून देतील तरी त्याजकडे गाव इजारा ठेवणे. नाही तरी त्याजकडे गाव न ठेवणे. पेशजी गांवची जमाबंदी होती त्यात अलिकडे इजारा कमी करून दिल्या आहे म्हणोन विदित जाले. येसियागा गांवची जुजरसी

(२८२) श्रीमंत मल्हारजी बाबा होळकर 'वैशाख शुद्ध १-१ मंगळवारी [२० मे १७६६] अलमपुर [प्रात दतिया] या मुस्लीम वारले' ल्यानतर त्याचे नातु मालजी होळकर हे गादीवर आले. ते अल्पवयी असल्यामुळे होळकराकडील खारी शिकारीचे काम हे तुकोजी होळकरच करित होते असे पत्राधारें कळते

मनास आणून जो आकार होईल त्याप्रा इजारा करून देणे. नाही तरी गांव सरकारात ठेउन वसूल घेणे. जाणिजे छ * ५ मोहरम. १८३३ बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

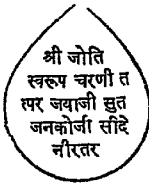
पैवस्ता छ २२ माहे मोहरम.

[३० जून १७६६]

लेखांक [२८२]

श्री * सवत् १८२३ मार्गशीर्ष शुद्ध १४

[१५ दिसंबर १७६६]

राजश्री लालाजी बलाल गोसावी यांसि.

अखडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नो रवलोजी^{२८४} सिंदे दंडवत विनंती उपरी. येथील कुशल जाणोन स्वकीय कुशल लिहित जाणे विशेष. सरकारची चापी^{२८५} बटीक मातुश्रीच्या [१] चाकरीची पलेन गेली. तीचे ठिकाण कोठ्यात व पाटणात लागले म्हणून हुजूर विदित जाले. यास्तव कासिद व खासवरदार पाठविले आहेत. याजवरोवर च्या[र] माणसे देउन व वेगली माणसे पाठउन बटीक ठिकाणी लावणे. कोठ्यात व पाटणात व सोपारात शोध करून कासिद पाठवणे. येथून माणसे पाठविली ते जेथे सागतील त्या त्या जागा तलास करणें. दो ती जागा ठिकाण लागेना तर जैपुरास पत्रे देउन व येथील माणसे व तुमची माणसे पाठउन तलास करणे. येथून ज्याणे नेली त्याचे

(२८३) हस्ताक्षर महादजी शिंदे.

(२८४) केदारजी शिंद्याचे हे रवलोजी धाकटे बंधु होत यानें सरकारी सिक्कामोर्तब वापरलें आहे शुल्लुले सप्रहात शिंदे राजघराण्यापैकी जोतीबा, तुकोजी व आनदराव [केदारजीचा बंधु] या तीन व्यक्तींची पत्रें सुळीच मिळत नाहींत हें नवल आहे

(२८५) ही चापी बटिक कोणत्या मातोश्रीच्या चाकरीम होती हें निश्चित कळत नाहीं तथापि तिजविपयी राजघराण्यात परस्पर बराच गैरसमज झालेला दिसतो पण शेवटीं समेट झालेला आहे

घर पाटणात आहे. त्याची मुले माणसे जप्त करणे. जाणिले छ * १२ रजव. बहुते काय लिहिणे ! हे विनंती.

मोर्तेव
सुद

पंचस्ता छ २१ माहे रजव. समत १८२३.

[२४ दिसंबर १७६६]

लेखांक [२८३]

श्री

* सवत् १८२३ माघ वद्य २

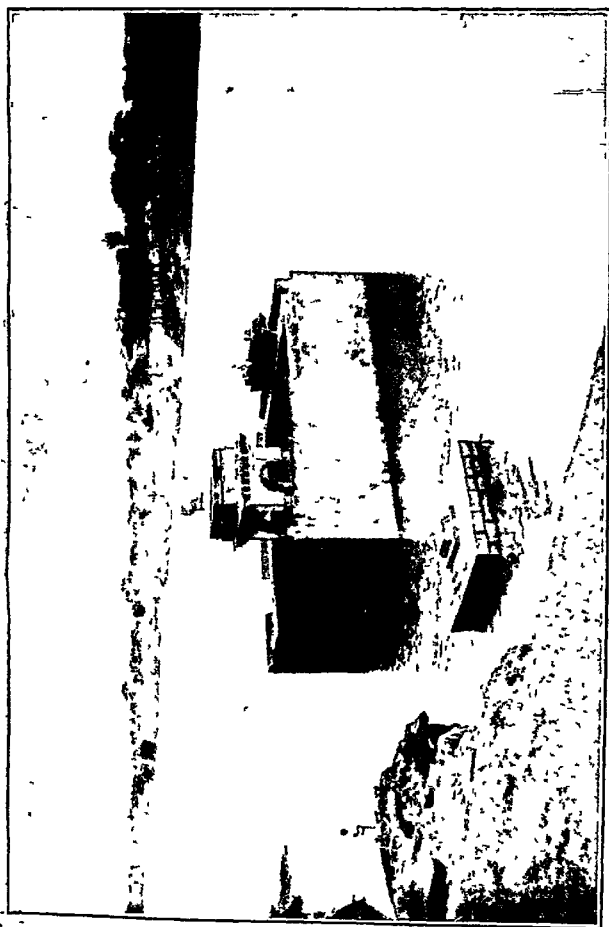
[१५ फरवरी १७६७]

श्री जोति
स्वरूप चरणीत
त्पर जयाजी सुत
जलकोजी सीदे
नीरता

राजश्री लालाजी बलाल गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्तोत्रा रवलोजी सिंदे दंडवत सुरसर्ग
सत्रा सितेन मया व अलफ. सरकारची बटीक पळोन गेली तिचे ठिकाण पाटणात ज्याणे-
नेली त्याचे घर आहे. × [त्या]स पेशजी पत्र पाठविले होते. त्यास तुम्ही लिहून पाठविले
की तो न्हावी कवित्यासुधा पळोन गेला. तर आपण येथून कासिद व खासब्रद्वार
पाठविले आहेत. ते सांगतील त्या ठिकाणी आपली च्यार माणसे देउन ओघ करून
पाठउन देणे. माणसे अ[र]मची कोण्या गावात जाउन ठिकाणी लाविली आणि त्या गावकरी
यानी व हर कोणी कजा [के]ला तर तुम्ही दाहा वीस खार पा[ठ]उन देउन येणे.
ज्याचे घरी बटी[क] आहे त्याचेही घर पाटणात आहे. [त्या]चा भाउ व बटीक [जय]नगरात
होती. आमची माणसे पाहून आली. व्याजबळ बटीक आहे. त्याचा मुला[हि]जा कराव
तर कार्यास येणार नाही. रा छ * १५ रमजान. बहुते काये लिहिणे ! हे विनंती.

मोर्तेव

उन्नी खलोकी सिंहे [औष समीप, पुणे]

लेखांक [२८४]

श्री

संवत् १८२४ चैत्र शुद्ध २

[३१ मार्च १७६७]

राजश्री लालाजी बलाल कादार सस्थान कोटे गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी अलंकृत राजमान्य स्तोत्रा केदारजी सिंदे रामराम सुमा
सवा सितेन मया व अलफ. चाफी बटीकी करिता तीर्थस्वरूप राजश्री नाना^{२८६}नी लिला
आहे, तरी बटीक मातुश्रीकडे पाठवणे व माणसे हुजूर पाठउन देणे. येविसी उजूर न
करणे जाणिजे छ * ३० सवाल. ॐ बहुत काये लिहिणे हे विनती.

लेखांक [२८५]

श्री

* संवत् १८२४ चैत्र शुद्ध १२

[१० अप्रैल १७६७]

श्री जोति
स्वरूप चरणि
तयार जयाजी सु
त जनकोजि सि
दे निरतर

राजश्री लालाजी बलाल

कमाविसदार सवस्थान कोटे गोसावी यांसि

अखंडित लक्ष्मी अलंकृत राजमान्ये स्तोत्रा केदारजी सिंदे रामराम सुहूरसन
सवा सितेन मया अलफ तुम्हास पेशजी दोन तीन पत्रे पाा की चापी बटीक पलोन तेथे
आली, ती तुम्हापासी आणून ठेविली. तर तीर्थरूप मातुश्रीकडे माणसे समागमे देउन
बटीक उजनीस पावती करणे. अ[१]णि बटीक ज्यानी काढून नेली त्या माणसाबरोबर
अपिली माणसे देउन मार्गाची वंदोवस्ती करून हुजूर पाठवणे. म्हणून पेशजी लिहिले
असता हा कालपर्यंत त्याचा जावसाल नाही. तर तुम्हास हे युक्त नाही. तर पत्र दर्जनी
सदरह लिहिल्या प्राा बटीक पावती करणे आणि ती माणसे हुजूर पाठवणे. x x
इतुकिया वर पत्राचे उतर न आले तर गोष्ट कामास येणार नाही. जाणिजे छ * १० माहे
जिल्काद. ॐ बहुत काये लिहिणे हे विनंती.

मोर्तेव
छद

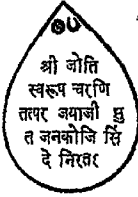
(२८६) महादजी सिंदे यांना केदारजी 'नाना' असे क्षणत होते

लेखांक [२८६]

श्री

* संवत् १८२४ चैत्र वद्य २

[१६ अप्रेल १७६७]

राजश्री लालाजी बलज
कमाविसदार सा कोटे गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्तोत्रा केदारजी सिंदे रामराम सुमा
सबा सितेन मया व अलफ. आम्हास वंदूख पाहिजे या करिता ठाकूर सिवसिंगजीस पत्र
लिया आहे. तरी त्याजकडील वंदूख येक चांगली घेउन तीर्थस्वरूप राजश्री नानाच्या
वंदुखा पाठवाल त्याजबा पाठउन देणे. येविसी उजूर न करणे. जाणिजे छ * १६
जिल्काद. ॐ बहुत काये लिहिणे हे विनंती.

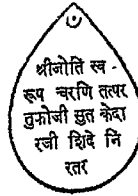

लेखांक [२८७]

श्री

* संवत् १८२४ वैशाख वद्य ११

[२४ मे १७६७]

२८७

राजश्री लालाजी बलज कादार सो कोटे गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्तोत्रा केदारजी सिंदे रामराम सुमा
सबा सितेन मया व अलफ. तुम्ही पत्र पाठविले ते पावले. सिवसिंग याजकडील वंदुखेचा
मार लिया. त्यास सिवसिंग यासी सांगोन वंदूख चांगली येक पाठउन देणे. x x
सरकारची वटीक पळोन गेली ती कोट्यात आहे. तिज बाो माणसे देउन पाठउन देणे
म्हणोन तुम्हास पेशजी दोन च्यार पत्रे सादर [केली] असता वटीक पाठउन देत नाही.

(२८७) केदारजी शिंद्याचा हा नवीन लिखा तयार होऊन तो नवंबर १७६७ अखेर चालला
[लेखांक २९६]

याचा अर्थ काय ? या उपरी पत्र पावताच बटकी बो तुम्ही आपली माणसे देउन हुंजर पाठउन देणे. ज्याने बटकी पळउन नेली त्याजसुधा पाठवणे. येविसी तुम्ही उज्जर केला तरी साफ कार्यास येणार नाही. बटकी सरकारची वस्तभाव घेउन गेली आहे. तिचा जाव तुम्हास करणे लागेल. येसे समजोन जलद पाठवणे. जाणिजे छ * २५ जिल्हेज. ३३ बहूत काये लिहिणे हे विनंती.

पौा छ ३ मोहरम. जेष्ठ सुध ५.

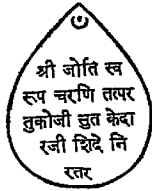
[१ जून १७८७]

लेखांक [२८८]

श्री

* संवत् १८२४ जेष्ठ शुद्ध १

[२८ मे १७६७]

राजश्री लालाजी बलाळ

कादार पा पाटण गोसावी यासि.

अखडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्ने . केदारजी सिंदे रामराम सुमा सवा मया व आलफ. बाळाजी^{२८८} गोविंद याजकडे सरकारचे लडे आहेत. त्यास मगारनिले येथून न पुसता गेले. या करिता हे पत्र तुम्हास सादर केले असे. तरी कस्वे मंजकूरी त्याची मुले मनुष्ये आहेत. ती तेथून जातील त्यास जाउ न देणे. [अ]टकाउन तेथेच आसो देणे. या उपरी तुम्ही सरकारचे परवानगी सिवाय गावाचन मुले मनुष्ये जाउ दिली तरी त्याच्या जाव तुम्हास करणे लागेल. पण्ट समजोन लिंा प्रो करणे. जाणिजे

(२८८) हा बाळाजी गोविंद महादजी शिवाचे कृपेतील व्यक्ति असून त्यावर ह्यावेळीं केदारजीचा रोप शारयासुळें ' कोणाची पत्रें येवोत तुम्ही न मानने ' अशी निक्षप्त आज्ञा त्यानी केली होती. [लेखांक २९१]

छ * २९ जिल्हेज. ॐ बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

पैा छ १० मोहरम. जेष्ठ सुध ११. मुकाम कोटे.

[८ जून १७६७]

लेखांक [२८९]

श्री * संवत् १८२४ जेष्ठ शुद्ध १५

[१२ जून १७६७]

राजश्री लालाजी बलल कादार सस्थान कोटे गोसावी यांसि.

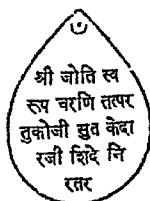
अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नोा केदारजी सिंदे रामराम सुमा समान सितेन मया व आलफ तुम्ही पत्र पाठविले ते पावोन लिहिला मजकूर सविस्तर विदित जाहला. यैसियास तुम्हास हुंजूर यावयाविसी पेशजी पत्र सादर जालेच आहे. तरी तुम्ही सत्वर येणे. येते समई फरमास करविल्या प्रो बंदुखा दोन सिवसिग याज कडील घेउन येणे. कोटेकराकडे गुदस्ताच्या खंडणीचा वैवज येणे. त्यास वैवज व भला माणूस मातवर तुम्हा बाा दिव्हा तरी घेउन येणे. नाही तरी तुम्ही येणे. खासा स्त्री त्याच प्राते होईल. जाणजे छ * १४ मोहरम. ॐ बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

लेखांक [२९०]

श्री

* संवत् १८४२ जेष्ठ वद्य ४

[१६ जून १७६७]

राजश्री लालाजी बलल कादार सा कोटे गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नोा केदारजी सिंदे रामराम सुमा समान सितेन मया व आलफ. तुम्हाविसी कितके [मजकूर] राजश्री भगवंतराव गकर याणी

सांगिले येसियास खासा स्वारी त्या प्रांते दो रोजा येत आहे. कोणी माहारावजीचे भले माणूस येईल तरी घेउन येणे. त्याचे पारपत्य यथास्थित केले पाहिजे. त्याज पासोन येवज सुटी सुधा घेतला पाहिजे. याज करिता बहुतसे गली न पडता कोणी भला माणूस येईल तरी घेउन येणे. रा छ * १८ मोहरम. १' बहुत काय लिहिणे हे विनती.

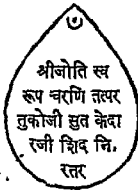
मोर्तब
सुद

लेखांक [२९१]

श्री

* संवत् १८२४ आपाढ शुद्ध ५

[१ जुलै १७६७]

राजश्री लालाजी बलाल
कादार संस्थान क्रांटे गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नो केंदारजी सिंदे रामराम सुरसन समा-[न] सितेन मैया असफ. तुम्ही पत्र पा ते पावोन लेखणार्थ निदित जाला, लिला [की] री घाळाजी गोविंद याची मुले माणसे अ[ग]जेसिवाये जाउ देणार नाही. उत्तम केले. तर सरकारचा कडा त्याजकडे आहे सस्त आज्ञा तुम्हास हेच की कोणाची^{२०} पत्रे तुम्हा कडे येवोत तुम्ही न मानने. आमची अ[ग]ज्ञा येईल तेवाच मुक्त करणे. रोज [१] मारसुले त्याज पासून घेणे आहे. माघाहून आज्ञा जे येईल त्याप्रमाणे बर्तनूक करणे. तुम्हाकडून डागीणे करविले ते तयार जाले की नाही? तयार जाले असतील तर येते समई घेउन येणे आणि वंदुखा दोन चागल्या उत्तम घेउन येणे. जाणिजे छ * ४ माहे सफर. ६ बहुत काये लिहिणे हे विनती.

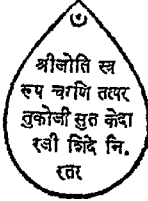
मोर्तब
सुद

पैा छ ८ माहे मजकूर.

[५ जुलै १७६७]

(२८९) 'कोणाची' हाणजे महादजी शिंदे याची असे स्पष्ट व सरळ लिहिण्याचें सादस आहें नाही हाणून हा साकेतिक कटाक्ष केला आहे असें वाटते

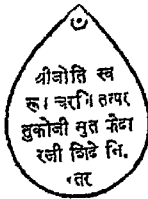
लेखांक [२९२]

श्री - संवत् १८२४ आषाढ शुद्ध ७
[३ जुलै १७६७]राजश्री लालाजी बलाल
कमाविसदार प्राा पाटण गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आळकृत राजमान्य स्त्रो कैदारराव सिंदे दंडवत सुा समान सितेन मया व आलफ. राजश्री विसाजीराम व विठळ गणेठा याच्या आसाम्या प्रगणे मजकूरी आहेत. त्याचे वेतन पावत नाही म्हणून हुजूर विदित जाले त्यावरून हे पत्र तुम्हास सादर केले असे. तरी तुम्हापासी जया सालापासून त्याचे वेतनाचे रूपये राहिले आसतील त्या प्राा हिशेब करून मारनिलेस पावते करोन फिरोन बोभाट येठ न देणे. जाणिले छ * ६ माहे सफर. ११ बहुत काये लिहिणे हे विनंती

लेखांक [२९३]

श्री * संवत् १८२४ आषाढ शुद्ध ८
[४ जुलै १७६७]

राजश्री लालाजी बलाल वकील प्रांत कोटे गोसावी यांसि

अखंडित लक्ष्मी आळकृत राजमान्य स्त्रो कैदारराव सिंदे दंडवत सुा समान सितेन मया व आलफ. तुम्ही यत्र पाा पावले लीा वर्तमान विदित जाले विशेष. पत्र मजकूर की सुतरी खार याज समागमे पाठविली आहेत. त्याची प्रति उत्तरे आल्या नंतर माहारावजीचा भला माणूस व आम्ही येतो म्हणून लीा. त्यास कासीदा समागमे व सुतरी खार समागमे पत्र लीा आहे त्यावरून सविस्तर कळेल. व खासा खात्रीही त्या प्राती सत्वरच येईल तदनंतर सर्व कर्तव्य ते केले जाईल. जाणिले छ * ७ माहे सफर. ११ बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

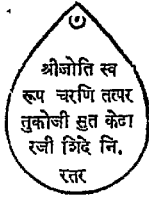

लेखांक [२९४]

श्री

* संवत् १८२४ श्रावण वद्य १०

[१९ अगष्ट १७६७]

राजश्री लालाजी बलाल

कमाविसदार सस्थान फोटे गोसावी यांसि.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्य स्नोा केदारजी सिंदे दडवत सुा उमान सितेन मया व अलफ तुम्ही पत्रे पाठविली ती पावली. सविस्तर वर्तमान विदित जालें. यैशास माहारावजीस सांगणे जे खंडणीच्या यैवजाचा फैस[ला] करणे आणि पुढील मामलतीच्या जावसाल करावयास पुढे कोणास पाठवणार ते जलदीने पाठवणे. खासा खारी ते प्रांती आल्यानी तर [ते] देतीलच परंतु सळकानी देतील तर त्यास उपसर्ग होणार नाही. नाही तर मुलूक खराब होईल. हे पष्ट समजावणे. तज्जाणिजे छ * २३ माहे रावळ. ॐ बहुत काय लिहिणे हे विनंती.

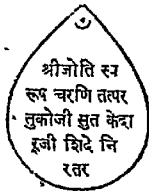
मोर्तय
सुद

लेखांक [२९५]

श्री

* संवत् १८२४ आश्विन शुद्ध २

[२५ सितंबर १७६७]

राजश्री लालाजी कादार पाा पाटण गोा.

अखंडित लक्ष्मी आलंकृत राजमान्ये स्नोा केदारजी सिंदे दडवत सुा समान सितेन मया व आलफ श्री केशवराजाचे पुजारी यासि धर्मादाव सालीना रखे वीस पेगजीपासून पावत होते. त्यास हाली सदरहू वीस रखे तुम्हाकडून पाा पजकूरापैकी साल मजकूरच्या यैवजी देविले आहेत. तरी सदरहू प्राा वीस रखे पुजारी यास पावते

कलन पावल्याचे कवज घेणे, जाणिजे छ * १ जमादिलौवल, ११ बहुत काये लिहिणे हे विनती.

वार

लेखांक [१९६]

श्रीकेशव * संवत् १८२४ कार्तिक शुद्ध १३

[४ नवंबर १७६७]

सिका

नकल

राजश्री लालाजी बलाल गोसावी यांसि.

अखडित लक्ष्मी आलकृत राजमान्य स्नेहा केदारजी^{१९०} सिंदे दंडवत सुा समान सितेन मया व अलफ. राजश्री लाला ठाकुरसीदास व जेयराम गिरमाजी यासी सरकार कामास्तव जाटा^{१९१} कडे रवाना केले आहेत. सबब संस्थान कांटे येथे मारनिलेस दोन हजार रूपये देविले असेत. तरी माहारावजीस सागोन मजकुरलनिलेस रूपये देवणे जाणिजे छ * ११ माहे जाखर. बहुत काय लिहिणे मोर्तब सुद.

(१९०) केदारजी शिंद्यांची निघनतिथि झळत नाही त्याचा काल मात्र मौजे औष [सगीप पुणे] येथे झाला असून त्याची तेथे छत्रीहि आहे त्याची पत्नी महादजी शिंदे याजकडे जून १७६८ चे सुमारे आजी [शकावरी १९] त्यापूर्वी केदारजीचे देहावसान झाले असावे असे दिसते.

(१९१) भरतपूरचे राजे आतीने जाद असल्यामुळे कळव्याप्रमाणे हा संक्षिप्त उच्चार केला आहे

व्यक्तिसूची.

— २४ —

व्यक्तिविशेष	साल	लेखांक	पृष्ठ.	व्यक्तिविशेष	साल	लेखांक	पृष्ठ
श्री				श्रीमंत रघुनाथराव	१७५६	१५८	१४१
श्रीगोदेऊर विठ्ठलराव देशमुख					१७५७	१६५	१४६
	१७६५	२४६	२१६			१६८	१४९
श्रीमंत येरावे	१७४५	२६	२३			१७१.	१५२
		३६.	३५			१७५	१५५
	१७४८	७४	६४		१७५८	१८३	१६४
		७५	६५			१८९	१६९
	१७५०	८३.	७०		१७६२	२७६	२४३
	१७५१	८८.	७५		१७६३	२३८.	२१०
	१७५३	१०९	९९	श्रीमंत [सदाशिवराव] भाळ			
		१३६.	१२३		१७५३	१३९	१२३
	१७५५	१४८.	१३३, १३४	श्रीमलजी गोसावी	१७५८	२०३	१७९
	१७५६	१५१	१३६	श्रीव्ही जीवनराम	१७५८	२०४	१८०
		१५५	१३८	„ भागीरथ		२०४	१८०
	१७५७	१७६.	१५५	„ रामकृष्ण		२०४	१८०
		१७९.	१५७	अ			
		१८१	१६१	अखेराम पंचोली	१७४८	७५	६६
	१७५८	१८३	१६४			७८	६७
		१८८	१६८		१७५१	८६	७३
	१७५९	२१८	१६०			९०	७७
		२१९.	१६०			९२	७६
	१७६१	२२४	१९७		१७५२	९८	८५
	१७६३	२७८	२४५		१७५४	११४	१०३
	१७६५	२८०	२४७			११६	१०५
	१७६६	२५१.	२२०		१७५५	१३०	११५
श्रीमंत रघुनाथराव दादामाहेव						१३१	११५
	१७५३	२५६	२२५			१३३.	११७
	१७५४	११५	१०४			१३४	११८
	१७५५	१३३	११७			१३७	१२१

व्यक्तिविशेष.	साल.	लेखांक	ष्ट
अखेराम पंचोली	१७५५	१३८	१२१
		१४०	१२६
		१४१.	१२७
		१४३.	१२९
		१४४.	१३०
	१७५६	१५१	१३६
		१५३	१३७
	१७५८	१८७	१६७
		१९८	१७६
		२१०,	१८४
	१७५९	२१६.	१८८
		२१७	१८९
	१७६१	२२६.	१९९
		२६४	२३४
		२६५	२३५
		२६६.	२३५
	१७६२	२३३	२०६
		२७१.	२३९
	१७६३	२७८	२४५
अभिहोत्री सतोकराम	१७५८	१९७	१७५
अभिहोत्री सभूमट	१७५८	१९४	१७३
अनुत्तराव गणेश	१७६५	२४९.	२१८
अजमेरकर	१७५४	११८.	१०६
	१७५५	१४८	१३४
आताजी उमेदवार	१७६६	२५३	२२१
आनंदराव रुद्र	१७६३	२३९.	२११
	१७६४	२४०	२१२
		२७९	२४७
अबदाली [एहमदशाह]	१७५१	८६	७३
	१७६१	२२२	१९४
अमृतराव निगाळावहाते	१७६२	२७०	२३८
आ			
आनंदराव गणेश	१७६५	२४४	२१५
		२५०	२१९

व्यक्तिविशेष.	साल	लेखांक.	ष्ट
आबाजी रघुनाथ निगडीकर			
	१७४८	७५	६५
	१७५५	१२१	१०८
	१७५६	१५५	१३८
		१६०	१४२
आमन्नरियावाले	१७५८	२५७	२२६
औरंगाबादेकर लालजी सेठ			
	१७५१	९१	७८
इ			
इंद्रगडवाले	१७४६	५१	४८
इंद्रगडवाले देवीसिंग	१७५६	१५८.	१४१
	१७५७	१७३	१५३
इंद्रजी जैनाथ अवधीच	१७५८	१९७	१७५
उ			
उज्जैनकर मोहनलाल	१७५१	९१	७८
उदराम सेवक	१७५८	२०६	१८१
उदेराम खवास	१७४२	२	२
		७	८
	१७४३	८	९
क.			
कछवा ईश्वरसिंगजी	१७४७	६८	६१
		७०	६२
कछवा माधोसिंग	१७५५	१४३.	१२९
	१७६१	२६५.	२३४
	१७६२	२२७.	२००
		२२८	२०१
		२३०	२०२
	१७६१	२६३	२३२
		२६७.	२३६
करंजे घनसेट	१७५२	१०४	८८
कृष्णाजी तानदेव निगा पवार			
	१७४८	८२	६९

व्यक्तिविशेष.	साल.	लेखांक	पृष्ठ.
कृष्णाजी बापुजी	१७५६	१६०.	१४२, १४३
ठासी नानाजी सवनीस	१७४७	६१.	५५
कासीकर विश्वनाथजी शास्त्री	१७४८	७६	६६
कासीकर धुधराज दिक्षित	१७५८	२०९	१८३
काष्टीकर चित्तो नारायण	१७५५	१२४.	११०
	१७५७	१६२.	१४४
वेकाजी नारायण	१७५७	१६२	१४४
फिरवाडवाले	१७४६	५१	४८
किर्सनसाहे हरघ्यान	१७५१	९१	७८
केशवरावजी सालगराम	१७५८	१९२	१७१
कोटेकर [माहारावजी]	१७४५	४५	४३
	१७५१	८९	७६
	१७६७	२८९	२५४
कोल्हे खंडोजी	१७६३	२३५	२०७, २०८
ख			
खातोलीवाले	१७४६	५१	४८
खीची	१७५५	१३३	११७
खीची इंद्रसिंग	१७५२	९७.	८३
खीची बलभद्रसिंग	१७५९	२१३	१८६
		२१५	१८७
		२१७.	१८९
ग.			
गणेश अनंत	१७६१	२२४.	१९७, १९८
गणेश दादाजी	१७५६	१५७.	१४०
	१७५७	१७४	१५४
	१७६५	२४४	२१५
गरुड	१७४५	२८.	२६
गव्हाणे विठोजी	१७६३	२३५	२०८
गाडवे कुमाजी	१७६६	२५३	२२१
गायकवाड राजजी	१७५१	८५	७२
		८७.	७५
गिरमाजी जिवाजी	१७५३	१०७	९०

व्यक्तिविशेष	साल.	लेखांक,	पृष्ठ.
गिलच्या [अबदाली]	१७६०	२२०.	१९१, १९२
गुंजाल सजनाजी	१७६२	२३४.	२०७
गुंजाल हैवतराव	१७६३	२३५	२०८
		२३६	२०९
गुलगुले बाळाजी यशवंत	१७४२	२.	२
	१७५९	२१९	१९०
	१७६०	२२१	१९३
गुलगुले लालाजी बलाल	१७५२	१०२.	८७
	१७६०	२२०.	१९१
	१७६७	२९६.	२५८
गुलराज वकील अबदाली	१७६३	२३८.	२१०
गोरखोबा [भापकर]	१७४५	३७.	३६
गोपालराम व्यास	१७५८	२११	१८४
	१७६४	२४२	२१३
	१७६५	२८०.	२४७
गोविंद कृष्ण [उदेपुर]	१७४८	७६	६६
गोविंदराव कृष्ण	१७५५	१४८.	१३३
गोविंद बाबा	१७४५	४३	४१
गोविंद मनाजी	१७५६	१५८.	१४०
	१७५७	१६६	१४७
		१७१	१५१
	१७५८	१८७	१६७
गोविंदराम	१७४४	१४	१३
		१८.	१६, १७
	१७४५	४२	४०
गोविंद सखाजी	१७५२	१०२	८६
	१७५५	१२०.	१०७
		१२२.	१०९
		१२६.	११२
		१२९.	११४
		१३२.	११६
गोसावी देवगीर	१७५८	१९२.	१७१
गोसावी शामगीर	१७५८	१९२	१७१
गंगाराम गोविंद	१७५५	१४८	१३३

व्यक्तिविशेष	साल	लेखाक	पृष्ठ.	व्यक्तिविशेष	साल	लेखाक	पृष्ठ
घ				चौधरी जेचंद	१७५३	१०७	९३
घुले शकराजी		२३६	२०९	" देवचंद	१७५३	१०७	९०, ९८
घुले राजनाजी	१७६३	२३५	२०७, २०८	" दौलतसिंग	१७५३	१०७.	९३, ९८
		२३६	२०९	" धीरतसिंग	१७५३	१०७	९१
च				" नरसिंगदास	१७५३	१०७.	९२
चव्हाण भकाजी	१७६२	२३४	२०७	" पेमसिंग	१७५३	१०७	९३, ९८
चादखान	१७५१	८५	७२	" मानकचंद	१७५३	१०७	९१, ९६
		८८	७५	" माहदास	१७५३	१०७.	९२
चापी बटिक	१७६६	२८२	२४९	" रघुनाथ [दाहोद]	१७५३	१०७	९१
		२८४.	२५१	" रामकृष्ण	१७५२	९७	८३
	१७६७	२८५	२५१	" रामचंद्र	१७५३	१०७	९०, ९७
चिमणाजी गोविंद	१७५१	१३५	११८	ज			
	१७५६	१५७	१३९	जगनाथ ओझे	१७५८	२०८	१८२
	१७५७	१६३	१४४	जमींदार पाटणकर	१७४५	४१.	४०
		१६४	१४५		१७५८	२६०.	२३०
		१६७	१४८	जयराम गिरमाजी	१७६७	२९६	२५८
		१६८	१४९	जाट [भरतपुरकर]	१७५१	९०	७७
		१६९	१४९		१७५४	१११.	१०१
		१७२	१५२			११२	१०१
	१७५	१५४			१७६७	२९६	२५८
	१७७	१५६		जाधव निवाजी	१७५१	८५.	७२
	१७८.	१५७				८७	७५
	१७६२	२३२, २०४		जाधवराव खानाजी	१७६१	२६३.	२३३
		२६९	२३८			२६४	२३३
		२७०	२३८			२६५	२३४
	१७६३	२३५	२०७			२६६	२३५
		२३६	२०८			२६७	२३६
चौधरी अनूपसिंग	१७५३	१०७	९३		१७६२	२२८	२००
" आमरदास	१७५३	१०७	९२, ९३			२६९	२३८
" केशरखा	१७५३	१०७.	९३			२७०	२३८
" गोवर्धनदास	१७५३	१०७	९०, ९१			२७१	२३९
" घासीराम	१७५३	१०७	९३			२७२	२४०
" छत्रसिंग	१७५३	१०७	९५			२७३	२४१
						२७४	२४२

व्यक्तिविशेष	साल	लेखाक	पृष्ठ
जाधवराव खानाजी	२७५	३४२	
	२३०	२०२	
जिवाजी अनंत	१७४५	३८	३७
	३९.	३८	
	४१.	४०	
जिवाजी नरमिह कुलकर्णी			
	१७५३	१०७	९०
जैकिशन सेवक	१७५८	२०६	१८१
जोतर्भिंग वकील निा महाराव			
	१७४८	७१	६३
जोतिसी वासुदेवभट	१७५८	२०२	१७८
जोरावरमिया	१७५३	१०७.	९४
जोशी मसारांम	१७५८	१९५	१७३
झ			
झाला जालमसिंग	?	२७२	२४०
	१७६५	२८०	२४७
झाला सिवासिंग	१७५४	११८	१०६
	१७५८	१८७	१६७
	१७५९	२१७	१८९
ठ			
ठाकुरसीदास	१७६७	२९६	२५८
ड			
डोडा रामसिंग	१७५३	१०७	९१
ढ			
ढवळे राणोजी	१७५१	८५	७२
		८७.	७५
त.			
तिवारी माधोराम	१७४२	६	७
		७	८
	१७४३	८	९
	१७४४	१५.	१४
	१७४५	२४	२२
		३२	३०

व्यक्तिविशेष	साल	लेखाक.	पृष्ठ
तिवारी माधोराम	१७४५	३३	३९
		४२.	४०
		४३	४२
त्रिंबक बापुजी	१७५४	११८	१०६
त्रिंबक राजदेव	१७४३	८	९
		९	१०
त्रिंबक सिवराम [सरमजयदार]			
	१७५५	१२१	१०९
त्रिंबक संभाजी	१७४५	२३	२१
	१७५०	८४	७०
	१७५२	१००.	८६
		१०१.	८६
	१७५३	१०८	९९
		२५६	२२५
	१७५४	११९.	१०७
त्रिवाडी कृष्ण जोशी	१७५८	१८९.	१६९
त्रिवाडी बालकिसन	१७५८	२०५	१८०
त्रिवाडी मोहनराम	१७५८	२०१	१७८
तोतया [जनकोजी]	१७६३	२७८	२४५
त्र्यंबकराव मिवदेव	१७६२	२३२.	२०४
		२७६	२४३
थ,			
थोरात रघुजी	१७६३	२७८.	२४५
द.			
दत्तियेकर	१७४७	५७.	५२
दुवे नाथुराम भट	१७५८	१९३	१७२
दराजखान	१७४२	३	५
दामोलकर रामाजी अनंत			
	१७५३	१०५	८९
देवकर रायाजी	१७५८	२०१	१७८
देवजीलाल	१७५८	१९८.	१७५, १७६
देवीदान गुडलेकर	१७५७	१६४.	१४५
		१६८	१४९
		१७२	१५२

व्यक्तिविशेष	साल	लेखांक	पृष्ठ
दौलजी	१७६२	२३०, २०२	
ध			
वर्मराव तमाजी	१७६५	२८० २४७	
धोकलसिंग वकील	१७५३	१०७ ९४	
धेंडेरिया देवीसिंग	१७४५	३०, २८	
न			
नरसिंह शाली	१७५८	२०१, १७८	
नवाब कमदाखान बहादुर	१७५३	१०७, ९४	
नवाब गाजुदीन खान	१७५१	८६ ७३ ७४	
	१७५२	९८ ८४	
नवाब वजीर बहादुर	१७५१	८६ ७३	
		९० ७७	
	१७५२	९६, ८२	
नाथुराम कोटेकर	१७४२	४ ६	
नारो गोपाळ	१७५३	२५४ २२३	
	१७६०	२६२ २३२	
नारोपंत नाना	१७६१	२६८ २३७	
नारो बालाजी	१७५६	१५८, १४०	
	१७५७	१७५, १५४	
नारो विठल	१७४५	२५, २३	
		३३ अ ३१	
		३४ ३३	
		३८ ३७	
		४६, ४४	
	१७१८	८१, ६९	
	१७५८	१९१ १७१	
निल्यानंद भट	१७६५	२४९, २१८	
निर्मयेसिंग	१७५३	१०७, ९४	
निंबालकर जानोजी	१७४३	१२, ११	
नंदराम वकील अबदाली		१७६३ २३८, २१०	
प.			
पठाण	१७५१	९०, ७७	

व्यक्तिविशेष	साल	लेखांक	पृष्ठ
पठाण		९३ ८०	
	१७५२	९५ ८१	
		९६ ८२	
	१७५७	१६५ १४६	
पवार	१७४७	६५, ५८	
	१८४८	७४, ६४	
	१७५४	१११ १०१	
		११३ १०२	
	१७५५	१३४, ११८	
पवार कृष्णाजी	१७५८	२५८, २२७	
पवार खंडेराव	१७६१	२२४ १९७	
पवार चिलोजी	१७५८	२६०, २३०	
पवार जिवाजी	१७४६	४८ ४५	
	१७५१	८८, ७५	
	१७५३	१०६ ८९	
	१७५७	१८१ १६१, १६२	
	१७५८	२५८ २२७	
पवार तुकोजी	१७४२	२०, १९, २०	
	१७४६	४८, ४५	
	१७५१	८८, ७५	
	१७५३	१०६ ८९	
	१७५७	१८१, १६१, १६२	
पवार यशवंतराव	१७४४	२०, १९, २०	
	१७४५	२७, २५	
	१७४८	८२, ६९	
	१७५१	८८, ७५	
	१७५२	१०४ ८८	
	१७५६	१६०, १४२	
	१७५७	१७६, १५५, १५६	
		१८१, १६१, १६२	
	१७५८	१८८ १६८	
	१७६१	२२४, १९७	
पवार हरबाजी	१७५१	८५, ७२, ७३	

व्यक्तिविशेष. साल लेखांक. पृष्ठ

पागेनीस आपाजीराम	१७६२ २३३. २०६
पाडुरंगराम	१७४७ ६६. ५९
	६७. ६०
	६९. ६२
पिपलोदवाले	१७४६ ५१ ४८
पिथीराज धक्षी	१७५९ २१३. १८६
पुरोहित नाथुराम	१७५६ १५९. १४१
पुरोहित लेपाल	१७५६ १५९ १४१
पेंढारी	१७६३ २३६ २०९
पोतदार नानाजी नाईक	१७५५ १३६. १२०
	१४४. १३०
	१४७ १३२
	१७५६ १५४ १३८

व

वापुजी मेघशाम	१७४५ २६. २३
वापुजी नाईक [वारामतीकर]	
	१७४३ १२ १२
	१७४४ १४. १३
वालाजीराम तिया पवार	१७५६ १६० १४२, १४३
	१७५७ १८१ १६२
वाबुराव गुणाजी	१७५५ १२४ ११०
	१७६० २२१ १९२
	१७६५ २४७ २१६
वाबुराव महादेव	१७४७ ६३ ५७
वाबुराव वेधनाथ	१७५५ १३६ १२०
वालाजी गोविंद वक्षी	१७६५ २४३ २१४
	२४७. २१६
	१७६७ २८८ २५३
	२९१ २५५
वालाजी गोविंद वकील	१७६६ २५१ २२०
वालाजी नरसिंह	१७५५ १२४ ११०
वुंदेले जगतराज	१७४६ ४९ ४६
	५० ४७
वुंदेले सभासिंग	१७४६ ४९ ४६

व्यक्तिविशेष. साल लेखांक पृष्ठ

वुंदेलेसभासिंग	१७४६ ५०. ४७
वूंदीवाले	१७५१ ८९. ७६
बोहरा कफजी	१७५६ १५३ १३७
बोहरा चितामण	१७५३ १०५. ८९
बोहरा चिरजीव	१७५६ १५३. १३७

भ

भगवंतराव शंकर	१७६७ २९० २५४
भवानीदास दाा वीरकर	१७५३ १०९. ९९
भवानी शंकर तैलंग	१७५३ १०५. ८९
भिकारीदास	१७५७ १८१ १६१
	१७५८ १८७. १६७
भिडे रामजी नाईक	१७५६ १५५ १३८
भिडे बापुजी नाईक	१७४३ १० १०
भिलानखान	१७४४ १६ १५
भोइटे राणोजी	१७५२ ९८ ८४
	१७५७ १८२ १६३
	१७५८ २६१ २३१
भोपतरामजी चरण	१७४५ ३० २८
	१७४६ ५३ ४९
	५४ ५०
	५५ ५१
	५६ ५१
	१७४७ ५७ ५२
	६३ ५७
	६५ ५८
भोसले रघोजी नागपूरकर	१७४३ ८ ९

म

मकारपर्वक[होळकर]	१७५५ १३१ ११६
	१३३ ११७
मनसूर चोपदार	१७५८ २१२ १८५, १८६
महमद मुराद [सिवदासजी]	
	१७४५ २२. २१
मारवाडकर मरवरसिंग	१७५५ १५० १३५
„ संध्यासिंग	१७५६ १५२ १३६
„ हरणाथसिंग	

व्यक्तिविशेष	साल	लेखाक	पृष्ठ
रावराजे छतरसाल	१७५८	१९२	१७१
रावराजे दल्लेसिंग	१७५८	१९४	१७३
		१९५	१७३
		२०३	१७९
		२०४	१८०
		२०५	१८०
		२०६	१८१
		२०९	१८३
रावराजे धुवसिंग	१७५८	१९३	१७२
		१९७	१७५
		२०७	१८२
रामराव नारायण मुंसी	१७५८	२६०	२३०
रामराव नीलकंठ	१७५६	१५६	१३९
		१५८	१४०
	१७५७	१६५	१४६
		१७१	१५१
		१७९	१५८
रामाजी जगन्नाथ	१७५५	१२३	११०
		१२५	१११
		१२६	११२
		१२७	११२, ११३
		१२९	११४
		१३१	११५
		१३२	११६
		१३५	११८
	१७५७	१६३	१४४
		१६४	१४५
	१७५७	१६७	१४८
	१७५७	१७५	१५४
रामाजी दादाजी	१७५३	१०७	९०
रुद्राजी खंडेराव	१७६४	२७९	२४७
रोहिले	१७५१	९३	८०
	१७५२	१५	८१
		९६	८२

व्यक्तिविशेष	साल	लेखाक	पृष्ठ
रोहिले	१७६०	२२०	१९१, १९२
	१७६१	२२२	१९४
ल.			
लखजी गुमास्ता	१७५३	१०७	९३
लक्ष्मणपंत	१७४८	८२	६९
लक्ष्मण रागडे	१७५८	१९०	१७०
लक्ष्मणराय	१७४२	७	८
लावहाते सुलतानजी	१७६२	२३०	२०२
		२६९	२३८
		२७०	२३८
लालचंद गुमास्ता	१७५३	१०७	९३
लाला देवीदास	१७५८	२५७	२२६
लाला भवानीदास वकील	१७४८	७१	६३
लाला भिकारीदासजी	१७५३	१०७	९०, ९१
व			
वावळे सटवाजी [?]	१७६१	२६८	२३७
वावळे सताजी	१७६२	२७१	२३९
विठल गणेश	१८६७	२९२	२५६
विठल येमाजी	१७४४	१५	१८
	१७५३	१०७	९५
विठलराव गोपाल	१७५६	१५३	१३७
विसभरजी सूरजवर्ण	१७५१	९१	७८
विसाजी पुटलीक	१७४५	३५	३४
विसाजीराम मजमदार	१७५६	१५७	१४०
	१७५७	१७८	१५४
	१७६२	२७१	२३९
	१७६५	२४४	२१५
		२५०	२१९
	१७६६	२५२	२२१
	१७६७	२९२	२५६
वीर कासिवा	१७६३	२७७	२४४
श			
साहवलीखान [वजीर अबदाली]			
	१७६३	२३८	२१०, २११

व्यक्तिविशेष	साल लेखांक.	पृष्ठ
शेउगे	१७६३ २३७. २०९	
शंकराजी रघुनाथ	१७४३ १३ १२	
	१७४४ १७ १५	
स्त		
सदाशिव गोपाल	१७५३ २५४. २२८	
	१७६१ २६३ २३२	
	२६४ २३३	
	१७६२ २३० २०३	
	२७१ २३९	
सदाशिव छमाजी	१७५८ २६०. २३०	
सदानिव बलाल	१७५७ १६१. १४३	
सिद्धो योगीराज	१७६२ २७१ २३९	
सिवदामजी	१७४५ २२ २१	
सिवराम मोरेश्वर उमेश्वर	१७६५ २४५ २१५	
सिवाजीपंत आवा [मजमदार]	१७४७ ६० ५५	
सिद्धि केदारजी	१७६२ २७३ २४१	
	२७४. २४२	
	२७५ २४२	
	२७६ २४३	
	१७६३ २७७ २४४	
	२७८ २४४	
	१७६४ २७९ २४७	
	१७६५ २८० २४७	
	१७६६ २८१ २४८	
	१७६७ २८४ २५१	
	२८५. २५१	
	२८६. २५२	
	२८७ २५२	
	२८८. २५३	
	२८९. २५४	
	२९० २५४	
	२९१ २५५	

व्यक्तिविशेष	साल लेखांक	पृष्ठ
सिद्धि केदारजी	२९२ २५६	
	२९३ २५६	
	२९४ २५७	
	२९५ २५७	
	२९६ २५८	
सिद्धि केरोजी	१७५४ ११८. १०६	
* सिद्धि जनकोजी	१७५५ १३६ ११९	
	१८० १२५	
	१७५८ २५८. २२७	
	२५९ २२७	
	१७६१ २२२ १९३	
	२२३ १९५	
	१७६६ २५३ २२१	
सिद्धि जयाजी	१७४५ ३४. ३४	
	१७५३ २५६. २२५	
	१७५५ १३९. १२२, १२३	
	१२८	
	१४० १२५	
	१४१ १२७	
	१४४ १३०	
	१७५८ १८९ १६९	
सिद्धि दत्ताजी	१७५३ २५५. २२३	
	२५५ २२८	
	२५६ २२५	
	१७५८ २१०. १८८	
	२५७ २२६	
	२५८ २२७	
	२५९. २२७	
	२६० २२८	
	२६१ २३१	
	१७५९ २१६ १८८	
	१७६० २२०. १९१	
	१७६१ २२४ १९७	
सिद्धि निवावाई	१७६१ २६८. २३७	

व्यक्तिविशेष	साल	लेखाक	पृष्ठ.
सिंदे पाटीलबाबा	१७५८	२६०	२२८, २३८
सिंदे फिरगोजी पिंगोरीकर	१७५३	१३९	१२३
सिंदे सिवजी पिंगोरी	१३९.	१२३	
„ सताजी „	१३९	१२३	
„ सभाजी „	१७५३	१३९.	१२३
सिंदे माधवराव	१७६२	२७४	२४२
	१७६५	२८०.	२४७
	१७६७	२८४.	२५१
	२८६	२५२	
सिंदे रवलोजी	१७४५	२२	२१
	१७६६	२८२	२४९
	१७६७	२८३	२५०
सिंदे राणोजी	१७३२	१	१
	१७४२	२	२
	४	६	
	५.	६	
	६	७	
	७	८	
	१७४३	८	८
	१०.	१०	
	१३	१२	
	१७४४	१४	१३
	१५	१४	
	१६	१४	
	१७.	१५	
	१८	१६	
	२०	१९, २०	
	१७४५	२२	२१
	२३.	२१	
	२४	२२	
	२५.	२२	
	२६	२३	
	२७.	२५	

व्यक्तिविशेष	साल	लेखाक	पृष्ठ
सिंदे राणोजी	१७४५	२९	२६
	३०	२७	
	३१	२८	
	३२.	२९	
	३३.	३१	
	३४.	३४	
	३७.	३६	
	१७५६	१५६.	१३९
सिंदे साबाजी पाटील	१७४०	४	६
	५	७	
	१७५२	९८.	८४
	१७५७	१८१	१६१
	१८२	१६३	
	१७५८	१९०.	१७०
	१९६	१७४	
	२६१.	२३१	
	१७६०	२६२.	२३१
	१७६१	२२६.	१९९
	२६३	२३२	
	२६४.	२३३	
	२६५.	२३४	
सुखटणकर सदाशिव रामचंद्र	१७५८	१८४	१६५
सुरतसिंग सोध्या	१७५३	१०७	९४
सुरेतराम	१७६१	२६७	२३६
सेलार वयाजी	१७५३	११०	१००
सै[य]द लष्करखान	१७४४	१६.	१५
सोपारवाले	१७५१	८९	७६
सोयेराजी परशराम	१७५२	१०४	८८
	१७५५	१३७	१२१
ह			
हठ नाइक	१७५२	९७	८३, ८४
हरवाजीराम	१७५३	१०७.	९०
हरीसिंग गारवी	१७६३	२३७	२०९

व्यक्तिविशेष.	साल.	लेखांक.	पृष्ठ
माडा मेघसिंग	१७५९	२१४	१८७
दादा सोभागसिंग	२१४	१८७	
होलकर	१७४७	६५	५८
	१७५४	११३	१०२
	१७५७	१८१.	१६१, १६२
			१६३
	१७६१	२६६	२३५
		२६७	२३६
	१७६२	२६६	२३८
होलकर तुकोजी	१७६६	२८१	२४८
होलकर मल्हारजी	१७८२	७	८
	१७८८	३०.	१६, २०
	१७८६	५०	८७
		५४	५०
	१७८८	७५	६५
		७५	६५
		७७	६६
		७८	६७
		७९	६८
		८०.	६८
	१७५०	८३.	७०
	१७५३	२५६	२२५
	१७५५	१२५	१११
		१२७.	११३
		१२९	११४

व्यक्तिविशेष	साल	लेखांक	पृष्ठ
होलकर मल्हारजी	१७५५	१३१	११५
		१३३	११७
		१३४.	११८
		१३५.	११८
		१४४	१३०
	१७५६	१५४	१३८
		१५५	१३८
		१५८	१४१
	१७५७	१६५	१४६
		१७१	१५२
		१७७	१५५
		१७७	१५६
	१७५८	१८९	१६९,
		१९०	१७०
		१९९	१७६, १७७
		२१२.	१८५
		२५७.	२२६
	१७५९	२१९	१९०
	१७६०	२२०.	१९२
	१७६१	२२४	१९७
		२२६	१९९
	१७६२	२३०	२०२
		२७६	२४३
झ.			
जानी रामराव जिवाजी	१७४७	६२	५६

- टेंगरी मन १७४२ ते १७५९ आखेरचा सर्व पत्रव्यवहार बाळाजी गुल्लुले याचे नावे असल्यामुळे कवळ पटिल व शेवटचे अशी दोन पत्रे दिली आहेत विस्तारमथारतन दरमियानी पत्रे सोटली आहेत आणि हीच रिवति लागाजी वल्लाळ गुल्लुले, जनकोजी तथा जयाजी शिंदे व कोटेकर महारावजीसवधी समजली पाहिजे.

स्थलसूची

— २६ —

स्थलविशेष	लेखाक	पृष्ठ	स्थलविशेष	लेखाक	पृष्ठ
श्री			उजनी	४५	४३
श्रावण	६४	५७		४७	४५
	६५	५८		५२	४८
श्रीगंगा	९२	७९		५३	४९
	९३	८०		५९	५४
अ				६२	५६
अयोध्या	९६	८२		६३	५७
अरनिटा पो पाटण	२०५	१८०		६४	५८
अवंतिका क्षेत्र [उजनी]	६२	५६		६८	६१
	१५६	१३९		७०	६२
आ				७४	६५
	१५६	१३९		७५	७६
आगरा	१०७	९४		८७	७५
आकला	१३९	१२२		९८	८५
आमहारिया मालवा	२५७	२२६	॥ हवेली	१०८	९९
आमदाबाद	१८४	१६५		१४२	१२८
आमला पो सुसनेर	१०७	९६, ९७		१५६	१३९
		९८		१६५	१४६
आरण्या पो सुसनेर	१०७	९८		१६८	१४९
इ				१७१	१५१
इंद्रगड	१७	१५		१७९	१५८
	२९	२७		१८५	१६६
	५१	४८		२२७	२००
	२३०	२०२		२२८	२०१
इंद्रप्रस्त	७२	६३		२३८	२११
ख				२५६	२२५
				२५७	२२६
उजनी	८	९		२७१	२४०
	३५	३४		२७३	२४१
	४१	४०		२८५	२५१

स्थलविशेष	लेखा F. पु.	स्थलविशेष	लेखा F. पु.
उणेरें	२६३ २३६	मिट्टिची पोा सुननेर	१०० ९८
उद्रेपुग मस्थान	३६ ६६	हुंगेर प्रात जटन ७	११२ १०१
उरमाल	१८२ १६३	कोन नगर	५२ ५२
	२६१ २३१	कोट मुतली प्रात जटन	२२० १९१
अ.		कोटा	६ ७
औरंगाबाद	६ ७		९ १०
	१८ १३		१० १०
	६८ ५३		११ ११
	६८ ६१		१४ १३
	३० ६२		१८ १६
	१८३ १६१		२० १९, २०
			२२ २२
अ			२८ २६
अनरवेद	५६ ८२		३३ ३२
	१६७ ११८		३५ ३४
क			४३ ४०
करदखी	३० २८		४४ ४३
	१३९ १२२		५० ५२
	२९ २१		६१ ५८
करमृत्पा पोा र मनेर	१०२ ९३		७३ ६४
	२३ २९		८३ ७४
कापरण	१० ३९		८६ ७७, ७९
	८१ ८०		८६ ७६
	६६ ५९		८८ ७६
	६७ ६०		९१ ७८
	६८ ६१		९२ ७९
	८९ ६२		१०० ८९
	३० १०		१०१ ८६
	०० ३७		१०६ ८९
काशी क्षेत्र	१३ १२		१०८ ८९
मिरवाड मर मर रागधबो	१३ १५		१११ १००
	२९ २७		११० १०१
	३० २८		१२८ ११३
	५१ ४८		१३० ११५
	२३० २०२		

स्थलविशेष	लेखाक	पृष्ठ.	स्थलविशेष	लेखाक	पृष्ठ
कोटा	१३३	११७	ख		
	१३६	१२०	खडकी पाा मेढते	११९	१०७
	१३७	१२१	खनोटा पो सुमनेर	१०७	९३, ९८
	१४१	१२७	खाचरोद सालवा	२३८	२११
	१४२	१२८	खातोली	१७	१५
	१४४	१३०		२९	२७
	१४५	१३१		५१	४८
	१४७	१३२		१३३	११७
	१५३	१३७		२३०	२०२
	१६५	१४७	खाववदा तपे पनवाडी	१६१	१४३
	१६६	१४७	खिलचीपु/ सालवा	१०७	९०
	१७१	१५१	खींचीवाडा	१२८	११३, ११४
	१७६	१५५	खेराबाद	११	११
	१७९	१५७, १५८		१८	१६
	१८०	१५९		२०	१९, २०
	१८१	१६१		१५४	१३८
	१८४	१६५	खंवायेत	१८४	१६५
	१८५	१६६	ग		
	१८८	१६८	गरडा पो सुसनेर	१०७	९८
	१९६	१७४	गाम्ज	१०८	९९
	२१०	१८२		१४४	१३१
	२१२	१८४, १८५	ग्वालेर	१३३	११७
	२१४	१८७	गुराडी पो सुसनेर	१०७	९८
	२१६	१८८	गुराच्या पो सुमनेर	१०७	९८
	२१७	१८९	गुंडले	१६४	१४५
	२२६	१९९		१८८	१४९
	२३०	२०२, २०३		१७२	१५२
	२३४	२०७		२७८	२४५
	२५४	२२८	गंगातीर		
	२६१	२३१	घ		
	२७१	२३९	घाट कुमला चमेली	८४	७१
	२७२	२४०	घान्याखेडी पो सुसनेर	१०७	९८
	२८३	२४९	च		
	२८७	२५२	चाभारगोदे	६६	५९
	२९६	२५८	चादण पो पाटण	२०३	१७९

स्थलविशेष,	लेखांक. पृष्ठ	स्थलविशेष	लेखांक पृष्ठ
ज		दिल्ली	११४ १०३
जेनपुर बुंदेलखंड	४९ ४६		११५ १०४
	५० ४७		१६५ १४६
	५४ ५०		१८३ १६४
	८७ ७५		२२० १९१, १९२
जैनगर	९२ ७९		२२२ १९४
	१५४ १३८	दुबलाना	२६५ २३४
	१५५ १३९		४० ३९
	२८३ २५०		४१ ४०
	१३६ १२०		६७ ६०
जैपुर	१४४ १३०, १३१		६९ ६२
	१४७ १३२	घ	७४ ६४
	१५४ १३८	धार माडव	
	२२० १९२	न	४२ ४१
	२८२ २४९	नरमदा	१८३ १६४
		नलडुर्ग	१४० १२६
		नागोर	५५ ५०
		नाथद्वारा	९४ ८१
झ	२१२ १८५, १८६		१११ १००
झपायता			१४५ १३१
ढ.			११४ १०३
ढाबला सोनगीरा पो सुसनेर	१०७ ९८	नारनोळ	७४ ६५
ढेंढेढा पो सुसनेर	१०७ ९६, ९७	नालशा मालवा	१३९ १२२
	९८	नाहरगड	१३९ १७२
त	१८९ १६९	नादणे पो पाटण	१९३ १२३
तीरथ प्रा बुंदी	२०३ १७९	निरयवी प्रा पुणे	११७ १०५, १०६
		नून्या	२६३ २३२
द	२८१ २४८	नेणवे	२६४ २३३
दइता	५७ ५२		२६५ २३४
दतिया	१०७ ९१		२६६ २३५
दाहोद	८६ ७४		२६७ २३६
दक्षिण	९८ ८४		
	९७ ८३	प	१०७ ९८
दिगोद कोटा	१६ १५	पगारा पो सुसनेर	१०७ ९८
दिल्ली	८६ ७३, ७४	पटपडा पो सुसनेर	
	९८ ८४		

स्थलविशेष	लेखाक.	पृष्ठ	स्थलविशेष	लेखाक.	पृष्ठ
पडतूर	१८३	१६४	पाटण किशोरी	१६८	१४९
परसूल्या घुगा पो सुसनेर	१०७	९८		१६९	१५०
प्रयाग	९०	७७		१७१	१५१
पाटण किशोरी	२९	२७		१७२	१५२
	३०	२८		१७८	१५७
	३३	३२		१७९	१५८
	३४	३३		१८२	१६३
	३८	३७		१८९	१६९
	३९	३८		१९६	१७४
	४०	३९		२०९	१८३
	४१	३९, ४०		५१७	१८९
	४५	४३		२१८	१९०
	४६	४४		२१९	१९०
	६६	५९		२२२	१९३
	६७	६०		२३४	२०७
	६८	६१		२३७	२१०
	६९	६२		२५७	२२६
	७०	६२		२६५	२३४
	१२२	१०९		२६७	२३६
	१२३	११०		२७०	२३८
	१२६	११२		२७८	२४५, २४६
	१२७	११२		२८२	२४९, २५०
	१३३	११७		२८३	२५०
	१३५	११८		३०	२८
	१४२	१२८	पाडोन [जागीर]	१३९	१२२
	१४३	१२९	पाणीपत	२६२	२३०
	१४४	१३०, १३१	पायली-पो सुसनेर	१०७	९८
	१४७	१३२, १३३	पिंगोरी ता निरथडी पुणे	१३९	१२३
	१५०	१३५	पिंपलोद सरकार रणथंबोर	१३	१२
	१५४	१३७		१७	१५
	१५९	१४१		२९	२७
	१६२	१४४		३०	२८
	१६५	१४६, १४७		५१	४८
	१६७	१४८		२३०	२०२

स्थलविशेष	लेखाक	पृष्ठ	स्थलविशेष	लेखाक	पृष्ठ
पुणे प्रांत	१३९	१२३	बूंदी	१२३	११०
	२७८	२४५		१५३	१३०
	११७	१०६		१८९	१६९
	११८	१०६		२०८	१८०
पुष्कर क्षेत्र			वेरसे प्रांत भूपाल	१००	८६
च			बंगाले प्रांत	५९	५४
वकानी	११	११	भ		
	१८	१६	मीलवाडी	१८	१६
	२०	१९, २०		२०	१९, २०
	१५४	१३८	भोपाल जिल्हा	१००	८६
वंधेलखंड	५९	५४	म		
बदनावर मालवा	७४	६४	मल समरावाड	९०	७७
गडगांव नजीक मेडता	११८	१०६	मकसुदाबाद	८	९
बडोद मालवा	१०७	९०, ९१	मगरया पो सुसनेर	१०७	९८
बनास नदी	७३	६४	मथुरा	२१४	१८७
बरखेडा नजीक भोपाल	१०१	८६	मारवाड	९८	८४
बहेरा पो सुसनेर	१०७	९६, ९७		११४	१०३
		९८		१४४	१३
	९९	८५		१६५	१४०
व्यावरा	१०७	९६, ९७		१७५	१५५
बावडीखेडा पो सुसनेर		९८		१८३	१६४
	४९	४६	मालवा प्रांत	८	९
बुंधेलखंड प्रांत	५०	४७		४७	४४
	५३	४९		७८	६७
	५४	५०		१०७	९०, ९१
	२७१	२३९		१४८	१३४
	२९	२७		१५०	१३५
बूंदी	३९	३८		१८४	१६५
	४०	३९		३७	३६
	४४	४२	मिरजापुर प्रा सुजावलपुर	१४८	१३४
	६८	६१	सुमुदवारी कोटा	१५१	१३६
	७०	६२		१८८	१६८
	११६	१०५		२५६	२२५
	१२०	१०७		२५७	२२६
	१२२	१०९		२६६	२३५

स्थलविशेष	लेखाक. पृष्ठ	स्थलविशेष.	लेखाक. पृष्ठ.
मुगावली	२४२ २१३	सवासा	१९७ १७५
मुहखेडी पो सुसनेर	१०७ ९८		२०९ १८३
मेढता मारवाड	११५ १०४	सादलपुर पो सुसनेर	१०७ ९८
	११६ १०५	सामपुरा पो सुसनेर	१०७ ९३
	११८ १०६	सारगपुर सरकार	१०७ ९०, ९४
	११९ १०७		९५
य		साबर	११५ १०४
येमुना नदी	९६ ८२	सावेर मालवा	२२७ २००
र		सिकारपुर	९७ ८३
रणथबोर सरकार	१३ १२	सिरसी [जागीर]	३० २८
रलावन कोटा	२६ २३	सिबोढ पो हासलपुर मालवा	१८४ १६५
राजगड मालवा	१ १	सुकैत गढी कोटा	१८१ १६२
रामगंगा नदी	९३ ८०	सुजावलपुर प्रात मालवा	३७ ३६
रामपुर प्रात	२६७ २३६	सुसनेर पो	१५ १४
रायगड	२०२ १७८		१०७ ९०, ९१
रिडी चिडी पो पाटण	१९४ १७३		९२
रूपनगर	१३६ १२०		९३, ९४
रेवा नदी [नर्मदा]	६९ ६१, ६२		९५, ९६
	२५६ २०५		९७
ल		सेरगड प्रात कोटा	५३ ४९
लकवासा	२०४ १८०		२९ २७
लटेरी	९९ ८५	सोपार	२८२ २४९
लाखेरी प्रात	२३७ २१०	सोयत पो	१०० ९०
	२०७ १८१	ह	
लाडपूर पो पाटण	२०८ १८२	हासलपुर पो मालवा	१८४ १६५
श		हिंगोणे प्रात लाखेरी	२३७ २१०
शामपुरा पो सुसनेर	१०७ ९८	हिंदुरथान	८६ ७४
शाहाबाद	२६ २३		२७८ २८५
स			२७९ २४७
सवासा	१८९ १६९		
	१९५ १७३		

टीपांचें शुद्धिपत्र.

पृष्ठ	टीप	ओळ	अशुद्ध	शुद्ध
१	वंगावली	४	आवय्यक	अवश्यक
३	४	७	याने	याने
४	४	४	शिंदेशाहीतील	शिंदेशाहीतील
६	१०	२	लेखाक २६८, २६९, २७०.	२६३, २६४, २६५
१२	२५	२	ब्रम्हेंद्र	ब्रम्हेंद्र
१८	३५	८	बखरकराचा	बखरकाराचा
३५	६५	२	बडीलाचा	बडिलाचा
४७	५०	१३	२६८ २६९ २७०	२६३ २६४ २६५
५४	८९	१५	खाक २९	लेखाक २९
५४	८९	२३	प्रभुने	बळे
५९	९३	४	पानिपतचें	पानिपतचे
६३	९८	२	बरेच	बरेच
७१	१०७	६	गुले	गुने
७३	१०८	५	स्तुतीपाठ	स्तुतिपाठ
७३	१०८	६	तिचे	तिचें
७३	१०८	४	देवविली	देवविली
७४	१११	१४	व्यक्तीची होती	व्यक्तीची होती
७४	१११	१४	जे	जे
७६	११३	२	करण्याचें	करण्याचें
७७	११५	९	प्रभुने	बळे
८१	१२१	५	देता	देता
८१	१२१	५	दिल्याचे	दिल्याचे
८१	१२१	८	कुटिलनीतीचे	कुटिलनीतीचें
८६	१२८	५	कोठे	कोठे
८८	१३०	२	जकारण	राजकारण
९९	१३५	१	आले होते	आले होते काय ?
१०४	१४३	१	हे मिठाचे	हें मिठाचे
१०४	१४३	३	स्विकारिला	स्वीकारिला
१०४	१४४	६	ते	ते
१०५	१४७	७	येंत	थेंते
१०५	१४७	७	असे	असे

पृष्ठ	टीप	ओळ	अशुद्ध	शुद्ध
१०६	१४८	०	कीनाच्यावर	किनाच्यावर
१०७	१५०	१	नकाशात	नकाशात
११३	१५०	०	गुळगुळे	गुळगुळे
११४	१५३	०	होते	होते
१०४	१६२	२	करण	करण
१२६	१६६	८	जें	जें
१२६	१६६	१३	झड	झोट
१२६	१६६	१४	बलावर	बलावर
१२६	१६६	१६	ऐकू	ऐकू
१२६	१६६	२४	हे	हे
१२९	१७०	६	काढिले,	काढिले
१४१	१७७	२	तिरस्कारनीय	तिरस्कारणीय
१४३	१८१	५	ठरविता	ठरवितां
१४३	१८१	६	त्याचे	त्याचें
१५८	१९४	२	विवचना	विवचना
१५८	१९४	१४	राणावतजीचे	राणावतजीचे
१६०	१९५	७	होणे	होते
१६०	१९५	८	जी	जी
१६६	२०१	५	वक्षिमांचे	वक्षिमांचे
१७१	२०६	३	श्रवलेची	श्रवलेची
१९१	२२३	६	बस	बस
१९२	२२३	१	म्हटले	म्हटले
१९३	२२५	७	त्यापूर्वाच	त्यापूर्वाच
१९४	२२६	१	ढाया	ढाया
१९५	२२७	१४	कोगावर	कोगावर
१९५	२२७	१५	सुमारे	सुमारे
१९६	२२७	२	जनकोजीचे	जनकोजीचे
१९६	२२७	३	बरेच	बरेच
१९८	२३१	५	केले	केले
२२०	२५४	२	सांगता	सांगता
२२२	२५६	१	हे	हे

(१) टीप १३ पृष्ठ ७ मध्ये ' औरंगाबादचें जुन नाव देवगिरी होतें ' असें जें म्हटलें आहे ते चुकीचें आहे. दौलताबादचें तें नाव होतें असें कळते व लेखाक ३२ पान २० वर ५८ असा आकडा दिला पण त्याची टीप देण्याची विस्मृति झाली. त्या टीपचा समावेश ५९ मध्येच समजावा

